

Protokoll

KIRKEMØTET

2011

Tønsberg, 5.- 10. april

Kirkemøtet på internett.

Taler og vedtak fra Kirkemøtet er tilgjengelig på <http://www.kirken.no>.

Der finnes også taler og vedtak fra kirkemøtene i perioden 1997-2011.

**Det 28. kirkemøtet i Den norske kirke
ble holdt i Tønsberg
fra tirsdag 5. april til søndag 10. april 2011.
Møtets forhandlinger fant sted på Quality Hotell Tønsberg.**

Innhold

Åpning av Kirkemøtet	5
Hovedtema: Kirke nå. Økumenisk-luthersk kirke i økumenisk kontekst	7
Konstituering	8
Saksliste	10
Komitéinnstillinger og vedtak	11
KM 01/11 Innstilling fra protokollkomiteen	11
KM 02/11 Valg og oppnevninger	13
KM 03/11 Orienteringssaker	15
KM 04/11 Gudstjenestereformen – hovedgudstjenesten med nattverdliturgi	17
KM 05/11 Gudstjenestereformen – dåp i hovedgudstjenesten	169
KM 06/11 Gudstjenestereformen – tekstbok	197
KM 07/11 Gudstjenestereformen – alminnelige bestemmelser	207
KM 08/11 Strategiplan for samisk kirkeliv	252
KM 09/11 Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster	258
KM 10/11 Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013	265
KM 11/11 Forslag til endringer av regler i valg av Kirkerådet	300
KM 12/11 Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke i økumenisk kontekst	306
KM 13/11 Kirkemøtets oppnevningspraksis	313
KM 14/11 Gudstjenestereformen – dåp i egen gudstjeneste	315
Deltakere på Kirkemøtet 2011	349
Øvrige programinnslag	357
Taler, foredrag og hilsener	358
Hans Majestet Kongens hilsen	358
Preses Helga Haugland Byfugliens preken under åpningsgudstjenesten	359
Kirkerådsleder Svein Arne Lindøs tale	363
Statsråd Rigmor Aasruds tale	369
Preses Helga Haugland Byfugliens hilsen	373
Sametingspresident Egil Ollis hilsen	375
Harald Hegstads foredrag	377
Trond Bakkevigs orientering om stat-kirke-prosessen	384
Presentasjon av årsmelding for de sentralkirkelige råd 2010	390

Åpning av Kirkemøtet

Åpningsgudstjenesten

Gudstjenesten fant sted i Tønsberg domkirke tirsdag 5. april kl. 13.00 og var en Samisk-Norsk gudstjeneste. Gudstjenesten var planlagt i et samarbeid mellom Samisk kirkeråd og domkirken lokalt. Domprost David Gjerp holdt velkomstord, predikant var preses Helga Haugland Byfuglien og organist var domkantor Arne Rodvelt Olsen.

Liturger var følgende:

Liturg på sørsamisk: spr. Harald Hauge

Liturg på lulesamisk: spr Magne Kolvik

Liturg på nordsamisk: Tore Johnsen

Øvrige medliturger: Anne Dalheim og Øystein Eilertsen

Tekstlesere var følgende:

Tekstleser på sørsamisk: Aina Toven Malum

Tekstleser på lulesamisk: Mareno Mikkelsen

Tekstleser på nordsamisk: Nils Mathis Eira

Tekstleser på tegnspråk: Marius Berge Eide

Nattverdpoesi på tegnspråk: Karl Fredrik Robertsen

Åpningsmøtet

Kirkemøtet åpnet tirsdag 5. april kl. 15.00. Direktør i Kirkerådet, Jens-Petter Johnsen ønsket velkommen og presenterte talerne. Første taler var leder i Kirkerådet, Svein Arne Lindø. Deretter hilste Statsråd Rigmor Aasrud, sametingspresident Egil Olli og preses Helga Haugland Byfuglien Kirkemøtet. Musikalske innslag ved den samiske artisten Ann-Mari Andersen, med henne var musiker Stein Austrud. Fellessalmen var *No livnar det i lundar*.

Plenumssamtale

Dirigent: Jan Olav Olsen

Disse hadde ordet:

Anne M. Bakken, Kirsten Isaksen, Roar P. Strømme, Marit Hermstad, Lars Erlend Kielland, Ingeborg Midttømme, May Lisbet Hovlid Aurdal, Anne Dalheim, Hilde B. Brunvoll, Bård Mæland, Jan-Erik Sundby, Anfin Skaaheim, Vidar Haanes, Harald Askeland, Tor Soppeland, Arne Tveit, Trygve Wyller, Erling Birkedal, Kristian Myhre, Harold Holtermann, Ola T. Lånke, Tor B. Jørgensen, Egil Morland, Anne Berit Evang, Kjartan Bergslid, Ingjerd Breian Hedberg, Nils Mathis Eira, Solveig Fiske, Eldar Husøy, Astrid Ulvestad Øygard, Silje Arnevik Barkved, Åge Søsveen, Bjørn Solberg, Maria

Nødland Thorset, Dag Landmark, Ingjerd Sørhaug Bratsberg, Halvor Nordhaug, Kjetil Aano, Helga Haugland Byfuglien, Rigmor Aasrud, Svein Arne Lindø.

Åpningsmiddagen

Kl. 20.00 var Kirkemøtets delegater og gjester samlet til middag i restaurant Lindahl på Quality Hotell Tønsberg. Det ble brakt hilsen fra Vidar Bjerkseth, tilsynsmann i Metodistkirken og David Gjerp holdt festtale.

Hovedtema: Kirke nå. Evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst

Torsdag 7. april var det satt av tid til Kirkemøtets hovedtema: ”Kirke nå – Evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst”. Berit Hagen Agøy introduserte og oppsummerte økten. Temaet ble presentert gjennom en panelsamtale ledet av Kristin Gunleiksrud. Harald Hegstad innledet panelsamtalen med foredraget ”Å være luthersk er å være økumenisk”. I panelet deltok:

- Egil Morland, førstelektor ved Norsk Lærerakademi i Bergen.
- Aud Tønnesen, professor i kirkehistorie og prodekan ved Teologisk fakultet.
- Kjetil Aano, prost, leder av Mellomkirkelig råd og medlem av sentralkomiteen i Kirkenes verdensråd.
- Hans Nic Nilsen, representant fra Den luthersk-læstadianske menighet og tidligere kirkemøtedelegat.
- Ulla Schmidt, konstituert forskningssjef ved Stiftelsen Kirkeforskning.
- Hilde Marie Øgreid Movafagh, metodistpastor, stipendiat ved Menighetsfakultetet.

Konstituering

Saksdokument:

KM 2.1/11	Valg av dirigentskap for møtet
KM 2.2/11	Valg av tellekorps
KM 2.3/11	Fordeling av medlemmer på Kirkemøtets komiteer
KM 2.4/11	Valg av komitéledere for møtet

KM 2.1/11 Valg av dirigentskap

Dirigentskapet ble valgt ved akklamasjon og overtok deretter ledelsen av møtet.

Dirigent

Jan Olav Olsen (Agder og Telemark)(hoveddir)
Solveig K. Bratseth (Nidaros)
Andreas H. Aarflot (Borg)

Vara

Magne Skjeldal (Bjørgvin)
Inger Enger (Hamar)
Anne Lise B. Ording (Hamar)

Dirigent: Jan Olav Olsen

Godkjenning av innkalling og saksliste

Det var ingen innvendinger til innkalling og saksliste til årets Kirkemøte. Møtet ble satt. Dirigentskapet gjennomgikk endringer i deltagerlisten

Dirigentskapet anbefalte at følgende saker skulle behandles kun en gang i plenum:
KM 6/11, KM 11/11, KM 13/11, KM 14/11.
Enstemmig vedtatt.

KM 2.2/11 Valg av tellekorps

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til tellekorps:

Jahn-Oluf Skonnord (leder)
Øyvind Tobiassen
Ole Inge Bekkelund
Randi Langkaas
Berit Hagen Agøy

KM 2.3/11 Fordeling av Kirkemøtets medlemmer på komiteer

Kirkemøtet ga sin tilslutning til det fremlagte forslag til komiteens sammensetning med følgende endringer:

Harald Hegstad flyttes fra komité E til komité F.
Arnstein Bleiktvedt flyttes fra komité D til komité E.

KM 2.4/11 Valg av komitéledere

Kirkemøtet ga sin tilslutning til følgende forslag til komitéledere:

Komité A	Erling Birkedal
Komité B	Karin Elin Berg
Komité C	Karen Junker
Komité D	Henny Koppen
Komité E	Bjørn Solberg
Komité F	Harald Hegstad

Saksliste

- Sak 01/11 Innstilling fra protokollkomiteen
- Sak 02/11 Valg og oppnevninger
1. Valg av dirigentskap for møtet
 2. Valg av tellekorps
 3. Fordeling av medlemmer på komiteer
 4. Valg av komitéledere for møtet
 5. Oppnevning av nominasjonskomité for KM 2011-2014
- Sak 03/11 Orienteringssaker
1. Årsmelding for De sentralkirkelige råd 2010
 2. Årsmelding fra Bispemøtet 2010
 3. Arbeidet med ny salmebok og kriterier for utvelgelse av salmer
 4. Årsmelding for Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet
 5. Årsmelding for Døvekirkenes Fellestråd og Døveprosten
 6. Plan for Samisk trosopplæring
 7. Stat-kirke prosessen (muntlig orientering)
 8. Kyrkjevalet 2011 og demokratireforma
 9. Menighetsrådsmedlemmer og menighetsråd i Dnk. KIFO-notat 1/2011.(Ikke i papirformat). Lastes ned fra:
<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLinkfamId=37285>
 10. Tilstandsrapport for Den norske kyrkje 2010
 11. Gudstjenestereformen - veileder
- Sak 04/11 Gudstjenestereformen – hovedgudstjenesten med nattverdiliturgi
- Sak 05/11 Gudstjenestereformen – dåp i hovedgudstjenesten
- Sak 06/11 Gudstjenestereforma – tekstbok
- Sak 07/11 Gudstjenestereformen – alminnelige bestemmelser
- Sak 08/11 Strategiplan for samisk kirkeliv
- Sak 09/11 Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster
- Sak 10/11 Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 - høring
- Sak 11/11 Forslag til endringer i regler for valg av Kirkeråd
- Sak 12/11 Den norske kirke som evangelisk luthersk kirke i økumenisk kontekst
- Sak 13/11 Kirkemøtets oppnevningsspraksis
- Sak 14/11 Gudstjenestereformen - dåp i egen gudstjeneste

Komitéinnstillinger og vedtak

KM 1/11 Innstilling frå protokollkomiteen

Saksdokument:

KM 1.1/11

KM 1.1.1/11 Innstilling frå protokollkomiteen

Innstilling frå Protokollkomiteen

Protokollkomiteen har hatt to møte sidan Kyrkjemøtet 2010.

Medlemmene i protokollkomiteen har gått gjennom vedtaksprotokollen frå Kyrkjemøtet 2010 før han vart sendt ut.

Protokollkomiteen har før Kyrkjemøtet 2011 kontrollert oppfølginga av vedtaka frå Kyrkjemøtet 2010. Komiteen har teke utgangspunkt i protokollane frå Kyrkjerådet, Mellomkyrkjeleg råd og Samisk kyrkjeråd og opplysningar frå sekretariatet.

Komiteen gjer merksam på at røystinga over eit framlegg frå representanten Tone Synnøve Øygard Steinkopf i sak 6/10 ikkje er ført inn i protokollen.

Framlegget hennar om at setninga ”*Her kan presten eventuelt si noe kortfattet om den aktuelle dåpshandling* vert teken vekk”, fekk 47 røyster og fall, men representanten opprettheldt framlegget.

Ut frå § 5.2 i regelverket for protokollkomiteen kan komiteen på eige initiativ ta opp saker dersom det er tvil om vedtaket og sakshandsaminga er skjedd på ein tilfredsstillande måte. Protokollkomiteen meiner at sakshandsaminga og vedtaka er fylgt opp på ein god måte.

På dette grunnlaget finn Protokollkomiteen at dei tre råda har fylgt opp vedtaka frå Kyrkjemøtet på ein tilfredsstillande måte.

Sekretariatet har gjennom arbeidsrutinane sine gitt Protokollkomiteen gode arbeidsvilkår.

Underskrive av Ingmar Ljones, Kjellfred Dekko, Astrid Ulvestad Øygard.

Plenumsbehandling

Dirigent: Solveig K. Bratseth

Desse hadde ordet:

Ingmar Ljones

Kyrkjemøtet sitt vedtak

Kyrkjemøtet tar protokollkomiteens innstilling til etterretning.

Samrøystes vedteke.

KM 2/11 Valg og oppnevninger

Saksdokument:

KM 2.5/11 Valg av nominasjonskomité

KM 2.5/11 Valg av nominasjonskomité

Innstilling fra Valgkomiteen

Kirkemøtet skal velge en nominasjonskomité til å forberede neste Kirkemøtes valg av nytt Kirkeråd, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd.

Nominasjonskomiteen skal bestå av fem personer, hvorav tre leke medlemmer, en lek kirkelig tilsatt og en prest. Alle med personlige varamedlemmer.

Komiteens merknader

Valgkomiteen har mottatt følgende forslag på alternative kandidater til nominasjonskomiteen:

Som representant for de unge er Katrine Lind-Solstad, Sør-Hålogaland foreslått i stedet for Målfrid Synnøve Isene, Møre.

Lek representant Anne Marie Bakken, Nord-Hålogaland er foreslått i stedet for Inger Kari Søyland, Stavanger.

Valgkomiteen har vurdert forslagene, og anser det som viktig at det er en sirkulasjon mellom bispedømmene når det gjelder å være representert i nominasjonskomiteen.

Verken Stavanger eller Sør-Hålogaland var representert i nominasjonskomiteen i forrige periode, det var derimot både Møre og Nord-Hålogaland. På denne bakgrunn holder valgkomiteen fast ved Søyland i tråd med Kirkerådets forslag, men fremmer Solstad slik at Sør Hålogaland nå kan bli representert i komiteen.

Katrine Lind-Solstad er 1.vara til Sør-Hålogaland bispedømmeråd, de øvrige kandidater er alle medlemmer av de respektive bispedømmeråd.

På denne bakgrunn fremmer valgkomiteen følgende forslag til nominasjonskomité for forberedelse av valg av Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd i 2012.

Medlem

Varamedlem

Geistlig

Roar Strømme, Bjørgvin

Gunn Hanne Elvebakk, Nord Hålogaland

Lek kirkelig tilsatt

Dag Landmark, Hamar

Arne Tveit Sør Hålogaland

Leke representanter

Inger Kari Søyland, Stavanger

Kathrine Linn Solstad , Sør Hål.

Knut Rune Saltnes, Oslo

Anne Marie Bakken, Nord Hålogaland

Frøydis Indgjerdingen, Borg

Ivar Vegge, Agder og Telemark

Valgt ved akklamasjon.

KM 3/11 Orienteringssaker

Saksdokument:

KM 3.1/11	Årsmelding for De sentralkirkelige råd 2010
KM 3.1.1/11	Kortversjon av årsmeldingen
KM 3.2/11	Årsmelding for Bispemøtet 2010
KM 3.3/11	Arbeidet med ny salmebok og kriterier for utvelgelse av salmer
KM 3.3.1/11	Videre arbeid med ny salmebok, sak KR 12/10
KM 3.4/11	Årsmelding for Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet
KM 3.5/11	Årsmelding for Døvekirkenes Fellesråd og Døveprosten
KM 3.6/11	Plan for Samisk trosopplæring
KM 3.7/11	Stat-kirke prosessen (muntlig orientering)
KM 3.8/11	Kyrkjevalet 2011 og demokratireforma
KM 3.9/11	Menighetsrådsmedlemmer og menighetsråd i Dnk. KIFO-notat 1/2011 (Ikke i papirformat). Lastes ned fra: http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLinkfamId=37285
KM 3.10/11	Tilstandsrapport for Den norske kirke 2010
KM 3.11/11	Gudstjenestereformen - veileder

Dirigent: Solveig K. Bratseth

KM 3.1/11 Årsmelding for De sentralkirkelige råd 2010

Årsmeldingen ble presentert av Jens-Petter Johnsen.

Disse hadde ordet: Ivar Jarle Eliassen, Jarle Petter Klungrehaug, Egil Morland, Ragnhild Hellemo, Erling Birkedal, Per Oskar Kjølaas, Lars Erlend Kielland, Roar Petter Strømme, Hilde B. Brunvoll, Tor Singsaas, Målfrid Isene, Ingmar Ljones, Tor B. Jørgensen, Oddrun Remvik, Anne Marie Bakken.

KM 3.1.1/11 Kortversjon av årsmeldingen

Orientering ble inkludert i Jens-Petter Johnsens presentasjon av årsmeldingen KM 3.1/11.

KM 3.2/11 Årsmelding for Bispemøtet 2010

KM 3.3/11 Arbeidet med ny salmebok og kriterier for utvelgelse av salmer

Orientering ble inkludert i Jens-Petter Johnsens presentasjon av årsmeldingen KM 3.1/11.

KM 3.3.1/11 Videre arbeid med ny salmebok, sak KR 12/10

Orientering ble inkludert i Jens-Petter Johnsens presentasjon av årsmeldingen KM 3.1/11.

KM 3.4/11 Årsmelding for Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet

Årsmeldingen ble presentert av Eva Hille, informasjonssjef.

Disse hadde ordet: Halvor Nordhaug.

KM 3.5/11 Årsmelding for Døvekirkenes Fellesråd og Døveprosten

KM 3.6/11 Plan for Samisk trosopplæring

Orientering ble inkludert i Jens-Petter Johnsens presentasjon av årsmeldingen KM 3.1/11.

KM 3.7/11 Stat-kirken prosessen

Muntlig orientering ved Jens-Petter Johnsen og Trond Bakkevig.

Disse hadde ordet: Roar P. Strømme, Aslag Lajord, Trygve Wyller, Helge Nilsen, Egil Morland, Kristin Gunleiksrud, Ivar Jarle Eliassen, Laila Riksaasen Dahl, Olav Skjevesland, Harald Askeland, Inger Enger, Terje Fonk, Stein Reinertsen, Svein Arne Lindø, Harald Hegstad, Dag Landmark, Ingmar Ljones, Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Jan Erik Sundby.

KM 3.8/11 Kyrkjevalet 2011 og demokratireforma

KM 3.9/11 Menighetsrådsmedlemmer og menighetsråd i Dnk. KIFO-notat 1/2011

KM 3.10/11 Tilstandsrapport for Den norske kirke 2010

KM 3.11/11 Gudstjenestereformen - veileder

Disse hadde ordet: Jonathan L. Grell.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet tar de fremlagte saker enstemmig til orientering.

KM 4/11 Gudstjenestereformen – hovedgudstjeneste med nattverdliturgi

Saksdokument:

KM 4.1/11 Saksorientering
KM 4.1.1/11 Ordning for hovedgudstjenesten BM
KM 4.1.2/11 Ordning for hovedgudstjenesta NN
KM 4.1.3/11 KM innstillinger og vedtak

Første innstilling fra komité B

Sammendrag av saksorienteringen

Høsten 2003 gjorde Kirkerådet vedtak om å igangsette en gudstjenestereform etter at Ungdommens kirkemøte samme år hadde gjort et vedtak med henstilling om fornyelse av høymessen. Allerede i 1990 hadde Kirkemøtet erkjent reformbehovet i en hilsen til menighetene hvor gudstjenesten ble betegnet som "livets fest" og hvor menighetene ble oppmuntret til å fornye gudstjenestelivet. Kirkerådet fulgte opp dette ved å godkjenne en rekke liturgiske forsøkssaker, som mange menigheter tok i bruk. Ønsket om gudstjenestefornyelse hadde altså modnet i kirkelige organer i flere år og nye forsøk var igangsatt i menigheter.

Reform av høymessen ble også drøftet som orienteringssak på Kirkemøtet i 2003 og samtalen viste stor oppslutning om dette. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) fikk i 2004 oppdraget med å lede arbeidet med reformen og la i 2008 fram et forslag til ny ordning for hovedgudstjenesten i Den norske kirke. Forslaget av 2008 innebar ikke bare en revisjon av de liturgiske tekster og ordninger, men først og fremst en endring i hvordan gudstjenestelivet i menigheten skulle foregå. Denne endringen ble uttrykt i de tre begrepene stedegengjøring, involvering og fleksibilitet. Menighetsrådet skulle også tilføres en betydelig større grad av myndighet til å forme sin egen, lokale gudstjeneste. Samtidig var det et ønske om at den økumeniske tendens som lenge har preget gudstjenestelivet i Den norske kirke, skulle videreføres og forsterkes.

Over 100 menigheter utprøvde forslaget og gav innspill til det liturgiske arbeidet, slik at prosessen i stor grad ble åpen og erfaringsbasert, og i mindre grad preget av større utredningsarbeid. Høsten 2009 skjedde en omfattende høring om forslagene til hovedgudstjenesten og ny dåpsliturgi. Høringssvarene ble bearbeidet bl. a. i samarbeid med et høringsutvalg og videre i to konsultasjoner med biskopene. Dette gav grunnlag for en rekke endringer av Forslaget (2008) i form av en viss innstramning i antall alternativer på sentrale steder i liturgien, språklige bearbeidinger og nye tekstforslag. Ønsket om i større grad å gjenkjenne en felles liturgi i alle menigheter i Den norske kirke kom også sterkt til uttrykk i høringen. Dessuten ble det grunnleggende gudstjenesteperspektivet sammenfattet i uttrykket "Sammen for Guds ansikt".

Kirkerådet behandlet reviderte forslag til Ordning for hovedgudstjenesten både i mars og i mai 2010. Deretter ble Kirkerådets forslag oversendt Bispemøtet juni 2010 for læremessig behandling. De fleste endringsforslag fra Bispemøtet er innarbeidet i det fremlagte forslag. Etter Bispemøtets behandling ble ordningen behandlet i Kirkerådsmøte i september 2010, der den tekst ble vedtatt som Kirkemøtet behandlet første gang på sitt møte i november 2010.

"Ordning for hovedgudstjenesten" (bokmål og nynorsk), endret i henhold til Kirkemøtets vedtak fra første gangs behandling, samt oversendte merknader og opprettholdt forslag som ikke ble vedtatt under første gangs behandling, er etter Kirkemøtet 2010 behandlet i overensstemmelse med prosedyre for behandling av gudstjenestereformen (vedtatt på Kirkemøtet 2010):

"Etter Kirkemøtet oversendes den foreløpige vedtatte hovedgudstjenesten med nattverd (samt dåpsliturgi, teksttrekker og alminnelige bestemmelser) til Kirkerådet som forestår en behandling i samsvar med Regler for saksbehandling av liturgisaker. Kirkerådet har ansvar for å foreta nødvendig

bearbeiding og kvalitetssikring av innkomne forslag før saken går til Kirkemøtet for behandling og vedtak 2011.” (Prosedyrevedtak, punkt 4)

Saken ble oversendt til Bispemøtet i januar 2011 for læremessig uttalelse. I sitt vedtak, BM 09/11, uttaler Bispemøtet følgende:

”Bispemøtet har ingen læremessige innvendinger til det materialet som nå foreligger. Vi vurderer dette som et godt og aktuelt uttrykk for vår kristne tro, slik den er formet i vår lutherske tradisjon og vår økumeniske tidsalder. Vi kan derfor anbefale Kirkemøtet å vedta det fremlagte forslag.

Bispemøtet merket seg endringene som er gjort etter Kirkemøtets behandling høsten 2010, og forventer at dette blir diskutert på Kirkemøtet.”

Kirkerådet behandlet ”Ordnning for hovedgudstjenesten” på sitt møte 7. februar 2011 med tanke på endelig vedtak i Kirkemøtet 2011.

Komiteens merknader

Komiteen er generelt godt fornøyd med det foreliggende forslaget til ny liturgi for hovedgudstjeneste med nattverd og gir i hovedsak sin tilslutning til Kirkerådets vurderinger og forslag til vedtak. Komiteen konstaterer at kirkemusikk ikke blir behandlet nå, men påpeker at dette også vil ha stor betydning for reformen. I sin behandling av saken har komiteen gått gjennom saksorienteringens 27 punkter. Som det framgår av framstillingen nedenfor, har komiteen til noen av punktene hatt en mer omfattende drøfting, mens den til andre punkter ikke har hatt noe å tilføre utover saksorienteringen. Komiteen har også drøftet enkelte forslag til språklige justeringer som ikke er berørt i de 27 punktene. Komiteens vurderinger er som følger:

A. Vedtak som Kirkemøtet gjorde under Kirkemøtet 2010, men hvor det foreslås noen justeringer i forhold til Kirkemøtets vedtak

1. Gloria – endring i bibelteksten, Ordningen s. 6

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

2. Plassering av dagens bønn, Ordningen s. 6

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

3. Forbønn – bønn for hverandre, Ordningen s. 32

Innledningsvis vil komiteen påpeke at dette er forslag til tema for forbønnsformuleringer. Komiteen mener at forbønnen kan inkludere tema som gjelder både det fjerne og det nære. Komiteen er usikker på om formuleringen ”vi som er sammen på gudstjeneste” er heldig, og foreslår derfor at ”vi” endres til det mindre interne ”alle”. Denne formuleringen tilføyes sist i den tredje siste setningen. Denne setningen suppleres også med ”nære relasjoner”, og setningen som nå begynner med ”Våre familier”, strykes. Komiteen foreslår også at ”mennesker som har bedt om forbønn” blir et eget punkt. Se forslaget til revidert tekst under Forslag til vedtak.

4. Menighetens svar i forbønnen, Ordningen s. 10 og s. 31-44

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

5. Dialogen i nattverden; ”Stort er troens mysterium..”, Ordningen s. 12 og s. 48-54

Komiteen hadde en omfattende diskusjon om de ulike alternativene til sammensetning av dialogen, men konkluderte med å slutte seg til Kirkerådets forslag.

6. Dialogen i nattverden – nynorsk, Ordningen nynorsk s. 12 og s. 48-54

Komiteen er enig med Kirkerådet i å avvise de alternative formuleringene til første setning i dialogen på nynorsk, som ble foreslått på Kirkemøtet 2010. Likevel bærer den foreslåtte formuleringen ”Stort er mysteriet i trua” preg av å være oversatt fra bokmål. Komiteen foreslår derfor at dette erstattes med

”Mysteriet i trua er stort”. Ordene og meningsinnholdet er det samme, men ordstillingen er en mer naturlig språkføring på nynorsk.

7. Nattverd – takkebønn, Ordningen s. 15

Komiteen drøftet om de to setningene ”Brødet vi har brutt er ett” og ”Din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet” bør bindes sammen med ”og” for å sikre at sammenhengen mellom dem ikke blir utydelig. Komiteen mener at setningenes indre sammenheng ikke forsvinner, selv om ”og” sløyfes. Komiteen konstaterer for øvrig at det ikke er samsvar mellom den foreliggende saksorienteringen og Ordningen. Komiteen går inn for at det skal være to setninger.

8. Nye prefasjonsbønner, Ordningen s. 46-47

De to nye kirkeårsprefasjonene for treenighetstiden fikk tilslutning.

9. Nattverdbønn C – omarbeidet, Ordningen s. 50

Intensjonen med å innarbeide et mer inkluderende språk ser komiteen som bare delvis ivarett i det foreliggende forslaget. Komiteen merker seg at Abraham nevnes med navn i nattverdbønn C, mens kvinnen som fødte Sønnen, ikke navngis. Mange mener at dette kan sies å være i tråd med tradisjonell historieskriving der kvinner usynliggjøres i større grad enn menn, blant annet ved manglende navngiving. For å bringe bedre balanse i dette drøftet komiteen om den paulinske formuleringen ”født av en kvinne” kunne erstattes med ”født av Maria”. ”Født av en kvinne” kan i denne sammenhengen forstås som en understreking av Jesu menneskelige natur, underlagt samme vilkår som alle mennesker. Siden intensjonen med nattverdbønn C er å være et alternativ med paulinske tekster, valgte et flertall i komiteen å beholde det foreliggende forslaget fra Kirkerådet.

10. Nattverdbønn D – endring, Ordningen s. 51

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

B. Opprettholdte forslag som fikk mindretall under Kirkemøtets første gangs behandling

11. Nytt alternativt inngangsort, Ordningen s. 4

Følgende inngangsort ble foreslått på Kirkemøtet 2010: ”L: I Den treenige Guds navn: Vår Skaper, Frigjører og Livgiver. M: Amen”. Forslaget falt, men ble opprettholdt. Med utgangspunkt i dette forslaget foreslår et flertall i komiteen følgende litt endrede utgave: ”I Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn: Vår skaper, frigjører og livgiver”, og med tilsvarende endring på nynorsk, se forslaget til vedtak. Dette forslaget ivaretar i mindre grad intensjonen om kjønnsinkluderende språk enn det opprinnelige forslaget, men rammes ikke av kritikken om å være teologisk utydelig. Forslaget korresponderer også med det tredje alternativet av velsignelsesordene på s. 55 i Ordningen. I dette velsignelsesordet brukes betegnelsen ”befrier” i bokmålsversjonen, og ”frigjerar” i nynorskversjonen. Komiteen vil påpeke at det er et ønsket om bedre samsvar mellom målformene, og fremmer derfor også forslag om at ”frigjører” kommer inn i velsignelsesordet på bokmål. Komiteen betrakter dette nye alternativet som en mindre språklig justering av det opprinnelige forslaget fra Kirkemøtet 2010, og mener at det derfor må kunne fremmes.

Alternativt støtter komiteen Kirkerådets forslag.

12. Amen etter inngangsortet, Ordningen s. 4

Komiteen konstaterer at det er gode argumenter for å etablere dialogen mellom prest og menighet ved menighetssvaret ”Amen” allerede i starten av gudstjenesten. En vil imidlertid påpeke at dette også kan ha motsatt effekt, dersom det ikke fungerer etter intensjonen. Et kompromiss er å gjøre ”Amen” til et kan-ledd. Et flertall i komiteen går inn for denne endringen.

13. Bønn etter løftesord, Ordningen s. 25

Komiteen slutter seg til alle de tre alternativene som er tatt inn i forslaget.

14. Rubrikk om kyrie, Ordningen s. 6

Komiteen drøftet om rubrikken ”Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester” bør utgå siden denne muligheten framgår på andre steder (s. 17 og 18). Forslaget støttes slik det foreligger.

15. Latinske betegnelser

Komiteen ble orientert om at forslaget ikke ble opprettholdt av forslagsstiller og er derfor ikke drøftet i komiteen.

16. Fredshilsen – siste del, Ordningen s. 13 og 54

Komiteen hadde en omfattende drøfting av om ”kan-leddet” med hilsenen med håndtrykk og fredsønske bør flyttes til Veiledningen. Kan-leddet erstattes med rubrikken: ”For en mer utførlig fredshilsen, se Veiledningen s...”. Komiteen anbefaler dette. Bakgrunnen for dette forslaget er en erkjennelse av at fredshilsenen med håndtrykk ikke oppleves like positivt av alle, og at det derfor kan virke ekskluderende og fremmedgjørende.

17. Du Guds Lam - bar eller bærer, Ordningen s. 13

Komiteen hadde en grundig drøfting av verbets tid i Du Guds lam/Agnus Dei. Komiteen viser til den utførlige saksframstillingen til Kirkemøtet 2010 (sak KM 04/10) og til Bispemøtets uttalelse og konstaterer at spørsmålet er tilstrekkelig utredet. Det finnes gode både teologiske, sjelesørgeriske og pedagogiske argumenter for begge formene. Avstemningen i komiteen viser at 12 ønsker formen ”bar”, mens 8 ønsker å opprettholde det foreliggende forslaget fra Kirkerådet om formen ”bærer”. Flertallet i komiteen innstiller derfor på endring.

18. Nattverdbønn D – en setning, Ordningen s. 48 (ikke s. 51)

Komiteen slutter seg til Kirkerådets foreliggende forslag der formuleringen ”i alle som sulter og tørster” ikke er tatt inn i Nattverdbønn D, men derimot er innpasset i Nattverdbønn A.

19. Utsendelsesordene – medliturg, Ordningen s. 16

Komiteen slutter seg til det foreliggende forslaget fra Kirkerådet. Den foreslåtte rubrikken om at det er en normalordning at medliturgen sier utsendelsesordene, tas ikke inn i liturgien.

C. Oppfølging av komitemerknader i protokollene fra Kirkemøtet 2010

20. Hovedgudstjenesten – definisjon, Ordningen s. 2

Komiteen slutter seg til Kirkerådets definisjon av hva en hovedgudstjeneste er.

21. Betegnelsen høymesse, Ordningen s. 2 og 17

Komiteen slutter seg til definisjonen av begrepet ”høymesse” slik det er angitt i Ordningen.

22. Samlingsbønner med kirkeårspreg

Komiteen registrerer at det ikke er lagt fram nye forslag til samlingsbønner med kirkeårspreg.

23. Takk i forbønnene, Ordningen s. 38 og 39

Komiteen er tilfreds med at takk er innarbeidet i forbønnene på flere steder.

24. Opprydding i rubrikkene

Komiteen konstaterer at den ønskede oppryddingen i rubrikkene er gjennomført og gir sin tilslutning til dette.

25. Merknader til Ordningen på nynorsk

Komiteen har forholdsvis inngående drøftet behovet for språklige forbedringer i den nynorske teksten i Ordningen. Det er umulig for Kirkemøtet å gjennomgå det foreliggende forslaget systematisk og helhetlig når det gjelder språk. Komiteen vil påpeke at det er viktig at nynorskteksten underlegges ytterligere språklig gjennomgang. Den språklige bearbeidelsen må i særlig grad være rettet inn mot syntaks. Et eksempel på en slik endring som vil være aktuell, er at I. Samling, ledd 5, rubrikk endres til: ”Etter syndsvedkjenninga kan det seiast eit lovnadsord.” Komiteen vil også framholde behovet for endringer som gir en bedre samordning mellom bokmål og nynorsk tekst.

26. Språk

Komiteen vil gi honnør til vurderingene om forholdet mellom bibelspråk og liturgi i den foreliggende saksorienteringen til Kirkemøtet og slutter seg til disse.

27. Gjenstående – til videre oppfølging

I opplistingen av hva som gjenstår i arbeidet med Veiledningen, vil komiteen framholde at det er viktig at en finner fram til en god balanse mellom behovet for å gi nok informasjon og ikke å være for detaljstyrende.

Andre forslag til endringer

Komiteen har i tillegg drøftet følgende mindre språklige justeringer i forslaget fra Kirkerådet, som komiteen mener det bør være rom for:

Under 18. Menighetens takkoffer s. 11 i Ordningen ønsker komiteen at formuleringen i rubrikken om at ofringen kan "opptas her" endres til "samles inn". Dette korresponderer bedre med tilsvarende tekst på nynorsk og fungerer bedre språklig også på bokmål.

Nattverdbønn A, s. 48 i Ordningen har i siste setning formuleringen "Gi oss å elske hverandre" / "Gjev oss å elska kvarandre". Komiteen ønsker å endre denne formuleringen til "Lær oss å elske hverandre". Denne uttrykksmåten kommuniserer bedre og er mer i overensstemmelse med moderne språkføring. I gjeldende 1977-liturgi er også denne nattverdbønnen allerede innarbeidet med formuleringen "Lær oss". Komiteen er klar over at det er en meningsforskjell mellom "Gi oss" og "Lær oss". Den første formuleringen uttrykker at Gud er den som kan gi oss evne eller kraft til å elske hverandre, mens "Lær oss" har et mer pedagogisk preg. I den foregående setningen i bønnen kommer det første aspektet tydelig fram: "Fyll oss med din kjærlighet". Formuleringen "Lær oss å elske hverandre" kan derfor ikke tolkes som noe vi "klarer på egenhånd". Formuleringen gir dessuten større språklig variasjon i bønnen.

Komiteen har også mottatt flere innholdsmessige endringsforslag som ikke ble fremmet på Kirkemøtet i 2010, og som en ikke har kunnet fremme for Kirkemøtet 2011. Av mottatte språklige justeringer vil komiteen anbefale følgende:

- Ordet "føreskrift" i nynorskversjonen endres gjennomgående til: "føresegn" (blant annet s. 2).
- Nynorskversjonen av Nattverdsbøn B (s. 49): "stadfest oss i sanninga" endres i tråd med bokmålsversjonen ("grunnfest oss i sannheten") til: "grunnfest oss i sanninga" (jfr 2. Pet 1,12 – se s. 49).
- Nynorskversjonen av Nattverdsbøn C (s. 50) endres fra "...du, som fria folket ditt frå trældom" til: "du, som sette folket ditt fri frå trældom".
- Navnet "Norge" endres til: "Noreg" på s. 32 i nynorskversjonen.
- Det forutsettes at der hvor det er setninger med ulikt innhold i bokmåls- og nynorskversjonen, justeres dette til meningsmessig samsvar (jfr s.11 nederst, pkt 5 s. 24, nederst s. 48, andre avsnitt s. 52).

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar forslag til Ordning for hovedgudstjenesten med følgende endringer:

1. s. 4, pkt 3 Inngangsord (Bokmål og nynorsk)

1.1 Tillegg som nytt alternativ 4:

"L: I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn: Vår skaper, frigjører og livgiver." / "L: I namnet til Faderen og Sonen og Den heilage ande: Vår skapar, frigjerar og livgjevar".

1.2 Etter liturgens inngangsord settes det inn en rubrikk om at leddet "M: Amen" / "K: Amen" kan tas inn.

2. s. 11 pkt 18. Menighetens takkoffer (Bokmål)

Ordene ”opptas” og ”tas opp” i rubrikken erstattes med ”samles inn”.

3. s. 12 pkt. 20. Takkseing og bøn (Nynorsk)

”Stort er mysteriet i trua.” endres til ”Mysteriet i trua er stort.”

4. s. 13 pkt 21. Nattverdmåltidet (Bokmål og nynorsk)

4.1 Fredshilsen PAX

Kan-leddet erstattes med følgende rubrikk:

”For en mer utførlig fredshilsen, se Veiledningen s. ...” / ”For ei meir utførleg fredshelsing, sjå Rettleinga s. ...”

4.2 Du Guds Lam AGNUS DEI

”Du Guds Lam, som bærer verdens synder” / ”Du Guds Lam, som ber all verdsens synder” erstattes med ”Du Guds Lam, som bar all verdens synder” / ”Du Guds Lam, som bar all verdsens synder”.

5. s. 31-32 Temaområder (Bokmål og nynorsk)

5.1 Vår egen menighet, våre familier og stedet hvor vi bor

Denne setningen strykes: ”Våre familier, andre nære relasjoner og vi som er sammen på gudstjenesten.” / ”Familiene våre, andre nære relasjonar og vi som er saman i gudstenesta.”

5.2 Setningen ”Arbeidsplasser, familie, naboskap, mennesker som har bedt om forbønn.” / ”Arbeidsplassar, familie, naboskap, menneske som har bede om forbøn” endres til: ”Arbeidsplasser, familie, nære relasjoner, naboskap, alle som er sammen på gudstjenesten.” / ”Arbeidsplassar, familie, nære relasjonar, naboskap, alle som er saman i gudstenesta.”

5.3 ”Mennesker som har bedt om forbønn.” / ”Menneske som har bede om forbøn” blir et eget punkt.

6. s. 48 Nattverdbønn A, (Bokmål og nynorsk)

”Gi oss å elske hverandre” / ”Gjev oss å elska kvarandre” i siste bønn endres til ”Lær oss å elske hverandre” / ”Lær oss å elska kvarandre”.

7. s. 55 Velsignelsesord (Bokmål)

I velsignelsesordet, 3. alternativ endres ”vår befrier” til ”vår frigjører”.

8. Kirkemøtet oversender mottatte språklige justeringer til Kirkerådet for videre behandling.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Geir Ivar Bjerkestrand

Disse hadde ordet:

Lars Erlend Kielland, Stina Frøvoll Thoresen, Dagrud Olavsrud Anthonsen, Cathrine Waaler Halstensen, Kjellfred Dekko, Helene Bjerkestrand, Ingeborg Midttømme, Roar P. Strømme, Bård Mæland, Målfrid Isene, Gunn Hanne Elvebakk, Eirik Junge Eliassen, Halvor Nordhaug, Harald Askeland, Terje Fonk, Maria Nødland Thorset, Øivind Benestad, Kjartan Bergslid, Eldar Husøy, Olav Gading, Marius Berge Eide, Anfin Skaaheim, Anne Berit Evang, Ivar Jarle Eliassen, Egil Morland, Karen Junker, Solveig Fiske, Ragnhild Hellemo, Line Langseth Bakkum, Trygve Wyller.

Endringsforslag

Lars Erlend Kielland:

Nattverdbønn C:

”født av en kvinne” erstattes med ”født av Maria”

Stina Frøvoll Thoresen, Helene Bjerkestrand, Solveig Fiske, Anne Berit Evang:

Opprettholder forslag fra KM 2010:

Inngangsort: I den treenige Guds navn, vår skaper, frigjører og livgiver.

Dagrun Olavsrud Anthonsen:

Punkt 5.2

Setningen ”Arbeidsplasser, familie, nære relasjoner, naboskap,...” forandres til

”Arbeidsplasser, familie og dem som står oss nær, naboskap...”

Cathrine Waaler Halstensen:

Du Guds lam – bar/bærer s. 13 i ordningen (punkt 4.2 i vedtaket).

Opprettholder det foreliggende forslaget fra Kirkerådet om formen ”bærer”.

Kjellfred Dekko:

Alle språkformuleringar som ikkje gjer endringar i meining bli stroke.

Framlegg til endring: Liturgien blir underlagt nødvendige rettingar/endringar i tråd med godt språk sett i ein kyrkjeleg, liturgisk tradisjon.

Punkt 5 går ut.

Helene Bjerkestrand:

Opprettholder Kirkerådets forslag om å ta ut Amen etter inngangsort.

Ingeborg Midttømme:

Ordning for hovedgudstjenesten, punkt 25. UTSENDELSE

Opprettholder forslaget fra forrige KM:

”Det er normalordning at medliturgen sier utsendelsesordene.”

Roar P. Strømme:

Forslag 1

Nynorsk s. 52:

”Lat dei små bli sette høgt” vert skifta ut med ”Lyft opp dei små.”

Forslag 2

Nynorsk s. 53:

Nattverdsbøn 1. alt.

”Mørkemaktene vert skifta ut med: ”Mørkrets makt.”

Bård Mæland:

Ordningen s. 13 og 54, jmf. komiteens merknader punkt 16, og forslag til vedtak punkt 4.

”Kan”-leddet i tilknytning til fredsønsket beholdes og flyttes ikke til Veiledningen.

Målfrid Isene:

Du Guds lam, som *bar bort* verdens synder.

Oddrun Remvik:

Punkt 4.2 Du Guds Lam Agnus Dei

Opprettheld fra KM 2010: Du Guds Lam som ber all verdens synder.

Tilsvarende på bokmål.

Remvik trakk sitt forslag.

Votering

I henhold til *Prosedyre for KMs behandling av gudstjenestereformen*, vedtatt under KM 2010, ble det votert over følgende punkter i vedtaket:

Pkt. 1.1 kan realitetsbehandles: 89 stemmer for.

Pkt. 2 kan realitetsbehandles: 103 stemmer for.

Pkt. 6 kan realitetsbehandles: 100 stemmer for.

Alle punktene fikk 2/3-dels flertall, og kunne derfor realitetsbehandles.

110 stemmeberettigede.

Votering om Målfrid Isenes forslag kunne realitetsbehandles. Falt mot 3 stemmer.

111 stemmeberettigede.

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité B

Komiteens merknader

Komiteen er generelt godt fornøyd med det foreliggende forslaget til ny liturgi for hovedgudstjeneste med nattverd og gir i hovedsak sin tilslutning til Kirkerådets vurderinger og forslag til vedtak. Komiteen konstaterer at liturgisk musikk ikke blir behandlet nå, men påpeker at dette også vil ha stor betydning for reformen. I sin behandling av saken har komiteen gått gjennom saksorienteringens 27 punkter. Som det framgår av framstillingen nedenfor, har komiteen til noen av punktene hatt en mer omfattende drøfting, mens den til andre punkter ikke har hatt noe å tilføre utover saksorienteringen. Komiteen har også drøftet enkelte forslag til språklige justeringer som ikke er berørt i de 27 punktene og innkomne forslag etter første gangs behandling i plenum. Komiteens vurderinger er som følger:

A. Vedtak som Kirkemøtet gjorde under Kirkemøtet 2010, men hvor det foreslås noen justeringer i forhold til Kirkemøtets vedtak

2. Gloria – endring i bibelteksten, Ordningen s. 6

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

2. Plassering av dagens bønn, Ordningen s. 6

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

3. Forbønn – bønn for hverandre, Ordningen s. 32

Innledningsvis vil komiteen påpeke at dette er forslag til *forbønnstema* og ikke formulerte bønner. Komiteen mener at forbønnen kan inkludere tema som gjelder både det fjerne og det nære. Komiteen er usikker på om formuleringen ”vi som er sammen på gudstjeneste” er heldig, og foreslår derfor at ”vi” endres til det mindre interne ”alle”. Denne formuleringen tilføyes sist i den tredje siste setningen. Denne setningen suppleres også med ”nære relasjoner”, og setningen som nå begynner med ”Våre familier”,

strykes. Komiteen foreslår også at ”mennesker som har bedt om forbønn” blir et eget punkt. Se forslaget til revidert tekst under Forslag til vedtak.

4. Menighetens svar i forbønnen, Ordningen s. 10 og s. 31-44

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

5. Dialogen i nattverden; ”Stort er troens mysterium..”, Ordningen s. 12 og s. 48-54

Komiteen hadde en omfattende diskusjon om de ulike alternativene til sammensetning av dialogen, men konkluderte med å slutte seg til Kirkerådets forslag.

6. Dialogen i nattverden – nynorsk, Ordningen nynorsk s. 12 og s. 48-54

Komiteen er enig med Kirkerådet i å avvise de alternative formuleringene til første setning i dialogen på nynorsk, som ble foreslått på Kirkemøtet 2010. Likevel bærer den foreslåtte formuleringen ”Stort er mysteriet i trua” preg av å være oversatt fra bokmål. Komiteen foreslår derfor at dette erstattes med ”Mysteriet i trua er stort”. Ordene og meningsinnholdet er det samme, men ordstillingen er en mer naturlig språkføring på nynorsk.

7. Nattverd – takkebønn, Ordningen s. 15

Komiteen drøftet om de to setningene ”Brødet vi har brutt er ett” og ”Din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet” bør bindes sammen med ”og” for å sikre at sammenhengen mellom dem ikke blir utydelig. Komiteen mener at setningenes indre sammenheng ikke forsvinner, selv om ”og” sløyfes. Komiteen konstaterer for øvrig at det ikke er samsvar mellom den foreliggende saksorienteringen og Ordningen. Komiteen går inn for at det skal være to setninger.

8. Nye prefasjonsbønner, Ordningen s. 46-47

De to nye kirkeårsprefasjonene for treenighetstiden fikk tilslutning.

9. Nattverdbønn C – omarbeidet, Ordningen s. 50

Intensjonen med å innarbeide et mer inkluderende språk ser komiteen som bare delvis ivarett i det foreliggende forslaget. Komiteen merker seg at Abraham nevnes med navn i nattverdbønn C, mens kvinnen som fødte Sønnen, ikke navngis. Mange mener at dette kan sies å være i tråd med tradisjonell historieskriving der kvinner usynliggjøres i større grad enn menn, blant annet ved manglende navngiving. For å bringe bedre balanse i dette foreslo noen å erstatte den paulinske formuleringen ”født av en kvinne” med ”født av Maria”. Andre la vekt på at ”født av en kvinne” i denne sammenhengen kan forstås som en understrekning av Jesu menneskelige natur, underlagt samme vilkår som alle mennesker. Intensjonen med Nattverdbønn C er også å være et alternativ med *paulinske* tekster. Et knapt flertall i komiteen går inn for at ”født av en kvinne” endres til ”født av Maria”..

10. Nattverdbønn D – endring, Ordningen s. 51

Komiteen slutter seg til Kirkerådets forslag.

B. Opprettholdte forslag som fikk mindretall under Kirkemøtets første gangs behandling

11. Nytt alternativt inngangord, Ordningen s. 4

Følgende inngangord ble foreslått på Kirkemøtet 2010: ”L: I Den treenige Guds navn: Vår Skaper, Frigjører og Livgiver. M: Amen”. Forslaget falt, men ble opprettholdt.

Med utgangspunkt i dette forslaget foreslår et flertall i komiteen følgende litt endrede utgave: ”I Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn: Vår skaper, frigjører og livgiver”, og med tilsvarende endring på nynorsk, se forslaget til vedtak. Dette forslaget ivaretar i mindre grad intensjonen om kjønnsinkluderende språk enn det opprinnelige forslaget, men rammes ikke av kritikken om å være teologisk utydelig. Forslaget korresponderer også med det tredje alternativet av velsignelsesordene på s. 55 i Ordningen. I dette velsignelsesordet brukes betegnelsen ”befrier” i bokmålsversjonen, og ”frigjerar” i nynorskversjonen. Komiteen vil påpeke at det er et ønske om bedre samsvar mellom målformene, og fremmer derfor også forslag om at ”frigjører” kommer inn i velsignelsesordet på bokmål. Komiteen betrakter dette nye alternativet som en mindre språklig justering.

12. Amen etter inngangsortet, Ordningen s. 4

Komiteen konstaterer at det er gode argumenter for å etablere dialogen mellom prest og menighet ved menighetssvaret "Amen" allerede i starten av gudstjenesten. En vil imidlertid påpeke at dette også kan ha motsatt effekt, dersom det ikke fungerer etter intensjonen. Et kompromiss er å gjøre "Amen" til et kan-ledd. Et flertall i komiteen går inn for denne endringen og mener at dette ivaretar intensjonen om fleksibilitet.

13. Bønn etter løftesord, Ordningen s. 25

Komiteen slutter seg til alle de tre alternativene som er tatt inn i forslaget.

14. Rubrikk om kyrie, Ordningen s. 6

Komiteen drøftet om rubrikken "Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester" bør utgå siden denne muligheten framgår på andre steder (s. 17 og 18). Forslaget støttes slik det foreligger.

15. Latinske betegnelser

Komiteen ble orientert om at forslaget ikke ble opprettholdt av forslagsstiller og er derfor ikke drøftet i komiteen.

16. Fredshilsen – siste del, Ordningen s. 13 og 54

Komiteen hadde en omfattende drøfting av om "kan-leddet" med hilsenen med håndtrykk og fredsønske bør flyttes til Veiledningen. Kan-leddet erstattes med rubrikken: "For en mer utførlig fredshilsen, se Veiledningen s....". Et flertall i komiteen anbefaler dette. Bakgrunnen for dette forslaget er en erkjennelse av at fredshilsenen med håndtrykk ikke oppleves like positivt av alle, og at det derfor kan virke ekskluderende og fremmedgjørende.

17. Du Guds Lam - bar eller bærer, Ordningen s. 13

Komiteen hadde en grundig drøfting av verbets tid i Du Guds lam/Agnus Dei. Komiteen

viser til den utførlige saksframstillingen til Kirkemøtet 2010 (sak KM 04/10) og til Bispemøtets uttalelse og konstaterer at spørsmålet er tilstrekkelig utredet. Det finnes gode både teologiske, sjelesørgeriske og pedagogiske argumenter for begge formene. Avstemningen i komiteen viser at 12 ønsker formen "bar", mens 8 ønsker å opprettholde det foreliggende forslaget fra Kirkerådet om formen "bærer". Flertallet i komiteen innstiller derfor på endring.

18. Nattverdbønn D – en setning, Ordningen s. 48 (ikke s. 51)

Komiteen slutter seg til Kirkerådets foreliggende forslag der formuleringen "i alle som sulter og tørster" ikke er tatt inn i Nattverdbønn D, men derimot er innpasset i Nattverdbønn A.

19. Utsendelsesordene – medliturg, Ordningen s. 16

Komiteen slutter seg til det foreliggende forslaget fra Kirkerådet. Den foreslåtte rubrikken om at det er en normalordning at medliturgen sier utsendelsesordene, tas ikke inn i liturgien.

C. Oppfølging av komitemerknader i protokollene fra Kirkemøtet 2010

20. Hovedgudstjeneste – definisjon, Ordningen s. 2

Komiteen slutter seg til Kirkerådets definisjon av hva en hovedgudstjeneste er. For å tydeliggjøre at begrepet "hovedgudstjeneste" rommer ulike gudstjenestetypene, bør ordningen hete "Ordning for hovedgudstjeneste"/"Ordning for hovudgudsteneste" – altså i ubestemt entallsform. I forslaget til Kirkemøtet 2011 står det i bestemt form, mens det stod i ubestemt form i forslaget til Kirkemøtet 2010.

21. Betegnelsen høymesse, Ordningen s. 2 og 17

Komiteen slutter seg til definisjonen av begrepet "høymesse" slik det er angitt i Ordningen.

22. Samlingsbønner med kirkeårspreg

Komiteen registrerer at det ikke er lagt fram nye forslag til samlingsbønner med kirkeårspreg.

23. Takk i forbønnene, Ordningen s. 38 og 39

Komiteen er tilfreds med at takk er innarbeidet i forbønnene på flere steder.

24. Opprydding i rubrikkene

Komiteen konstaterer at den ønskede oppryddingen i rubrikkene er gjennomført og gir sin tilslutning til dette.

25. Merknader til Ordningen på nynorsk

Komiteen har forholdsvis inngående drøftet behovet for språklige forbedringer i den nynorske teksten i Ordningen. Det er umulig for Kirkemøtet å gjennomgå det foreliggende forslaget systematisk og helhetlig når det gjelder språk. Komiteen vil påpeke at det er viktig at nynorskteksten underlegges ytterligere språklig gjennomgang. Den språklige bearbeidelsen må i særlig grad være rettet inn mot syntaks. Et eksempel på en slik endring som vil være aktuell, er at I. Samling, ledd 5, rubrikk endres til: "Etter syndsvedkjenninga kan det seiast eit lovnadsord." Komiteen vil også framholde behovet for endringer som gir en bedre samordning mellom bokmål og nynorsk tekst.

26. Språk

Komiteen vil gi honnør til vurderingene om forholdet mellom bibelspråk og liturgi i den foreliggende saksorienteringen til Kirkemøtet og slutter seg til disse.

27. Gjenstående – til videre oppfølging

I oppstillingen av hva som gjenstår i arbeidet med Veiledningen, vil komiteen framholde at det er viktig at en finner fram til en god balanse mellom behovet for å gi nok informasjon og ikke å være for detaljstyrende.

Andre forslag til endringer

Komiteen har i tillegg drøftet følgende mindre språklige justeringer i forslaget fra Kirkerådet, som komiteen mener det bør være rom for:

Under 18. Menighetens takkoffer s. 11 i Ordningen ønsker komiteen at formuleringen i rubrikken om at ofringen kan "opptas her" endres til "samles inn". Dette korresponderer bedre med tilsvarende tekst på nynorsk og fungerer bedre språklig også på bokmål.

Nattverdbønn A, s. 48 i Ordningen har i siste setning formuleringen "Gi oss å elske hverandre" / "Gjev oss å elska kvarandre". Komiteen ønsker å endre denne formuleringen til "Lær oss å elske hverandre". Denne uttrykksmåten kommuniserer bedre og er mer i overensstemmelse med moderne språkføring. I gjeldende 1977-liturgi er også denne nattverdbønnen allerede innarbeidet med formuleringen "Lær oss". Komiteen er klar over at det er en meningsforskjell mellom "Gi oss" og "Lær oss". Den første formuleringen uttrykker at Gud er den som kan gi oss evne eller kraft til å elske hverandre, mens "Lær oss" har et mer pedagogisk preg. I den foregående setningen i bønningen kommer det første aspektet tydelig fram: "Fyll oss med din kjærlighet". Formuleringen "Lær oss å elske hverandre" kan derfor ikke tolkes som noe vi "klarar på egenhånd". Formuleringen gir dessuten større språklig variasjon i bønningen.

Komiteen har også mottatt flere innholdsmessige endringsforslag som ikke ble fremmet på Kirkemøtet i 2010, og som en ikke har kunnet fremme for Kirkemøtet 2011. Av mottatte språklige justeringer vil komiteen anbefale følgende:

- Ordet "føreskrift" i nynorskversjonen endres gjennomgående til: "føresegn" (blant annet s. 2).
- Nynorskversjonen av Nattverdsbøn B (s. 49): "stadfest oss i sanninga" endres i tråd med bokmålsversjonen ("grunnfest oss i sannheten") til: "grunnfest oss i sanninga" (jfr 2. Pet 1,12 – se s. 49).
- Nynorskversjonen av Nattverdsbøn C (s. 50) endres fra "...du, som fria folket ditt frå trældom" til: "du, som sette folket ditt fri frå trældom".
- Navnet "Norge" endres til: "Noreg" på s. 32 i nynorskversjonen.
- Det forutsettes at der hvor det er setninger med ulikt innhold i bokmåls- og nynorskversjonen, justeres dette til meningsmessig samsvar (jfr s.11 nederst, pkt 5 s. 24, nederst s. 48, andre avsnitt s. 52).

- I nattverdbønn E (nynorsk, s 52) endres "Lat dei små bli sette høgt og dei svoltne bli metta med gode gåver" til "Lyft opp dei små og lat dei svoltne bli metta med gode gåver".
- I nattverdsordning for særskilde høve, første alternativ (s. 53, nynorsk) endres ordet "mørkemaktene" til "mørkrets makt".
- Under forutsetning av at forslaget til tekstform i Ordning for dåp i hovedgudstjeneste blir vedtatt, endres tredje alternativ til inngangsord (s. 4, punkt 3) fra "I namnet til Faderen og Sonen og Den heilage ande" til "I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande."

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar forslag til Ordning for hovedgudstjeneste med følgende endringer:

2. s. 4, pkt 3 Inngangsord (Bokmål og nynorsk)

1.1 Tillegg som nytt alternativ 4:

"L: I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn: Vår skaper, frigjører og livgiver." / "L: I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande: Vår skapar, frigjerar og livgjevar".

1.2 Etter liturgens inngangsord settes det inn en rubrikk om at leddet "M: Amen" / "K: Amen" kan tas inn.

1.3 Inngangsord , tredje alternativ (Nynorsk)

Endres fra "I namnet til Faderen og Sonen og Den heilage ande" til "I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande."

2. s. 11 pkt 18. Menighetens takkoffer (Bokmål)

Ordene "opptas" og "tas opp" i rubrikken erstattes med "samles inn".

3. s. 12 pkt. 20. Takkseiing og bøn (Nynorsk)

"Stort er mysteriet i trua." endres til "Mysteriet i trua er stort."

4. s. 13 pkt 21. Nattverdmåltidet (Bokmål og nynorsk)

4.1 Fredshilsen PAX

Kan-leddet erstattes med følgende rubrikk:

"For ei mer utførlig fredshilsen, se Veiledningen s. ..." / "For ei meir utførleg fredshelsing, sjå Rettleiinga s. ..."

4.2 Du Guds Lam AGNUS DEI

"Du Guds Lam, som bærer verdens synder" / "Du Guds Lam, som ber all verdsens synder" erstattes med "Du Guds Lam, som bar all verdens synder" / "Du Guds Lam, som bar all verdsens synder".

5. s. 31-32 Temaområder (Bokmål og nynorsk)

5.1 Vår egen menighet, våre familier og stedet hvor vi bor

Denne setningen strykes: "Våre familier, andre nære relasjoner og vi som er sammen på gudstjenesten." / "Familiiane våre, andre nære relasjonar og vi som er saman i gudstenesta."

5.2 Setningen

"Arbeidsplasser, familie, naboskap, mennesker som har bedt om forbønn." / "Arbeidsplassar, familie, naboskap, menneske som har bede om forbøn" endres til:

"Arbeidsplasser, familie, nære relasjoner, naboskap, alle som er sammen på gudstjenesten." /

"Arbeidsplassar, familie, nære relasjonar, naboskap, alle som er saman i gudstenesta."

5.3 "Mennesker som har bedt om forbønn." / "Menneske som har bede om forbøn" blir et eget punkt.

6. s. 48 Nattverdbønn A, (Bokmål og nynorsk)

”Gi oss å elske hverandre” / ”Gjev oss å elska kvarandre” i siste bønn endres til ”Lær oss å elske hverandre” / ”Lær oss å elska kvarandre”.

7. s. 50 Nattverdbønn C (Bokmål og nynorsk)

”født av en kvinne” / ”fødd av ei kvinne” endres til ”født av Maria” / ”fødd av Maria”.

8. s. 55 Velsignelsesord (Bokmål)

I velsignelsesordet, 3. alternativ endres ”vår befrier” til ”vår frigjører”.

9. Kirkemøtet oversender mottatte språklige justeringer til Kirkerådet for videre behandling.

10. Navnet på ordningen endres til Ordning for hovedgudstjeneste / Ordning for hovudgudsteneste.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Geir Ivar Bjerkestrand

Disse hadde ordet:

Helga Haugland Byfuglien, Dag Landmark, Harald Askeland, Karin-Elin Berg, Lars Erland Kielland, Åge Søsveen, Halvor Nordhaug, Ivar Jarle Eliassen, Ole Christian Kvarme, Anne Berit Evang, Harald Hegstad, Trygve Wyller, Egil Morland, Gunn Hanne Elvebakk, Anfin Skaaheim.

Endringsforslag

Forslag fra 1. plenum (til orientering):

Lars Erlend Kielland: Forslaget ivaretatt

Stina Frøvoll Thoresen/Helene Bjerkestrand/Solveig Fiske/Anne Berit Evang: Forslaget opprettholdes.

Dagrunn Olavsrud Anthonsen: Forslaget ivaretatt.

Cathrine Waaler Halstensen: Forslaget opprettholdes.

Kjellfred Dekko: Forslaget ivaretatt

Helene Bjerkestrand: Forslaget opprettholdes.

Ingeborg Midttømme: Forslaget trekkes.

Roar P. Strømme: Begge forslagene ivaretatt.

Bård Mæland: Forslaget opprettholdes.

Åge Søsveen: Opprettholder Kirkerådets forslag til Nattverdbønn C: født av en kvinne.

Votering

110 stemmeberettigede:

Forslaget fra Thoresen, Bjerkestrand, Fiske og Evang fikk 32 stemmer for. Forslaget falt.

Komiteens punkt 1.1, nytt alternativ 4 fikk 88 stemmer. Forslaget ble vedtatt.

Forslaget fra H. Bjerkestrand fikk 15 stemmer. Forslaget falt.

Forslaget fra Mæland fikk 30 stemmer. Forslaget falt.

Forslaget fra Halstensen (punkt 4.2) ble vedtatt med 56 stemmer.

Forslaget fra Søsveen fikk 27 stemmer. Forslaget falt.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet vedtar forslag til Ordning for hovedgudstjeneste med følgende endringer:

3. s. 4, pkt 3 Inngangsort (Bokmål og nynorsk)

1.1 Tillegg som nytt alternativ 4:

”L: I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn: Vår skaper, frigjører og livgiver.” /

”L: I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande: Vår skapar, frigjerar og livgjevar”.

1.2 Etter liturgens inngangsort settes det inn en rubrikk om at leddet ”M: Amen” / ”K: Amen” kan tas inn.

1.3 Inngangsort , tredje alternativ (Nynorsk)

Endres fra ”I namnet til Faderen og Sonen og Den heilage ande” til ”I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.”

2. s. 11 pkt 18. Menighetens takkoffer (Bokmål)

Ordene ”opptas” og ”tas opp” i rubrikken erstattes med ”samles inn”.

3. s. 12 pkt. 20. Takkseiing og bøn (Nynorsk)

”Stort er mysteriet i trua.” endres til ”Mysteriet i trua er stort.”

4. s. 13 pkt 21. Nattverdmåltidet (Bokmål og nynorsk)

4.1 Fredshilsen PAX

Kan-leddet erstattes med følgende rubrikk:

”For en mer utførlig fredshilsen, se Veiledningen s. ...” / ”For ei meir utførleg fredshelsing, sjå Rettleiinga s. ...”

4.2 Du Guds Lam / Agnus Dei, første ledd skal lyde:

Du Guds Lam, som bærer verdens synder/ Du Guds Lam som ber all verdens synder.

5. s. 31-32 Temaområder (Bokmål og nynorsk)

5.1 Vår egen menighet, våre familier og stedet hvor vi bor

Denne setningen strykes: ”Våre familier, andre nære relasjoner og vi som er sammen på gudstjenesten.” / ”Familiene våre, andre nære relasjonar og vi som er saman i gudstenesta.”

5.2 Setningen

”Arbeidsplasser, familie, naboskap, mennesker som har bedt om forbønn.” /

”Arbeidsplassar, familie, naboskap, menneske som har bede om forbøn”

endres til:

”Arbeidsplasser, familie, nære relasjonar, naboskap, alle som er sammen på gudstjenesten.” / ”Arbeidsplassar, familie, nære relasjonar, naboskap, alle som er saman i gudstenesta.”

5.3 ”Mennesker som har bedt om forbønn.” / ”Menneske som har bede om forbøn” blir et eget punkt.

6. s. 48 Nattverdbønn A, (Bokmål og nynorsk)

”Gi oss å elske hverandre” / ”Gjev oss å elska kvarandre” i siste bønn endres til ”Lær oss å elske hverandre” / ”Lær oss å elska kvarandre”.

7. s. 50 Nattverdbønn C (Bokmål og nynorsk)

”født av en kvinne” / ”fødd av ei kvinne” endres til ”født av Maria” / ”fødd av Maria”.

8. s. 55 Velsignelsesord (Bokmål)

I velsignelsesordet, 3. alternativ endres ”vår befrier” til ”vår frigjører”.

9. Kirkemøtet oversender mottatte språklige justeringer til Kirkerådet for videre behandling.

10. Navnet på ordningen endres til Ordning for hovedgudstjeneste / Ordning for hovudgudsteneste.

Enstemmig vedtatt

Ordning for hovedgudstjeneste

Vedtatt av Kirkemøtet 2011.

Gjelder fra 1. s. i advent 2011 og tas i bruk senest 1. s. i advent 2012.

<u>Innledning</u>	s. 02
<u>Ordning for hovedgudstjeneste</u>	s. 04
<u>Hovedgudstjenesten / Eksempel på strukturer</u>	s. 17
<u>Samlingsbønner</u>	s. 19
<u>Synsbekjennelse / Løftesord</u>	s. 23
<u>Bønnerop KYRIE / KYRIELITANI</u>	s. 26
<u>Lovsang GLORIA</u>	s. 27
<u>Forbønn</u>	s. 28
I Temaområder	s. 28
II Modeller	s. 29
III Formulerte forbønner	s. 34
IV Litanier	s. 38
V Menighetssvar	s. 41
<u>Kirkeårsprefasjoner</u>	s. 42
<u>Nattverdbønner</u>	s. 45
<u>Nattverdordning for særlige anledninger</u>	s. 50
<u>Velsignelsesord og utsendelsesord</u>	s. 52
<u>Sentrale liturgiske tekster på nordsamisk, sørsamisk, lulesamisk og på kvensk</u>	s. 53
<u>Hovedgudstjeneste på særskilte dager i kirkeåret</u>	s. 60

INNLEDNING

Denne ordningen utgjør sammen med Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste det overordnede regelverk for Den norske kirkes hovedgudstjeneste.

I Veiledning til hovedgudstjeneste gis utfyllende forklaringer og anvisninger. Veiledningen omhandler viktige emner som gjelder hele gudstjenesten – om hva gudstjeneste er, om gudstjenesterommet, universell utforming, oppgaver for liturg og medliturger, sang og andre musikkformer mv. I *Veiledning til gudstjenestens hoveddeler*, gis utfyllende forklaringer og veiledninger til hvert enkelt ledd.

Med hovedgudstjeneste menes menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik dette er forordnet av biskopen. I tillegg til de varianter av liturgiske tekster som er å finne i selve Ordningen for hovedgudstjeneste (s. 00-00) finnes det en rekke alternative tekster på s. 00-00.

Høymessen, slik den er gjengitt i sin helhet med ulike alternativer på s. 00-00, danner utgangspunkt for alle andre typer hovedgudstjeneste. Det gjelder både struktur, liturgiske tekster og rubrikker.

På s. 00 gis eksempler på strukturer for ulike typer hovedgudstjeneste. Betegnelsene ”forenklet gudstjeneste med nattverd” (2), ”gudstjeneste uten nattverd” (3) og ”forenklet gudstjeneste uten nattverd” (4) er beskrivelse av noen typer hovedgudstjeneste som kan feires lokalt. Det avgjøres lokalt hvordan man utformer dem og hvilke benevnelser man gir dem, for eksempel familiemesse, ung messe, familiegudstjeneste mv.

Rubrikkene (med **rød skrift**) i ordning for hovedgudstjenesten / høymesse (s. 4 – 16) gir nærmere bestemmelser om de ulike ledd i liturgien. Rubrikkene gjelder både for høymesse og andre typer hovedgudstjenester som den lokale menighet velger å feire.

Betegnelsen M brukes for menighet, A for alle (liturg og menighet), L for liturg (gudstjenesteleder, en prest eller annen person som har biskopens fullmakt til å forrette hovedgudstjeneste). Betegnelsen ML (medliturg) benyttes for tekstleser(e), bønneleder, nattverdmedhjelper(e), forsanger(e) og andre som utfører liturgiske tjenester og handlinger.

Når det står to betegnelser, L/ML eller ML/L, er det den første betegnelsen som har forrang. Se mer utførlig beskrivelse av oppgavene til liturg og medliturger i Veiledning.

Sentrale liturgiske tekster på samiske språk og kvensk (se s. 56) kan, der det er naturlig, benyttes på hovedgudstjenester i alle landets menigheter. Også andre språk kan benyttes i noen av gudstjenestens ledd der hvor det er aktuelt.

Nordsamisk:

Guovddáš liturgalaš teavsttaid sámegeielaide (gč. s. 56) lea vejolaš, dakko gokko lea lunddolaš, atnit válđoipmilbálvalusain buot riikka searvegottiin.

Sørsamisk:

Maahta voernges liturgijen tjaalegh saemien gieline (vuartesjh s. 56) , gusnie iemie, áejviegryhkesjimmine nuhtedh laanten gaajhkine åálmeginie.

Lulesamisk:

Guovdásj liturgalasj tevsta sámegeiellaj (gehtja bielen s. 56) dáhkkiji, goassa le luondulasj, aneduvvat oajvvejubmeldievnastusájn gájkka rijka tjoaggulvisájn.

Kvensk:

Sentraalissii liturgian tekstii kainuksi (katto l. 56) saattaa käyttää, sielä missä oon luonnolista, pääjumalanpalveluksissa kaikissa valtakunnan seurakunnissa.

ORDNING FOR HOVEDGUDSTJENESTE

I SAMLING

1 FORBEREDELSE

Kirkerommet kan være åpent en stund før gudstjenesten, med anledning til å tenne lys, sitte i stillhet, i ettertanke og bønn.

Klokkeringing

Før de avsluttende tre slag, kan det følge:

Informasjon om dagens gudstjeneste

Informasjonen avsluttes med:

”La oss være stille for Gud”

eller en annen formulering som innstiller menigheten til å være sammen for Guds ansikt.

Kort stillhet

Tre klokkeslag

2 INNGANGSSALME

Før inngangssalmen kan det spilles et preludium, normalt som forspill til salmen, eller synges en korsang.

Det kan være en prosesjon under preludiet/forspillet og/eller inngangssalmen.

Menigheten står under prosesjon.

Hvis brød og vin ikke er satt fram på et eget sidebord, eller på alteret før gudstjenesten, bæres dette inn i prosesjonen og settes på sidebordet eller på alteret.

3 INNGANGSORD

Før de to første inngangsordene kan det sies: ”Kjære menighet.”

L: Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.

Tekster på samisk og kvensk, se s. 56.

eller

L: Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet og Den hellige ånds samfunn være med dere alle.

eller

L: I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

eller

L: I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn: Vår Skaper, Frigjører og Livgiver.

Etter liturgens inngangsord kan menigheten svare: M: Amen.

Når det er dåp i hovedgudstjenesten, velges ett av de to første inngangsordene.

Inngangsordene kan ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreg og tema.

4 SAMLINGSBØNN

Samlingsbønner, se s. 00-00.

Dagens bønn kan benyttes som samlingsbønn, først og fremst på høytidsdager. Se ledd 8.

Samlingsbønnen kan innledes med:

ML: La oss be. eller La oss takke og be.

Samlingsbønnen avsluttes med:

Gud vi ber. eller Vi ber i Jesu navn.

A: Amen.

5 SYNDSBEKJENNELSE

plasseres her, eller før forbønnen. *Se ledd 16.*

Den bes av alle.

Før innledningsordet kan det sies:

L: Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv. (Matt 22,37-39)

Synsbejkjennelsen innledes med:

L: La oss bøye oss for Gud og bekjenne våre synder.

eller

L: La oss bøye oss for Gud og be om tilgivelse.

eller

L: La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.

Det kan sies et løftesord etter synsbejkjennelsen.

Det kan være kort stillhet før synsbejkjennelsen eller før løftesordet.

Liturgen kneler under synsbejkjennelse og stillhet. Også menigheten kan knele.

Synsbejkjennelser og løftesord, se s. 00 – 00.

6 BØNNEROP KYRIE

Kyrie eleison synges.

Kyrie eleison.

Kriste eleison.

Kyrie eleison.

eller

Kyrie eleison. Gud Fader, miskunne deg (over oss).

Kriste eleison. Herre Krist, miskunne deg (over oss).

Kyrie eleison. Hellig Ånd, miskunne deg (over oss).

eller et annet kyrie, se s. 00

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

Kyrie kan utvides til et kyrielitani. Se s. 00.

Kyrie kan utelates på enkelte gudstjenester.

7 LOVSANG GLORIA

- kan utelates i fastetiden.

L / ML: Ære være Gud i det høyeste

M: og fred på jorden blant mennesker (som) Gud har glede i.

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg. Amen.

eller

L / ML: Ære være Gud i det høyeste

M: og fred på jorden blant mennesker (som) Gud har glede i.

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

Kor: Vi hyller deg for din store herlighet, Herre Gud, himmelske konge, allmektige Fader.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

Kor: Herre, Guds enbårne Sønn, Jesus Kristus, Guds Lam som bærer verdens synder, miskunne deg over oss. Du som sitter ved Faderens høyre hånd, hør vår bønn.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

Kor For du alene er hellig, du alene er Herren, du alene er Den høyeste, Jesus Kristus med Den Hellige Ånd i Faderens herlighet.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg. Amen.

En annen lovsang, eller ett eller flere lovsangsomkvad kan benyttes. Se s. 00.

Dåp i hovedgudstjenesten skjer normalt her.

8 DAGENS BØNN

Når dagens bønn benyttes, kan den bes her, i forbindelse med prekenen eller benyttes (først og fremst på høytidsdager) som samlingsbønn.

Bønnen innledes med: **L: La oss alle be.**

Bønnen avsluttes med: **M: Amen**

II ORDET

I andre hovedgudstjenester enn høymessen kan det være to eller en lesning (evangeliet). Menigheten står under evangelielesningen og sitter under de øvrige lesningene.

9 FØRSTE LESNING

- fra Det gamle testamentet

L/ML: La oss høre Herrens ord.

ML: Det står skrevet hos/i ...

Lesningen avsluttes med: Slik lyder Herrens ord.

Menigheten kan svare: **M: Gud være lovet.**

10 BIBELSK SALME / SALME

Det kan synges en bibelsk salme, en annen salme eller være kort stillhet mellom lesningene.

11 ANDRE LESNING

- fra Det nye testamentet utenom evangeliene.

ML: Det står skrevet hos/i...

Lesningen avsluttes med: Slik lyder Herrens ord.

Menigheten kan svare: **M: Gud være lovet.**

12 EVANGELIUM

Halleluja / Salme

Evangelielesningen kan innledes og avsluttes med et hallelujaomkved eller en kort salme. Evangelieprosesjon kan benyttes.

Dersom salme benyttes, kan vers av salmen synges før og etter lesningen. Om hele salmen synges før lesningen, kan evangeliet eller annen prekentelest leses av predikanten i tilknytning til prekenen.

L/ML: Det står skrevet i evangeliet etter...

Menigheten står under lesningen.

Lesningen avsluttes med: Slik lyder det hellige evangelium.

Menigheten kan svare: M: Gud være lovet.

13 PREKEN

Predikanten preker normalt over evangelieteksten. Når første eller andre lesetekst er satt opp som prekentekest, kan denne teksten leses her. Fortellingsteksten kan brukes i stedet for oppsatt prekentekest.

På høytidsdager, og når det ellers er ønskelig, kan prekenen begynne med en kort innledningsdel før prekentekest leses.

I prekendelen kan det i samråd med liturg legges inn aktualiserende, dramatiserende eller aktiviserende innslag som er samordnet med innholdet i prekenen.

Prekenen kan avsluttes med lovprisningen:

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var og er og blir,
én sann Gud fra evighet og til evighet.

Det kan gis tid til stillhet, kort salme eller meditativ instrumentalmusikk etter prekenen.

14 TROSBEKJENNELSE CREDO

Dersom det er dåp i gudstjenesten, kan trosbekjennelsen utelates her, eventuelt kan det synges en trosbekjennessalme.

Menigheten står under trosbekjennelsen.

ML/L: La oss bekjenne vår hellige tro.

**A: Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.**

**Jeg tror på Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn, vår Herre,
som ble unnfanget ved Den hellige ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
fór ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
fór opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen
for å dømme levende og døde.**

**Jeg tror på Den hellige ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,**

**legemets oppstandelse
og det evige liv.**

Amen.

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

eller

**A: Vi tror på én Gud,
den allmektige Far,
som har skapt himmel og jord,
alt synlig og usynlig.**

**Vi tror på én Herre, Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn,
født av Faderen før alle tider,
Gud av Gud, lys av lys,
sann Gud av sann Gud,
født, ikke skapt,
av samme vesen som Faderen.
Ved ham er alt blitt skapt.
For oss mennesker og til vår frelse
steg han ned fra himmelen,
og ved Den hellige ånd og av jomfru Maria
ble han menneske av kjøtt og blod.
Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus,
led og ble begravet,
oppstod den tredje dag etter Skriftene
og fór opp til himmelen,
sitter ved Faderens høyre hånd,
skal komme igjen i herlighet
for å dømme levende og døde,
og hans rike skal være uten ende.**

**Vi tror på Den hellige ånd,
som er Herre og gjør levende,
som utgår fra Faderen og Sønnen,
tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen,
og som har talt gjennom profetene.
Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke.
Vi bekjenner én dåp til syndenes forlatelse
og venter de dødes oppstandelse
og et liv i den kommende verden.
Amen.**

15 SALME

Salmen kan falle bort dersom trosbekjennelsen synges.

III. FORBØNN

16 KUNNGJØRINGER

kan legges her, et annet sted i gudstjenesten, eller formidles til menigheten på annen måte.

SYNDSBEKJENNELSE

plasseres her eller etter samlingsbønnen, ledd 4.

Den bes av alle.

Før innledningsordet kan det sies:

L: Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv.

Synsdbekjennelsen innledes med:

L: La oss bøye oss for Gud og bekjenne våre synder.

eller

L: La oss bøye oss for Gud og be om tilgivelse.

eller

L: La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.

Det kan sies et løftesord etter synsdbekjennelsen.

Det kan være kort stillhet før synsdbekjennelsen eller før løftesordet.

Liturgen kneler under synsdbekjennelse og stillhet. Også menigheten kan knele.

Synsdbekjennelser og løftesord, se s. 00-00.

17 FORBØNN FOR KIRKEN OG VERDEN

Forbønnen kan utformes lokalt, eller en kan bruke ferdig formulerte bønner.

Forbønnen ledes fortrinnsvis av en medliturg. De enkelte bønneavsnitt kan leses av flere.

Hvert bønneavsnitt kan avsluttes med ”Gud, vi ber” eller ”Det ber vi deg om, Gud”, lest eller sunget av den som ber bønneavsnittet, eller forbønnslederen, liturgen eller kantor/forsanger.

En lokalt utarbeidet forbønn kan disponeres etter følgende temaområder:

1. Jordens folk og nasjoner.
2. Vårt eget land og folk.
3. Den verdensvide kirke og kirken i vårt eget land.
4. Vår egen menighet, våre familier og stedet hvor vi bor.
5. Aktuelle hendelser.

Det bes for aktuelle hendelser i de temaområder hvor de naturlig hører hjemme (1-4), eller det kan bes for dem i et eget avsnitt (5).

Se mer utførlig beskrivelse av temaområdene, modeller for lokalt tilrettelagte forbønner og formulerte forbønner, s. 00.

Forbønnen kan innledes med:

ML/L: La oss be for kirken og verden.

Menighetssvar

Etter hvert bønneavsnitt følger et menighetssvar, sunget eller lest. *Se s. 00.*

Vi minnes de døde og ber for de sørgende

Forbønnen kan avsluttes med at menigheten minnes dem som er døde og som det er holdt gravferd for den siste uken, eller siden sist menigheten var samlet.

ML/L: Vi reiser oss og minnes dem i vår menighet det er holdt gravferd for siden sist vi var samlet.

Menigheten reiser seg.

Navnene til de avdøde leses opp.

Kort stillhet.

ML/L: Lær oss å telle våre dager, så vi kan få visdom i hjertet. (Sal 90,12)

eller

ML/L: Jesus sier: ”Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør.” (Joh 11,26)

Deretter bes denne eller en lignende bønn:

ML/L: Barmhjertige Gud, trøst de sørgende og vær dem nær i tiden som kommer.

Her kan forbønnens menighetssvar synges.

18 MENIGHETENS TAKKOFFER

- kan samles inn her eller under salmen i ledd 19.

Under takkofferet kan det fremføres egnet instrumental- eller vokalmusikk.

Innsamlingen kan skje i kirkebenkene eller ved at man går rundt alteret.

Takkofferet kan avsluttes med en kort bønn, for eksempel denne:

L: Evige Gud, din er jorden og det som fyller den. Alt vi eier tilhører deg. Av ditt eget gir vi deg tilbake.

A eller L: **Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn. Amen.**

IV. NATTVERD

19 FORBEREDELSE AV MÅLTIDET

Salme

Menighetens takkoffer kan samles inn her eller under ledd 18.

Innsamlingen skjer mens salmen synges. Takkofferet bæres fram mens alterbordet dekkes.

Brød og vin settes på alteret, dersom dette ikke har skjedd ved gudstjenestens begynnelse.

Brød legges på disken, og vin helles i kalken.

Forberedelsen kan avsluttes med en kort bønn, for eksempel bønnen ovenfor (ledd 18) eller følgende bønn:

L: Velsignet er du, Gud. Din er jorden og alt som fyller den. Av ditt eget gir vi deg tilbake. Foren din kirke av alle folkeslag og tungemål. Likesom kornet er blitt ett i brødet og druene i vinen, så gjør oss til ett med hverandre og med Herren Jesus Kristus.

A eller L: **Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn. Amen.**

20 TAKKSIGELSE OG BØNN

Hilsen PREFASJONSDIALOG

L *synger eller sier*: Herren være med dere.

M *reiser seg og synger*: **Og med deg være Herren.**

L: Løft deres hjerter.

M: **Vi løfter våre hjerter til Herren.**

L: La oss takke Herren vår Gud.

M: **Det er verdig og rett.**

Innledende lovprisning PREFASJON

Kirkeårsprefasjoner, se s. 00.

Den innledende lovprisningen er enten knyttet til kirkeåret eller tilpasset den enkelte nattverdbønn.

Hellig SANCTUS

A *synger*: **Hellig, hellig, hellig, er Herren Sebaot. All jorden er full av din herlighet. Hosianna i det høyeste. Velsignet være han som kommer i Herrens navn. Hosianna i det høyeste.**

Nattverdbønn med innstiftelsesordene VERBA

Nattverdbønner med innstiftelsesord, se s. 00.

Under innstiftelsesordene løfter liturgen først disken, deretter kalken.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

Fadervår

leses eller synges.

A: Vår Far i himmelen.

La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme.

**La viljen din skje på jorden
slik som i himmelen.**

Gi oss i dag vårt daglige brød,

og tilgi oss vår skyld,

slik også vi tilgir våre skyldnere.

**Og la oss ikke komme i fristelse,
men frels oss fra det onde.**

For riket er ditt, og makten og æren i evighet.

Amen.

eller

A: Fader vår, du som er i himmelen.

La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme.

La din vilje skje på jorden som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød.

Forlat oss vår skyld,

som vi òg forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse,

men frels oss fra det onde.

For riket er ditt,

og makten og æren i evighet. Amen.

Det er også anledning til å benytte Fadervår etter 1920-liturgien.

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

21 NATTVERDMÅLTIDET

Fredshilsen PAX

L: Guds fred være med dere.

M: Guds fred være med deg.

For en mer utførlig fredshilsen, se *Veiledningen til gudstjenestens hoveddeler, s. 00.*

Brødsbrytelse

Her kan brødet brytes.

Følgende kan sies i tilknytning til brødsbrytelsen:

L: Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp.
Vinen som vi drikker, gir oss del i Kristi blod.

Du Guds Lam AGNUS DEI

Liturgen kan si her eller etter Du Guds Lam:

L: Kom, for alt er gjort ferdig.

A *synger*: **Du Guds Lam, som bærer verdens synder,
miskunne deg over oss.
Du Guds Lam, som bærer verdens synder,
miskunne deg over oss.
Du Guds Lam, som bærer verdens synder,
gi oss din fred.**

Utdeling

Utdelingsmåter, se Veiledning til gudstjenestens hoveddeler, s. 00.

Under utdelingen kan det synges en eller flere salmer, korsang eller annen egnet musikk.

Utdelingsordene lyder:

Dette er Jesu legeme.

Dette er Jesu blod.

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

eller

Kristi kropp, gitt for deg.

Kristi blod, utøst for deg.

Den enkelte kan svare: **Amen.**

Barn og andre som kommer fram og som viser at de ikke skal motta nattverden, velsignes av den som bærer brødet, med håndspåleggelse eller korstegning. Som velsignelsesord anbefales et av følgende ord:

Gud velsigne deg og bevare deg.

eller

Herren velsigne deg og bevare deg og føre deg til det evige liv.

eller

Herren velsigne deg og bevare deg fra det onde og føre deg til det evige liv.

Når det er utdeling med felles knefall, kan fredsønsket komme til slutt eller etter hvert knefall.

Etter utdelingen:

L: Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod som han gav til soning for alle våre synder.

A eller L: Han styrke oss og holde oss oppe i en sann tro til det evige liv.

L kan tilføye: Fred være med dere.

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

22 MÅLTIDETS AVSLUTNING

Takkebønn

Her bes en av de følgende, en lokalt utformet eller en annen egnet takkebønn:

L/ML: Vi takker deg, nådige Gud, du som gjennom brødet og vinen har gitt oss del i Jesu Kristi seierrike død og oppstandelse.

A eller L/ML: Styrk oss ved din Ånd til vitnesbyrd og tjeneste i verden.

eller

L/ML: Vi takker deg, himmelske Far, for dine velsignede gaver. Vi ber deg at du ved disse gavene vil bevare oss i troen på deg, forene oss i din kjærlighet og stadfeste i oss håpet om det evige liv, for Jesu Kristi skyld.

eller

**L/ML: Trofaste Gud,
du som i dåpen har gitt oss barnekår
og gjort oss til arvinger i ditt rike.
Vi takker deg for dette måltidet,
hvor du har gitt oss syndenes forlatelse
og fornyet i oss troen på dine løfter.**

A eller L/ML: Styrk oss ved din Ånd til vitnesbyrd og tjeneste i verden.

eller

L/ML: Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: Brødet vi har brutt, er ett. Din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.

A eller L/ML: Vi ber deg: Hjelp oss å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett og å elske vår neste som oss selv.

Kalk og disk dekkes med kalkkledet. Kalk og disk, samt vinkanne og brødeske, kan om ønskelig settes tilbake på sidebordet.

V SENDELSE.

23 SALME

Salmen kan flyttes til Postludium/Utgangsprosesjon, ledd 26.

24 VELSIGNELSEN

Velsignelsesord som kan benyttes på andre hovedgudstjenester enn høymessen, *se s. 00.*

Velsignelsen leses eller synges.

Menigheten står under velsignelsen.

Velsignelsen kan mottas ved at den enkelte gjør korsets tegn.

Innledning til velsignelsen kan være:

Lovprisning BENEDICAMUS

L/ML *synger:*

La oss prise Herren.

M: **Gud være lovet. Halleluja. Halleluja. Halleluja.**

eller

Hilsen SALUTATIO

L *sier eller synger:*

Herren være med dere.

M: **Og med deg være Herren.**

eller

L *sier:* Ta imot velsignelsen.

L: Herren velsigne deg og bevare deg.

Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.

Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred. ✠

Tekster på samisk og kvensk, se s. 00.

Menigheten kan synge:

M: **Amen. Amen. Amen.**

3 x 3 BØNNESLAG

25 UTSENDELSE

Dersom menigheten blir sittende under det etterfølgende postludiet, kan utsendelsesordene sies etter postludiet.

L/ML: La oss gå i fred,

A: **i Jesu Kristi navn.**

eller

A: **og tjene Herren med glede.**

eller

L/ML: Gå i fred.

eller

L/ML: Gå i fred. Tjen Herren med glede.

- eller et annet utsendelsesord som passer til dagens særpreg. Det kan eventuelt også formuleres egne utsendelsesord. *Se s. 00.*

26 POSTLUDIUM / UTGANGSPROSESJON

Dersom det er utgangsprosesjon, kan menigheten følge etter prosesjonen.

I stedet for postludium kan det synges en salme mens menigheten går ut.

Etter gudstjenesten kan kirkerommet være åpent en stund, med anledning til stille bønn og ettertanke.

Det diakonale oppdraget ved utsendelsen kan også følges opp ved fellesskapsamling, ved soknebud, annen besøkstjeneste, forbønnsstjeneste og andre handlinger.

HOVEDGUDSTJENESTE – eksempel på strukturer

1. Høymesse	2. Eksempel på forenklet gudstjeneste med nattverd	3. Eksempel på gudstjeneste uten nattverd	4. Eksempel på forenklet gudstjeneste uten nattverd
SAMLING	SAMLING	SAMLING	SAMLING
Forberedelse	Forberedelse	Forberedelse	Forberedelse
Inngangssalme	Inngangssalme	Inngangssalme	Inngangssalme
Inngangssord	Inngangssord	Inngangssord	Inngangssord
Samlingsbønn	Samlingsbønn	Samlingsbønn	Samlingsbønn
Synsbekjennelse*		Synsbekjennelse*	
Menighetssvar Kyrie	Menighetssvar Kyrie	Menighetssvar Kyrie	
Lovsang Gloria	Lovsang Gloria	Lovsang Gloria	Lovsang Gloria
Dagens bønn **		Dagens bønn **	
ORDET	ORDET	ORDET	ORDET
Første lesning (GT)	En av dagens tekster fra GT eller NT	Første lesning (GT)	
Bibelsk salme / salme		Bibelsk salme / salme	
Andre lesning (NT)		Andre lesning (NT)	
Evangelium – innledes og avsluttes med halleluja / salme	Evangelium – innledes og avsluttes med halleluja / salme	Evangelium – innledes og avsluttes med halleluja / salme	Evangelium – innledes og avsluttes med halleluja / salme
Preken	Preken	Preken	Preken
Trosbekjennelsen	Trosbekjennelsen	Trosbekjennelsen	Trosbekjennelsen
Salme	Salme	Salme	Salme
FORBØNN	FORBØNN	FORBØNN	FORBØNN
Synsbekjennelse*	Synsbekjennelse*	Synsbekjennelse*	Synsbekjennelse*
Forbønn for kirken og verden	Forbønn for kirken og verden	Forbønn for kirken og verden	Forbønn for kirken og verden
		Fadervår	Fadervår
Takkoffer (her eller under neste ledd)	Takkoffer (her eller under neste ledd)	Takkoffer (musikk eller salmesang) / bønn	Takkoffer (musikk eller salmesang) / bønn
NATTVERD	NATTVERD		
Forberedelse av måltidet	Forberedelse av måltidet		
Salme – takkoffer	Salme – takkoffer		
Takksigelse og bønn	Takksigelse og bønn		
Fredshilsen	Fredshilsen		
Måltidet	Måltidet		
Måltidets avslutning	Måltidets avslutning		
SENDELSE	SENDELSE	SENDELSE	SENDELSE
Salme ***	Salme ***	Salme ***	Salme ***
Velsignelse	Velsignelse	Velsignelse	Velsignelse
Utsendelse	Utsendelse	Utsendelse	Utsendelse
<i>Postludium eller utgangssalme</i>	<i>Postludium eller utgangssalme</i>	<i>Postludium eller utgangssalme</i>	<i>Postludium eller utgangssalme</i>

- * Etter samlingsbønnen eller før forbønnen
- ** Kan utelates. Kan benyttes som samlingsbønn på høytidsdager.
- *** Her eller som utgangssalme

Høymesse følger den strukturen som er gjengitt i venstre kolonne. De andre strukturene er eksempler, til hjelp for lokal utforming av andre typer av hovedgudstjenesten enn høymessen. I eksempel 4 kan det selvsagt også være med Bønnerop / Kyrie. Denne strukturen kan også benyttes på gudstjenester med nattverd. Det kan være aktuelt når det er mange mindre barn til stede. Da kan en velge Nattverdordning for særlige anledninger (s. 00), med den korteste av bønnealternativene før innstiftelsesordene.

Disse ledd skal være med i alle hovedgudstjenester:

Salmer

Inngangsord

Samlingsbønn

Syndsbekjennelse

Tekstlesning (Evangelium)

Preken

Trosbekjennelsen

Forbønn

Fadervår

Velsignelse (*den aronittiske i høymessen. I andre gudstjenester kan eventuelt andre velsignelser benyttes*)

Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten.

SAMLINGSBØNNER

Samlingsbønnen bes av en medliturg eller av hele menigheten. Når syndsbekjennelsen er lagt til samlingsdelen, bes samlingsbønnen av en medliturg, mens hele menigheten ber syndsbekjennelsen.

1.

Hellige Gud, vi er samlet for ditt ansikt
for å møte din kjærlighet og sannhet.
Send oss din Ånd
og gjør oss åpne for det du vil gi oss.
La ditt ord slå rot i våre hjerter,
så Kristus lever i oss, og vi blir ett i deg
og tjener deg i alle ting.

2.

Gode Gud, du som gir liv til alt som lever,
vi priser deg for jordens skjønnhet,
og for alt som lar oss kjenne at du er god.
Her for ditt ansikt ber vi: Gi oss lyttende ører,
takknemlige hjerter og villige hender,
så vi kan høre ditt ord, lovprise deg for din godhet,
og i ord og gjerning vitne om dine storverk.

3.

Herre, jeg er kommet inn i dette ditt hellige hus
for å ta imot hva du Gud Fader, min skaper,
du Herre Jesus, min frelser,
du Hellige Ånd, min trøster i liv og død,
vil gi meg.
Lukk nå opp mitt hjerte ved din Hellige Ånd,
så jeg kan sørge over mine synder,
leve i troen på din nåde
og sammen med hele ditt folk fornyes hver dag
i et sant og hellig liv.

4.

Gud, vi er kommet inn i ditt hellige hus
for å ta imot det du vil gi oss.
Lukk nå opp våre hjerter,
så vi kan fornyes i troen på deg.

5.

Bønnen kan bes av alle, eller som "hermebønn" ved at den som leder bønne, sier en og en setning som gjentas av alle.

Gud, du er midt iblant oss.
Du omgir oss på alle sider.
Hold oss i din hånd.

6.

I og med at denne samlingsbønnen inneholder syndsbejennelse, utelates syndsbejennelse ellers i gudstjenesten.

Bønnen synges som vekselsang mellom Liturg, ML (forsanger/e) og menighet.

L: Trofaste Gud, du gir oss nytt liv i den hellige dåp.
Vi blir merket med korsets tegn. ✠
L/ M: **Vi er dine barn. Forny i dag vår tro og vår kjærlighet.**

M/L øser opp vann tre ganger fra døpefonten.

L: Som regnbuen lyser dine løfter, Gud
- et tegn på din pakt med hver levende skapning.
ML: Vi kommer til deg med vår takk og vår sang.
M: **Vi kommer til deg med vår takk og vår sang.**
ML: Du er vårt håp.
M: **Du er vårt håp.**

L: Du kjenner våre liv. Ingenting er skjult for deg.
ML: Vi har gjort imot din vilje, vi bryter dine bud.
M: **Vi har gjort imot din vilje, vi bryter dine bud.**
ML: Tilgi oss, Gud.
M: **Tilgi oss, Gud.**

L: Du reiste Jesus opp fra graven.
I dåpen reises vi opp til nytt liv med ham.
ML: Som regnbuen lyser dine løfter, Gud
M: **Som regnbuen lyser dine løfter, Gud**
ML: - et tegn på din pakt med hver levende skapning
M: **- et tegn på din pakt med hver levende skapning**

7.

Denne bønne er spesielt anvendelig i gudstjenester med mange barn.
En gruppe barn kan stå foran menigheten og vise tegnene. De i menigheten som ønsker det, kan gjøre håndbevegelsene sammen med barna.

Løftede hender

ML/L: Kjære Gud, du er hos oss.
Tenn ditt lys i oss.

Hendene i kryss foran brystet
ML/L: Kjære Jesus, du går med oss.
La oss få leve i din fred.

Hendene mot hverandre foran brystet med fingertuppene opp
ML/L: Kjære Gud, du ser oss.
Ta imot våre tanker og stille bønner.

Hendene strakt ut foran oss med håndflatene opp
ML/L: Kjære Jesus, du tar våre hender i dine.
Led oss på din gode vei.

Vi tar dem som sitter ved siden av oss, i hånden.
ML/L: Gode Hellige Ånd, takk for at vi ikke er alene.
Hjelp oss å se hverandre med kjærlighet.

8.
Hellige Gud, du som har gitt oss livet i gave.
Takk for at du tar imot oss i dåpen
og styrker oss i nattverdens måltid.
Led oss ved ditt ord
og gjør oss åpne for det du vil gi oss.

9.
Modell for lokalt utformet samlingsbønn

Til enkelte gudstjenester kan det brukes andre samlingsbønner enn de som foreligger her. Bønner kan hentes fra ulike kilder, eller utformes lokalt.

1. Bønnen skal være et uttrykk for vår kirkes tro og bekjennelse og den skal ha liturgisk og poetisk bærekraft.
2. Det viktigste i bønnen er å gi ord til at vi er sammen for Guds ansikt, som fellesskap, som enkeltmennesker og som del av skaperverket. Bønnen skal uttrykke forventning og glede over møtet med Gud i gudstjenesten.
3. Samlingsbønnen kan vektlegge ulike motiver, for eksempel:
 - Takknemlighet over å være funnet og tatt imot av Gud (Luk 15).
 - Søndag som oppstandelsesdag.
 - Jesu Kristi nærvær når vi samles i hans navn.
 - Lengsel etter å være i Guds hus.
 - Overgivelse til Gud.

- Dåpspåminnelse.
- Åpenhet for Ordets gjerning i våre liv.
- Samlingen om ord og sakramenter.
- Kallet til oppbrudd og etterfølgelse.

10.

Samlingsbønn når det har skjedd ulykker eller katastrofer

Når en ulykke eller katastrofe har rammet lokalsamfunnet, nasjonen eller et annet område i verden, er det naturlig å la åpningen av menighetens hovedgudstjeneste bære preg av dette. Dette bør gjøres når ulykken og katastrofen er av en slik art at den berører hele menigheten, eller nyheten om den er allment kjent og menigheten dermed er innforstått med hvorfor dette nevnes. Når ulykke og sorg angår en eller noen få i menigheten, er det mer naturlig å ta dette med i menighetens forbønn.

Et eller flere passende bibelord, kan benyttes på samlingsbønnens plass. F.eks: Sal 130,1-2; Sal 38,22-23; Sal 44,25-27; Sal 10,1. 12b. 14.

Sammen med eller i stedet for bibelordet kan det bes en egnet bønn, utformet lokalt eller hentet fra Sørgegudstjenesten, Bønnebok for Den norske kirke eller andre kilder. Som bønn kan også et velvalgt salmevers benyttes, for eksempel *Vi rekker våre hender frem* (v. 1), eller *Herre, måtte dette skje* (. 1).

Bønnen kan innledes med noen ord om den aktuelle ulykke/katastrofe. Dersom bibelord benyttes kan det sies:

L: Våre ord kommer til kort i møte med det ufattelige. La oss derfor hente ord fra Bibelen til vår klage og bønn:

Etter bønnen kan det være stillhet, som kan innledes slik:

L: La oss være stille i ettertanke og bønn

Deretter anbefales det at gudstjenesten fortsetter med Kyrie eleison eller et passende Kyrielitani.

SYNDSBEKJENNELSE / LØFTESORD

Synsbekjennelsen bes og fremsies av alle.

1.

A: Gud, vær meg nådig!
Jeg har syndet mot deg og sviktet min neste
- med tanker og ord,
med det jeg har gjort
og med det jeg har forsømt.
Tilgi meg min synd for Jesu Kristi skyld.
Skap i meg et rent hjerte,
og gi meg kraft til nytt liv ved din hellige Ånd.

2. (forkortet versjon av 1)

A: Gud, vær meg nådig!
Tilgi meg min synd for Jesu Kristi skyld.
Skap i meg et rent hjerte,
og gi meg kraft til nytt liv ved din hellige Ånd.

3.

A: Gud, du kjenner og elsker oss alle.
Vi har gjort deg imot.
Vi har glemt deg og det du vil vi skal gjøre.
Vi har tenkt mer på oss selv enn på andre.
Tilgi oss for Jesu skyld.

4.

A: Vær meg nådig, Gud, i din kjærighet,
stryk ut mitt lovbrudd i din store barmhjertighet!
Vask meg ren for skyld, og rens meg for min synd!
Se, du gleder deg over sannhet i mitt indre,
du lærer meg visdom i det skjulte.
Gud, skap i meg et rent hjerte,
gi meg en ny og stødig ånd!

(Utdrag fra Salme 51)

5.

A: Hellige Gud,
du har vist oss din gode vilje for livet.
Du har gitt oss én jord
til bolig for alle mennesker.
Vi bekjenner at vi
ved våre holdninger og handlinger
skader det liv du har skapt,
og har gjort deg imot.
Tilgi oss vår synd.
Gi oss visdom og mot
til å gjøre din vilje.

6.

A: Hellige Gud, himmelske Far,
se i nåde til meg, syndige menneske,
som har krenket deg med tanker, ord og gjerninger
og kjenner lysten til det onde i mitt hjerte.
For Jesu Kristi skyld,
ha langmodighet med meg.
Tilgi meg alle mine synder
og gi meg å frykte og elske deg alene.

7.

Modell for lokalt utformet syndsbejennelse

Til enkelte gudstjenester kan det brukes andre syndsbejennelser enn de som foreligger her.

Bønnen kan hentes fra ulike kilder, eller utformes lokalt.

1. Syndsbejennelsen skal være et uttrykk for vår kirkes tro og bejennelse og den skal ha liturgisk og poetisk bærekraft.
2. Syndsbejennelsen bør ikke være for ordrik. De ferdig formulerte syndsbejennelsene kan her være retningsgivende.
3. Syndsbejennelsen må uttrykke spenningen mellom Guds gode vilje for livet og menneskets synd og tilkortkommenhet.
4. Syndsbejennelsen har både et kollektivt og et individuelt aspekt. Begge deler er til stede, uavhengig av syndsbejennelsens form ("jeg" eller "vi".) Lokalt utformede syndsbejennelser kan derfor formuleres både i jeg-form og vi-form.
5. På gudstjenester som "Skaperverkets dag" og gudstjenester preget av faste og bot kan det være naturlig med en kollektivt utformet syndsbejennelse. Da kan syndsbejennelsen ha større omfang enn i de vanlige gudstjenestene.

LØFTESORD

Ett av disse, eller et annet egnet løftesord kan sies etter syndsbekjennelsen:

L: Guds ord sier: Dersom vi bekjenner våre synder, er han trofast og rettferdig, så han tilgir oss syndene og renser oss for all urett. (1 Joh 1,9)

eller

L: Så høy som himmelen er over jorden, så veldig er Herrens miskunn over dem som frykter ham. Så langt som øst er fra vest, tar han syndene våre bort fra oss. (Salme 103,11-12)

Etter løftesordet kan menighet eller en medliturg be følgende takkebønn:

Gode Gud, takk for at veien til deg alltid er åpen i Jesus Kristus.
Hjelp oss å tro ditt ord om tilgivelse.

eller

Gode Gud, takk for at veien til deg alltid er åpen i Jesus Kristus.
Hjelp oss å leve i din tilgivelse.

eller

Gode Gud, takk for at veien til deg alltid er åpen i Jesus Kristus.
Hjelp oss å leve i din nåde.

BØNNEROP KYRIE / KYRIELITANI

Kyrie eleison

Ulike bønnerop og kyriesanger finnes i godkjente salmebøker, samt i Den norske kirkes digitale gudstjenestebibliotek.

Kyrielitani

1. (Denne teksten finnes i NoS 941 og vil være tilgjengelig i gudstjenestepermen 2011 og i det digitale gudstjenestebiblioteket som foreligger innen 1. nov 2011.)

2.

Modell for utforming av kyrielitani

I fellesskap kan det utformes et kyrielitani til en bestemt gudstjeneste. Dette kan være særlig egnet ved gudstjenester i konfirmasjonstiden, i gudstjenester hvor unge er involvert i forberedelse og gjennomføring, i gudstjenester i tilknytning til for eksempel Skaperverkets dag, Freds- og Menneskerettighetssøndag, Diakoniens søndag, søndager i fastetiden .

Det kan utformes noen aktualiserende ”rop” og velges et kyrieomkved (gjerne treleddet) som synges mellom ropene. Ropene kan utformes som korte fortellinger, vitnesbyrd, eller andre former for konkrete utsagn på vegne av dem som klager sin nød.

Ropene kan lyde fra forskjellige steder i kirkerommet. De kan også uttrykkes ved drama, dans, bilder og lignende.

LOVSANG GLORIA

1

Salme som lovsang (*i tillegg til eller i stedet for "Ære være Gud i det høyeste...."*):

(Denne teksten finnes i NoS 263, vers 2 – 4 og vil være tilgjengelig i gudstjenestepermen og i det digitale gudstjenestebiblioteket som foreligger innen 1. nov 2011. Dette gjelder også for et alternativt vers som sammenfatter disse tre versene)

2.

Salmen *Måne og sol*, evt. med innledningen:

L/ML: Syng for Herren pris hans navn. Forkynn fra dag til dag hans frelse.

eller

L/ML: Ære være Gud I det høyeste

M: og fred på jorden blant mennesker (som) Gud har glede i.

3.

L/ML: Ære være Gud i det høyeste

M: og fred på jorden blant mennesker (som) Gud har glede i.

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

Kor: Lovet være Gud, vår skaper,
vi lovsynger deg med jubel.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

Kor: Lovet være Jesus, vår frelser,
vår pris skal stige opp til deg.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

Kor: Lovet være Ånden, vår trøster,
vi jubler over dine verk.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg. Amen.

4. (*Denne teksten finnes i Liturgisk musikk for hovedgudstjenesten, hefte 1, s.11 og gjengis i gudstjenestepermen, i permen med Liturgisk musikk og i det digitale gudstjenestebiblioteket som foreligger innen 1. nov 2011.*)

Andre passende salmer eller lovsanger kan benyttes – valgt etter gudstjenestens tema og/eller kirkeårstid. Eventuelt kan ett eller flere lovsangsomkvæd benyttes. Ulike gloria og lovsanger finnes i godkjente salmebøker, samt i Den norske kirkes digitale gudstjenestebibliotek.

FORBØNN

I. TEMAOMRÅDER

Forbønn for kirken og verden – lokalt tilrettelagt

En lokalt utarbeidet forbønn kan disponeres etter temaområdene nedenfor. Under hvert temaområde er det listet opp en rekke stikkord, til hjelp i menighetens forarbeid med bønningen. Når den konkrete bønningen skal utformes, vil det være nødvendig å gjøre et utvalg i stikkordslisten, eventuelt også ta inn andre tema ut fra den aktuelle situasjonen og ut fra det preget man vil at gudstjenesten skal ha.

Noen stikkord er i det følgende listet opp under flere temaområder. Det betyr at de kan komme til uttrykk under den del av forbønningen hvor det er aktuelt og naturlig.

Rekkefølgen for temaområdene kan endres. Det samme gjelder rekkefølgen på stikkordene under det enkelte temaområde. Slik vil forbønningen i praksis kunne fokusere på det som er karakteristisk for den aktuelle gudstjenesten.

Forbønn for gudstjenestens takkeoffer tas inn under det tema som er naturlig.

1. Jordens folk og nasjoner

Mennesker i nød: Mennesker rammet av ulykker og katastrofer, fattigdom, krig og konflikter og annen nød og krise.

Kamp for fred og rettferdighet.

Vern om menneskeverdet, fra livets begynnelse til livets slutt.

Vern om skaperverket.

Annen internasjonal forvaltertjeneste.

Mennesker med lederansvar i verdenssamfunnet.

Internasjonale organer og organisasjoner.

2. Vårt eget land og folk

Mennesker i nød: Syke, ensomme, fattige, mennesker utsatt for vold og overgrep, mennesker rammet av ulykker, katastrofer og kriser.

Mennesker med lederansvar (nasjonalt, regionalt og lokalt).

Kongen og hans hus (Kongen bør nevnes ved navn).

Barns og unges oppvekstvilkår.

Arbeid med å integrere og inkludere ulike grupper.

Vern om menneskeverdet, fra livets begynnelse til livets slutt.

Vern om skaperverket.

Vårt eget lands rolle i verdenssamfunnet.

Annen forvaltertjeneste, nasjonalt og regionalt.

3. Den verdensvide kirke og kirken i vårt eget land

Den verdensvide kirken.

Misjon og diakoni.
Misjonsprosjekter og vennskapsmenigheter.
Mennesker som blir forfulgt på grunn av sin tro.
Den norske kirkes lederskap og styrende organer, nasjonalt og regionalt.
Bispedømmets biskop (bør nevnes ved navn).
Kirkens gudstjenesteliv, diakoni og trosopplæring.
Andre kirkesamfunn i Norge.
Kontakt og dialog med andre trossamfunn.
Evangeliets fremgang.

4. Vår egen menighet, våre familier og stedet hvor vi bor

Lokalmenighet, døpte, konfirmanter, barn, unge og andre.
Mennesker med lederansvar i menigheten.
Aktuelle planer og prosjekter.
Gudstjenesteliv, diakoni og trosopplæring.
Mennesker, grupperinger og institusjoner i lokalsamfunnet. Barnehage, skole, syke/aldershjem og lignende.
Arbeidsplasser, familie, nære relasjoner, nabolik, alle som er sammen på gudstjenesten.
Mennesker som har bedt om forbønn.
Lokal forvaltertjeneste og vern om skaperverket.
Kall til tro og tjeneste.

5. Aktuelle hendelser.

Det bes for aktuelle hendelser i de temaområder ovenfor hvor de naturlig hører hjemme, eller det kan bes for dem i et eget avsnitt.

II. MODELLER FOR LOKALT TILRETTELAGTE FORBØNNER

Forbønnsmodell 1 (følger temaområdene)

Når denne bønne forberedes, bør det gjøres klart om bare bønneemner skal nevnes, eller om det skal utarbeides fullstendige bønner. Et bønneemne bør være kort og presist formulert og på den måten angi retning og være til hjelp for den enkeltes stille bønn.

Dersom det utarbeides fullstendige bønner, kan stillheten i hvert bønneledd utelates.

ML/L: La oss be for jordens folk og nasjoner.

ML: Vi ber for/om.../takker for...

Her nevnes noen konkrete bønneemner, eller en formulert bønn om temaet i overskriften.

(Stille bønn)

Gud, vi ber.

M: **Menighetssvar**

ML/L: La oss be for vårt eget land og folk.

ML: Vi ber for/om.../takker for...

Her nevnes noen konkrete bønneemner, eller en formulert bønn om temaet i overskriften.

(Stille bønn)

Gud, vi ber.

M: **Menighetssvar**

ML/L: La oss be for den verdensvide kirke og kirken i vårt eget land.

ML: Vi ber for/om.../takker for...

Her nevnes noen konkrete bønneemner, eller en formulert bønn om temaet i overskriften.

(Stille bønn)

Gud, vi ber.

M: **Menighetssvar**

ML/L: La oss be for vår egen menighet og stedet hvor vi bor.

ML: Vi ber for/om.../takker for

Her nevnes noen konkrete bønneemner, eller en formulert bønn om temaet i overskriften.

(Stille bønn)

Gud, vi ber.

M: **Menighetssvar**

Forbønnen kan avsluttes med:

ML/ L: I stillhet vil vi nå legge fram for deg det hver og en av oss har på hjertet.

Stille bønn

Gud, vi ber.

eller

I dine hender, Gud, legger vi alt og alle vi nå har bedt for, i Jesu Kristi navn.

M: **Menighetssvar**

Forbønnsmodell 2 (lystenning)

Denne modellen kan være aktuell blant annet i gudstjenester hvor barn og unge (for eksempel konfirmanter) tar del i forberedelse og gjennomføring gudstjenesten.

Velg 3 – 6 av bønneemnene og utform dem i samsvar med modellen nedenfor.

Eventuelt kan bønnen disponeres etter temaområdene (se s. 00)

Hvert av bønneavsnittene kan gjennomføres slik:

ML/ L: La oss vende oss til Gud i bønn

Vi tenner et lys for...

Et lys tennes på en lysglobe eller på et bord med bønnelys.

og takker / ber for / om...

Her følger en eller flere bønner for det bønneemnet lyset ble tent for.

Her kan følge
Bønnestillhet

Gud, vi ber.
M: **Menighetssvar**

Forbønnsmodell 3 (Salme)

Salmer kan egne seg til bruk under forbønnen, gjerne slik at de synges vers for vers. Det kan da utformes aktuelle bønner med utgangspunkt i hvert enkelt vers.

Eksempel på noen egnede salmer:
Vi rekker våre hender frem.
Vær meg nær, å Gud.
Jeg folder mine hender små
Da jeg trengte en neste.
Gi fred, å Herre Gud, gi fred i våre harde tider.
Vår himmelske Far, komk nær til oss i nåde

Forbønnsmodell 4 (Fire himmelretninger)

Denne modellen kan blant annet være aktuell i gudstjenester med misjon og internasjonal diakoni som tema.

Det utarbeides aktuelle bønner som har sammenheng med hver av de fire himmelretningene. Det kan være bønner for søsterkirker, mennesker i for konflikter og katastrofer, for skaperverket eller aktuelle hendelser. Forbønn for gudstjenestens takkeoffer kan plasseres ved den himmelretningen der det er naturlig.

Forbønnen kan innledes slik:

ML/L: La oss be for kirken og verden ved å reise oss og vende oss i de fire himmelretningene.
Menigheten reiser seg.

1. Øst

ML/L: Vi vender oss mot øst og ber for våre søsken der.
Menigheten vender seg i den angitte himmelretningen.
Et lys kan tennes mot øst, på en lysglobe eller på et bord med fire bønnelys.

Vi ber for/om... /takker for ...

Her følger en eller flere bønner som har sammenheng med Øst.

Den som ber, avslutter bønner med: Gud, vi ber.

A: Din vilje skje, din vilje skje, din vilje skje på jorden, å Gud.
eller et annet passende menighetssvar.

2. Vest

L: Vi vender oss mot vest og ber for våre søsken der.

Menigheten vender seg i den angitte himmelretning.

Et lys kan tennes mot vest, på en lysglobe eller på et bord med fire bønnelys.

Vi ber for/om... /takker for ...

Her følger en eller flere bønner som har sammenheng med Vest.

Den som ber, avslutter bønnen med: Gud, vi ber.

A: Din vilje skje, din vilje skje, din vilje skje på jorden, å Gud.

eller et annet passende menighetssvar.

3. Sør

L: Vi vender oss mot sør og ber for våre søsken der.

Menigheten vender seg i den angitte himmelretning.

Et lys kan tennes mot sør, på en lysglobe eller på et bord med fire bønnelys.

Vi ber for/om... /takker for ...

Her følger en eller flere bønner som har sammenheng med Sør

Den som ber, avslutter bønnen med: Gud, vi ber.

A: Din vilje skje, din vilje skje, din vilje skje på jorden, å Gud.

eller et annet passende menighetssvar.

4. Nord

L: Vi vender oss mot nord og ber for vår egen del av kirken og verden.

Menigheten vender seg i den angitte himmelretning.

Et lys kan tennes mot nord, på en lysglobe eller på et bord med fire bønnelys.

Vi ber for/om... /takker for ...

Her følger en eller flere bønner som har sammenheng med Nord.

Den som ber, avslutter bønnen med: Gud, vi ber.

A: Din vilje skje, din vilje skje, din vilje skje på jorden, å Gud.

eller et annet passende menighetssvar.

Forbønnsmodell 5 (Bønnevandring)

Bønnevandring kan skje under forbønnen i gudstjenesten, eventuelt samtidig med nattverd måltidet. Bønnevandringen kan også utvides til å bli en egen vandregudstjeneste.

Underveis i vandringen bør det være musikk, gjerne en veksling mellom instrumentalmusikk og sang, enten korsang eller solosang.

Eksempler på stasjoner i bønnevandringen:

- Stille bønn ved alterringen – mulighet til å knele ned i bønn og ettertanke.
- Personlig forbønn, eventuelt med håndspåleggelse – på et sted i rommet der det er mulig å være litt tilbaketrukket.

- Velsignelse – den enkelte kan knele mens en medarbeider legger hånden på hodet og velsigner med en fast formulert velsignelse.
- Dåpspåminnelse – ved døpefonten. Den enkelte blir tegnet med korsets tegn og hører et løftesord.
- Bønnekrukke – mulighet for å skrive bønnelapper, eventuelt tegne bønner (for barn og voksne som lettere uttrykker seg med tegning enn med ord). Velg gjerne papir i forskjellige farger, med opplysning om at de som skriver på et bestemt farget ark, ønsker bønnene lest opp. Bønnelappene kan legges i krukker og bæres fram til alteret når bønnevandringen er slutt.
- Lystenning – i lysglobe og/eller annet sted i rommet.
- Skriftemål – de som ønsker å få tilsagt syndenes forlatelse, kan knele ned ved framsatte stoler og bekjenne sine synder (se Veiledning om skriftemål s. 000). Liturgen/medliturgen legger hendene på den knelendes hode og sier tilsigelsordene: *”Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling, tilsier jeg deg alle dine synders nådige forlatelse, i Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.”*
- Fotvasking – Dette er mest aktuelt på spesielle gudstjenestedager, for eksempel skjærtorsdag.
- Andre elementer, for eksempel knyttet til temaet i gudstjenestens. Stasjoner som gir informasjon om og hjelp til fordypning. Symbolhandlinger, formingsoppgaver og lignende.
- Kunstverk som sted for ettertanke og bønn. Gjerne installasjoner eller samtidskunst som man kan låne/leie av kunstnere.

I gudstjenester uten nattverd kan bønnevandringen avsluttes med at man ber Fadervår som fellesbønn.

I gudstjenester hvor bønnevandringen skjer samtidig med nattverdmåltidet, avsluttes vandringen etter at alle har mottatt nattverden, og liturgen ser at det er tid for å avslutte vandringen.

Da kan bønnekrukker bæres fram og settes på alteret.

Deretter følger nattverdets tilsigelsesord. Etter disse ordene kan eventuelt noen av bønnene leses (dersom det er opplyst om det på forhånd) – og det hele kan avsluttes med denne eller en annen passende bønn:

L: I dine hender, Gud, legger vi alt og alle vi nå har bedt for, i Jesu Kristi navn.

III. FORMULERTE FORBØNNER

Forbønn 1

ML/L: For din kirke på jorden, for fellesskap mellom de troende, for evangeliets fremgang i hele verden ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

ML/L: For din kirke i vårt land, for vår biskop og våre menigheter, for alle dine tjenere og medarbeidere ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

ML/L: Om vekst i troen gjennom ord og sakrament, om trofasthet i bønn, om tålmodighet og glede ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

ML/L: Om frihet og fred i verden, om brød til de sultende, om rettferdighet for flyktninger og forfulgte, om fellesskap over grensene ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

ML/L: For vår konge og hans hus, for alle som har lederansvar iblant oss ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

ML/L: For alle syke og nedbrutte, for ensomme og forlatte, for alle i fristelse og fare ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

ML/L: Om ditt nærvær i all nød, om kraft til å tjene og til en gang å nå det evige liv ber vi deg, Gud.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

Eventuelt kan det følge bønnestillhet innleitet med ordene:

ML/ L: I stillhet vil vi nå legge fram for deg det hver og en av oss har på hjertet
Bønnestillhet

ML/L *avslutter med:*

Gud, vi ber deg.

M: **Menighetssvar** (kort menighetssvar – lest eller sunget)

(Bearbeidet etter Forbønn D i prekengudstjenesten)

Forbønn 2

Allmektige, evige Gud, vi takker deg og priser ditt hellige navn,
for du er god og din barmhjertighet tar aldri slutt.

Vi ber for den verdensvide kirke.

Gi enhet mellom alle troende.

La evangeliet ha fremgang i alle land.

Se i nåde til det folk som du ga
dine løfter i den gamle pakt.

Styrk forkynnere og misjonærer
og alle som strider troens gode strid.

(For... Aktuelle bønneemner kan nevnes.)

Hold oss fast i din sannhet.

Det ber vi deg om, Gud.

M: Menighetssvar

Vi ber for menigheten vår.

Gi oss mot og vilje til å tjene deg.

Styrk oss gjennom Ordet og sakramentene,
så vi får kraft og vilje til å stå sammen mot onde krefter.

Kall konfirmantene våre til et liv
i tro og tjeneste.

(Om... aktuelle bønneemner kan nevnes.)

Led oss ved ditt ord og din visdom.

Det ber vi deg om, Gud.

M: Menighetssvar

Vi ber for mennesker som har det vondt,
for syke og ensomme,
for hjemløse,
for flyktninger og krigsofre,
for alle som lider urett og er undertrykt,
og for dem som nylig er kommet til landet vårt.

(For... Aktuelle bønneemner kan nevnes.)

Hjelp oss å verne om menneskets verd
fra livets begynnelse til livets slutt,
det ber vi deg om Gud.

M: Menighetssvar

Vi ber for verden.

Bevar alle jordens folk fra flom og tørke
og velsign oss med godt og tjenlig vær.

Gi oss vilje til å ta vare på jorden du har gitt oss.
Gi fred og frihet for folk og nasjoner,
rettferdighet i samfunn og arbeidsliv,
velsignelse over arbeidet vårt,
og evne og vilje til å dele på en rettferdig måte.
(Om... Aktuelle bønneemner kan nevnes.)

Gi oss din fred.
Det ber vi deg om, Gud.

M: Menighetssvar

(Bearbeidet etter Forbønn B i prekengudstjenesten)

FORBØNN 3

Evige Gud, himmelens og jordens skaper,
vi takker og lovpriser deg for all din godhet mot oss.
Vi ber for ditt skaperverk.
Hjelp oss å forvalte det til beste for hverandre.
Led folk og nasjoner til å leve i fellesskap og fred.
Bevar vår konge og hans hus.
Gi visdom og mot til alle som har lederansvar blant oss.
Vi ber... (her kan følge konkrete bønner som har sammenheng med temaet)
Fri oss alle fra misunnelse og mistenksomhet
og hjelp oss til å leve i fred og forsoning.
Gud, vi ber.

M: Menighetssvar

Vi ber for alle som lever i fattigdom.
Vær vern og ly for dem som er på flukt fra krig og katastrofer.
Vi ber om fred for Jerusalem og for alle
som knytter sine håp til denne byen.
Vi ber for det forsvarsløse liv.
Vær nær hos alle som er syke og som trenger hjelp.
Vi ber for alle som savner fellesskap og tilhørighet.
Hold din vernende hånd over barnet i mors liv.
Hjelp dem som utsettes for vold og overgrep.
Vi ber... (her kan følge konkrete bønner som har sammenheng med temaet)
Gjør oss til tjenere som kan lytte, lindre og lege.
Gud, vi ber.

M: Menighetssvar

Vi ber for din kirke på jord.

Fyll den med din Ånd.

Vern oss mot vrang lære og død gudsdyrkelse.

Vær hos alle som blir forfulgt for ditt navns skyld.

Vi ber for vår biskop (navnet kan nevnes)

og for alle med lederansvar i vår kirke.

Vi ber for vår menighet, for gudstjenester og samvær,

for de som *er døpt / skal døpes* i dag (*den/de dømte nevnes med fornavn*),

for deres foreldre, faddere og andre som står dem nær.

Vi ber for våre konfirmanter.

Hjelp dem å finne din vei gjennom livet.

La dem kjenne seg omsluttet av din kjærlighet.

Vi ber... (her kan følge konkrete bønner som har sammenheng med temaet)

Gi oss et åpent sinn i møte med mennesker av en annen tro eller overbevisning,

så vi ikke fordømmer og taler usant om hverandre.

Gud, vi ber.

M: Menighetssvar

Gode Gud, vi ber for de fellesskap hvor vi hører til,

i menighet, familie, vennekrets og nabolag.

Vi ber for våre barnehager og skoler,

for bedrifter og arbeidsplasser

og de som er arbeidsledige.

Vær nær hos alle som strever med sitt liv,

Vi ber... (her kan følge bønn for institusjoner i lokalsamfunnet, syke/aldershjem og lignende, vennsrelasjoner til mennesker og prosjekter i andre land, og andre bønner som har sammenheng med temaet)

Vi ber for våre hjem.

La troskap og respekt prege vår omgang med hverandre.

Forbønnen kan avsluttes med

L: La oss i stillhet legge fram for deg det hver og en av oss har på hjertet

L: Gud, vi ber.

M: Menighetssvar

Forbønn 4

Far i himmelen,

Takk for at du skapte oss,

og takk for at du skapte jorden vi bor på.

Takk for at du kjenner oss og elsker oss.

Hjelp oss til å ta vare på hverandre og på alt det du har skapt.

Gud vi ber.

M: Menighetssvar

Kjære Jesus:

Du fant venner du kunne glede deg sammen med og gråte hos.

Takk for evnen vår til vennskap.

Hjelp oss å være til stede for hverandre.

La alle mennesker finne noen de kan stole på.

Du har vist oss at alle mennesker er like viktige og like verdifulle.

Vær hos alle som lider på grunn av uforstand eller ondskap.

Hjelp oss til å kjempe mot undertrykkelse og urett.

Gud, vi ber.

M: Menighetssvar

Gode hellige Ånd:

Du viser oss veien vi skal gå.

Gi oss vilje og kraft til å gå den.

Gi oss visdom og styrke så vi kan stå sammen.

Du har kalt oss til å være din kirke.

Kom til oss med dine gaver

og hjelp oss å være lys og salt i verden.

Gud, vi ber.

M: Menighetssvar

LITANIER

Fredslitaniet

Det kan bes en kort bønn med aktuelle bønneemner etter dette litaniet. Eventuelt kan det avsluttes med "La oss i stillhet legge fram for deg det hver og en av oss har på hjertet."

Litaniets tekst kan også danne mønster for utforming av aktuelle bønner, som kan erstatte enkelte eller alle bønnene.

ML Vi ber om velsignelse

L Velsignet være ditt rike, Fader, Sønn og hellig Ånd, nå og alltid og i evighet.

A Amen

Litaniet kan eventuelt begynne her:

ML La oss be i fred til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML Om fred fra det høye og frelse for vår sjel,

la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML Om fred i hele verden, om samhold i Guds hellige kirke, og om alles enhet,

la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML For dette hellige hus og for dem som trer inn i det med tro, ærbødighet og

gudsfrykt, la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML For hele Guds folk, for alle vår kirkes tjenere, for våre prester og vår biskop (navn kan nevnes), la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML For denne by/bygd og for alle land og steder, og for de troende som bor der, la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML Om tjenlig vær, om rikelig grøde på jorden og om fredelige tider, la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML For dem som ferdes til sjøs, på land og i luften, for de syke og for dem som lider, for fanger og deres frelse, la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML At vi må bli befridd fra all trengsel, vrede, nød og fare, la oss be til Herren.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML Hjelp oss, frels oss, miskunn deg over oss, og vern oss, Herre, i din nåde.

A Herre, miskunne deg / Kyrie eleison

ML La oss komme dem i hu som var tro like til døden, så vi overgir oss selv og hverandre og våre liv til Herren Jesus Kristus.

A Ja, til deg, vår Herre.

L For seieren, æren og makten tilhører deg,
Fader, Sønn og hellig Ånd, nå og alltid og i evighet.

A Amen. / Amen, amen, amen.

Litaniet

Dette mest tradisjonelle litaniet i vår kirke ble utformet av Martin Luther, på grunnlag av det middelalderske helgenlitaniet. Det har særlig vært knyttet til fastetiden og Bots- og bønnedag.

Menigheten kan synge hele vers 2 og 8.

På gudstjenester med nattverd kan det avsluttende "O du Guds Lam" utelates i litaniet.

1

A Kyrie eleison, Gud Fader, miskunne deg.

Kriste eleison, Herre Krist, miskunne deg.

Kyrie eleison, Hellig Ånd, miskunne deg.

2

ML/L/A Gud, vår Far i himmelen,

A miskunne deg over oss.

ML/L/A Herre Jesus, verdens Frelser,

A miskunne deg over oss.

ML/L/A Hellig Ånd, vår trøster,
A miskunne deg over oss.

3

ML/L Fra alle synder, fra all villfarelse, fra alt det som ondt er,
A fri oss, kjære Herre Gud.

4

ML/L Fra en ond og brå død, fra krig og undertrykkelse,
fra ulykker og ødeleggelse,
A fri oss, kjære Herre Gud.
ML/L Fra den evige død,
A fri oss, kjære Herre Gud.

5

ML/L For Kristi hellige fødsels skyld, for hans kors og hans død,
for hans seierrike oppstandelse og himmelfart,
i vår lykkes tid, i vår sorg og vår nød,
i vår siste time og på dommens dag,
A hjelp oss, kjære Herre Gud.

6

ML/L Styr og led din hellige kristne kirke,
og la den forenes i din sannhet.
Gi kirken tjenere som holder fast på ditt ord.
Bevar oss fra vrang lære og død tro.
A Hør oss, kjære Herre Gud.
ML/L Styrk vår menighet med din Ånd og kraft.
Kall de frafalne tilbake, og la ditt ord ha fremgang på jorden.
A Hør oss, kjære Herre Gud.

7

ML/L Gi fred og samhold i alle land. Vern vårt folk og vår konge.
Bevar vår jord og velsign vårt arbeid.
A Hør oss, kjære Herre Gud.
ML /L Kom dem til hjelp som er i nød og fare.
Gjør vel mot dem som gjør ondt mot oss.
Miskunn deg over alle mennesker.
A Hør oss, kjære Herre Gud.
ML/L Jesus Kristus, Guds Sønn.
A Herre, ta imot vår bønn.

8

ML/L/A O du Guds Lam, som bærer verdens synder,

A miskunne deg over oss.

ML /L/A O du Guds Lam, som bærer verdens synder,

A miskunne deg over oss.

ML/L /A O du Guds Lam, som bærer verdens synder,

A gi oss din fred.

9

A Å Herre, hør vår bønn, og la vårt rop komme til deg. Amen.

Det kan bes noen korte bønner mellom litaniet og fastekollekten. Eventuelt kan bønnene avsluttes med "La oss i stillhet legge fram for deg det hver og en av oss har på hjertet."

L/ML: Vi takker deg, Gud, vår Far,
du som har gitt oss din enbårne Sønn, Jesus Kristus,
for at hver den som tror på ham,
ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.

Vi takker deg, Jesus Kristus,
du som har båret våre synder på ditt hellige legeme
og slettet ut vår skyld med ditt blod.

Vi takker deg, hellige Ånd,
du som gir oss denne tro i våre hjerter
at Jesus Kristus er vår eneste redning og frelse.

Gud, gi oss din nåde, så vi fullt og fast tror
at alle våre synder er tilgitt for Jesu Kristi lidelse og døds skyld.
Styrk oss ved din hellige Ånd, så vi daglig motstår
synd og fristelser og alltid holder oss nær til Jesus,
inntil vi ser ham ansikt til ansikt.

Vi ber i Jesu Kristi navn.

A: Amen.

V. MENIGHETSSVAR

Ulike menighetssvar finnes i:

- Organistens gudstjenestebok
- Liturgisk musikk
- Godkjente salmebøker
- Den norske kirkes digitale gudstjenestebibliotek
- eventuelle andre kilder

KIRKEÅRSPREFASJONER

Liturgen messer eller fremsier kirkeårsprefasjonen.

Advent

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som du sendte til frelse for verden for å oppfylle de løfter du gav ditt folk gjennom profetene. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Jul og Maria budskapsdag

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som for vår skyld ble menneske for at vi skulle bli dine barn, frelst ut av mørket og inn i ditt underfulle lys. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Åpenbaringstiden

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som åpenbarte din herlighet for verden, så den som følger ham ikke skal vandre i mørket, men ha lys og evig liv. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Faste

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som elsket oss og gav seg selv for oss, så han ble lydige til døden, ja døden på korset. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Påske

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre. Han er det rette påskelam, som har båret våre synder, og ved sin oppstandelse har han seiret over døden. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn

med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Kristi himmelfartsdag og søndag før pinse

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som for opp til himmelen og nå sitter ved din høyre hånd. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Pinse

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som troner ved din høyre hånd og har sendt Den hellige ånd over sine vitner, så ditt folk kan juble av glede og forkynne dine store gjerninger på mange tungemål. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Treenighetstiden

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som du sendte til frelse for verden, for at vi ved hans død skulle få tilgivelse for syndene og ved hans oppstandelse vinne det evige liv. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

eller

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre. Han er det levende brød som kommer ned fra himmelen og gir verden liv, så den som kommer til ham, ikke skal hunge, og den som tror på ham, aldri skal tørste. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

eller

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som kom til oss med himlenes rike og forkynnte det glade budskap, så syndere får sitte til bords i Guds rike. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på

jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

eller

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som gjorde oss til sine disipler og lovte å være med oss alle dager inntil verdens ende. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Allehelgensdag, martyrdager

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmektige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som var Frelser og forbilde for alle dine hellige som har fullført løpet og bevart troen. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

NATTVERDBØNNER

Nattverdbønn A

Innledende lovprisning

ℒ messer eller fremsier kirkeårets prefasjon.

ℳ Hellig, hellig, hellig

ℒ Vi priser deg, hellige Gud, himmelens og jordens Skaper, du som har elsket verden og gitt din Sønn, Jesus Kristus, for at han skulle frelse oss fra synd og død og vinne deg et hellig folk. Vi ber deg: Send din Ånd over oss og dine gaver, så vi i tro kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.

Innstiftelsesordene VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

L: Nådige Gud, vi feirer dette måltid med glede og takk for din Sønns fullbrakte offer, i troen på hans seierrike oppstandelse og himmelfart og i forventning om hans gjenkomst i herlighet.

Vi ber deg:

Fyll oss med din kjærlighet, så vi kan gjenkjenne Kristus i den som sulter og tørster. Lær oss å elske hverandre som du har elsket oss, og la oss en gang samles hos deg i ditt fullendte rike.

A Vår Far / Fader vår

Nattverdbønn B

Innledende lovprisning

L **messer eller fremsier:** Vi takker deg, hellige Gud, ved din Sønn Jesus Kristus. Han er det evige Ord, og ved dette Ord skapte du alt. Da tiden var inne, sendte du ham til verden som frelser og befrier. For dette priser vi deg, sammen med alle dine hellige i himmelen og på jorden:

A Hellig, hellig, hellig

L Vi lover deg Gud, og takker deg for din Sønn Jesus Kristus. Ved Åndens kraft ble han født av jomfru Maria, han levde under samme kår som oss og endte sitt liv da han strakte sine hender ut på korsets tre. Slik tilintetgjorde han døden, brøt ondskapens lenker og åpenbarte for oss legemets oppstandelse.

Derfor minnes vi hans død og oppstandelse når vi bringer fram for deg disse gaver. Vi ber deg: Send din hellige Ånd over dem, så de for oss blir livets brød og frelsens kalk.

Innstiftelsesordene VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

L: La alle som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg og leve til din ære.

A Vår Far / Fader vår

Nattverdbønn C

Innledende lovprisning

L **messer eller fremsier:**

Å, dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos deg, Gud!
Himlene forteller om din herlighet, og jorden vitner om dine henders verk.
Sammen med de troende gjennom alle tider vil vi prise ditt hellige navn:

A Hellig, hellig, hellig

L Hellig og barmhjertig er du, Gud,
som ikke vendte deg bort da mennesket syndet,
men ga ditt løfte til Abraham om velsignelse for alle folkeslag.
Mektig og trofast er du, som befridde ditt folk fra treldom,
og fornyet dine løfter gjennom profetene.
Da tiden var inne, sendte du din Sønn, født av Maria,
for å kjøpe oss fri og gi oss retten til å være dine barn.
Ved hans død på korset forsonte du alt med deg selv og skapte fred,
og ved hans oppstandelse ble døden overvunnet.
Vi ber deg: Send din Ånd over oss og over dine gaver.
Foren oss i troen på din nåde, så vi kan ta imot Jesu legeme og blod
til forsoning og fred, og forkynne hans død til han kommer.

Innstiftelsesordene VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere.
Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

L Evige Gud, sammen med alt som er skapt, venter vi med lengsel på å bli frigjort fra forgjengelighet og få del i den frihet som dine barn skal eie i herligheten. Fra deg og ved deg og til deg er alle ting. Deg være ære i all evighet!

A Vår Far / Fader vår

Nattverdbønn med paulinske tekster.

Nattverdbønn D

Innledende lovprisning

L **messer eller fremsier kirkeårets prefasjon.**

eller

Vi lovpriser deg, evige Gud,
du som har skapt verden og alt som er i den.
Det er i deg vi lever, beveger oss og er til.
Sammen med din menighet i himmelen og på jorden
lovsynger vi ditt hellige navn:

Hellig, hellig, hellig

L Vi takker deg, all godhets kilde. Du sendte din Sønn. Han ble korsfestet og sto opp fra de døde. Han åpnet skriftene og åpenbarte seg for sine venner da han brøt brødet og gav dem. Nå ber vi deg: La din Ånd komme over oss og over dine gaver, så våre øyne åpnes, og vi kjenner ham igjen som vår korsfestede og oppstandne Frelser.

Innstiftelsesordene VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

L: Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi i undring og glede tar vare på ditt ord og viser barmhjertighet mot den som lider. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil savn og smerte har veket for evig jubel og lovsang!

A Vår Far / Fader vår

Nattverdbønn ut fra Emmausberetningen (Luk 24)

Nattverdbønn E

Innledende lovprisning

L **messer eller fremsier kirkeårets prefasjon.**

eller

L Vi takker deg, gode Gud, du som holder himmel og jord i dine hender. Sammen med englene og din menighet i himmelen og på jorden lovpriser vi ditt hellige navn:

A Hellig, hellig, hellig eller en annen lovsang

L Hellige Gud, du har skapt oss i ditt bilde og gitt oss livet i gave. Vi takker deg for Jesus Kristus, verdens frelser. Han døde og stod opp igjen, så vi ved troen på ham får tilgivelse for syndene og evig liv. Vi takker deg for dåpen, der vi blir født på ny, og for nattverden, der du samler oss som din store familie. Vi ber deg: Send din Ånd over oss og over dine gaver. Gjør oss til ett med hverandre og med Jesus Kristus.

Innstiftelsesordene VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

L: Gud, ta oss alle i din favn, slik en kjærlig mor samler barna sine om seg. Gi oss å elske hverandre, slik du elsker oss. La de små bli opphøyet og de sultne bli mett med gode gaver.

Liturgen og/eller et eller flere barn:

Sammen med alle dine barn ber vi den bønn som din Sønn har lært oss.

A Vår Far / Fader vår

Nattverdordning for særlige anledninger

Denne ordningen kan brukes på hovedgudstjenester særlig lagt til rette for barn og unge, samt på temagudstjenester. Når hovedgudstjenesten feires som høymesse, brukes den ikke.

Salme / Forberedelse av måltidet

Se ledd 18 og 19 i Ordningen for hovedgudstjeneste.

Hilsen

L La oss lovprise Gud.

Menigheten reiser seg

A Takk og ære tilhører Gud i all evighet.

eller

L La oss lovprise Gud.

Menigheten reiser seg

ML Gud vil vi takke og ære.

A Gud vil vi takke og ære.

Hellig (Sanctus) eller en annen lovsang

Nattverdbønn med innstiftelsesordene VERBA

En av følgende bønner:

L: Gode Gud, vi takker deg for din herlighet som er utbredt over himmel og jord. Gjennom dåpens vann befri du oss fra mørkets makt og forente oss med Jesus Kristus, din Sønn. Nå ber vi deg: Send din Ånd over oss og dine gaver, så vi får kraft til å leve og frimodighet til å tro.	L: Trofaste Gud, vi vil prise deg så lenge vi lever, og lovsynge ditt navn til evig tid. Vi takker deg for at du sendte din Sønn Jesus Kristus til frelse for verden. Ved hans død får vi våre synder tilgitt, og i hans oppstandelse kan vi leve det nye livet. Nå ber vi deg: Send din Ånd over oss og dine gaver, så de blir et håpets tegn i våre liv.	L: Vi lovsynger deg, Gud, himmelens og jordens skaper. Du omslutter oss med kjærlighet og omsorg. Takk for frelsen du har gitt oss gjennom Jesus Kristus. Vi ber deg: Send din Ånd over oss og dine gaver.
---	--	--

Vår Herre, Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det,

til minne om meg.

Etter innstiftelsesordene kan liturg og menighet si:

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A: Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

A: Vår Far / Fader vår

Dette leddet kan utelates i denne korte nattverdordningen.

Fredshilsen

L Guds fred være med dere.

M Guds fred være med deg.

For en mer utførlig fredshilsen, se Veiledningen, s. 000.

Utdeling

Utdelingsordene lyder:

Dette er Jesu legeme.

Dette er Jesu blod.

Eller

Kristi kropp, gitt for deg

Kristi blod, utøst for deg

Etter utdelingen sier liturgen:

L: Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod som han gav til soning for alle våre synder.

M eller L: Han styrke oss og holde oss oppe i en sann tro til det evige liv.

L kan tilføye: Fred være med dere.

Måltidets avslutning

Her kan følge en av de oppsatte takkebønnene, en lokalt utformet, eller en annen egnet takkebønn.

VELSIGNELSESORD OG UTSENDELSSESORD

VELSIGNELSESORD

Normalt benyttes den aronittiske velsignelsen på menighetens hovedgudstjenester, og alltid når disse feires som høymesse.

På gudstjenester hvor det er ønskelig ut fra gudstjenestens tema og fokus, kan et av velsignelsesordene nedenfor, eller andre egnede velsignelsesord benyttes.

1.

Den apostoliske velsignelsen kan benyttes på gudstjenester hvor den ikke har vært brukt som inngangsord.

L: Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet og Den hellige ånds samfunn være med dere alle! ✠

M: **Amen.**

2.

Kan synges eller leses.

Alle: Velsign oss, Gud Fader. Velsign oss, Guds Sønn. Velsign oss, Guds Hellige Ånd. Amen.

3.

Kan synges eller leses.

L: Velsignelsen fra Gud, vår skaper,
Jesus Kristus, vår frigjører,
og Den hellige ånd, vår livgiver,
være med dere alle. ✠

M: **Amen.**

UTSENDELSSESORD

I tillegg til utsendelsesordene i ordningen (se s.15) kan et annet egnet utsendelsesord benyttes. Det kan eventuelt også formuleres egne utsendelsesord.

Korte utsendelsesord kan eventuelt innledes med et bibelord, i tråd med dagens tekster/tema.

Noen eksempler:

Gud gav oss ikke en ånd som gjør motløs; vi fikk Ånden som gir kraft, kjærlighet og visdom (2 Tim 1,7).
Gå i fred.

Guds fred, som overgår all forstand,
skal bevare deres hjerter og tanker i Kristus Jesus (Fil 4,7).
Gå i fred.

Kristus sier: ” Dere har ikke utvalgt meg, men jeg har utvalgt dere og satt dere til å gå ut og bære frukt, en frukt som varer.” (Joh 15,16)

Gå i fred.

(Utsendelsord fra Vigslingsliturgien)

SENTRALE LITURGISKE TEKSTER PÅ NORDSAMISK, SØRSAMISK, LULESAMISK OG PÅ KVENSKE

Nordsamisk

INNGANGSORD

Nådehilsen

Ráhkis searvegoddi. Árbmu lehkos dinguin ja ráfi Ipmilis, Áhčisteamet. ja Hearrás
Jesus Kristusis.

I Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn

Áhči ja Bártni ja Bassi Vuoiŋŋa nammii.

KYRIE

Kyrie eleison, Ipmil Áhččámet árpmit min.

Kriste eleison, Hearrámet Kristus árpmit min.

Kyrie eleison, Bassi Vuoiŋŋa árpmit min.

DEN APOSTOLISKE TROSBEKJENNELSE

Mun oskkun Ipmil Áhččái, buotveagalažžii,
almmi ja eatnama sivdnideaddjái.

Mun oskkun Jesus Kristusii,
Ipmila áidnoriegádan Bárdnái, min Hearrái,
guhte sahkanii Bassi Vuoiŋŋas,
riegádii nieiddas Márjjás,
givssiduvvui Pontius Pilatusa áiggi,
russiinávlejuvvui, jámii ja hávdáduvvui,
nǰiejai jábmiid riikii,
bajásčuožžilii jábmiid luhtte goalmát beivvi,
manai bajás albmái,
čohkká Ipmila, buotveagalaš Áhči, olgeš gieda bealde,
máhccá doppe dubmet elliid ja jábmiid.

Mun oskkun Bassi Vuoiŋŋii,
bassi oktasaš girku,

bassi olbmuid searvevuoda,
suttuid ándagassii addojumi,
oačči bajásčuožžileami
ja agálaš eallima.
Amen.

FADERVÅR

Áhčči min, don guhte leat almmis!
Basuhuvvos du namma.
Bohtos du riika.
Šaddos du dáhttu
mo almmis nu maddái eatnama alde.
Atte midjiide odne min beaivválaš láibámet.
Ja atte midjiide min suttuideamet ándagassii,
nugo maddái mii ándagassii addit min velggolaččaidasamet.
Ja ale doalvo min geahččalusa sisa,
muhto beastte min bahás eret.
Dasgo du lea riika ja fápmu ja gudni agálašvuhtii.
Amen.

NATTVERD

Utdelingsord

Dát lea Jesusa rumaš.
Dát lea Jesusa varra.

Tilsigelsesord etter utdeling av nattverd:

Russiinávljuvnon ja bajásčuožžilan Jesus Kristus lea dál addán
didjiide (midjiide) bassi rupmašis ja varas, man son attii lonástussan buot din
(min) suttuid ovddas. Son nannešii ja bisuhivččii din (min) duohta oskkus agálaš
eallimii. Ráfi lehkos dinguin.

VELSIGNELSEN

Hearrá buressivdnidivččii du ja várjalivččii du.
Hearrá divttášii muođuidis čuovgat du badjelii
ja livččii dutnje árbmugas.
Hearrá bajidivččii čalmmiidis du ala
ja attášii dutnje ráfi. ✠

Sørsamisk

INNGANGSORD

Nådehilsen

Jupmele dijjine åårmehke lea jñh raeffiem dijjese vadta.

I Faderens, Sønnens og Den Hellioge Ånds navn

Jupmel Aehtjien, Baarnien jñh Aejlies Voejkenen nommesne.

KYRIE

Kyrie eelejsån, Jupmel Aehtjie, aarmodh.

Kriste eelejsån, Kristuse åejvie, aarmodh.

Kyrie eelejsån, Aejlies Voejkene, aarmodh.

DEN APOSTOLISKE TROSBEKJENNELSE

Manne Jupmelen Aahtjan jaahkam,

faamoehkommes, Elmien jñh eatnemen sjugniedæjjese.

Manne Jeesus Kristusasse jaahkam,

Jupmelen aajnege baarnan, mijjen åajvan

gie Aejlies Voejkenen baaktoe åadtjine sjïdti,

Maarja miejtete reakasovvi,

Pontius Pilatusen baelien njåvtasovvi,

kreessese noeresovvi, jeemi jñh kroeptese biejesovvi,

våålese jaemedede-rïjhkese vöölki,

gåalmeden biejjien jaemiedistie tjuedtjeli,

bæjjese Alman vöölki,

Jupmelen, faamoehkommes Aehtjien,

åelkies bielesne tjahkan,

gubpede viht edtja bååstede båetedh,

jielije jñh åemie almetjidie dööpmedh.

Manne Aejlies Voejkenasse jaahkam,

gærhkoen aejlies ektievoetese,

aejlies almetji tjåanghkenæmman,

sådtoej luejhtiemasse,

åedtjien tjuedtjielæmman jñh ihkuve jieliemasse.

Aamen.

FADERVÅR

Mijjen Aehtjie guhte leah Elmie-rihkesne.
Baajh dov nommem aejliestovvedh.
Baajh dov rijhkem baaetedh.
Baajh dov syhtedem eatnamiesnie sjidtedh guktie Elmie-rihkesne.
Luejhtieh mijjeste maam mijjeh meadteme
Guktie mijjeh luejhtebe dejstie guhth mijjese meadteme.
Aellieh luejhtieh mijjem giehtjelimmiej sijse,
Valla vaarjelh mijjem bahheste.
Juktie rijhke lea dov, faamoe jih earoe ihkuven aajkan. Aamen.

NATTVERD

Utdelingsord

Altern. I:

Daate lea Jeesusen aedtie

Daate lea Jeesusen virre

Altern. II:

Daate lea Jeesusen aedtie mij dutnjien vadtasavva

Daate lea Jeesusen virre mij dov gielhtie gaalki

Tilsigelsesord etter utdeling av nattverd:

Jeesus Kristuse gie kroessese noeresovvi jih jaemiedistie tjuedtjeli, lea altese aejlies aedtjem jih virrem dijje (mijjese) vadtme sadtojste gorresovvedh. Jeesuse dijje (mijjese) faamoem vadta jih dijjem (mijjem) saetnies jaahkosne vaarjele ihkuve jiemedasse. Raeffie dijje!

VELSIGNELSEN

Jupmele datnem bueriesjugnehte jih datnem vaarjele.

Jupmele jijtse aaredajjine dutnjien tjuavka

jih dutnjien aarmehke orre.

Jupmele jijtse aaredajjine dov gaajkoe jarra

jih dutnjien raeffiem vadta. ✠

Lulesamisk

INNGANGSORD

Nådehilsen

Ármmo ja ráfe Jubmelis, Áhtjestimme ja Hærrá Jesus Kristusis.

I Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn

Áhtje ja Bárne ja Ájlis Vuojnjanisá namán.

KYRIE

Kyrie eleison, dán Áhttjáma, gulldala.
Kriste eleison, Kristus Hærráma, gulldala.
Kyrie eleison, gulá, Ájlis Vuojnjanis.

DEN APOSTOLISKE TROSBEKJENNELSE

Mån jáhkáv Jubmel Áhttjáj. Gájkvæksásij,
alme ja ednama sjivnnjediddjáj.

Jáhkáv Jesus Kristusij,
suv ájnnariegádim Bárnnáj, mijá Hærráj,
guhti Ájlis Vuojnjanisás sahkanij,
nejdda Marias riegiidij,
Pontius Pilatusa vuolen vájveduváj,
ruossinávliduváj, jámij ja hávddáduváj,
jábmmegij rijkkaj luojtáidij,
goalmat biejeve jábmmegij lussta tjuodtjelij,
almmáj vuolgij,
gájkviekses Jubmel Áhtje oalges bielen tjáhkkáhime,
dåppelt vas boahtemin viessojt ja jábmmegijt duobbitjit.

Jáhkáv Ájlis Vuojnjanissaj,
ájlis aktisasj girkkuj,
ájllisij sebrudahkaj,
suttoj ándagisluohttemij,
jábmmegij tjuodtjelibmáj ja ihkeven iellemij.
Amen.

FADERVÅR

Áhtje mijá guhti le almen.
Ájlistuvvus duv namma.
Báhtus duv rijkka.
Sjaddus duv sidot
gåk almen, náv aj ednamin.
Vatte midjij uddni mijá bæjvvásasj lájbev.
Ja luojte midjij suttojdimme ándagis,
náv gåk mij aj luojttep mijá velgulattajda.
Ja ale mijáv gæhttalibmáj lájddi,

ájnat várjjala mijáv bahás.
Juhte duv le rijkka ja fábmó
ja herlukvuolta ihkeven ájggáj.
Amen.

NATTVERD

Utdelingsord

Dát le Jesusa rumáj.
Dát le Jesusa varra.

Tilsigelsesord etter utdeling av nattverd:

Ruossinávllidum ja bájjastjuodtjelam Jesus Kristus le dal didjij (midjij) vaddám ietjas ájlis rubmahav ja varáv mav sán sábadussan vattij dijá (mijá) suttoj ávdás. Sán gievrrodus dijáv (mijáv) ja várjjalus dijáv (mijáv) duodalasj jáhkón ihkeven iellemij. Ráfe lehkus dijájna.

Velsignelsen

Hærrá buorrissjivnnjedus ja várjjalus duv.
Hærrá, tjuovggijus árudijás dunji ja árrus dunji ármmogis.
Hærrá járggálus árudijás dunji ja vaddus dunji ráfev.
Amen. Amen. Amen.

Kvensk

INNGANGSORD

Nådehilsen

Rakas seurakunta.
Armo olkhood teile
Ja rauha Jumalalta, meiðän Isältä,
Ja Herralta Jesukselta Kristukselta.

I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn

Isän ja pojan ja pyhän hengen nimheen.

KYRIE

Kyrie eleison, Jumala meiðän Isä, armatta minnuu.
Kriste eleison, Herra Kristus, armatta minnuu.
Kyrie eleison, Pyhä Henki, armatta minnuu.

DEN APOSTOLISKE TROSBEKJENNELSE

Mie uskon Jumalhaan,
kaikkivalttihaasheen
Taivhaan ja mailman luojhaan.

Mie uskon Jeesuksheen Kristuksheen,
Jumalan ainutsyntyisheen Poikhaan,
meidän Herrhaan,
sikkiintyny Pyhän Hengen kautta,
jonka Neittyt Maaria synnytti,
piinattu Pontius Pilatuksen alla,
risthiinraulittu, kuollu ja hauđattu,
meni kuolemanvaltakunthaan,
nousi ylös kolmantena päivänä,
meni taivhaasheen,
istuu Jumalan kaikkivalttihaan
Isän oikeela puolela
ja tullee takasin tuomitemhaan ellävii ja kuolheita.

Mie uskon Pyhhään Henkheen,
pyhhään tavalisheen kirkhoon,
pyhiin valtakunthaan,
synttiin antheeksi antamisheen,
ruumhiin ylösnousemisheen,
ja ikuisheen elämhään.
Aamen.

FADERVÅR

Isä meidän, joka olet taivhaassa!
Pyhitetty olkhoon sinun nimi
Likenytkhöön sinun valtakunta
Tapattukhoon sinun tahto
Niin maassa, niinko taivhaassaki
Anna meile tänä päivänä meidän jokapäiväisen leivän
Ja anna meile meidän synnit antheeksi
Niinko metki annama antheeksi meidän velvolisile
Ja älä johđata meitä kiussauksheen
Mutta päästä meidät pahasta
Sillä sinun oon valtakunta,
voima, ja kunnia
ijänkaikkisesti
Aamen

NATTVERD

Utdelingsord

Jakosanat:

Tämä on Jeesuksen ruumis.

Tämä on Jeesuksen veri.

Tilsigelsesord etter utdeling av nattverd

Risthiinraulittu ja ylösnoussu Jeesus Kristus

oon nyt antanu meile oman pyhän ruumhiin ja veren

mikkä hän antoi meile meidän synttiin sovitukseksi

Hän vahvistakhon meidät ja pitäkhöön meidät todelisessa uskossa
ijänkaikkisheen elämhään.

Rauha olkhon teidän kansa.

Velsignelsen

Herra siunatkhoon sinnuu ja varjelkhoon sinnuu!

Herra antakhon kasvot loistaa sinun yli ja olkhon sinule armolinen!

Herra kääntäkhöön kasvot sinun pääle ja antakhon sinule rauhan!

Aamen. Aamen. Aamen

HOVEDGUDSTJENESTE PÅ SÆRSKILTE DAGER I KIRKEÅRET - RUBRIKKER

ADVENTSTIDEN

I advents- og juletiden, kan det være aktuelt å bruke lyssymbolikk som liturgisk virkemiddel. Når Lysmesse/lysgudstjeneste ikke holdes som hovedgudstjeneste, kan den holdes som fritt oppbygd temagudstjeneste.

På hovedgudstjenesten i adventstiden kan adventskrans med fire lys benyttes, samtidig som de aktuelle vers av egnet adventssalme synges. Dette kan gjøres på inngangssalmens plass, eller som selvstendig innslag etter samlingsbønnen.

JULAFTEN

Gudstjeneste på julaften kan legges opp etter struktureksempel 4, s.16, "Forenklet gudstjeneste uten nattverd".

1. JULEDAG

På juledags høytidsgudstjeneste brukes gjerne:

- Dagens bønn som samlingsbønn.
- Gloria med laudamus.
- Høytidsvers i prekenens innledningsdel, NoS 47, eller et annet egnet vers.
- Nicenum som trosbekjennelse.

2. JULEDAG

På "Stefanusdagen" kan en lokalt utformet forbønn som vektlegger temaet "mennesker som blir forfulgt for sin tro" benyttes (jfr. Temaområdene under Forbønn, s. 30-31), eller et ferdig utformet litani for de forfulgte.

SAMEFOLKETS DAG (6. februar)

Samefolkets dag kan markeres i egen gudstjeneste på selve dagen eller i forbindelse med hovedgudstjenesten nærmeste tilliggende søndag.

Aktuelle enkeltpersoner eller samiske miljøer i lokalsamfunnet bør trekkes inn i forberedelsen og gjennomføringen av gudstjenesten.

Lokale forhold avgjør hvordan gudstjenesten legges opp og i hvilken grad samisk språk tas i bruk. Dagens tematikk kan få nedslag i salme- og tekstvalg, preken, forbønn, musikk, symbolhandlinger etc. Som et minimum bør et samisk kyrie synges og dagen tematiseres i forbønnen.

Et utvalg liturgiledd og salmer på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk finnes i henholdsvis Ordning for hovedgudstjeneste og salmebok.

FASTEGUDSTJENESTE

Fastegudstjenester kan holdes på hverdager, helst onsdag eller fredag, i tiden fra askeonsdag til onsdag i den stille uke. Det er ønskelig at det holdes gudstjeneste på askeonsdag.

Gudstjenestene kan legges opp etter struktureksempel 2, s.16, "Forenklet gudstjeneste med nattverd".

Som Forbønn kan Litaniet (NoS 951) eller en annen passende forbønn i litaniform, benyttes.

HOVEDGUDSTJENESTER I FASTETIDEN

Lovsang Gloria kan utelates på hovedgudstjenester i fastetiden, unntatt på Maria budskapsdag.

Som Forbønn kan Litaniet og Fastekollekten (se s. 00) benyttes. Det kan gis anledning til stille bønn og/eller bes korte, lokalt utformede bønner før Fastekollekten.

Forsakelsen kan benyttes sammen med trosbekjennelsen også når det ikke er dåp – med følgende innledning:

La oss bekjenne forsakelsen og troen, slik det lyder ved den hellige dåp.

Som innledning til velsignelsen kan "Herren være med dere/Og med deg være Herren" eller "Ta imot velsignelsen" benyttes.

SKJÆRTORSDAG

Dagens hovedgudstjeneste med nattverd kan holdes om kvelden

Ved gudstjenestens slutt kan alteret avdekkes (alterutstyret tas bort).

LANGFREDAG

Lesning av lidelsesberetningen (i Bibelens rekkefølge: Matteus, Markus, Lukas, Johannes) – se tekstboken.

Det kan holdes en kort preken eller tekstmeditasjon. Eventuelt kan prekenen erstattes av stillhet til ettertanke og bønn.

PÅSKENATT

Liturgien i Gudstjenesteboken, del I, s. 223 ff, kan benyttes.

PÅSKEDAG

På Påskedags høytidsgudstjeneste brukes gjerne:

- *Dagens bønn som samlingsbønn.*
- *Gloria med laudamus.*
- *Høytidsvers i prekenens innledningsdel, NoS 177, eller et annet egnet vers.*
- *Nicenum som trosbekjennelse.*

Hvor forholdene ligger til rette for det, kan høymessen denne dagen avsluttes slik: Etter de tre ganger tre klokkeslag går menigheten ut under postludiet, eventuelt mens klokkene kimer, og samler seg på kirkegården, eventuelt på kirkebakken. Der synges noen vers av en egnet påskesalme.

1. MAI

Gudstjeneste på 1. mai kan legges opp etter struktureksempel 2 eller 3, s. 16, "Forenklet gudstjeneste med nattverd" eller "Gudstjeneste uten nattverd".

Som forbønn kan en ha en lokalt utarbeidet bønn med vekt på følgende temaområder: "Jordens folk og nasjoner" og "Vårt eget land og folk" (se Temaområder, Forbønn s. 30).

17. MAI

Gudstjeneste på 17. mai kan legges opp etter struktureksempel 4, s.16, "Forenklet gudstjeneste uten nattverd".

Som forbønn kan en ha en lokalt utarbeidet bønn med vekt på følgende temaområder: "Jordens folk og nasjoner" og "Vårt eget land og folk" (se Temaområder, Forbønn s. 30).

PINSEDAG

På Pinsedags høytidsgudstjeneste brukes gjerne:

- *Dagens bønn som samlingsbønn.*
- *Gloria med laudamus.*
- *Høytidsvers i prekenens innledningsdel, NoS 215, eller et annet egnet vers.*
- *Nicenum som trosbekjennelse.*

SANKTHANS (Jonsok)

Gudstjeneste på Sankthans kan legges opp etter struktureksempel 2 eller 3, s. 16, "Forenklet gudstjeneste med nattverd" eller "Gudstjeneste uten nattverd".

OLAVSDAGEN (Olsok)

Gudstjeneste på Olavsdagen kan legges opp etter struktureksempel 2 eller 3, s.16, "Forenklet gudstjeneste med nattverd" eller "Gudstjeneste uten nattverd".

MIKKELSMESS

(Erkeengelen Mikael og alle englers dag)

I menigheter som gjør vedtak om det, kan Mikkelsmess markeres enten på en kveldsgudstjeneste 29. september eller på høymessen den søndagen som ligger nærmest den datoen.

Temaer som kan vektlegges denne dagen er:

- a) Den kosmiske strid mellom gode og onde makter.*
- b) Den kristologiske forankring av kampen mot og seieren over det onde.*
- c) Erkeengelen Mikael og hans rolle.*
- d) Englene som Guds tjenere som sendes til vår hjelp.*

Dagens preg bør særlig komme til uttrykk i salmevalg, preken og utforming av forbønnen.

Sider ved dagens tematikk gjør den særlig velegnet for barns og unges deltakelse. Det kan for eksempel være prosesjon med barn som bærer bilder av engler eller engler de selv har laget. Englene kan plasseres i koret eller henges opp i snorer i kirkerommet.

Dramatiserende innslag kan bygge på bibelske beretninger i møte med engler.

I kirker som har utsmykning med englemotiv, kan man når forholdene ligger til rette for det, ha vandring i kirkeromme til disse stedene..

HØSTTAKKEFEST

Det kan være naturlig at barn deltar på en særlig måte og setter sitt preg på denne gudstjenesten.

Under inngangsprosesjon kan noe av jordens grøde bæres fram.

Aktuelle grupper og organisasjoner i lokalsamfunnet kan trekkes inn både under forberedelse og gjennomføring av gudstjenesten.

BOTS OG BØNNEDAG

På denne dagen kan gudstjenesten feires som høymesse. Litaniet (se s.000) kan benyttes som forbønn, og forsakelsen kan være med før trosbekjennelsen.

ALLEHELGENSDAG

På hovedgudstjenesten eller egen minnegudstjeneste kan man invitere dem som i årets løp har mistet en av sine kjære.

De som er døde det siste året, kan minnes ved at det tennes lys for hver enkelt og/eller at det gis særlig anledning for alle som deltar på gudstjenesten, til å tenne lys på lysglobe eller annet lysteningssted.

HOVEDGUDSTJENESTER MED SÆRLIG FOKUS PÅ TROSOPPLÆRING

Det er naturlig at ethvert tiltak i menighetens trosopplæring har tilknytning til menighetens gudstjenesteliv.

Dette innebærer at barn og unge som en del av sin trosopplæring også får mulighet til å være medliturger på menighetens hovedgudstjenester.

De forskjellige "faser" eller aldersgrupper i trosopplæringen bør også knyttes til noen gudstjenester der de kan være med og sette sitt preg på.

Dette gjelder blant annet gudstjenester med utdeling av bøker eller andre opplæringsmidler med tilknytning til trosopplæringstiltaket.

Utdeling kan skje etter preken og trosbekjennelse, eller på et annet passende sted i gudstjenesten.

KONFIRMASJONSTIDENS GUDSTJENESTER

Gudstjeneste med presentasjon

Ved starten av konfirmasjonstiden fremstilles konfirmantene for menigheten i en gudstjeneste. Lokale forhold avgjør hvordan denne gudstjenesten skal legges opp.

Konfirmantenes nærvær skal sette sitt preg på hele gudstjenesten.

Fremstilling av konfirmantene kan skje på ulike steder i gudstjenesten, for eksempel etter leddet salmen etter trosbekjennelsen (ledd 15) eller i gudstjenestens inngangsdeler.

Til fremstillingen kan en knytte lystenning eller andre enkle symbolhandlinger.

”Bønn for konfirmanterne” (se www.kirken.no) eller en lokalt utformet forbønn kan benyttes på forbønnerens plass.

Noen av konfirmasjonstidens ledere kan medvirke som medliturger under bønner for konfirmanterne og også ellers i gudstjenesten.

Konfirmasjonsgudstjeneste med forbønn for den enkelte

Konfirmasjonstiden avsluttes med konfirmasjonsgudstjenesten.

Konfirmanternes nærvær skal sette sitt preg på hele gudstjenesten. Samlingsbønner og/eller syndsbejennelsen kan utformes i samarbeid med konfirmanterne. Ordets del kan kortes ned til to eller én tekstlesning.

Trosbejennelsen fremsies sammen med forsakelsen etter prekenen under leddet Påminnelse om dåpen.

Ledd 17 Forbønn erstattes med 16 a (14 a, b, c i nåværende ordning) Bønn for konfirmanterne, 16 b Kort bønnesalme og 16 c Bønn for den enkelte konfirquant.

Ved prosesjon kan det ringes med alle klokkene.

Forrettende prest kan bære messehagel ved prosesjonen og under altertjenesten

HOVEDGUDSTJENESTE SOM TEMAGUDSTJENESTE

(aktuelt bl.a. for gudstjenester knyttet til de temadagene som anføres i Tekstboken)

Temagudstjeneste kan legges opp etter struktureksempel 1 og 2, s. 16, Høymesse eller Forenklet høymesse.

Temaet bør sette sitt preg på hele gudstjenesten: Salmevalg, samlingsbønn, tekstlesninger, preken, forbønn, offerformål, eventuelle symbolhandlinger, spesielle innslag som drama, dans, musikk mv.

Gudstjenesten legges i størst mulig grad opp og gjennomføres i samarbeid med grupper og organisasjoner som har et særlig engasjement i forhold til det aktuelle tema.

Når det er nattverd, benyttes en av de godkjente nattverdordningene. Om ordningen for nattverd tilpasses en bestemt gudstjeneste, kan ”Nattverdordning for særlige anledninger benyttes”, med de muligheter som her gis til å tilpasse ordningen gudstjenestenes anledning og tema.

KILDEREGISTER

Samlingsbønn 1 (s.000): Bearbeidet etter inngangsbønn fra Danmark, Holger Lissner. C Holger Lissner ved Kirkerådet

Samlingsbønn 1 (s.000): Bearbeidet etter kollektbønn for 13. søndag etter pinse (Høymessen 1977).

Samlingsbønn 6 (s.000): Familiemessens åpningsord og dåpspåminnelse (Kirkerådet / Verbum forlag 2003).

Samlingsbønn 7 (s.000): Bearbeidet etter "Femtegnsbønnen". Fra Døvekirken i Norge.

Lovsang 3 (s.000): Tekst korversene: Heidi Strand Harboe 2008. C Heidi Strand Harboe ved Kirkerådet.

Fredslitaniet (s.000): T. Fra Oldkirken.

Litaniet (s.000): T hos Martin Luther 1528.

Nattverdbønn A (s.000): Fra høymessen 1977 (revidert).

Nattverdbønn B (s.000): Etter Hippolyt (200-tallet)

Nattverdbønn E (s.000). Bearbeidet etter familiemessen (Kirkerådet / Verbum forlag 2003)

- - - - -

(Dagens bønn (kollektbønner) skal foreligge innen 1. søndag i adv. 2011.)

Ordning for hovudgudsteneste

Fastsett av Kyrkjemøtet 2011.

Gjeld frå 1. s. i advent 2011 og skal takast i bruk seinast 1. s. i advent 2012

Innleiing	s. 02
<u>Ordning for hovudgudsteneste</u>	s. 04
<u>Hovudgudsteneste / Døme på strukturar</u>	s. 17
<u>Samlingsbøner</u>	s. 19
<u>Synsvedkjenning / Lovnadsord</u>	s. 23
<u>Bønerop Kyrie / Kyrielitani</u>	s. 26
<u>Lovsong Gloria</u>	s. 28
<u>Forbøn</u>	s. 29
I Temaområde	s. 29
II. Modellar	s. 30
III. Formulerte forbøner	s. 35
IV. Litani	s. 39
V. Kyrkjelydssvar	s. 42
<u>Kyrkjeårsprefasjonar</u>	s. 43
<u>Nattverdsbøner</u>	s. 46
<u>Nattverdsordning for særskilde høve</u>	s. 51
<u>Velsigningsord og utsendingsord</u>	s. 53
<u>Sentrale liturgiske tekstar på nordsamisk, sørsamisk, lulesamisk og på kvensk</u>	s. 54
<u>Hovudgudsteneste på særskilde dagar i kyrkjeåret</u>	s. 61

INNLEIING

Denne ordninga utgjer saman med Allmenne føresegner for Ordning for hovudgudsteneste (sjå s. 00) det overordna regelverket for hovudgudstenesta i Den norske kyrkja.

I Rettleiing til hovudgudsteneste blir det gjeve utfyllande forklaring og opplysning. Rettleiinga omhandlar viktige emne som gjeld heile gudstenesta – om kva gudsteneste er, om gudstenesterommet, universell utforming, oppgåver for liturg og medliturgar, song og annan musikk osv. I ”Rettleiing til hovuddelane av gudstenesta” blir det gjeve utfyllande forklaringar og rettleiingar til kvart enkelt ledd.

Med hovudgudsteneste meiner ein hovudsamlinga i kyrkjelyden på søndagar og helgedagar, slik dette er forordna av biskopen. I tillegg til dei variantane av liturgiske tekstar som er å finna i sjølve Ordninga for hovudgudsteneste (s. 00-00) finst det ei rekkje alternative tekstar på s. 00-00.

Høgmessa, slik heile ordninga er framstilt med ulike alternativ s. 00-00, dannar utgangspunkt for alle andre typar hovudgudsteneste. Det gjeld både struktur, liturgiske tekstar og rubrikkar.

På s. 00 blir det gjeve døme på strukturar for ulike typar hovudgudsteneste. Uttrykka ”forenkla gudsteneste med nattverd” (2), ”gudsteneste utan nattverd” (3) og ”forenkla gudsteneste utan nattverd” (4) formulerer berre innhaldet av somme typar hovudgudsteneste som ein feirar lokalt. Det blir avgjort lokalt korleis ein utformar dei og kva ein kallar dei, til dømes familiemesse, ung messe, familiegudsteneste osv.

Rubrikkane (**med raud skrift**) i ordninga for hovudgudstenesta / høgmessa (s. 4 – 16) gjev nærare føreskrifter om dei ulike ledda i liturgien. Rubrikkane gjeld både for høgmesse og andre typar hovudgudsteneste som den lokale kyrkjelyden vel å feira.

Bokstaven K blir brukt for kyrkjelyden, A for alle (liturg og kyrkjelyd), L for liturg (gudstenesteleiar, som er prest eller ein annan person som har fullmakt frå biskopen til å forretta hovudgudsteneste). Bokstavane ML (medliturg) blir brukte for tekstlesar(ar), bøneleiar, nattverdmedhjelpar(ar), forsongar(ar) og andre som utfører liturgiske tenester og handlingar.

Når det står to bokstavsymbol, L/ML eller ML/L, er det det første bokstavsymbolet som har forrang. Sjå meir utførleg framstilling av oppgåvene til liturg og medliturgar i Rettleiing.

Sentrale liturgiske tekstar på samiske språk og kvensk (se s.56) kan, der det er naturleg, brukast på hovudgudstenester i alle kyrkjelydane i landet. Også andre språk kan nyttast i somme av gudstenesteledda der det er aktuelt.

Nordsamisk:

Guovddáš liturgalaš teavsttaid sámegeielaide (gč. s. 56) lea vejolaš, dakko gokko lea lunddolaš, atnit váldoipmilbálvalusain buot riikka searvegottiin.

Sörsamisk:

Maahta voernges liturgijen tjaalegh saemien gieline (vuartesjh s. 56), gusnie iemie, áejviegryhkesjimmine nuhtedh laanten gaajhkine åålmeginie.

Lulesamisk:

Guovdásj liturgalasj tevsta sámegeiellaj (gehtja bielen 56) dáhkkiji, goassa le luondulasj, aneduvvat oajvvejubmeldievnastusájn gájkka rijka tjoaggulvisájn.

Kvensk:

Sentraalissii liturgian tekstii kainuksi (katto l. 56) saattaa käyttäät, sielä missä oon luonnolista, pääjumalanpalveluksissa kaikissa valtakunnan seurakunnissa.

1. ORDNING FOR HOVUDGUDSTENESTA

I. SAMLING

1. FØREBUING

Kyrkjerommet kan vera ope ei stund før gudstenesta, med høve til å tenna lys, sitja stille i ettertanke og bøn.

Klokkeringing

Før dei avsluttande tre slaga kan det vera informasjon og stille.

Informasjon om gudstenesta i dag

Informasjonen blir avslutta med:

”Lat oss vera stille for Gud”

eller ei anna formulering som førebur kyrkjelyden til å vera saman for Guds andlet.

Kort stille

Tre klokkeslag

2. INNGANGSSALME

Før inngangssalmen kan ein ha eit preludium, normalt som forspel til salmen, eller ein korsong.

Det kan vera prosesjon under preludiet/forspelet og/eller inngangssalmen.

Kyrkjelyden står under prosesjonen.

Dersom brød og vin ikkje er sett fram på eit eige bord før gudstenesta, blir dette bore inn i prosesjonen og sett på bordet eller på altaret.

3. INNGANGSORD

Før dei to første inngangsorda kan det seiast: Kjære kyrkjelyd.

L: Nåde vere med dykk og fred frå Gud, vår Far og Herren Jesus Kristus.

Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 56.

eller

L: Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærleik og Den heilage andens samfunn vere med dykk alle!

eller

L: I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.

Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 56.

eller

L: I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande: Vår Skapar, Frigjerar og Livgjevar.

Etter inngangsorda kan kyrkjelyden svara: **Amen.**

Når det er dåp i hovudgudstenesta, vel ein eitt av dei to første inngangsorda.
Inngangsorda kan følgjast av innslag som peikar på særpreg og tema i gudstenesta.

4. SAMLINGSBØN

Samlingsbøner, sjå s. 19 – 22.

Dagens bøn kan brukast som samlingsbøn, først og fremst på høgtidsdagar. Sjå ledd 8.

Samlingsbøna kan innleiast med:

ML: Lat oss be. eller Lat oss takka og be.

Samlingsbøna blir avslutta med:

ML: Gud vi bed. eller Vi bed i Jesu namn.

A: **Amen.**

5. SYNDSVEDKJENNING

følgjer her, eller kjem før forbøna. Sjå ledd 16.

Alle bed syndsvedkjenninga.

Før innleiingsordet kan det seiast:

L: Vår Herre Jesus Kristus seier: Du skal elska Herren din Gud av heile ditt hjarte og av heile di sjel og av alt ditt vit. Dette er det største og første bodet. Men det andre er like stort: Du skal elska nesten din som deg sjølv.

(Matt 22,37-39)

Synsvedkjenninga blir innleidd med:

L: Lat oss bøya oss for Gud og sanna syndene våre.

eller

L: Lat oss bøya oss for Gud og be om tilgjeving.

eller

L: Lat oss ransaka oss sjølv for Guds andlet og sanna syndene våre.

Etter syndsvedkjenninga kan det seiast eit lovnadsord.
Det kan vera ei kort stille her eller før lovnadsordet.
Liturgen kneler under syndsvedkjenninga og den stille stunda. Også kyrkjelyden kan knela.
Synsvedkjenningar og lovnadsord, sjå s. 23-25.

6. BØNEROP KYRIE

Kyrie eleison blir sunge.

Kyrie eleison.
Kriste eleison.
Kyrie eleison.

eller

Kyrie eleison, Gud Fader, miskunna deg (over oss).
Kriste eleison, Herre Krist, miskunna deg (over oss).
Kyrie eleison, Heilag Ande, miskunna deg (over oss).

eller eit anna kyrie, sjå s. 26.
Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 56.

Kyrie kan utvidast til eit kyrielitani. Sjå s. 26.
Kyrie kan utelatast i enkelte gudstenester.

7. LOVSONG GLORIA

- kan utelatast i fastetida.

L / ML: Ære vere Gud i det høgste
K: og fred på jorda blant menneske (som) Gud har glede i.
Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg. Amen.

eller

L / ML: Ære vere Gud i det høgste
K: og fred på jorda blant menneske (som) Gud har glede i.
Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg.
Kor: Vi hyllar deg for din store herlegdom, Herre Gud, himmelske konge, allmektige Fader.
K: Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg.
Kor: Herre, Guds einborne Son, Jesus Kristus, Guds Lam som ber all verdsens synder, miskunna deg over oss. Du som sit ved Faderens høgre hand, høyr vår bøn.
K: Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg.
Kor: For einast du er heilag, einast du er Herren, einast du er Den høgste,

Jesus Kristus med Den heilage ande i Faderens herlegdom.

M: Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg. Amen.

Eventuelt kan annan lovsong, eller eitt eller fleire lovsongsomkvede brukast. *Sjå s. 28.*

Dåp i hovudgudstenesta har ein vanlegvis her.

8. DAGENS BØN

Dagens bøn kan utelatast, få sin plass her, koma i samband med preika eller bli brukt (først og fremst på høgtidsdagar) som samlingsbøn.

Bøna blir innleidd med: **L: Lat oss alle be.**

Bøna blir avslutta med: **K: Amen.**

II. ORDET

I andre hovudgudstenester enn høgmessa kan det vera to lesingar, eller ei lesing (evangeliet). Kyrkjelyden står under evangelielisinga og sit under dei andre lesingane.

9. FØRSTE LESINGA

- frå Det gamle testamentet.

L/ML: Lat oss høyra Herrens ord.

ML: Det står skrive hos/i ...

Lesinga sluttar med: Slik lyder Herrens ord.

Kyrkjelyden kan svara: **K: Gud vere lova.**

10. BIBELSK SALME / SALME

Ein kan syngja ein bibelsk salme, ein annan salme eller det kan vera stilt ei kort stund mellom lesingane.

11. ANDRE LESINGA

- frå Det nye testamentet utanom evangelia.

ML: Det står skrive hos/i...

Lesinga sluttar med: Slik lyder Herrens ord.

Kyrkjelyden kan svara: **K: Gud vere lova.**

12. EVANGELIUM

Halleluja / Salme

Evangelielesinga blir innleidd og avslutta med eit hallelujavers eller ein kort salme.
Ein kan òg ha evangelieprosesjon.

Dersom salme blir brukt, kan ein syngja vers frå salmen både før og etter lesinga. Om ein syng heile salmen før lesinga, kan evangeliet eller annan preiketekst lesast av predikanten i samband med preika.

L/ML: Det står skrive i evangeliet etter...

Kyrkjelyden står under lesinga.

Lesinga sluttar med: Slik lyder det heilage evangeliet.

Kyrkjelyden kan svara: **K: Gud vere lova.**

13. PREIKE

Predikanten preikar til vanleg over evangelieteksten. Når den første eller andre leseteksten er sett opp som preiketekst, kan den teksten lesast her. Forteljingsteksten kan koma i staden for den oppsette preiketeksten.

På høgtidsdagar, og når det elles er ønskjeleg, kan preika ta til med ein kort innleiingsdel før ein les preiketeksten.

I preikedelen kan det i samråd med liturgen leggjast inn aktualiserande, dramatiserande eller aktiviserande element som er samordna med preika.

Preika kan avsluttast med lovprisinga:

Ære vere Faderen og Sonen og Den heilage ande, som var og er og vera skal
éin sann Gud frå æve og til æve.

Etter preika kan det vera høve til stille bøn, kort salme, eller ein kan ha meditatív instrumentalmusikk.

14. TRUVEDKJENNING Credo

Dersom det er dåp i gudstenesta, kan truedkjeninga utelatast her.

Eventuelt kan ein her syngja ein truedkjeningssalme.

Kyrkjelyden står under truedkjeninga.

ML/L: Lat oss vedkjennast vår heilage tru.

**A: Eg trur på Gud Fader, den allmektige,
som skapte himmelen og jorda.**

**Eg trur på Jesus Kristus,
Guds einborne Son, vår Herre,**

som vart avla ved Den heilage ande,
fødd av Maria møy,
pint under Pontius Pilatus,
vart krossfest, døydde og vart gravlagd,
fór ned til dødsriket,
stod opp frå dei døde tredje dagen,
fór opp til himmelen,
sit ved høgre handa åt Gud, den allmechtige Fader,
skal koma att derifrå
og døma levande og døde.

Eg trur på Den heilage ande,
ei heilag, allmenn kyrkje,
eit samfunn av dei heilage,
forlating for syndene,
oppstoda av lekamen
og evig liv.
Amen.

Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 00.
eller

**A: Vi trur på éin Gud,
den allmechtige Far,
som har skapt himmel og jord,
alt synleg og usynleg.**

**Vi trur på éin Herre, Jesus Kristus,
Guds einborne Son,
fødd av Faderen før alle tider,
Gud av Gud, lys av lys,
sann Gud av sann Gud,
fødd, ikkje skapt,
av same vesen som Faderen.
Ved han er alt skapt.
For oss menneske og til vår frelse
steig han ned frå himmelen,
og ved Den heilage ande og av Maria møy
vart han menneske av kjøt og blod.**

**Han vart krossfest for oss under Pontius Pilatus,
leid og vart gravlagd,
stod opp tredje dagen etter Skriftene
og fór opp til himmelen,**

**sit ved høgre handa åt Faderen,
skal koma att i herlegdom
og døma levande og døde.**

Hans rike skal vera utan ende.

**Vi trur på Den heilage ande,
som er Herre og gjer levande,
som går ut frå Faderen og Sonen,
som vert tilbeden og æra saman med Faderen og Sonen
og som har tala gjennom profetane.**

Vi trur på éi heilag, allmenn og apostolisk kyrkje.

**Vi vedkjennest éin dåp til forlating for syndene
og ser fram til oppstoda av dei døde
og eit liv i den komande verda.**

Amen.

15. SALME

Salmen kan utelatast dersom ein syng truedkjeninga.

III. FORBØN

16. KUNNGJERINGAR

- kan plasserast her, ein annan stad i gudstenesta, eller formidlast til kyrkjelyden på annan måte.

SYNDSVEDKJENNING

Synsvedkjenninga kan plasserast her eller etter samlingsbøna, ledd 4.

Alle bed synsvedkjenninga.

Før innleiingsordet kan det seiast:

L: Vår Herre Jesus Kristus seier: Du skal elska Herren din Gud av heile ditt hjarte og av heile di sjel og av alt ditt vit. Dette er det største og første bodet. Men det andre er like stort: Du skal elska nesten din som deg sjølv.

(Matt 22,37-39)

Synsvedkjenninga blir innleidd med:

L: Lat oss bøya oss for Gud og sanna syndene våre.

eller

L: Lat oss bøya oss for Gud og be om tilgjeving.

eller

L: Lat oss ransaka oss sjølve for Guds andlet og sanna syndene våre.

Det kan seiast eit lovnadsord etter synsvedkjenninga.

Det kan vera ei kort stille her eller før lovnadsordet.

Liturgen kneler under synsvedkjenninga og den stille stunda. Også kyrkjelyden kan knela.

Synsvedkjenningar og lovnadsord, s. 23-25.

17. FORBØN FOR KYRKJA OG VERDA

Forbøna kan utformast lokalt, eller ein kan bruka ferdig formulerte bøner.

Forbøna bør helst leiast av ein medliturg. Dei enkelte bønneavsnitta kan lesast av fleire.

Kvart bønneavsnitt kan avsluttast med ”Gud, vi bed” eller ”Det bed vi deg om, Gud”, lese eller sunge av den som bed bønneavsnittet, eller forbønsleiaren, liturgen eller kantor/forsongar.

Forbøna med lokal utforming kan disponerast etter følgjande temaområde:

1. Folk og nasjonar på jorda.
2. Vårt eige land og folk.
3. Den verdsvide kyrkja og kyrkja i vårt eige land.
4. Vår eigen kyrkjelyd, familiane våre og staden der vi bur.
5. Aktuelle hendingar.

Ein kan be for aktuelle hendingar i dei temaområda der dei naturleg høyrer heime (1-4), eller ein kan be for dei aktuelle hendingane i eit eige avsnitt (5).

Sjå meir utførleg rettleiing om temaområda, modellar for lokalt tilrettelagte forbøner og formulerte forbøner, s. 31.

Forbøna kan innleiast med:

ML/L: Lat oss be for kyrkja og verda.

Kyrkjelydssvar

Etter kvart bønneavsnitt følgjer eit svar frå kyrkjelyden, sunge eller lese. *Sjå s .44.*

Vi minnest dei døde og bed for dei sørgjande

Forbøna kan ein avslutta ved at kyrkjelyden minnest dei som er døde og det har vore halde gravferd for sidan sist kyrkjelyden var samla.

ML/L: Vi reiser oss og minnest dei i kyrkjelyden vår som det er halde gravferd for sidan sist vi var samla.

Kyrkjelyden reiser seg.

Ein les opp namna på dei døde.

Kort stille.

ML/L: Lær oss å telja våre dagar, så vi kan få visdom i hjartet. (Sal 90,12)
eller

ML/L: Jesus seier: Eg er oppstoda og livet. Den som trur på meg, skal leva om han så døyr. (Joh 11,26)

Deretter bed ein denne, eller ei liknande bøn:

ML/L: Miskunnsame Gud, trøyst dei sørgjande og ver dei nær i tida som kjem.

Her kan kyrkjelyden syngja svaret dei song i forbøna.

18. TAKKOFFER FRÅ KYRKJELYDEN

- kan ein samla inn her eller under salmen i ledd 19.

Under takkofferet kan det framførast høveleg instrumental- eller vokalmusikk.

Takkofferet kan ein samla inn i kyrkjebenkene eller ved at ein går rundt altaret.

Ofringa kan avsluttast med ei kort bøn, til dømes denne:

L: Evige Gud, di er jorda og det som fyller henne. Alt vi eig høyrer deg til. Av ditt eige gjev vi deg attende.

K eller L: **Ta imot oss og gåvene våre i Jesu namn. Amen.**

IV. NATTVERD

19. FØREBUING AV MÅLTIDET

Salme

Takkofferet kan ein samla inn her eller under ledd 18.

Ein samlar inn takkofferet under salmesongen og ber det fram medan altarbordet blir dekt.

Brød og vin blir sett på altaret, dersom det ikkje vart gjort då gudstenesta starta.

Ein legg brød på disken og heller vin i kalken.

Når førebuinga er ferdig, kan ein lesa ei kort bøn, til dømes bønna ovanfor (ledd 18) eller denne:

L: Velsigna er du, Gud. Di er jorda og alt som fyller henne. Av ditt eige gjev vi deg attende. Sameina di kyrkje av alle folkeslag og tungemål. Liksom kornet har vorte eitt i brødet og druene i vinen, så gjer oss til eitt med kvarandre og med Herren Jesus Kristus.

K eller L: **Ta imot oss og gåvene våre i Jesu namn. Amen.**

20. TAKKSEIING OG BØN

Helsing PREFASJONSDIALOG

L **syng eller seier:** Herren vere med dykk.

K **reiser seg og syng:** **Og med deg vere Herren.**

L: Lyft dykkar hjarte.

K: **Vi lyfter våre hjarte til Herren.**

L: Lat oss takka Herren vår Gud.

K: **Det er verdig og rett.**

Innleiande lovprising PREFASJON

Prefasjonar, sjå s. 00.

Lovprisinga under innleiinga er anten knytt til kyrkjeåret eller tilpassa den enkelte nattverdsbønna.

Heilag SANCTUS

A **syng:** **Heilag, heilag, heilag, er Herren Sebaot. All jorda er full av din herlegdom. Hosianna i det høgste. Velsigna vere han som kjem i Herrens namn. Hosianna i det høgste.**

Nattverdsbøn med innstiftingsorda VERBA

Nattverdsbøner med innstiftingsord, sjå s. 00.

Under innstiftingsorda lyfter liturgen først disken, deretter kalken.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: **Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.**

Følgjande setning kan leggjast til:

A: **Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.**

Fadervår

Kan lesast eller syngjast.

**Vår Far i himmelen.
Lat namnet ditt helgast.
Lat riket ditt koma.
Lat viljen din råda på jorda
slik som i himmelen.
Gjev oss i dag vårt daglege brød,
og tilgjev oss vår skuld,
slik vi tilgjev våre skuldnarar.
Og lat oss ikkje koma i freisting,
men frels oss frå det vonde.
For riket er ditt og makta og æra i all æve.
Amen.**

eller

**Fader vår, du som er i himmelen.
Lat namnet ditt helgast.
Lat riket ditt koma.
Lat viljen din råda på jorda
så som i himmelen.
Gjev oss i dag vårt daglege brød.
Forlat oss vår skuld,
som vi òg forlèt våre skuldmenn.
Før oss ikkje ut i freisting,
men frels oss frå det vonde.
For riket er ditt,
og makta og æra i all æve.
Amen.**

*Det er også høve til å bruka Fadervår etter 1920-liturgien.
Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 00.*

21. NATTVERDSMÅLTIDET

Fredshelsing PAX

L: Guds fred vere med dykk.

K: **Guds fred vere med deg.**

For ei meir utførleg fredshelsing, sjå Rettleiinga til hovuddelane i gudstenesta, s. 00

Brødsbryting

Her kan brødet brytast.

Følgjande kan ein seia i samband med brødsbrytinga:

L: Brødet som vi bryt, gjev oss del i Kristi kropp.

Vinen som vi drikk, gjev oss del i Kristi blod.

Du Guds Lam AGNUS DEI

Liturgen kan seia, her eller etter Du Guds Lam:

L: Kom, for alt er gjort ferdig.

**K syng: Du Guds Lam, som ber all verdsens synder,
miskunna deg over oss.
Du Guds Lam, som ber all verdsens synder,
miskunna deg over oss.
Du Guds Lam, som ber all verdsens synder,
gjev oss din fred.**

Utdeling

Utdelingsmåtar, sjå Rettleiinga til hovuddelane i gudstenesta, s.00.

Under utdelinga kan det syngjast éin eller fleire salmar, eller det kan vera korsong eller annan høveleg musikk.

Utdelingsorda lyder:

Dette er Jesu lekam.

Dette er Jesu blod.

Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 00..

eller

Kristi kropp gjeven for deg.

Kristi blod utrent for deg.

Den enkelte kan svara: **Amen.**

Born og andre som kjem fram og viser at dei ikkje skal ta imot nattverden, blir velsigna av den som ber brødet, med handspålegging eller krossteikning. Som velsigningsord tilrår ein å bruka eitt av følgjande ord:

Gud velsigne deg og vare deg.

eller

Herren velsigne deg og vare deg og føre deg til det evige livet.

eller

Herren velsigne deg og vare deg frå det vonde og føre deg til det evige livet.

Dersom det er utdeling med felles knefall, kan fredsønsket koma til slutt eller etter kvart knefall.

Etter utdelinga:

L: Den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus har no gjeve oss sin heilage lekam og sitt dyre blod som han gav til soning for alle våre synder.

A eller L: Han styrkje oss og halde oss oppe i ei sann tru til det evige livet.

L kan leggja til: Fred vere med dykk.

Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 56.

22. AVSLUTNING AV MÅLTIDET

Takkebøn

Her bed ein ei av dei følgjande, ei lokalt utforma eller ei anna høveleg takkebøn:

L/ML: Vi takkar deg, nådige Gud, du som gjennom brødet og vinen har gjeve oss del i Jesu Kristi sigerrike død og oppstode.

K eller L/ML: Styrk oss ved din Ande til vitnemål og teneste i verda.

eller

L/ML: Himmelske Far, takk for dine velsigna gåver. Vi bed at du ved desse gåvene vil halda oss fast i trua på deg, sameina oss i din kjærleik og stadfesta i oss vona om det evige livet, for Jesu Kristi skuld.

eller

L/ML: Trufaste Gud,
du som i dåpen har gjeve oss barnekår
og gjort oss til arvingar i ditt rike.
Vi takkar deg for dette måltidet
der du har gjeve oss forlating for syndene
og fornya oss i trua på dine lovnader.

K eller L/ML: Styrk oss ved din Ande til vitnemål og teneste i verda.

eller

L/ML: Vi takkar deg, visdoms Gud, for den djupe løyndomen i ditt måltid:
Brødet vi har brote, er eitt. Son din har gjeve sitt liv for éi verd og éi menneskeslekt.

A eller L/ML: Vi bed deg: Hjelp oss å høyra det ropet du har høyrt, å sjå den nauda du har sett og å elska nesten vår som oss sjølve.

Kalken og disken blir dekte med kalkkledet. Kalken og disken, og også vinkanna og brødøskja kan, om ein ønskjer det, setjast attende på sidebordet.

V. SENDING

23. SALME

Salmen kan flyttast til Postludium/Utgangsprosesjon, ledd 25.

24. VELSIGNINGA

Når det gjeld velsigningsord som kan brukast på andre hovudgudstenester enn høgmessa, sjå s. 55.

Velsigninga blir lesen eller sunge.
Kyrkjelyden står under velsigninga.
Velsigninga kan den enkelte ta imot ved å gjera krossteikn.

Innleiing til velsigninga kan vera:

Lovprisning BENEDICAMUS

L/ML: Lat oss prisa Herren.

K: Gud vere lova. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

eller

Hilsen SALUTATIO

L seier eller syng: Herren vere med dykk.

K: Og med deg vere Herren.

eller

L seier: Ta imot velsigninga.

L: Herren velsigne deg og vare deg.
Herren late sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.
Herren lyfte sitt åsyn på deg og gje deg fred. ✠

Tekstar på samisk og kvensk, sjå s. 56.

Kyrkjelyden kan syngja:

K: Amen. Amen. Amen.

3 x 3 BØNESLAG

25. UTSENDING

Dersom kyrkjelyden blir sitjande under det etterfølgjande postludiet, kan utsendingsorda seiast etter postludiet.

L/ML: Lat oss gå i fred,

A: i Jesu Kristi namn.

eller

A: og tene Herren med glede.

eller

L/ML: Gå i fred.

eller

L/ML: Gå i fred. Ten Herren med glede.

- eller eit anna utsendingssord som høver til særpreget for dagen. Det kan eventuelt òg formulerast eigne utsendingssord, sjå s. 55.

26. POSTLUDIUM / UTGANGSPROSESJON

Dersom det er prosesjon ut, kan kyrkjelyden følgja etter prosesjonen.

I staden for postludium kan det syngjast ein salme medan kyrkjelyden går ut.

Etter gudstenesta kan kyrkjerommet vera ope ei stund med høve til stille bøn og ettertanke.

Ein kan òg følgja opp det diakonale oppdraget ved utsendinga som til dømes fellesskapssamling, soknebod, anna besøksteneste, forbønsteneste og andre handlingar.

HOVUDGUDSTENESTE - døme på strukturar

1. Høgmesse	2. Døme på forenkla gudsteneste med nattverd	3. Døme på gudsteneste utan nattverd	4. Døme på forenkla gudsteneste utan nattverd
SAMLING	SAMLING	SAMLING	SAMLING
Førebuing	Førebuing	Førebuing	Førebuing
Inngangsort	Inngangsort	Inngangsort	Inngangsort
Samlingsbøn	Samlingsbøn	Samlingsbøn	Samlingsbøn
Syndsvedkjenning*		Syndsvedkjenning*	
Bønerop Kyrie	Bønerop Kyrie	Bønerop Kyrie	
Lovsong Gloria	Lovsong Gloria	Lovsong Gloria	Lovsong Gloria
Dagens bøn **		Dagens bøn**	
ORDET	ORDET	ORDET	ORDET
Første lesinga (GT)	Ein av dagens tekstar frå GT eller NT	Første lesinga (GT)	
Bibelsk salme / salme		Bibelsk salme / salme	
Andre lesinga (NT)		Andre lesinga (NT)	
Evangeliet – blir innleidd og avslutta med halleluja-omkvede eller kort salme	Evangeliet – blir innleidd og avslutta med halleluja-omkvede eller kort salme	Evangeliet – blir innleidd og avslutta med halleluja-omkvede eller kort salme	Evangeliet – blir innleidd og avslutta med hallelujaomkvede eller kort salme
Preike	Preike	Preike	Preike
Truvedkjenninga	Truvedkjenninga	Truvedkjenninga	Truvedkjenninga
Salme	Salme	Salme	Salme
FORBØN	FORBØN	FORBØN	FORBØN
Syndsvedkjenning*	Syndsvedkjenning*	Syndsvedkjenning*	Syndsvedkjenning*
Forbøn for kyrkja og verda	Forbøn for kyrkja og verda	Forbøn for kyrkja og verda	Forbøn for kyrkja og verda
		Fadervår	Fadervår
Takkoffer (her eller under neste leddet)	Takkoffer (her eller under neste leddet)	Takkoffer (musikk eller salmesong) / bøn	Takkoffer (musikk eller salmesong)/bøn
NATTVERD	NATTVERD		
Førebuing av måltidet	Førebuing av måltidet		
Salme – takkoffer	Salme – takkoffer		
Takkseiing og bøn	Takkseiing og bøn		
Fredshelsing	Fredshelsing		
Måltidet	Måltidet		
Avslutning av måltidet	Avslutning av måltidet		
SENDING	SENDING	SENDING	SENDING
Salme***	Salme***	Salme***	Salme***
Velsigning	Velsigning	Velsigning	Velsigning
Utsending	Utsending	Utsending	Utsending
Postludium eller utgangssalme	Postludium eller utgangssalme	Postludium eller utgangssalme	Postludium eller utgangssalme

* Etter samlingsbøna eller før forbøna

** Kan utelatast. Kan brukast som samlingsbøn, helst på høgtidsdagar.

*** Her eller som utgangssong

Høgmessa følgjer strukturen ein finn i den venstre kolonnen. Dei andre strukturane er eksempel, til hjelp for lokal utforming av andre typar hovudgudsteneste enn høgmessa. I eksempel 4 kan det sjølvstøtt òg vera med Bønerop / Kyrie. Denne strukturen kan òg brukast i gudstenester med nattverd. Det kan vera aktuelt når det er mange mindre born til stades. Då kan ein velja Nattverdsordning for særskilde høve (s. 00), med det kortaste av bønalternativa før innstiftingsorda.

Desse ledda skal vera med i alle hovudgudstenester:

Salmar

Inngangssord

Samlingsbøn

Syndsvedkjenning

Tekstlesing (Evangelium)

Preike

Truvedkjenninga

Forbøn

Fadervår

Velsigning (*Den aronittiske velsigninga i høgmessa. I andre gudstenester kan eventuelt òg andre velsigningsord brukast*)

Normalt skal det feirast nattverd i hovudgudstenesta.

SAMLINGSBØNER

Ein medliturg eller heile kyrkjelyden bed samlingsbønene. Når syndsvedkjenninga er lagd til samlingsdelen, er det ein medliturg som bed samlingsbøna, men heile kyrkjelyden seier fram syndsvedkjenninga.

1.

Heilage Gud, vi er samla for ditt andlet
for å møta din kjærleik og di sanning.
Send oss din Ande
og gjer oss opne for det som du vil gje oss.
Lat ordet ditt slå rot i hjarta våre,
så Kristus lever i oss, og vi blir eitt i deg
og tener deg i alle ting.

2.

Gode Gud, du som gjev liv til alt som lever.
Vi prisar deg for alt det vakre på vår jord,
og for alt som lèt oss kjenna at du er god.
Her for ditt andlet bed vi: Gjev oss lyttande øyre,
takksame hjarte og villege hender
så vi kan høyra ordet ditt, lovprisa deg for di miskunn,
og i ord og gjerning vitna om dine storverk.

3.

Herre, eg er komen inn i dette heilage huset ditt
for å ta imot det som du Gud Fader, skaparen min,
du Herre Jesus, frelsaren min,
du Heilage Ande, trøystaren min i liv og død,
vil gje meg.
Lat no opp hjartet mitt ved din Heilage Ande,
så eg kan sørgja over syndene mine,
leva i trua på din nåde
og saman med heile ditt folk fornyast kvar dag
i eit sant og heilagt liv.

4.

Gud, vi er komne inn i ditt heilage hus
for å ta imot det du vil gje oss.
Lat no opp hjarta våre,
så vi kan fornyast i trua på deg.

5.

Alle kan be bøna, eller ho kan vera "hermebøn" ved at den som leier bøna, seier ei og ei setning som alle gjentek.

Gud, du er midt iblant oss.
Du omgjev oss på alle sider.
Hald oss i di hand.

6.

I og med at denne samlingsbøna inneheld syndsvedkjenning, utelèt ein i dette tilfellet syndsvedkjenning elles i gudstenesta.

Bøna blir sunge som vekselong mellom Liturg, ML (forsongar/ar) og kyrkjelyd.
Notar, sjå s. 00

L: Trufaste Gud, du gjev oss nytt liv i den heilage dåpen.
Vi blir merkte med krossteiknet ✕
L/K: **Vi er dine born. Forny i dag vår tru og vår kjærleik.**

Medliturg auser opp vatn tre gonger frå døypefonten.

L: Som regnbogen lyser dine lovnader, Gud.
- eit teikn på di pakt med kvar levande skapning.
ML: Vi kjem til deg med vår takk og vår song.
K: **Vi kjem til deg med vår takk og vår song.**
ML: Du er vår von.
K: **Du er vår von.**

L: Du kjenner våre liv. Ingenting er løynt for deg.
ML: Vi har gjort imot din vilje, vi bryt dine bod.
K: **Vi har gjort imot din vilje, vi bryt dine bod.**
ML: Tilgjev oss, Gud.
K: **Tilgjev oss, Gud.**

L: Du reiste Jesus opp frå grava.
I dåpen blir vi reiste opp til nytt liv med han.
ML: Som regnbogen lyser dine lovnader, Gud.
K: **Som regnbogen lyser dine lovnader, Gud.**
ML: - eit teikn på di pakt med kvar levande skapning.
M: - eit teikn på di pakt med kvar levande skapning.

7.

Bøna høver særleg godt i gudstenester med mange born. Ei gruppe born kan stå framfor kyrkjelyden og visa teikna. Dei i kyrkjelyden som ønskjer det, kan gjera handrørslene saman med borna.

Lyfte hender.

ML/L: Kjære Gud, du er hos oss.
Tenn ditt lys i oss.

Hendene i kryss framfor brystet.

ML/L: Kjære Jesus, du går med oss.
Lat oss få leva i din fred.

Hendene mot kvarandre framfor brystet med fingertuppane opp.

ML/L: Kjære Gud, du ser oss.
Ta imot våre tankar og stille bønner.

Hendene strekte ut framfor brystet med handflatene opp.

ML/L: Kjære Jesus, du tek våre hender i dine.
Lei oss på din gode veg.

Vi held dei som sit ved sida av oss, i handa.

ML/L: Gode Heilage Ande, takk for at vi ikkje er åleine.
Hjelp oss å sjå kvarandre med kjærleik..

8.

Heilage Gud, du som har gjeve oss livet i gåve:
Takk for at du tek imot oss i dåpen
og styrkjer oss i nattverdens måltid.
Lei oss ved ditt ord
og gjer oss opne for det du vil gje oss.

9.

Modell for lokalt utforma samlingsbøn

*Til enkelte gudstenester kan ein bruka andre samlingsbønner enn dei som finst her.
Bøna kan ein henta frå ulike kjelder, eller ein kan formulera bøna sjølv.*

4. Bøna skal vera eit uttrykk for tru og vedkjenning i kyrkja vår og bøna skal vera liturgisk og poetisk berekraftig.
5. Det viktigaste i bøna er å gje ord til at vi er saman for Guds andlet, som fellesskap, som enkeltmenneske og som del av skaparverket. Bøna skal uttrykkja forventning og glede over møtet med Gud i gudstenesta.
6. Samlingsbøna kan leggja vekt på ulike motiv, til dømes:
 - Takksemd over å vera funnen og teken imot av Gud (jfr. Luk 15).
 - Kvar søndag ein oppstodedag.
 - Jesu Kristi nærvær når vi er samla i hans namn.
 - Overgjeving til Gud.
 - Dåpspåminning.

- Å vera open for det som Ordet gjer i våre liv.
- Samlinga om ord og sakrament.
- Kallet til oppbrot og etterfølgjing.

10.

Samlingsbøn når det har skjedd ulukker eller katastrofar

Når ei ulukke eller ein katastrofe har ramma lokalsamfunnet, nasjonen eller eit anna område i verda, er det naturleg å la opninga av hovudgudstenesta i kyrkjelyden bera preg av dette. Det bør gjerast når ulukka og katastrofen er av ein slik art at det vedkjem heile kyrkjelyden, eller når hendinga er allment kjend og kyrkjelyden såleis er klår over kvifor dette blir nemnt. Når ulukke og sorg gjeld ein eller nokre få i kyrkjelyden, er det meir naturleg å ta dette med i forbøna i gudstenesta.

Eitt eller fleire høvelege bibelord kan brukast der samlingsbøna elles har sin plass. Til dømes: Sal 130,1-2; Sal 38, 22-23; Sal 44,25-27; Sal 10,1. 12b. 14.

Saman med eller i staden for bibelordet kan ein be ei høveleg bøn, utforma lokalt eller henta frå Sørgegudstenesta, Bønebok for Den norske kyrkja eller andre kjelder. Som bøn kan òg eit velvalt salmevers brukast, til dømes *Vi rekker våre hender frem* (v.,1), eller *Herre, måtte dette skje* (v.1)

Bøna kan innleiast med nokre ord om den aktuelle ulukka/katastrofen. Dersom ein bruker bibelord, kan det seiast:

L: Våre ord kjem til kort i møte med det ufattelege. Lat oss difor henta ord frå Bibelen til vår klage og bøn:

Etter bøna kan det vera ei stille stund, som kan innleiast slik:

L: Lat oss vera stille i ettertanke og bøn.

Ein tilrår at gudstenesta held fram med Kyrie eleison eller eit høveleg Kyrielitani.

SYNDSVEDKJENNING /LOVNADSORD

Syndvedkjenninga blir beden og sagt fram av alle.

1.

Gud, ver meg nådig!
Eg har synda mot deg og svikta min neste
- med tankar og ord,
med det eg har gjort,
og med det eg har forsømt.
Tilgjev meg mi synd for Jesu Kristi skuld.
Skap i meg eit reint hjarte
og gjev meg kraft til nytt liv ved din heilage Ande.

2. (forkorta versjon av 1)

Gud, ver meg nådig!
Tilgjev meg mi synd for Jesu Kristi skuld.
Skap i meg eit reint hjarte
og gjev meg kraft til nytt liv ved din heilage Ande.

3.

Gud, du kjenner og elsker oss alle.
Vi har gjort deg imot.
Vi har gløymt deg og det du vil vi skal gjera.
Vi har tenkt meir på oss sjølve enn på andre.
Tilgjev oss for Jesu skuld.

4.

Ver meg nådig, Gud, i din kjærleik,
stryk ut mitt brot i di store miskunn.
Vask meg rein for skuld,
og reins meg for mi synd!
Sjå, du gler deg over sanning i mitt indre,
du lærer meg visdom i det løynde!
Gud, skap i meg eit reint hjarte,
gjev meg ei ny og stødig ånd.

(Utdrag frå Salme 51)

5.

Heilage Gud,
du har synt oss din gode vilje for livet.
Du har gjeve oss éi jord
til bustad for alle menneske.
Vi vedkjenner
at vi ved våre haldningar og handlingar
skader det livet du har skapt,
og har gjort deg imot.
Tilgjev oss vår synd.
Gjev oss visdom og mot
til å gjera din vilje.

6.

Heilage Gud, himmelske Far,
sjå i nåde til meg, syndige menneske,
som har såra deg med tankar, ord og gjerningar
og kjenner den vonde hug i hjarta mitt.
For Jesu Kristi skuld
ha tol med meg.
Tilgjev meg alle mine synder,
og gjev at eg må ottast og elska einaste deg.

7.

Modell for lokalt utforma syndsvedkjenning

Til enkelte gudstenester kan det brukast andre syndsvedkjenningar enn dei som finst her. Bøna kan hentast frå ulike kjelder, eller ein kan formulera bøna sjølv.

1. Syndsvedkjenninga skal vera eit uttrykk for tru og vedkjenning i kyrkja vår og ho skal vera liturgisk og poetisk berekraftig.
2. Syndsvedkjenninga bør ikkje vera for ordrik. Dei ferdig formulerte syndsvedkjenningane kan her vera retningsgjevande.
3. Syndsvedkjenninga må uttrykkja spenninga mellom Guds gode vilje for livet og at mennesket er syndar og kjem til kort.
4. Syndsvedkjenninga har både ei kollektiv og ei individuell side. Begge sidene er med, uavhengig av den forma syndsvedkjenninga har ("eg" eller "vi".) Lokalt utforma syndsvedkjenningar kan difor formulerast både i eg-form og vi-form.
5. I gudstenester på Dagen for skaparverket og i gudstenester prega av faste og bot kan det vera naturleg med ei kollektivt utforma syndsvedkjenning.

Då kan syndsvedkjenninga ha større omfang enn i dei vanlege gudstenestene.

LOVNADSORD

Etter syndsvedkjenninga kan ein seia fram eitt av desse, eller eit anna høveleg lovnadsord:

L: Guds ord seier: Dersom vi sannar syndene våre, er han trufast og rettferdig, så han tilgjev oss syndene og reinsar oss for all urettferd. (1 Joh 1,9)

eller

Så høg som himmelen er over jorda, så veldig er Herrens miskunn over dei som fryktar han. Så langt som aust er frå vest, tek han syndene våre bort frå oss. (Salme 103,11-12)

Etter lovnadsordet kan kyrkjelyden eller ein medliturg be følgjande takkebøn:

Gode Gud, takk for at vegen til deg alltid er open i Jesus Kristus.
Hjelp oss å tru ordet ditt om tilgjeving.

eller

Gode Gud, takk for at vegen til deg alltid er open i Jesus Kristus.
Hjelp oss å leva i di tilgjeving.

eller

Gode Gud, takk for at vegen til deg alltid er open i Jesus Kristus.
Hjelp oss å leva i din nåde.

BØNEROP KYRIE / KYRIELITANI

Ulike bønerop og kyriesongar finst i godkjende salmebøker, og i det digitale gudstenestebiblioteket for Den norske kyrkja.

Kyrielitani

1. *(Denne teksten (NoS 941) vil vera tilgjengeleg i gudstenestepermen 2011 og i det digitale gudstenestebiblioteket 1. nov 2011)*

2.

Modell for utforming av kyrielitani

Ein kan i fellesskap utarbeida eit kyrielitani til ei bestemt gudsteneste. Dette kan vera særleg aktuelt ved gudstenester i konfirmasjonstida, gudstenester der unge er involverte i førebuing og gjennomføring, ved gudstenester i samband med til dømes Dagen for skaparverket, Nord-Sør søndagen, Freds- og menneskeretts-søndagen, Søndagen for dei forfølgde, Diakoni-søndagen, Aids-dagen og søndagar i fastetida.

Det kan formulerast aktualiserande ”rop” og ein kan velja eit kyrieomkved (gjerne treledda) som blir sunge mellom ropa. Ropa kan formast som korte forteljningar, vitnemål, eller andre former for konkrete utsegner på vegner av dei som klagar si naud.

Ropa kan lyda frå ulike stader i kyrkjerommet. Dei kan òg uttrykkjast ved drama, dans, bilete og liknande.

LOVSONG GLORIA

1.

Salme som lovsong (*i tillegg til eller i staden for ”Ære vere Gud i det høgste...”*)

(Denne teksten (NoS 264,2-4) vil vera tilgjengeleg i gudstenestepermen 2011 og i det digitale gudstenestebiblioteket 1. nov 2011. Dette gjeld og eit alternativt vers som samanfatar dei tre versa.)

2.

Måne og sol, ev. med innleiinga:

L/ML: Syng for Herren, pris hans namn. Forkynn frå dag til dag hans frelse.

eller

L/ML: Ære vere Gud I det høgste.

K: Og fred på jorda blant menneske (som) Gud har glede i.

3.

L / ML: Ære vere Gud i det høgste

K: og fred på jorda blant menneske (som) Gud har glede i.

Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg.

Kor: Lova vere Gud, vår skapar,
vi lovsyng deg med jubel.

M: Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg.

Kor: Lova vere Jesus, vår frelsar,
vår pris skal stiga opp til deg.

M: Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg.

Kor: Lova vere Anden, vår trøystar,
vi jublar over dine verk.

M. Vi lovar deg, vi prisar deg, vi tilbed deg, vi opphøgjer deg. Amen.

4.

(Denne teksten (Liturgisk musikk for hovedgudstjenesten, hefte 1, s. 11) vil vera tilgjengeleg i gudstenestepermen 2011, i permen for Liturgisk musikk og i det digitale gudstenestebiblioteket 1. nov 2011.)

Ein kan bruka andre høvelege salmar eller lovsongar - valde etter temaet i gudstenesta og/eller tida i kyrkjeåret. Eventuelt kan eitt eller fleire lovsongsomkvede brukast.

Ulike gloria og lovsongar finst i godkjende salmebøker, og i det digitale gudstenestebiblioteket for Den norske kyrkja.

FORBØN

Sjå Rettleiing, s. 000.

I. TEMAOMRÅDE

Forbøn for kyrkja og verda – lokalt tilrettelagd

Forbøna med lokal utforming kan disponerast etter temaområda nedanfor. Under kvart temaområde er det lista opp ei rekkje stikkord, til hjelp i det førebuande arbeidet med bønna. Når den konkrete bønna skal utformast, vil det vera nødvendig å gjera eit utval i stikkordslista nedanfor, evt. også ta inn andre tema, ut frå den aktuelle situasjonen og ut frå det preget ein vil at gudstenesta skal ha.

Nokre stikkord er i det følgjande lista opp under fleire av temaområda. Det inneber at dei kan koma til uttrykk i den delen av forbøna der det er aktuelt og naturleg.

Rekkefølgja for temaområda kan endrast. Det samme gjeld rekkefølgja på stikkorda under det enkelte temaområdet. Slik vil ein gjennom forbøna i praksis kunna fokusera på det som er karakteristisk for den aktuelle gudstenesta.

Forbøn for takkofferet i gudstenesta tek ein med der det er naturleg.

1. Folk og nasjonar i verda

Menneske i naud: Menneske ramma av ulukker og katastrofar, fattigdom, krig og konflikhtar og anna naud og krise.

Kamp for fred og rettferd.

Vern om menneskeverdet, frå livet byrjar til livet endar.

Vern om skaparverket.

Anna internasjonal forvaltarteneste.

Menneske med leiaransvar i verdssamfunnet.

Internasjonale organ og organisasjonar.

2. Vårt eige land og folk

Menneske i naud: Sjuke, einsame, fattige, menneske utsette for vald og overgrep, menneske ramma av ulukker, katastrofer og kriser.

Menneske med leiaransvar (nasjonalt, regionalt og lokalt).

Kongen og hans hus (Kongen bør nemnast med namn).

Oppvekstvilkåra for born og unge.

Arbeid med å integrera og inkludera ulike grupper.

Vern om menneskeverdet, frå livet byrjar til livet endar.

Vern om skaparverket.

Vårt eige land og den rolla det har i verdssamfunnet.

Anna forvaltarteneste, nasjonalt og regionalt.

3. Den verdsvide kyrkja og kyrkja i vårt eige land

Den verdsvide kyrkja. Misjon og diakoni.
Misjonsprosjekt og venskapskyrkjelydar.
Menneske som blir forfølgde på grunn av si tru.
Leiarskap og styrande organ i Den norske kyrkja, nasjonalt og regionalt.
Biskopen i bispedømmet (bør nemnast med namn).
Gudstenestelivet i kyrkja, diakoni og trusopplæring.
Andre kyrkjesamfunn i Noreg.
Kontakt og dialog med andre trussamfunn.
Framgang for evangeliet.

4. Vår eigen kyrkjelyd, familiare våre og staden der vi bur

Lokal kyrkjelyd, døypte, konfirmantar, born, unge og andre.
Menneske med leiaransvar i kyrkjelyden.
Aktuelle planar og prosjekt.
Gudstenesteliv, diakoni og trusopplæring.
Enkeltmenneske, grupperingar og institusjonar i lokalsamfunnet. Barnehage, skule, sjuke/aldersheimar og liknande.
Arbeidsplassar, familie, nære relasjonar, naboskap, alle som er saman i gudstenesta.
Menneske som har bede om forbøn.
Lokal forvaltarteneste og vern om skaparverket.
Kall til tru og teneste.

5. Aktuelle hendingar

Ein kan be for aktuelle hendingar i dei temaområda ovanfor der dei naturleg høyrer heime, eller ein kan be for dei aktuelle hendingane i eit eige avsnitt.

II. MODELLAR FOR LOKALT TILRETTELAGDE FORBØNER

Forbønsmodell 1 (følgjer temaområda)

Når denne bøna blir førebudd, bør det gjerast klart om ein berre skal nemna bønneemne eller om det skal utarbeidast fullstendige bøner. Eit bønneemne bør vera kort og presist formulert og på den måten gje ei retning og vera til hjelp for den stille bøna til den enkelte.
Dersom ein utarbeider fullstendige bøner, kan den stille stunda i kvart bønneledd utelatast.

ML/L: Lat oss be for folk og nasjonar i verda.

ML: Vi bed for/om... takkar for:

Her nemner ein nokre konkrete bønneemne, eller det følgjer ei formulert bøn om temaet i overskrifta

Stille bøn

Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

ML/L: Lat oss be for vårt eige land og folk.

ML: Vi bed for/om... takkar for:

Her nemner ein nokre konkrete bønneemne, eller det følgjer ei formulert bøn om temaet i overskrifta.

(Stille bøn)

Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

ML/L: Lat oss be for den verdsvide kyrkja og kyrkja i vårt eige land.

ML: Vi bed for/om... takkar for:

Her nemner ein nokre konkrete bønneemne, eller det følgjer ei formulert bøn om temaet i overskrifta.

(Stille bøn)

Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

ML/L: Lat oss be for vår eigen kyrkjelyd og staden der vi bur.

ML: Vi bed for/om... takkar for:

Her nemner ein nokre konkrete bønneemne, eller det følgjer ei formulert bøn om temaet i overskrifta..

(Stille bøn)

Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

Forbøna kan avsluttast med:

ML/ L: Stilt vil vi no leggja fram for deg det kvar og ein av oss har på hjartet.

Stille bøn

L: I dine hender, Gud, legg vi alt og alle vi no har bede for, i Jesu Kristi namn..

K: Kyrkjelydssvar

Forbønsmodell 2 (lystenning)

Denne modellen kan vera aktuell blant anna i gudstenester der born og unge (til dømes konfirmantar) tek del i førebuinga og gjennomføringa av gudstenesta.

Vel 3 – 6 av bønneemna og utform dei i samsvar med modellen nedanfor.

Eventuelt kan bøna disponerast etter temaområda (sjå s. 00).

Kvart av bønneavsnitta kan gjennomførast slik:

ML/ L: Lat oss venda oss til Gud i bøn.

Vi tenner eit lys for...

Eit lys blir tent på ein lysglobe eller på eit bord med bønelys.

og takkar / bed for / om...

Her følgjer ei eller fleire bønner for det bønneemnet lyset vart tent for.

Her kan følgja *Stille bøn*

Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

Forbønsmodell 3 (salme)

Salmar kan òg brukast og høva godt under forbøna, gjerne slik at dei blir sungne vers for vers. Det kan då utformast aktuelle bønner med utgangspunkt i kvart enkelt vers.

Døme på nokre salmar som kan høva:

Vi rekker våre hender frem.

Vær meg nær, å Gud.

Eg faldar mine hender små.

For alle born som ikkje har ei seng å sove i.

Da jeg trengte en neste.

Gi fred, å Herre Gud, gi fred i våre harde tider.

Vår himmelske Far, kom nær til oss i nåde.

Forbønsmodell 4 (fire himmelretningar)

Denne modellen kan blant anna vera aktuell i gudstenester med misjon og internasjonal diakoni som tema.

Ein utarbeider aktuelle bønner som har samanheng med kvar av dei fire himmelretningane. Det kan vera bønner for systerkyrkjer, menneske i konflikhtar og katastrofer, for skaparverket eller aktuelle hendingar. Forbøn for takkofferet i gudstenesta kan ein plassera ved den himmelretninga der det er naturleg.

Forbøna kan innleiest slik:

ML/L: Lat oss be for kyrkja og verda ved å reisa oss og venda oss i dei fire himmelretningane.

Kyrkjelyden reiser seg.

1. Aust

ML/L: Vi vender oss mot aust og bed for syskena våre der.

Kyrkjelyden vender seg mot aust.

Det kan tennast eit lys mot aust, på ein lysglobe eller på eit bord med fire bønelys.

Vi bed for/om... /takkar for ...

Her følgjer ei eller fleire bønner som har sammenheng med Aust

Den som bed, avsluttar bønna med: Gud, vi bed

A: Lat viljen din råda, lat viljen din råda, lat viljen din råda på jorda, å Gud eller eit anna høveleg svar frå kyrkjelyden:

2. Vest

L: Vi vender oss mot vest og bed for syskena våre der.

Kyrkjelyden vender seg mot vest.

Det kan tennast eit lys mot vest, på ein lysglobe eller på eit bord med fire bønelys.

Vi bed for/om... /takkar for ...

Her følgjer ei eller fleire bønner som har sammenheng med Vest.

Den som bed, avsluttar bønna med: Gud, vi bed.

A: Lat viljen din råda, lat viljen din råda, lat viljen din råda på jorda, å Gud eller eit anna høveleg svar frå kyrkjelyden:

3. Sør

L: Vi vender oss mot sør og bed for syskena våre der.

Kyrkjelyden vender seg mot sør.

Det kan tennast eit lys mot sør, på ein lysglobe eller på eit bord med fire bønelys.

Vi bed for/om... /takkar for ...

Her følgjer ei eller fleire bønner som har sammenheng med Sør.

Den som bed, avsluttar bønna med: Gud, vi bed.

A: Lat viljen din råda, lat viljen din råda, lat viljen din råda på jorda, å Gud eller eit anna høveleg svar frå kyrkjelyden:

4. Nord

L: Vi vender oss mot nord og bed for vår eigen del av verda

Kyrkjelyden vender seg mot nord.

Det kan tennast eit lys mot sør, på ein lysglobe eller på eit bord med fire bønelys.

Vi bed for/om... /takkar for ...

Her følgjer ei eller fleire bønner som har sammenheng med Nord

Den som bed, avsluttar bønna med: Gud, vi bed.

A: Lat viljen din råda, lat viljen din råda, lat viljen din råda på jorda, å Gud eller eit anna høveleg svar frå kyrkjelyden:

Forbønsmodell 5 (Bønevandring)

Bønevandringa kan ein ha under forbønna i gudstenesta, eventuelt samtidig med nattverdmåltidet.

Bønevandringa kan òg utvidast til å bli ei eiga vandregudsteneste.

Undervegs i vandringa bør det vera musikk, gjerne ei veksling mellom instrumentalmusikk og song, anten solosong eller korsong.

Døme på stasjonar i bønemandringa:

- Stille bøn ved altarringen – høve til å knela ned i bøn og ettertanke.
- Personleg forbøn, eventuelt med handspålegging – på ein stad i rommet der ein kan vera litt for seg sjølv.
- Velsigning – den enkelte kan knela medan ein medarbeidar legg handa på hovudet og velsignar med ei fast formulert velsigning.
- Dåpspåminning – ved døypefonten. Den enkelte blir teikna med krossteiknet og høyrer eit lovnadsord.
- Bønekrukke – høve til å skriva bønelappar, eventuelt teikna bøner (for born og vaksne som uttrykkjer seg lettare med teikningar enn med ord). Vel gjerne papir i ulike fargar, med opplysning om at dei som skriv på eit bestemt farga ark, ønskjer at bønene blir lesne opp. Bønelappane kan leggjast i krukker og berast fram til altaret når bønemandringa er slutt.
- Lystenning – i lysglobe og/eller annan stad i rommet.
- Skriftemål – dei som ønskjer å få tilsagt forlating for syndene, kan knela ned ved stolar som er sette fram og sanna syndene sine (sjå rettleiing om skriftemål s.000). Liturgen/medliturgen legg hendene på hovudet til den som kneler og seier tilseiingsorda: *”Etter vår Herre Jesu Kristi ord og føresegn tilseier eg deg nådig forlating for alle dine synder, i namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.”*
- Fotvasking – Dette er mest aktuelt på spesielle gudstenestedagar, til dømes skjærtorsdag.
- Andre element, t.d. knytte til temaet i gudstenesta. Stasjonar som gjev informasjon om og hjelp til fordjuping. Symbolhandlingar, formingsoppgåver og liknande.
- Kunstverk som stad for ettertanke og bøn. Gjerne installasjonar eller samtidskunst som ein kan låna/leiga av kunstnarar.

I gudstenester utan nattverd kan bønemandringa avsluttast med at ein bed Fadervår som fellesbøn. I gudstenester der bønemandringa skjer samtidig med nattverdmåltidet, avsluttar ein vandringa etter at alle har teke imot nattverden, og liturgen ser at det er tid for å avslutta vandringa. Då kan bønekrukke berast fram og setjast på altaret. Deretter kjem tilseiingsorda i nattverden. Etter desse orda kan eventuelt nokre av bønene lesast (dersom det er opplyst om det på førehand) – og det heile kan avsluttast med denne eller en anna høveleg bøn:

L: I dine hender, Gud, legg vi alt og alle vi no har bede for, i Jesu Kristi namn.

III. FORMULERTE FORBØNER

Forbøn 1

ML/L: For di kyrkje på jorda, for fellesskap mellom dei truande og framgang for evangeliet i heile verda bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

ML/L: For di kyrkje i landet vårt, for biskopen vår og kyrkjelydane våre, for alle dine tenarar og medarbeidarar bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

ML/L: Om vekst i trua gjennom ord og sakrament, om truskap i bønna, om tolmod og glede bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

ML/L: Om fridom og fred i verda, om brød for dei som svelt, om rettferd for flyktingar og forfølgde, og om fellesskap over grensene bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

ML/L: For vår konge og hans hus, for alle som har leiaransvar mellom oss bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

ML/L: For alle sjuke og nedbrotne, for einsame og forlatne, for alle i freisting og fare bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

ML/L: Om ditt nærvær i all naud, om kraft til å tena og til ein gong å nå det evige livet bed vi deg, Gud.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort svar frå kyrkjelyden – lese eller sunge)

Eventuelt kan det følgja stille bøn innleidd med orda:

ML/ L: Stilt legg vi no fram for deg det kvar av oss har på hjartet

Stille bøn

ML/L *avsluttar med:*

Gud, vi bed deg.

K: **Kyrkjelydssvar** (kort kyrkjelydssvar – lese eller sunge)

Forbøn 2

Allmechtige, evige Gud, vi takkar deg og prisar ditt heilage namn,
for du er god og di miskunn tek aldri slutt.

Vi bed for den verdsvide kyrkja.

Gjev einskap mellom alle truande.

Lat evangeliet ha framgang i alle land.

Sjå i nåde til det folket du gav

dine lovnader i den gamle pakta.

Styrk forkynnara og misjonæra

og alle som strir den gode striden i trua.

(For... Aktuelle bønneemne kan nemnast.)

Hald oss fast i di sanning.

Det bed vi deg om, Gud.

K: Kyrkjelydssvar

Vi bed for kyrkjelyden vår.

Gjev oss mot og vilje til å tena deg.

Styrk oss gjennom ordet og sakramenta,

så vi får kraft og vilje til å stå saman mot vonde krefter.

Kall konfirmantane våre til eit liv

i tru og teneste.

(Om... aktuelle bønneemne kan nemnast)

Lei oss ved ditt ord og din visdom.

Det bed vi deg om Gud.

K: Kyrkjelydssvar

Vi bed for menneske som har det vondt,

for sjuke og einsame,

for heimlause,

for flyktingar og krigsoffer,

for dei som lid urett og er undertrykte i alle land,

og for dei som nyleg er komne til landet vårt.

(For... Aktuelle bønneemne kan nemnast.)

Hjelp oss å verna om menneskeverdet

frå livet byrjar til livet endar,

det bed vi deg om, Gud.

K: Kyrkjelydssvar

Vi bed for verda.

Vara alle folk på jorda frå flaum og tørke

og velsign oss med godt og tenleg vêr.
Gjev oss vilje til å ta vare på jorda du har gjeve oss.
Gjev fred og fridom for folk og nasjonar,
rettferd i samfunn og arbeidsliv,
velsigning over arbeidet vårt,
og evne og vilje til å dela rettferdig.
(Om... Aktuelle bønneemne kan nemnast.)
Gjev oss din fred.
Det bed vi deg om, Gud.
K: Kyrkjelydssvar

Forbøn 3

Evige Gud, skapar av himmel og jord,
vi takkar og lovprisar deg for all di miskunn mot oss.
Vi bed for ditt skaparverk.
Hjelp oss å forvalta det til beste for kvarandre.
Lei folk og nasjonar til å leva i fellesskap og fred.
Vara vår konge og hans hus.
Styrk med din visdom alle som har leiaransvar blant oss.
Vi bed... (her kan koma konkrete bønner som har samanheng med temaet)
Fri oss alle frå misunning og mistenksame blick og hjelp oss til å leva i fred og
forsoning.
Gud, vi bed.
K: Kyrkjelydssvar

Vi bed for alle som lever i fattigdom.
Ver vern og ly for dei som er på flukt frå krig og katastrofar.
Vi bed om fred for Jerusalem og for alle
som knyter si von til denne byen.
Vi bed for det forsvarslause livet.
Ver nær hos alle som er sjuke og som treng hjelp.
Vi bed for alle som saknar fellesskap og kjenner seg utestengde.
Hald di vernande hand over barnet i mors liv.
Hjelp dei som blir utsette for vald og overgrep.
Vi bed... (her kan koma konkrete bønner som har sammenheng med temaet)
Gjer oss til tenarar som kan lytta, lindra og lækja.
Gud, vi bed.
K: Kyrkjelydssvar

Vi bed for di kyrkje på jorda.
Fyll henne med din Ande.
Vern oss mot vrang lære og død gudsdyrking.

Ver hos alle som blir forfølgde for ditt namns skuld.
Vi bed for biskopen vår (namnet kan nemnast)
og for alle med leiaransvar i kyrkja vår.
Vi bed for kyrkjelyden vår, for gudstjenester og samvær,
for dei som *vart døypte / skal døypast* i dag (*den/dei døypte blir nemnde med
fornamn*),
for foreldra, fadrane og andre som står dei nær.
Vi bed for konfirmantane våre.
Hjelp dei å finna din veg gjennom livet.
Lat dei kjenna seg omslutta av din kjærleik.
Vi bed... (her kan koma konkrete bønner som har samanheng med temaet)
Gjev oss eit ope sinn i møte med menneske som har ei anna tru eller overtyding, så
vi ikkje fordømmer og snakkar usant om kvarandre.
Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

Gode Gud, vi bed for dei fellesskapa der vi høyrer til,
kyrkjelyden, familien, vener og grannelag.
Vi bed for barnehagane og skulane våre,
for bedrifter og arbeidsplassar
og for dei som er arbeidslause.
Ver nær hos alle strevar med livet sitt.
*Vi bed... (her kan koma bøn for institusjonar i lokalsamfunnet, sjuke/aldersheimar
og liknande, venskapsrelasjonar til menneske og prosjekt i andre land, og andre
bønner som har samanheng med temaet)*
Vi bed for heimane våre.
Lat truskap og respekt prega vår omgang med kvarandre.

Forbøna kan avsluttast med

L: Lat oss stilt leggja fram for deg det kvar av oss har på hjartet

L: Gud, vi bed.

K: Kyrkjelydssvar

Forbøn 4

Far i himmelen:

Takk for at du skapte oss,

og takk for at du skapte jorda vi bur på.

Takk for at du kjenner oss og elsker oss.

Hjelp oss til å ta vare på kvarandre og på alt det du har skapt.

Gud vi bed deg.

K: Kyrkjelydssvar

Kjære Jesus:

Du fann vener du kunne gleda deg saman med og gråta hos.

Takk for evna vår til venskap.

Hjelp oss å vera til stades for kvarandre.

Lat alle menneske finna nokon dei kan stola på.

Du har vist oss at alle menneske er like viktige og like verdfulle.

Ver hos alle som lid på grunn uforstand eller vondskap.

Hjelp oss til å kjempa mot undertrykking og urett.

Gud, vi bed deg.

K: Kyrkjelydssvar

Gode heilage Ande:

Du viser oss vegen vi skal gå.

Gjev oss vilje og kraft til å gå han.

Gjev oss visdom og styrke, så vi kan stå saman.

Du har kalla oss til å vera di kyrkje.

Kom til oss med dine gåver

og hjelp til å vera lys og salt i verda.

Gud, vi bed deg.

K: Kyrkjelydssvar

LITANI

Fredslitaniet

Ein kan be ei kort bøn med aktuelle bønneemne etter dette litaniet. Eventuelt kan det avsluttast med "Lat oss stilt leggja fram for deg det kvar av oss har på hjartet."

Litaniteksten kan òg danna mønster for utforming av aktuelle bønner, som kan erstatta enkelte eller alle bønene.

ML Vi bed om velsigning.

L Velsigna vere ditt rike, Fader, Son og Heilag Ande, no og alltid og i all æve.

A Amen.

Litaniet kan eventuelt byrja her:

ML Lat oss be i fred til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML Om fred frå det høge og frelse for vår sjel, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML Om fred i heile verda, om samhald i Guds heilage kyrkje, og om einskap av alle, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML For dette heilage huset og for dei som stig inn i det med tru, vørndnad og gudsfrykt, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML For heile Guds folk, for alle tenarane i kyrkja vår, for prestane våre og for biskopen vår (**namn kan nemnast**), lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML For denne byen/bygda og for alle land og stader, og for dei truande som bur der, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML Om tenleg vêr, om rikeleg grøde på jorda og om fredelege tider, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML For dei som ferdast til sjøs, på land og i lufta, for dei sjuke og for dei som lid, for fangar og deira frelse, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML At vi må verta fridde frå all trengsle, vreide, naud og fare, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML At vi må verta fridde frå all trengsle, vreide, naud og fare, lat oss be til Herren.

A Herre, miskunna oss.

ML Hjelp oss, frels oss, miskunna oss og verna oss, Herre, i din nåde.

A Herre, miskunna oss.

ML Lat oss koma i hug dei som var trugne heilt til døden, så vi overgjev oss sjølve og kvarandre og livet vårt til Herren Jesus Kristus.

A Ja, til deg, vår Herre.

L For sigeren, æra og makta tilhøyrer deg, Fader, Son og Heilag Ande, no og alltid og i all æve.

A Amen. / Amen, amen, amen.

Litaniet

Dette mest tradisjonelle litaniet i kyrkja vår vart utforma av Martin Luther, på grunnlag av helgenlitaniet frå mellomalderen. Det har særleg vore knytt til fastetida og Bots- og bøneda.

Kyrkjelyden kan syngja heile vers 2 og 8.

I gudstenester med nattverd kan det avsluttande "Å du Guds Lam" utelatast i litaniet.

1

A Kyrie eleison, Gud Fader, miskunna oss.

Kriste eleison, Herre Krist, miskunna oss.

Kyrie eleison, Heilag Ande, miskunna oss.

2

ML/A Gud, vår Far i himmelen,

A miskunna deg over oss.

ML/A Herre Jesus, verdsens Frelsar,

A miskunna deg over oss.

ML/A Heilag Ande, vår trøystar,

A miskunna deg over oss.

3

ML Frå alle synder, frå all villfaring, frå alt det som vondt er,

A fri oss, kjære Herre Gud.

4

ML Frå ein vond og brå død, frå krig og undertrykking,
frå ulukker og øydelegging,

A fri oss, kjære Herre Gud.

ML Frå den evige død,

A fri oss, kjære Herre Gud.

5

ML For Kristi heilage fødsels skuld, for hans kross og hans død,
for hans sigerrike oppstode og himmelferd,
i vår lukkelege tid, i vår sorg og vår naud,
i vår siste time og på dommedag,

A hjelp oss, kjære Herre Gud.

6

ML Styr og lei di heilage kristne kyrkje,
og lat henne sameinast i di sanning.
Gjev kyrkja tenarar som held fast på ditt ord.
Verna oss mot vrang lære og død tru.

A Høyr oss, kjære Herre Gud.

ML Styrk kyrkjelyden vår med din Ande og di kraft.

Kalla dei villfarne heim att, og lat ditt ord ha framgang på jorda.

A Høyr oss, kjære Herre Gud

7

ML Gjev fred og samhald i alle land.
Verna vårt folk og vår konge.

Vara vår jord og velsigna vårt arbeid.

A Høyr oss, kjære Herre Gud.

ML Hjelp alle som er i naud og fare.
Gjer vel mot dei som gjer vondt mot oss.
Miskunna deg over alle menneske.

A Høyr oss, kjære Herre Gud.

ML Jesus Kristus, Guds Son.

A Herre, tak imot vår bøn.

8

ML/L/A Å du Guds Lam, som ber all verdsens synder,
A miskunna deg over oss.

ML/L/A Å du Guds Lam, som ber all verdsens synder,
A miskunna deg over oss.

ML/L/A Å du Guds Lam, som ber all verdsens synder,
A gjev oss din fred.

9

A Å Herre, høyr vår bøn, og lat vårt rop nå fram til deg. Amen.

Ein kan be nokre korte bøner mellom litaniet og fastekollekten. Eventuelt kan bønene avsluttast med "Lat oss stilt leggja fram for deg det kvar av oss har på hjartet."

L/ML: Vi takkar deg, Gud, vår Far,
du som har gjeve oss din einborne Son, Jesus Kristus,
for at kvar den som trur på han,
ikkje skal gå fortapt, men ha evig liv.

Vi takkar deg, Jesus Kristus,
du som har bore syndene våre på din heilage lekam
og sletta ut vår skuld med ditt blod.

Vi takkar deg, Heilage Ande,
du som gjev oss denne trua i hjarta våre
at Jesus Kristus er vår einaste redning og frelse.

Gud, gjev oss din nåde, så vi fullt og fast trur
at alle syndene våre er tilgjevne for Jesu Kristi liding og døds skuld.
Styrk oss ved din heilage Ande, så vi dagleg står imot
synd og freisting og alltid held oss nær til Jesus,
inntil vi ser han andlet til andlet.

Vi bed i Jesu Kristi namn.

M: **Amen**

V. KYRKJELYDSSVAR

Ulike kyrkjelydssvar finn ein i:

- Organistens gudstenestebok
- Liturgisk musikk

- Godkjende salmebøker
- Det digitale gudstenestebiblioteket for Den norske kyrkja og eventuelle andre kjelder

KYRKJEÅRSPREFASJONAR

Advent

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som du sende til frelse for verda for å oppfylla dei lovnadene du gav **folket ditt** gjennom profetane. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Jul og Maria bodskapsdag

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som for vår skuld vart menneske for at vi skulle bli dine born, frelste ut av mørkret og inn i ditt underfulle lys. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samsrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Openberringstida

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som openberra din herlegdom for verda, så den som følgjer han ikkje skal vandra i mørkret, men ha lys og evig liv. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Faste

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som elska oss og gav seg sjølv for oss, så han vart lydig til døden, ja, døden på krossen. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Påske

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre. Han er det rette påskelam, som har bore våre synder, og ved si oppstode har han sigra over døden. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Helgetorsdag og søndag før pinse

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som fór opp til himmelen og no sit ved di høgre hand. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Pinse

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som sit ved di høgre hand og har sendt Den heilage ande over vitna sine, så ditt folk kan jubla i glede og forkynna dine store gjerningar på mange tungemål. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Treëiningstida

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som du sende til frelse for verda, for at vi ved hans død skulle få forlating for syndene og ved hans oppstode vinna det evige livet. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

eller

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre. Han er det levande brødet som kjem ned frå himmelen og gjev verda liv, så den som kjem til han, ikkje skal svelta, og den som trur på han,

aldri skal tørsta. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

eller

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som kom til oss med himmelriket og forkynte den glade bodskapen, så syndarar får sitja til bords i Guds rike. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

eller

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som gjorde oss til sine læresveinar og lova å vera med oss alle dagar så lenge verda står. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

Helgemessesøndag, martyrdagar

I sanning verdig og rett er det at vi alltid og alle stader takkar deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som var Frelsar og førebilete for alle dine heilage som har fullført løpet og teke vare på trua. Ved han lovsyng englane din herlegdom, og di kyrkje i himmelen og på jorda prisar namnet ditt med samrøysta lovsong. Med dei vil vi òg blanda våre røyster og tilbedande syngja:

NATTVERDSBØNER

Nattverdsbøn A

Innleiande lovprising

ℒ messar eller seier fram kyrkjeårsprefasjonen.

α Heilag, heilag, heilag

ℒ Vi prisar deg, heilage Gud, Skapar av himmel og jord, du som har elska verda og gjeve Son din, Jesus Kristus, for at han skulle frelsa oss frå synd og død og vinna deg eit heilagt folk. Vi bed deg: Send din Ande over oss og dine gåver, så vi i tru kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.

Innstiftingsorda VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natta han vart sviken, tok han eit brød, takka, braut det, gav læresveinane og sa: Ta imot og et! Dette er min kropp som blir gjeven for dykk. Gjer dette til minne om meg. Like eins tok han kalken etter måltidet, takka, gav dei og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som blir utrent for dykk så syndene blir tilgjevne. Kvar gong de drikk av han, så gjer det til minne om meg.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.

Følgjande setning kan leggjast til:

A: Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.

ℒ Nådige Gud, til minne om Son din, han som leid og døydde for oss, feirar vi med glede og takk dette måltidet i trua på hans sigerrike oppstode og himmelferd medan vi ventar på at han kjem att i herlegdom.

Vi bed deg:

Fyll oss med din kjærleik, så vi kan kjenna att Kristus i den som svelt og tørstar. Lær oss å elska kvarandre som du har elska oss, og lat oss ein gong samlast hos deg i ditt fullkomne rike.

α Vår Far / Fader vår

Nattverdsbøn B

Innleiande lovprising

ℒ messar eller seier: Vi takkar deg, heilage Gud, ved Son din Jesus Kristus. Han er det evige Ordet, og ved dette Ordet skapte du alt. Då tida var inne, sende du han til verda som frelsar og frigjerar. Difor prisar vi deg, saman med alle dine heilage i himmelen og på jorda.

ℒ Heilag, heilag, heilag

ℒ Vi lovar deg Gud, og takkar deg for Son din, Jesus Kristus. Ved Andens kraft vart han fødd av Maria møy. Han levde under same kår som oss og enda sitt liv då han strekte hendene ut på krosstreet. Slik gjorde han døden til inkjes, braut vondskapens lekkjer og openberra for oss oppstoda av lekamen.

Difor minnest vi hans død og oppstode når vi kjem fram for deg med desse gåvene. Vi bed deg: Send din heilage Ande over dei, så dei for oss blir brødet til liv og begeret til frelse.

Innstiftingsorda VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natta han vart sviken, tok han eit brød, takka, braut det, gav læresveinane og sa: Ta imot og et! Dette er min kropp som blir gjeven for dykk. Gjer dette til minne om meg. Like eins tok han kalken etter måltidet, takka, gav dei og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som blir utrent for dykk så syndene blir tilgjevne. Kvar gong de drikk av han, så gjer det til minne om meg.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.

Følgjande setning kan leggjast til:

A: Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.

L: Lat alle som får del i brødet og vinen, sameinast til eitt. Fyll oss med din heilage Ande og grunnfest oss i sanninga, så vi kan prisa deg og leva til di ære.

ℒ Vår Far / Fader vår

Nattverdsbøn C

Innleiande lovprising

L messar eller seier:

Å, for eit djup av rikdom og visdom og kunnskap hos deg, Gud!
Himmelen fortel om din herlegdom, og jorda vitnar om dei verk dine hender har gjort. Saman med dei truande gjennom alle tider vil vi prisa ditt heilage namn.

α Heilag, heilag, heilag

L Heilag og miskunnsam er du, Gud,
som ikkje vende deg bort då mennesket synda,
men gav lovnaden din til Abraham om velsigning for alle folkeslag.
Mektig og trufast er du, som sette folket ditt fri frå trældom,
og fornya lovnaden gjennom profetane.
Då tida var inne, sende du Son din, fødd av Maria,
for å kjøpa oss fri og gje oss retten til å vera dine born.
Ved hans død på krossen forsona du alt med deg sjølv og skapte fred,
og ved hans oppstode vart døden overvunnen.
Vi bed deg: Send din Ande over oss og dine gåver.
Samein oss i trua på din nåde, så vi kan ta imot Jesu lekam og blod
til forsoning og fred, og forkynna hans død til han kjem.

Innstiftingsorda VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natta han vart sviken, tok han eit brød, takka, braut det, gav læresveinane og sa: Ta imot og et! Dette er min kropp som blir gjeven for dykk. Gjer dette til minne om meg. Like eins tok han kalken etter måltidet, takka, gav dei og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som blir utrent for dykk så syndene blir tilgjevne. Kvar gong de drikk av han, så gjer det til minne om meg.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.

Følgjande setning kan leggjast til:

A: Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.

L Evige Gud, saman med alt som er skapt, ventar vi med lengsel på å bli frigjorde frå det forgjengelege og få del i den fridomen som dine born skal eiga i herlegdomen. Frå deg og ved deg og til deg er alle ting. Deg vere ære i all æve!

α Vår Far / Fader vår

Nattverdsbøn med paulinske tekstar

Nattverdbøn D

Innleiande lovprising

L messar eller seier fram kyrkjeårsprefasjon

eller

Vi lovprisar deg, evige Gud,
du som har skapt verda og alt som er i henne.
Det er i deg vi lever, rører oss og er til.
Saman med din kyrkjelyd i himmelen og på jorda
lovsyng vi ditt heilage namn:

Heilag, heilag, heilag

L: Vi takkar deg, all miskunns kjelde. Du sende Son din. Han vart krossfest og stod opp frå dei døde. Han opna skriftene og openberra seg for venene sine då han braut brødet og gav dei. No bed vi deg: Lat din Ande koma over oss og dine gåver, så auga våre blir opna, og vi kjenner han att som vår krossfeste og oppstadne Frelsar.

Innstiftingsorda VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natta han vart sviken, tok han eit brød, takka, braut det, gav læresveinane og sa: Ta imot og et! Dette er min kropp som blir gjeven for dykk. Gjer dette til minne om meg. Like eins tok han kalken etter måltidet, takka, gav dei og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som blir utrent for dykk så syndene blir tilgjevne. Kvar gong de drikk av han, så gjer det til minne om meg.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.

Følgjande setning kan leggjast til:

A: Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.

L: Heilage Gud, gjev oss brennande hjarte, så vi i undring og glede tek vare på ordet ditt og viser miskunn mot den som lid. Bli hos oss, også når vi tvilar og sørgjer. Gå med oss, inntil sagn og smerte har vike for evig jubel og lovsong.

A: Fader vår / Vår Far

Nattverdsbøn ut frå Emmausforteljinga (Luk 24)

Nattverdbøn E

Innleiande lovprising

ℒ messar eller seier fram kyrkjeårsprefasjonen.

eller

ℒ Vi takkar deg, gode Gud, du som held himmel og jord i dine hender. Saman med englane og di kyrkje i himmelen og på jorda lovprisar vi ditt heilage namn:

ℳ Heilag, heilag, heilag eller ein annan lovsong.

L: Heilage Gud, du har skapt oss i ditt bilete og gjeve oss livet som gåve. Vi takkar deg for Jesus Kristus, verdsens frelsar. Han døydde og stod opp att, så vi ved trua på han får tilgjeving for syndene og evig liv. Vi takkar deg for dåpen, der vi blir fødde på nytt, og for nattverden, der du samlar oss som din store familie. Vi bed deg: Send din Ande over oss og over dine gåver. Gjer oss til eitt med kvarandre og med Jesus Kristus.

Innstiftingsorda VERBA

Vår Herre Jesus Kristus, i den natta han vart sviken, tok han eit brød, takka, braut det, gav læresveinane og sa: Ta imot og et! Dette er min kropp som blir gjeven for dykk. Gjer dette til minne om meg. Like eins tok han kalken etter måltidet, takka, gav dei og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som blir utrent for dykk så syndene blir tilgjevne. Kvar gong de drikk av han, så gjer det til minne om meg.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.

Følgjande setning kan leggjast til:

A: Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.

ℒ Gud, ta oss alle i din famn, slik ei kjærleg mor samlar borna sine om seg.

Gjev oss å elska kvarandre, slik du elsker oss.

Lat dei små bli lyft opp og dei svoltne bli metta med gode gåver.

Liturgen og/eller eitt eller fleire born:

Saman med alle dine born bed vi den bøna Son din har lært oss.

ℳ Fader vår / Vår Far

Nattverdsordning for særskilde høve

Denne ordninga kan brukast på hovudgudstenester særleg lagt til rette for born og unge, og på temagudstenester. Når hovudgudstenesta blir feira som høgmesse, bruker ein ikkje denne ordninga.

Førebuing av måltidet

Sjå ledd 18 og 19 i Ordning for hovugudsteneste.

Helsing

L Lat oss lovprisa Gud.

Kyrkjelyden reiser seg.

K Takk og ære høyrer Gud til, i all æve.

eller

L Lat oss lovprisa Gud.

Kyrkjelyden reiser seg.

ML Gud vil vi takka og æra.

K Gud vil vi takka og æra.

Heilag (Sanctus) eller ein annan lovsong

Nattverdsbøn med innstiftingsorda VERBA

Ei av følgjande bønner:

L: Gode Gud, vi takkar deg for din herlegdom som er breidd ut over himmel og jord. Gjennom dåpsvatnet fridde du oss ut frå mørkrets makt og gav oss del i Jesus Kristus, Son din. No bed vi deg: Send din Ande over oss og dine gåver, så vi får kraft til å leva og frimod til å tru.	L: Trufaste Gud, vi vil prisa deg så lenge vi lever og lovsyngja namnet ditt til evig tid. Vi takkar deg for at du sende Son din Jesus Kristus til frelse for verda. Ved hans død får vi tilgjeving for syndene våre, og i hans oppstode kan vi leva det nye livet. No bed vi deg: Send din Ande over oss og dine gåver, så dei blir eit teikn for håp i våre liv.	L: Vi lovsyng deg, Gud, som skapte himmelen og jorda. Du omfamnar oss med din kjærleik og di omsorg. Takk for frelsa du har gjeve oss gjennom Jesus Kristus. Vi bed deg: Send din Ande over oss og dine gåver.
--	--	--

Vår Herre Jesus Kristus, i den natta han vart sviken, tok han eit brød, takka, braut det, gav læresveinane og sa: Ta imot og et! Dette er min kropp som blir gjeven for dykk. Gjer dette til minne om meg. Like eins tok han kalken etter måltidet, takka, gav dei og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som blir utrent for dykk så syndene blir tilgjevne. Kvar gong de drikk av han, så gjer det til minne om meg.

Etter innstiftingsorda kan liturgen og kyrkjelyden seia:

L: Mysteriet i trua er stort.

A: Kristus døydde. Kristus stod opp. Kristus skal koma att.

Følgjande setning kan leggjast til:

A: Han vere ære for kjærleiken som er sterkare enn døden.

Å Vår Far / Fader vår

Dette leddet kan utelatast i denne korte nattverdordninga

Fredshelsing

L Guds fred vere med dykk.

K Guds fred vere med deg.

For ei meir utførleg fredshelsing, sjå Rettleiing, s.000

Utdeling

Utdelingsorda lyder:

Dette er Jesu lekam.

Dette er Jesu blod.

eller

Kristi kropp, gjeven for deg

Kristi blod, utrent for deg

Etter utdelinga seier liturgen:

L: Den korsfeste og oppstadne Jesus Kristus har no gjeve oss sin heilage lekam og sitt dyre blod som han gav til soning for alle våre synder.

K eller L: Han styrkje oss og halde oss oppe i ei sann tru til det evige livet.

L kan leggjast til: Fred vere med dykk.

Avslutning av måltidet

Her kan ei av dei oppsette takkebønene koma, ei lokalt utforma eller ai anna høveleg takkebønn.

VELSIGNINGSORD OG UTSENDINGSORD

Velsigningsord

Normalt bruker ein den aronittiske velsigninga i hovudgudstenestene i kyrkjelyden, og alltid når gudstenesta blir feira som høgmesse.

I gudstenester der det er ønskjeleg ut frå spesielt tema eller fokus, kan eitt av alternativa til velsigning nedanfor brukast, eventuelt andre høvlege velsigningsord.

1.

Den apostoliske velsigninga kan brukast i gudstenester der ho ikkje har vore brukt som inngangsord.

L: Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærleik og Den heilage andens samfunn vere med dykk alle! ✠

K: **Amen**

2.

Kan syngjast eller lesast.

Alle: Velsign oss, Gud Fader. Velsign oss, Guds Son, Velsign oss, Guds Heilage Ande. Amen.

3.

Kan syngjast eller lesast.

L: Velsigninga frå Gud, vår skapar,
Jesus Kristus, vår frigjerar,
og Den heilage ande, vår livgjevar,
vere med dykk alle. ✠

M: **Amen.**

UTSENDINGSORD

I tillegg til utsendingsorda i ordninga (sjå s.13) kan eit anna høveleg utsendingsord brukast. Det kan eventuelt òg formulerast egne utsendingsord.

Korte utsendingsord kan eventuelt innleiast med eit bibelord, i samsvar med dagens tekstar/tema.

Nokre eksempel:

Gud gav oss ikkje ei ånd som gjer motlaus; vi fekk Anden som gjev kraft, kjærleik og visdom (2 Tim 1,7).
Gå i fred.

Guds fred, som går over all forstand,
skal vara dykkar hjarte og tankar i Kristus Jesus (Fil 4,7).
Gå i fred.

Kristus seier: ” De har ikkje valt ut meg, men eg har valt ut dykk og sett dykk til å gå ut og bera frukt, ei frukt som varer.” (Joh 15,16)

Gå i fred.

(Utsendingsord frå vigslingsliturgien)

SENTRALE LITURGISKE TEKSTAR PÅ SAMISKE SPRÅK

Nordsamisk INNGANGSORD

Nådehelsing

Ráhkis searvegoddi. Árbmu lehkos dinguin ja ráfi Ipmilis, Áhčisteamet. ja Hearrás
Jesus Kristusis.

I namnet åt Faderen og Sonen og Den helage Ande

Áhči ja Bártni ja Bassi Vuoiŋŋa nammii.

KYRIE

Kyrie eleison, Ipmil Áhččámet árpmit min.
Kriste eleison, Hearrámet Kristus árpmit min.
Kyrie eleison, Bassi Vuoiŋŋa árpmit min.

DEN APOSTOLISKE TRUVEDKJENNINGA

Mun oskkun Ipmil Áhččái, buotveagalažžii,
almmi ja eatnama sivdnideaddjái.

Mun oskkun Jesus Kristusii,
Ipmila áidnoriegádan Bárdnái, min Hearrái,
guhte sahkanii Bassi Vuoiŋŋas,
riegádii nieiddas Márjjás,
givssiduvvui Pontius Pilatusa áiggi,
russiinávljuvvui, jámii ja hávdáduvvui,
njejai jábmiid riikii,
bajásčuožžilii jábmiid luhtte goalmát beaivvi,
manai bajás albmái,
čohkká Ipmila, buotveagalaš Áhči, olgeš gieđa bealde,
máhccá doppe dubmet elliid ja jábmiid.

Mun oskkun Bassi Vuoiŋŋii,
bassi oktasaš girku,
bassi olbmuid searvevuoda,
suttuid ándagassii addojumi,
oačči bajásčuožžileami

ja agálaš eallima.
Amen.

FADERVÅR

Áhčči min, don guhte leat almmis!
Basuhuvvos du namma.
Bohtos du riika.
Šaddos du dáhttu
mo almmis nu maddái eatnama alde.
Atte midjiide odne min beaivválaš láibámet.
Ja atte midjiide min suttuideamet ándagassii,
nugo maddái mii ándagassii addit min velggolaččaidasamet.
Ja ale doalvvo min geahččalusa sisa,
muhto beastte min bahás eret.
Dasgo du lea riika ja fápmu ja gudni agálašvuhtii.
Amen.

NATTVERD

Utdelingsord

Dát lea Jesusa rumaš.
Dát lea Jesusa varra.

Tilseiingsord etter utdeling av nattverd:

Russiináivlejuvvon ja bajásčuožžilan Jesus Kristus lea dál addán
didjiide (midjiide) bassi rupmašis ja varas, man son attii lonástussan buot din
(min) suttuid ovddas. Son nannešii ja bisuhivččii din (min) duohta oskkus agálaš
eallimii. Ráfi lehkos dinguin.

VELSIGNINGA

Herrá buressivdnidivččii du ja várjalivččii du.
Herrá divttášii muođuidis čuovgat du badjelii
ja livččii dutnje árbmugas.
Herrá bajidivččii čalmmiidis du ala
ja attášii dutnje ráfi. ✨

Sørsamisk

INNGANGSORD

Nådehelsing

Jupmele dijjine aarmehke lea jih raeffiem dijjese vadta.

I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage Ande

Jupmel Aehtjien, Baarnien jih Aejlies Voejkenen nommesne.

KYRIE

Kyrie eelejsån, Jupmel Aehtjie, aarmodh.
Kriste eelejsån, Kristuse åejvie, aarmodh.
Kyrie eelejsån, Aejlies Voejkene, aarmodh.

DEN APOSTOLISKE TRUVEDKJENNINGA

Manne Jupmelen Aahtjan jaahkam,
faamoehkommes, Elmien jih eatnemen sjugniedæjjese.

Manne Jeesus Kristusasse jaahkam,
Jupmelen aajnege baarnan, mijjen åajvan
gie Aejlies Voejkenen baaktoe åadtjine sjïditi,
Maarja miejtteste rekasovvi,
Pontius Pilatusen baelien njåvtasovvi,
kroessese noeresovvi, jeemi jih kroeptese biejesovvi,
våålese jaemedede-rijhkese vöölki,
gåalmeden biejjien jaemiedistie tjuedtjeli,
bæjjese Alman vöölki,
Jupmelen, faamoehkommes Aehtjien,
åelkies bielesne tjahkan,
gubpede viht edtja bååstede båtedh,
jielije jih åemie almetjidie dööpmedh.

Manne Aejlies Voejkenasse jaahkam,
gærhkoen aejlies ektievoetese,
aejlies almetji tjåanghkenæmman,
sådtoej luejhtiemasse,
åedtjien tjuedtjielæmman jih ihkuve jieliemasse.
Aamen.

FADERVÅR

Mijjen Aehtjie guhte Leah Elmie-rijhkesne.
Baajh dov nommem aejliestovvedh.
Baajh dov rijhkem båtedh.

Baajh dov syjhtedem eatnamiesnie sjidtedh guktie Elmie-rihkesne.
Luejhtieh mijjeste maam mijjeh meadteme
Guktie mijjeh luejhtebe dejstie guhth mijjese meadteme.
Aellieh luejhtieh mijjem giehtjelimmiej sijse,
Valla vaarjelh mijjem bahheste.
Juktie rihke lea dov, faamoe jih earoe ihkuven aajkan. Aamen.

NATTVERD

Utdelingsord

Altern. I:

Daate lea Jeesusen áed tjie

Daate lea Jeesusen vïrre

Altern. II:

Daate lea Jeesusen áed tjie mij dutnjien vadtasávva

Daate lea Jeesusen vïrre mij dov gielhtie gaalki

Tilseiingsord etter utdeling av nattverd:

Jeesus Kristuse gie kroessese noeresovvi jih jaemiedistie tjuedtjeli, lea altese
aejlies áed tjie mij vïrrem dij jese (mij jese) vadteme såd tojste gorresovvedh.
Jeesuse dij jese (mij jese) faamoem vadta jih dij jem (mij jem) saetnies jaahkosne
vaarjele ihkuve jiemedasse. Raeffie dij jese!

VELSIGNINGA

Jupmele datnem bueriesjugnehte jih datnem vaarjele.

Jupmele jïjtse ååredæjjine dutnjien tjuavka

jih dutnjien åårmehke orre.

Jupmele jïjtse ååredæjjine dov gåajkoe járra

jih dutnjien raeffiem vadta. ✠

Lulesamisk

INNGANGSORD

Nådehelsing

Ármmo ja ráfe Jubmelis, Áhtjestimme ja Hærrá Jesus Kristusis.

I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage Ande

Áhtje ja Bárne ja Ájlis Vuojnjanisá namán.

KYRIE

Kyrie eleison, dân Áhtjtáma, gulldala.
Kriste eleison, Kristus Hærráma, gulldala.
Kyrie eleison, gulá, Ájlis Vuojņņanis.

DEN APOSTOLISKE TRUVEDKJENNINGA

Mån jáhkáv Jubmel Áhtjtáj. Gájkvæksásij,
alme ja ednama sjivnnjediddjáj.

Jáhkáv Jesus Kristusij,
suv ájnnariegádim Bárnáj, mijá Hærráj,
guhti Ájlis Vuojņņanisás sahkanij,
nejdda Marias riegádij,
Pontius Pilatusa vuolen vájveduváj,
ruossinávliduváj, jámij ja hávddáduváj,
jábmeij rijkkaj luojttádij,
goalmát bieje jábbmeij lussta tjuodtjelij,
almmáj vuolgij,
gájkviekses Jubmel Áhtje oalges bielen tjáhkkáhime,
dåppelt vas boahtemin viessojt ja jábbmeijt duobbitjit.

Jáhkáv Ájlis Vuojņņanissaj,
ájlis aktisasj girkkuj,
ájllisij sebrudahkaj,
suttoj ándagisluojttemij,
jábmeij tjuodtjelibmáj ja ihkeven iellemij.
Amen.

FADERVÅR

Áhtje mijá guhti le almen.
Ájlistuvvus duv namma.
Báhtus duv rijkka.
Sjaddus duv sidot
gåk almen, nåv aj ednamin.
Vatte midjij uddni mijá bæjvvásasj lájbev.
Ja luojte midjij suttojdimme ándagis,
nåv gåk mij aj luojttep mijá velgulattajda.
Ja ale mijáv gæhttalibmáj lájddi,
ájnat várjjala mijáv bahás.
Juhte duv le rijkka ja fábmo
ja herlukvuohtha ihkeven ájggáj.
Amen.

NATTVERD

Utdelingsord

Dát le Jesusa rumáj.

Dát le Jesusa varra.

Tilseiingord etter utdeling av nattverd:

Ruossinávllidum ja bájastjuodtjelam Jesus Kristus le dal didjij (midjij) vaddám ietjas ájlis rubmahav ja varáv mav sán sábadussan vattij dijá (mijá) suttoj ávdås. Sán gievrrodus dijáv (mijáv) ja várjjalus dijáv (mijáv) duodalasj jáhkon ihkeven iellemij. Ráfe lehkus dijájna.

VELSIGNINGA

Hærrá buorrissjivnnjedus ja várjjalus duv.

Hærrá, tjuovggijus árudijás dunji ja árrus dunji ármmogis.

Hærrá járggálus árudijás dunji ja vaddus dunji ráfev.

Amen. Amen. Amen.

Kvensk

INNGANGSORD

Nådehelsing

Rakas seurakunta.

Armo olkhoon teile

Ja rauha Jumalalta, meiðän Isältä,

Ja Herralta Jesukselta Kristukselta.

I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilige Ande

Isän ja pojan ja pyhän hengen nimheen.

KYRIE

Kyrie eleison, Jumala meiðän Isä, armatta minnuu.

Kriste eleison, Herra Kristus, armatta minnuu.

Kyrie eleison, Pyhä Henki, armatta minnuu.

DEN APOSTOLISKE TRUVEDKJENNINGA

Mie uskon Jumalhaan,

kaikkivalttihaasheen
Taivhaan ja mailman luojhaan.

Mie uskon Jeesuksheen Kristuksheen,
Jumalan ainutsyntyisheen Poikhaan,
meidän Herrhaan,
sikkiintyny Pyhän Hengen kautta,
jonka Neittyt Maaria synnytti,
piinattu Pontius Pilatuksen alla,
risthiinraulittu, kuollu ja hauðattu,
meni kuolemanvaltakunthaan,
nousi ylös kolmantena päivänä,
meni taivhaasheen,
istuu Jumalan kaikkivalttihaan
Isän oikeela puolela
ja tullee takasin tuomitemhaan ellävii ja kuolheita.

Mie uskon Pyhhään Henkheen,
pyhhään tavalisheen kirkhoon,
pyhhiin valtakunthaan,
synttiin antheeksi antamisheen,
ruumhiin ylösousemisheen,
ja ikuisheen elämhään.
Aamen.

FADERVÅR

Isä meidän, joka olet taivhaassa!
Pyhitetty olkhoon sinun nimi
Likenytkhөөn sinun valtakunta
Tapattukhoon sinun tahto
Niin maassa, niinko taivhaassaki
Anna meile tänä päivänä meidän jokapäiväisen leivän
Ja anna meile meidän synnit antheeksi
Niinko metki annama antheeksi meidän velvolisile
Ja älä johdata meitä kiussauksheen
Mutta päästä meidät pahasta
Sillä sinun oon valtakunta,
voima, ja kunnia
ijänkaikkisesti
Aamen

NATTVERD

Utdelingsord

Jakosanat

Tämä on Jeesuksen ruumis.

Tämä on Jeesuksen veri.

Tilseiingsord etter utdeling av nattverd

Ristiinnaulittu ja ylösnoussu Jeesus Kristus

oon nyt antanu meile oman pyhän ruumhiin ja veren

mikkä hän antoi meile meidän synttiin sovitukseksi

Hän vahvistakhon meidät ja pitäkhöön meidät todelisessa uskossa
ijänkaikkisheen elämhään.

Rauha olkhon teidän kansa.

VELSIGNINGA

Herra siunatkhoon sinnuu ja varjelkhoon sinnuu!

Herra antakhon kasvot loistaa sinun yli ja olkhon sinule armolinen!

Herra kääntäkhöön kasvot sinun pääle ja antakhon sinule rauhan!

Aamen. Aamen. Aamen

HOVUDGUDSTENESTE PÅ SÆRSKILDE DAGAR I KYRKJEÅRET - RUBRIKKAR

ADVENTSTIDA

I advents- og juletida kan det vera aktuelt å bruka lyssymbolikk som liturgisk verkemiddel. Når Lysmesse/lysgudsteneste ikkje blir halden som hovudgudsteneste, kan slik gudsteneste vera ei fritt oppbygd temagudsteneste.

På hovudgudstenesta i adventstida kan det brukast adventskrans med fire lys, samtidig som ein syng dei aktuelle versa av ein høveleg adventssalme. Dette kan gjerast på plassen for inngangssalmen, eller som eit sjølvstendig innslag etter samlingsbøna.

JULAFTAN

Gudsteneste på julaftan kan leggjast opp etter struktureksempel 4, s.16, "Forenkla gudsteneste utan nattverd".

1. JULEDAG

På høgtidsgudstenesta juledag bruker ein gjerne:

- Dagens bøn som samlingsbøn.*
- Gloria med laudamus.*
- Høgtidsvers i innleiingsdelen av preika, NoS 48, eller eit anna høveleg vers.*
- Nicenum som truvekjening.*

2. JULEDAG

På "Stefanusdagen" kan ein bruka ei lokalt utforma forbøn som legg vekt på temaet "menneske som blir forfølgde for si tru" (jfr. Temaområda under Forbøn, s. 30), eller eit ferdig utforma litani for dei forfølgde.

SAMEFOLKSDAGEN (6. februar)

Samefolksdagen kan markerast i ei eiga gudsteneste på sjølve dagen eller i samband med hovudgudstenesta på den søndagen som ligg nærast.

Aktuelle enkeltpersonar eller samiske miljø i lokalsamfunnet bør trekkjast inn i førebuinga og gjennomføringa av gudstenesta.

Lokale tilhøve avgjer korleis ein legg gudstenesta opp og i kva grad samisk språk blir teke i bruk. Teamet for dagen kan få nedslag i salme- og tekstval, preike,

forbøn, musikk, symbolhandlingar osv. Som eit minimum bør eit samisk kyrie bli sunge og dagen bør vera eit tema i forbøna.

Eit utval liturgiledd og salmar på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk finst i både Ordning for hovudgudstenesta og salmeboka.

FASTEGUDSTENESTE

Fastegudsteneste kan ein halda på kvar dagar, helst onsdag eller fredag, i tida frå oskeonsdag til onsdag i den stille veka. Det er ønskjeleg at det blir halde gudsteneste på oskeonsdag.

Ein tilrår at gudstenestene blir lagde opp etter struktureksempel 2, s.16, "Forenkla gudsteneste med nattverd".

Som Forbøn kan ein bruka Litانيت (NoS 951) eller ei anna høveleg forbøn i litaniform.

HOVUDGUDSTENESTER I FASTETIDA

Lovsong Gloria kan utelatast på hovudgudstenester i fastetida, med unnatak når det gjeld Maria bodskapsdag.

Som Forbøn kan Litانيت og Fastekollekten (sjå s. 00) brukast. Det kan vera høve til stille bøn og/eller ein kan be korte, lokalt utforma bøner før Fastekollekten.

Forsakinga kan brukast saman med trusvdkjenninga også når det ikkje er dåp – med følgjande innleiing:

Lat oss vedkjennast forsakinga og trua, slik det lyder ved den heilage dåpen.

Som innleiing til velsigninga kan ein bruka "Herren vere med dykk/Og med deg vere Herren" eller "Ta imot velsigninga".

SKJÆRTORS DAG

Dagens hovudgudsteneste med nattverd kan ein halda om kvelden.

Når gudstenesta tek slutt, kan ein duka av altaret (ta bort altarutstyret).

LANGFREDAG

Lesing av lidingshistoria (i Bibelens rekkefølge: Matteus, Markus, Lukas, Johannes) – sjå tekstboka.

Det kan haldast ei kort preike eller ein tekstmeditasjon. Eventuelt kan preika erstattast av stille, til ettertanke og bøn.

PÅSKENATT

Liturgien i Gudstenesteboka, del I, s. 223 ff, kan brukast.

PÅSKEDAG

På høgtidsgudstenesta Påskedag bruker ein gjerne:

- *Dagens bøn som samlingsbøn.*
- *Gloria med laudamus.*
- *Høgtidsvers i innleiingsdelen av preika, NoS 178, eller eit anna høveleg vers.*
- *Nicenum som truvedkjenning.*

*Der tilhøva ligg til rette for det, kan høgmissa denne dagen avsluttast slik:
Etter de tre gonger tre klokkeslag går kyrkjelyden ut under postludiet, eventuelt medan klokkene kimar, og samlar seg på kyrkjegarden, eventuelt på kyrkjebakken.
Der syng ein nokre vers av ein høveleg påskesalme.*

1. MAI

*Gudsteneste på 1. mai kan leggjast opp etter struktureksempel 2 eller 3, s. 16,
"Forenkla gudsteneste med nattverd" eller "Gudsteneste utan nattverd".*

Som forbøn kan ein ha ei lokalt utarbeidd bøn med vekt på følgjande temaområde: "Folk og nasjonar i verda" og "Vårt eige land og folk" (sjå Temaområde, Forbøn s. 30).

17. MAI

*Gudsteneste på 17. mai foreslår ein blir lagd opp etter struktureksempel 4, s.16,
"Forenkla gudsteneste utan nattverd".*

Som forbøn kan ein ha ei lokalt utarbeidd bøn med vekt på følgjande temaområde: "Folk og nasjonar i verda" og "Vårt eige land og folk" (sjå Temaområde, Forbøn s. 30).

PINSEDAG

På Pinsedags høgtidsgudsteneste bruker ein gjerne:

- *Dagens bøn som samlingsbøn.*
- *Gloria med laudamus.*
- *Høgtidsvers i innleiingsdelen av preika, NoS 216, eller eit anna høveleg vers.*
- *Nicenum som truvedkjenning.*

SANKTHANS (Jonsok)

Gudsteneste på Sankthans kan leggjast opp etter struktureksempel 2 eller 3, s. 16, "Forenkla gudsteneste med nattverd" eller "Gudsteneste utan nattverd".

OLAVSDAGEN (Olsøk)

Gudsteneste på Olavsdagen foreslår ein blir lagd opp etter struktureksempel 2 eller 3, s.16, "Forenkla gudsteneste med nattverd" eller "Gudsteneste utan nattverd".

MIKKELSMESS

(Erkeengelen Mikael og alle englars dag)

I kyrkjelydar som gjer vedtak om det, kan Mikkelsmess markerast anten på ei kveldsgudsteneste 29. september eller på høgmessa den søndagen som ligg nærast den datoen.

Tema som ein kan leggja vekt på denne dagen, er:

- e) Den kosmiske striden mellom gode og vonde makter.*
- f) Den kristologiske forankringa av kampen mot og sigeren over det vonde.*
- g) Erkeengelen Mikael og hans rolle.*
- h) Englane som Guds tenarar som blir sende til vår hjelp.*

Preget på den dagen bør særleg koma til uttrykk i salmeval, preike og utforming av forbøna.

Ulike sider ved tematikken for dagen gjer dagen særleg høveleg for at born og unge kan delta. Det kan til dømes vera prosesjon med born som ber bilete av englar eller englar dei sjølve har laga. Englane kan plasserast i koret eller kan hengjast opp i snorer i kyrkjerommet. Dramatiserande innslag kan byggja på bibelske forteljingar om møte med englar.

I kyrkjer som har utsmykking med englemotiv, kan ein når tilhøva ligg til rette for det, ha vandring i kyrkjerommet til desse stadene.

HAUSTTAKKEFEST

Ein tilrår at born deltek på ein særleg måte og set sitt preg på denne gudstenesta.

Under inngangsprosesjon kan noko av grøda frå jorda berast fram.

Aktuelle grupper og organisasjonar i lokalsamfunnet kan trekkjast inn både under førebuinga og gjennomføringa av gudstenesta.

BOTS OG BØNEDAG

Gudstenesta denne søndagen kan feirast som høgmesse. På denne dagen kan litaniet brukast som forbøn, og forsakinga kan vera med før trusvedkjenninga. .

HELGEMESSESØNDAG

Til hovudgudstenesta eller eiga minnegudsteneste kan ein invitera dei som i løpet av året har mist ein av sine kjære.

Dei som har gått bort det siste året, kan minnast ved at det blir tent lys for kvar enkelt og/eller at det blir høve for alle som deltek på gudstjenesta til å tenna lys på lysglobe eller annan lysteningsstad.

HOVUDGUDSTENESTER MED SÆRLEG FOKUS PÅ TRUSOPPLÆRING

Det er naturleg at alle tiltak i trusopplæringa i kyrkjelyden har tilknytning til gudstenestelivet.

Dette inneber at born og unge som ein del av si trusopplæring også får høve til å vera medliturgar på hovudgudstenestene i kyrkjelyden.

Dei ulike "fasane" eller aldersgruppene i trusopplæringa bør òg knytast til nokre gudstenester der dei kan vera med og setja sitt preg.

Dette gjeld blant anna gudstenester med utdeling av bøker eller andre opplæringsmidlar med tilknytning til trusopplæringstiltaket.

Utdeling kan ein ha etter preika og truvekjenninga, eller på ein annan høveleg stad i gudstenesta.

GUDSTENESTER I KONFIRMASJONSTIDA

Gudsteneste med presentasjon

Ved starten av konfirmasjonstida blir konfirmantane presenterte for kyrkjelyden i ei gudsteneste. Lokale tilhøve avgjer korleis denne gudstenesta skal leggjast opp.

Heile gudstenesta skal vera prega av at konfirmantane er til stades.

Presentasjonen av konfirmantane kan ein ha på ulike stader i gudstenesta, til dømes etter leddet "salmen etter truvekjenninga" (ledd 15) eller i inngangsdelen av gudstenesta.

I samband med presentasjonen kan ein ha lystenning eller andre enkle symbolhandlingar.

”Bøn for konfirquantane” (sjå www.kirken.no) eller ei lokalt utforma forbøn kan brukast der forbønene har sin plass.

Nokre av leiarane for konfirquantarbeidet kan delta som medliturgar under bønna for konfirquantane og også elles i gudstenesta.

Konfirmasjonsgudsteneste med forbøn for den enkelte

Konfirmasjonstida blir avslutta med konfirmasjonsgudstenesta.

Heile gudstenesta skal vera prega av at konfirquantane er med. Samlingsbønna og/eller syndsvedkjenninga kan ein utforma i samarbeid med konfirquantane.

Ord-delen i gudstenesta kan kortast ned til to eller éi tekstlesing.

Truvedkjenninga seier ein fram saman med forsakinga etter preika under leddet Påminning om dåpen.

Ledd 16 Forbøn blir erstatta med 16 a (14 a,b,c i noverande ordning) Bøn for konfirquantane, 16 b Kort bønosalme og 16 c Bøn for den enkelte konfirquanten.

Ved prosesjonen kan det ringjast med alle klokkene.

Den forrettande presten kan bera messehaket ved prosesjonen og under altartenesta

HOVUDGUDSTENESTA SOM TEMAGUDSTENESTE

(aktuelt bl.a for gudstenester knytte til tamadagane som er nemnde i Tekstboka)

Temagudsteneste kan leggjast opp etter struktureksempel 1 og 2, s. 16, Høgmesse eller Forenkla høgmesse.

Temaet bør setja sitt preg på heile gudstenesta: Salmeval, samlingsbøn, tekstlesingar, preike, forbøn, offerføremål, eventuelle symbolhandlingar, spesielle innslag som drama, dans, musikk og anna.

Gudstenesta legg ein opp og gjennomfører ein i størst mogeleg grad i samarbeid med grupper og organisasjonar som har eit særleg engasjement i forhold til det aktuelle temaet.

Når det er nattverd, bruker ein ei av dei godkjende nattverdsordningane. Om ein vil tilpassa ordninga for nattverd til ei særskild gudsteneste, kan "Nattverdordning for særlege høve" brukast, med den opninga som der finst til å tilpassa ordninga til situasjonen og temaet som gudstenesta har.

Kjelderegister

Samlingsbøn 1 (s.000): Omarbeidd etter inngangsbøn frå Danmark, Holger Lissner.

Samlingsbøn 1 (s.000): Omarbeidd etter kollektbøn for 13. søndag etter pinse (Høgmessa 1977).

Samlingsbøn 6 (s.000): Omarbeidd etter opningsord og dåpspåminning i ordninga Familiemesse (Kyrkjerådet / Verbum forlag 2003).

Samlingsbøn 7 (s.000): Omarbeidd etter "Femteiknsbøna". Frå Døvekyrkja i Noreg.

Lovsong 3 (s.000): T: Heidi Strand Harboe 2008. C Kyrkjerådet.

Fredslitaniet (s.000): T. Fra oldkyrkja..

Litaniet (s.000): T hos Martin Luther 1528.

Nattverdsbøn A (s.000): Frå høgmessa 1977 (omarbeidd).

Nattverdsbøn B (s.000): Etter Hippolyt (200-talet)

Nattverdsbøn E (s.000). Omarbeidd etter ordninga Familiemesse (Kyrkjerådet / Verbum forlag 2003)

- - -

(Dagens bøn (kollektbøner) skal ligge føre 1. søndag i adv. 2011.)

KM 5/11 Gudstjenestereformen – dåp i hovedgudstjenesten

Saksdokument:

KM 5.1/11 Saksorientering

KM 5.1.1/11 Dåp i hovedgudstjenesten

Første innstilling fra komité C

Sammendrag av saksorienteringen

Det fremlagte forslaget til ny dåpsliturgi i hovedgudstjenesten bygger på det fremlagte "Forslag 2008" til dåpsliturgi og på den brede høringen som fant sted høsten 2009 om dette. Kirkerådet behandlet et revidert forslag til dåpsliturgi på sitt møte i mai 2010 og oversendte deretter sitt vedtak til Bispemøtet i juni 2010 til læremessig uttalelse.

Bispemøtet innarbeidet en rekke endringer i denne liturgien, som ble drøftet på Kirkerådets møte i september 2010. Vedtaket fra dette møtet ble lagt fram for Kirkemøtet 2010 til behandling.

Etter to behandlinger i plenum, gjorde Kirkemøtet 2010 følgende vedtak:

"Kirkemøtet ber om at saken, med de endringer som det er redegjort for, oversendes Kirkerådet for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyren som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen."

Saken ble oversendt til Bispemøtet i januar 2011 for læremessig uttalelse. Bispemøtet hadde ingen innvendinger til forslaget. Deretter ble saken behandlet av Kirkerådet i februar 2011, som med dette fremmer saken for Kirkemøtet 2011 til endelig vedtak.

Komiteens merknader

Dåpsliturgien er den delen av gudstjenestereformen som har hatt den lengste og mest omfattende saksgang. Kirkerådet trengte flere gangers behandling før de hadde et forslag som de fant å kunne sende på høring. Den særlige utfordringen ved denne liturgien er at den skal sammenfatte den kristne tro på en forståelig måte ved det møtepunktet i folkekirken som har den største kontaktflaten. Dåpen er også en unik mulighet til å inkludere og involvere i gudstjenestelivet.

På bakgrunn av den omfattende saksgangen denne liturgien har hatt, med mange ulike synspunkter og innspill, vil komiteen si seg godt fornøyd med forslaget til liturgi, slik det nå foreligger. Dette gjelder både struktur og enkeltheter.

Den foreslåtte struktureringen av liturgien i tre deler har fått positiv mottakelse i alle ledd av saksbehandlingen. De tre delene er 1) Mottakelse, 2) Dåpshandlingen, 3) Livet i dåpen. Komiteen ser denne formende inndelingen som en stor vinning. Den tredelte strukturen bidrar til å klargjøre dåpens innhold på en pedagogisk måte, som over tid vil bygge opp forståelsen av hva dåp er, og hvordan dåpen og livet henger sammen.

Det som er nytt ved denne struktureringen er særlig tydeliggjøringen av de to elementene som omkranser selve dåpshandlingen. Den første delen skal på en klar og forståelig måte uttrykke *mottakelsen* i dåpen. Dette gjelder både at Gud tar imot oss, og at menigheten tar imot dåpskandidaten med sitt følge. På denne måten imøtekommes et klart uttalt reformbehov. Dette perspektivet har hatt særlig betydning for plasseringen av og forståelsen av Mark 10,13-16.

Den tredje delen av liturgien synliggjør at dåpen ikke bare er en punktuell handling. Dåpen gjelder hele livet. Den er enestående i den forstand at den ikke kan gjentas. Det gamle menneske overgis til døden og et

nytt menneske reises opp. Dette gjentas i en daglig omvendelse. Dåpen er derfor starten på en vandring som Jesu etterfølger. Plasseringen av dåpslyset og ordet fra Joh 8,12 i denne siste delen tydeliggjør dette.

Matt 28 er liturgiens fundamentalord. Det har derfor fått overskriften *Ordet om dåpen og troen*.

Den tredje delen av dåpsliturgien inneholder et avsnitt som tiltaler hele menigheten: "Kjære menighet." Tanken med dette er å inkludere tiltalen til foreldre/foresatte og faddere i en felles tiltale til hele menigheten, med et felles oppdrag.

Fadervår har sin plass både i dåpsliturgien og i nattverdliturgien. Rubrikken i forslag til dåpsliturgi åpner for at Fadervår kan utelates her, hvis det er nattverd. Dette forutsetter at Fadervår er obligatorisk i nattverdliturgien. Komiteen finner det likevel vanskelig å tenke seg at bønnen ikke skulle lyde også ved dåpen. Bønnen har gjerne vært forstått som et uttrykk for det troslivet den dømte nå er satt inn i. Den som er gjenfødt til et nytt liv, kan nå si "Fader vår".

Liturgiforslaget i 2010 fikk på nesten alle punkter stor tilslutning (sak KM 6/10). Saken ble i henhold til den vedtatte behandlingsformen oversendt til Kirkerådet "for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyren som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen".

Den fremlagte saksorienteringen viser at den videre bearbeiding mellom kirkemøtene 2010 og 2011 særlig har vært konsentrert om to punkter, hvor plenumsbehandlingen i 2010 ikke nådde helt frem til et samlende resultat.

1. Fortalen

Det første punktet er den lille fortalen som kort fremstiller dåpssakramentets betydning og "virkning". Et av de sterkeste reformbehovene har vært å uttrykke at vi er Guds gode skapning, skapt "i Guds bilde". Samtidig skal liturgien ivareta det grunnleggende perspektiv i vår kirkes lære om dåpen, nemlig at dåpen er nødvendig til frelse. Når disse to momentene stilles ved siden av hverandre, oppstår det et behov for et forklarende mellomledd.

Komiteen ser at det i den foreliggende teksten er tatt noen nye grep i forhold til de alternativene som var fremme i plenumssamtalen i 2010. Komiteen sier seg fornøyd med resultatet av bearbeidingen. En har nå nådd frem til en tekst som i seg selv er god og som unngår de vanskelighetene som heftet ved både det ene og det andre forsøket i fjor. Komiteen vil derfor anbefale at den fremlagte teksten vedtas.

2. Bønnene ved døpefonten

Det andre stedet er Bønn ved døpefonten. Her forelå det tre alternative bønnetekster. På kirkemøtet 2010 arbeidet komiteen særlig med alternativ A og la frem et forslag som skulle "ivareta at syndefallets realitet er tydelig nevnt i dåpsliturgien". Videre var det pekt på behovet for å uttrykkelig nevne dåpsvannet i alternativ B. På dette punktet endte plenumssamtalen i en bestilling: "Tanken er at det i tiden frem til Kirkemøtet 2011 må arbeides videre med disse bønnene, slik at disse motivene er på plass i alle variantene."

Komiteen ser at både syndefallsvirkeligheten og dåpens element, vannet, nå er på plass i alle tre variantene. På ett punkt ble det fremmet et konkret forslag til endring, nemlig å la andre punktum i alternativ B lyde: "I dåpens vann renses du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus." Dette oppnådde imidlertid ikke flertall. Komiteen blir derfor stående ved den fremlagte teksten.

I tillegg til disse to punktene har komiteen også drøftet følgende:

3. Mottakelse til dåp

Det ble reist spørsmål om hvorvidt ordene "i Guds hus" må være med i denne innledende teksten. Komiteen har kommet til at det er viktig å sikre *stedet* for denne kirkelige handlingen. Det bør nettopp skje gjennom den liturgiske ordningen. Ordene bør derfor være med.

Dette er ikke til hinder for at en også kan ha dåp når menigheten flytter hovedgudstjenesten ut, f.eks. til steder hvor det er tradisjon for å ha gudstjenester til bestemte tider. Denne utformingen av teksten er heller ikke til hinder for hjemmedåp, som det er innarbeidet tradisjon for i noen deler av landet.

4. Ord som mangler

Komiteen vil også peke på to tilfelle hvor noe synes å være falt ut av teksten. Det første av disse er helt opplagt, nemlig at i nynorskversjonen er ordene "forsakinga og" falt ut i det andre spørsmålet ved døpefonten til *born, ungdom eller vaksne*. Ordene er satt på plass igjen, slik at spørsmålet kommer til å lyde:

NN, vil du bli døpt til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og leva i den kristne forsakinga og trua?

Det andre tilfellet er at det ikke står noe i rubrikkene om at forsakelsen og trosbekjennelsen skal fremsies *stående*. Ut fra lang praksis kan dette synes selvsagt. Komiteen er likevel av den mening at det bør stå uttrykkelig i en rubrikk. Jo klarere liturgien er utformet, jo større blir tryggheten.

5. Andre forhold

Ordningen for hovedgudstjeneste anviser to steder for plassering av syndsbejennelsen, enten i åpningen av gudstjenesten eller fremst i forbønnsleddet. Komiteen vil peke på at dåp i begynnelsen av hovedgudstjenesten kan ha betydning for hvor en velger å plassere syndsbejennelsen. Dette bør reflekteres i veiledningen.

Når det gjelder rubrikken om *dåpslys*, vil komiteen foreslå at teksten endres til: "Når alle er døpt, kan *det tennes* et lys for hvert barn..." Komiteen mener at av hensyn til lokale variasjoner bør ikke rubrikken konkretiseres mer enn i den fremlagte teksten. Veiledningen må gjennomses i lys av denne endringen.

I veiledningen bør det også nevnes at man må utvise den største forsiktighet ved løfting av små barn. Dette gjelder både overleveringen av barnet og at hodet holdes støtt.

I leddet **Takkebøn(n)** ønsker komiteen å legge til blant de aktuelle utformingene av teksten "disse barna/desse borna":

Vi takker deg for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.
Vi takkar deg for *NN/dette barnet/desse borna/dei*, som skal døypast i dag.

Nynorskformen

Komiteen er av den mening at språkformen i nynorskversjonen fremdeles ikke har nådd et tilfredsstillende nivå. Det som er lagt frem, bærer for mye preg av å være en oversettelse fra bokmål. I tillegg til noen konkrete språklige endringsforslag vil komiteen anbefale at en i den videre bearbeidelse tillater at den nynorske teksten utformes mer på målformens egne premisser, og i tråd med nynorsk liturgisk tradisjon. Når det gjelder å finne et naturlig språkleie, vil komiteen minne om at det i saksbehandlingen så langt har vært enighet om å legge seg på det formverket Det Norske Bibelselskap har kommet frem til. Dette er nedfelt i et eget regelverk, og det praktiske resultatet fremgår av NT 2005. Det gjenstår fortsatt noe i å tilpasse seg dette.

Komiteen vil foreslå at det gjøres følgende endringer:

a) I leddet **Bøn ved døpefonten** gjøres følgende endringer:

I bønn A:

"I dåpen friar du oss" erstattes med "I dåpen frir du oss"

"Vatnet i dåpen" erstattes med "dåpsvatnet" (som i den nåværende gudstjenesteboken):

Herre Jesus Kristus, takk for dåpsvatnet, som ved ditt ord er ei nådekjelde.

I bønn B:

”vatnet i dåpen” erstattes med ”dåpsvatnet”

Ved dåpsvatnet reinsar du oss frå all synd og sameinar oss med den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus.

I bønn C:

”der du friar oss” erstattes med ”der du frir oss”

”mørkemakta” erstattes med ”mørkrets makt”

”vatnet i dåpen” til ”dåpsvatnet”

Evige Gud, vi takkar deg for frelsa i den heilage dåpen, der du frir oss frå mørkrets makt og gjer oss til born av lyset.

...frå dåpsvatnet til det nye livet med...

b) Komiteen gjør oppmerksom på at den trinitariske formuleringen er ulikt utformet i dåpsliturgien og i ordningen for hovedgudstjenesten. Inngangsortet i hovedgudstjenesten lyder

I namnet *til* Faderen og Sonen og Den heilage ande.

I dåpsliturgien er dette konstruert med genitivsformen ”å”:

namnet *å* Faderen og Sonen og Den heilage ande

De fleste gangene denne formuleringen forekommer i dåpsliturgien, kommer den i sammenheng med uttrykket ”døypast til”. Ved bruk av ”namnet til” gir det et klangsammenstøt mellom to ”til” med svært kort avstand:

NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og bod døyper eg deg *til* namnet *til* Faderen og Sonen og Den heilage ande.

Komiteen ønsker derfor å beholde genitivsformen ”namnet å”, slik dette også er beholdt i den nye bibeloversettelsen. Dette må være likt i alle de liturgiske ordningene.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar det fremlagte forslag til ordning for Dåp i hovedgudstjenesten med følgende endringer:

a) I leddet **Takkebøn(n)** alternativ A utformes teksten slik:

Vi takker deg for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.

Vi takkar deg for *NN/dette barnet/desse borna/dei*, som skal døypast i dag.

b) I leddet **Bøn ved døypefonten** gjøres følgende endringer:

I bønn A:

”I dåpen friar du oss” erstattes med ”I dåpen frir du oss”

”Vatnet i dåpen” erstattes med ”dåpsvatnet” (som i den nåværende gudstjenesteboken):

Herre Jesus Kristus, takk for dåpsvatnet, som ved ditt ord er ei nådekjelde.

I bønn B:

”vatnet i dåpen” erstattes med ”dåpsvatnet”

Ved dåpsvatnet reinsar du oss frå all synd og sameinar oss med den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus.

I bønn C:

”der du friar oss” erstattes med ”der du frir oss”

”mørkemakta” erstattes med ”mørkrets makt”

”vatnet i dåpen” til ”dåpsvatnet”

Evige Gud, vi takkar deg for frelsa i den heilage dåpen, der du frir oss frå mørkrets makt og gjer oss til born av lyset.

....frå dåpsvatnet til det nye livet med..

c) I rubrikken om *dåpslys* endres teksten fra ”Når alle er døpt, kan en medliturg tenne et lys. ... til ”Når alle er døpt kan det tennes et lys...”

I nynorsk liturgi blir endringen fra ”Når alle er døypte, kan ein medliturg tenna eit lys..” til ”Når alle er døypte, kan ein tenna eit lys”

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Solveig K. Bratseth

Saksordfører: Nina Lind

Disse hadde ordet:

Roar P. Strømme, Karin-Elin Berg, Wenche Haugen Havrevoll, Marit Hermstad, Egil Morland, Terje Fonk, Laila Riksaasen Dahl, Anne Lise Brenna Ording, Tone Synnøve Ø. Steinkopf, Eldar Husøy.

Endringsforslag

Roar P. Strømme:

Bøn ved døypefonten. Alt. B (nynorsk).

2. setning endrast til:

”I dåpsvatnet reinsar du oss ved ditt ord frå all synd...”

Karin-Elin Berg:

Etter hver dåp kan det tennes et dåpslys for barnet/dåpskandidaten. Lystenning kan også skje samlet når alle er døpt.

Sekundært:

Etter dåpen kan det tennes et lys for hvert barn/dåpskandidat.

Wenche Haugen Havrevoll:

Dåpsliturgien

Forsakinga og trua

Retta vedkjennast til 1) lat oss vedkjenna oss, 2) vil du ... vedkjenna deg til forsakinga...

Dette må endrast i liturgien andre stader, i liturgien – for hovudgudstenesta

Marit Hermstad:

s.2 I Mottakelse til dåp

Rett før: L. La oss høre hvor vennlig Jesus tar i mot barna og åpner Guds rike for oss.

Forslag til ny rubrikk: De følgende tekstene leses gjerne av en fra dåpsfølget eller av en annen medliturg.

Egil Morland:

Sp. ved døpefonten, nynorsk:

Vil du døypast...i den kristne forsaking og tru (ikkje dobbel bestemming)

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité C

Komiteens merknader

Dåpsliturgien er den delen av gudstjenestereformen som har hatt den lengste og mest omfattende saksgang. Kirkerådet trengte flere gangers behandling før de hadde et forslag som de fant å kunne sende på høring. Den særlige utfordringen ved denne liturgien er at den skal sammenfatte den kristne tro på en forståelig måte ved det møtepunktet i folkekirken som har den største kontaktflaten. Dåpen er også en unik mulighet til å inkludere og involvere i gudstjenestelivet.

På bakgrunn av den omfattende saksgangen denne liturgien har hatt, med mange ulike synspunkter og innspill, vil komiteen si seg godt fornøyd med forslaget til liturgi, slik det nå foreligger. Dette gjelder både struktur og enkeltheter.

Den foreslåtte struktureringen av liturgien i tre deler har fått positiv mottakelse i alle ledd av saksbehandlingen. De tre delene er 1) Mottakelse, 2) Dåpshandlingen, 3) Livet i dåpen. Komiteen ser denne formende inndelingen som en stor vinning. Den tredelte strukturen bidrar til å klargjøre dåpens innhold på en pedagogisk måte, som over tid vil bygge opp forståelsen av hva dåp er, og hvordan dåpen og livet henger sammen.

Det som er nytt ved denne struktureringen er særlig tydeliggjøringen av de to elementene som omkranser selve dåpshandlingen. Den første delen skal på en klar og forståelig måte uttrykke *mottakelsen* i dåpen. Dette gjelder både at Gud tar imot oss, og at menigheten tar imot dåpskandidaten med sitt følge. På denne måten imøtekommes et klart uttalt reformbehov. Dette perspektivet har hatt særlig betydning for plasseringen av og forståelsen av Mark 10,13-16.

Den tredje delen av liturgien synliggjør at dåpen ikke bare er en punktuell handling. Dåpen gjelder hele livet. Den er enestående i den forstand at den ikke kan gjentas. Det gamle menneske overgis til døden og et nytt menneske reises opp. Dette gjentas i en daglig omvendelse. Dåpen er derfor starten på en vandring som Jesu etterfølger. Plasseringen av dåpslyset og ordet fra Joh 8,12 i denne siste delen tydeliggjør dette.

Den tredje delen av dåpsliturgien inneholder et avsnitt som tiltaler hele menigheten: "Kjære menighet." Tanken med dette er å inkludere tiltalen til foreldre/foresatte og faddere i en felles tiltale til hele menigheten, med et felles oppdrag.

Matt 28 er liturgiens fundamentalord. Det har derfor fått overskriften *Ordet om dåpen og troen*.

Fadervår har sin plass både i dåpsliturgien og i nattverdliturgien. Rubrikken i forslag til dåpsliturgi åpner for at Fadervår kan utelates her, hvis det er nattverd. Dette forutsetter at Fadervår er obligatorisk i nattverdliturgien. Komiteen finner det likevel vanskelig å tenke seg at bønner ikke skulle lyde også ved dåpen. Bønner har gjerne vært forstått som et uttrykk for det troslivet den dømte nå er satt inn i. Den som er gjennfødt til et nytt liv, kan nå si "Fader vår".

Liturgiforslaget i 2010 fikk på nesten alle punkter stor tilslutning (sak KM 6/10). Saken ble i henhold til den vedtatte behandlingsformen oversendt til Kirkerådet "for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyren som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen".

Den fremlagte saksorienteringen viser at den videre bearbeiding mellom kirkemøtene 2010 og 2011 særlig har vært konsentrert om to punkter, hvor plenumsbehandlingen i 2010 ikke nådde helt frem til et samlende resultat.

1. Fortalen

Det første punktet er den lille fortalen som kort fremstiller dåpssakramentets betydning og "virkning". Et av de sterkeste reformbehovene har vært å uttrykke at vi er Guds gode skapning, skapt "i Guds bilde". Samtidig skal liturgien ivareta det grunnleggende perspektiv i vår kirkes lære om dåpen, nemlig at dåpen er nødvendig til frelse. Når disse to momentene stilles ved siden av hverandre, oppstår det et behov for et forklarende mellomledd.

Komiteen ser at det i den foreliggende teksten er tatt noen nye grep i forhold til de alternativene som var fremme i plenumssamtalen i 2010. Komiteen sier seg fornøyd med resultatet av bearbeidingen. En har nå nådd frem til en tekst som i seg selv er god og som unngår de vanskelighetene som heftet ved både det ene og det andre forsøket i fjor. Komiteen vil derfor anbefale at den fremlagte teksten vedtas.

2. Bønnene ved døpefonten

Det andre stedet er Bønn ved døpefonten. Her forelå det tre alternative bønnetekster. På kirkemøtet 2010 arbeidet komiteen særlig med alternativ A og la frem et forslag som skulle "ivareta at syndefallets realitet er tydelig nevnt i dåpsliturgien". Videre var det pekt på behovet for å uttrykkelig nevne dåpsvannet i alternativ B. På dette punktet endte plenumssamtalen i en bestilling: "Tanken er at det i tiden frem til Kirkemøtet 2011 må arbeides videre med disse bønnene, slik at disse motivene er på plass i alle variantene." Resultatet av denne bestillingen legges frem for Kirkemøtet for første gang nå i 2011.

Komiteen ser at både syndefallsvirkeligheten og dåpens element, vannet, nå er på plass i alle tre variantene. På ett punkt ble det fremmet et konkret forslag til endring, nemlig å la andre punktum i alternativ B lyde: "I dåpens vann renses du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus."

Teksten ville da ha endret seg **fra:**

℟ Evige Gud, takk for at du tar imot oss i den hellige dåp. Ved dåpens vann renses du oss fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

Til:

℟ Evige Gud, takk for at du tar imot oss i den hellige dåp. I dåpens vann renses du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

Dette forslaget oppnådde imidlertid ikke flertall i komiteen. Komiteen blir derfor stående ved den fremlagte teksten.

I tillegg til disse to punktene har komiteen også drøftet følgende:

3. Mottakelse til dåp

Det ble reist spørsmål om hvorvidt ordene ”i Guds hus” må være med i denne innledende teksten. Komiteen har kommet til at det er viktig å sikre *stedet* for denne kirkelige handlingen. Det bør nettopp skje gjennom den liturgiske ordningen. Ordene bør derfor være med.

Dette er ikke til hinder for at en også kan ha dåp når menigheten flytter hovedguds-tjenesten ut, f.eks. til steder hvor det er tradisjon for å ha gudstjenester til bestemte tider. Denne utformingen av teksten er heller ikke til hinder for hjemmedåp, som det er innarbeidet tradisjon for i noen deler av landet.

4. Ord som mangler

Komiteen vil også peke på to tilfelle hvor noe synes å være falt ut av teksten. Det første av disse er helt opplagt, nemlig at i nynorskversjonen er ordene ”forsakinga og” falt ut i det andre spørsmålet ved døpefonten til *born, ungdom eller vaksne*. Da lyder spørsmålet:

NN, vil du bli døypt til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og leva i den kristne forsakinga og trua?

Det andre tilfellet er at det ikke står noe i rubrikkene om at forsakelsen og trosbekjennelsen skal fremsies *stående*. Ut fra lang praksis kan dette synes selvsagt. Komiteen er likevel av den mening at det bør stå uttrykkelig i en rubrikk. Jo klarere liturgien er utformet, jo større blir tryggheten.

5. Andre forhold

Ordningen for hovedgudstjeneste anviser to steder for plassering av syndsbejennelsen, enten i åpningen av gudstjenesten eller fremst i forbønnsleddet. Komiteen vil peke på at dåp i begynnelsen av hovedgudstjenesten kan ha betydning for hvor en velger å plassere syndsbejennelsen. Dette bør reflekteres i veiledningen.

I menighetene finnes det mange ulike måter å praktisere ordningen med dåpslys på. Komiteen ønsker å bevare plasseringen av dåpslys i del 3 av liturgien: Livet i dåpen. Samtidig ønsker komiteen å utforme rubrikktaksten så åpen som mulig, for å gi rom for lokale variasjoner. Veiledningen må gjennomses i lys av denne endringen.

I veiledningen bør det også nevnes at man må utvise den største forsiktighet ved løfting av små barn. Dette gjelder både overleveringen av barnet og at hodet holdes støtt.

I leddet **Takkebøn(n)** ønsker komiteen å legge til blant de aktuelle utformingene av teksten ”disse barna/desse borna”:

Vi takker deg for NN/dette barnet/disse barna/dem, som skal døpes i dag.

Vi takkar deg for NN/dette barnet/desse borna/dei, som skal døypast i dag.

I løpet av første plenumsbehandling fikk komiteen fem endringsforslag. Et av dem påpeker en forskjell mellom de to dåpsordningene. I Dåp i egen gudstjeneste står det en rubrikk om at diverse tekster gjerne kan leses av representanter for dåpsfølget. Komiteen er enig i at dette bør tas inn også i Dåp i hovedgudstjenesten.

Språklige spørsmål

Komiteen er av den mening at språkformen, særlig i nynorskversjonen fremdeles ikke har nådd et tilfredsstillende nivå. Nynorskteksten bærer for mye preg av å være en oversettelse fra bokmål. Komiteen anbefaler at en i den videre bearbeidelse tillater at den nynorske teksten utformes mer på målformens egne premisser, særlig når det gjelder setningsoppbygning. Dette må gjøres i tråd med nynorsk liturgitradisjon. Når det gjelder å finne et naturlig språkleie, vil komiteen minne om at det i saksbehandlingen så langt har vært enighet om å legge seg på det formverket Det Norske Bibelselskap har kommet frem til.

Komiteen vil foreslå at det gjøres følgende endringer:

a) I leddet **Bøn ved døypefonten** gjøres følgende endringer:

I bønn A:

”I dåpen friar du oss” erstattes med ”I dåpen frir du oss”

”Vatnet i dåpen” erstattes med ”dåpsvatnet” (som i den nåværende gudstjenesteboken):

Herre Jesus Kristus, takk for dåpsvatnet, som ved ditt ord er ei nådekjelde.

I bønn B:

”vatnet i dåpen” erstattes med ”dåpsvatnet”

Ved dåpsvatnet reinsar du oss frå all synd og sameinar oss med den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus.

I bønn C:

”der du friar oss” erstattes med ”der du frir oss”

”mørkemakta” erstattes med ”mørkrets makt”

”vatnet i dåpen” til ”dåpsvatnet”

Evige Gud, vi takkar deg for frelsa i den heilage dåpen, der du frir oss frå mørkrets makt og gjer oss til born av lyset.

...frå dåpsvatnet til det nye livet med...

b) Dåpsliturgien må gjennomses og ajourføres i forhold til eventuelle endringer i ordning for Hovedgudstjeneste.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar det fremlagte forslag til ordning for Dåp i hovedgudstjenesten med følgende endringer:

a) I leddet **Takkebøn(n)** alternativ A utformes teksten slik:

Vi takker deg for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.

Vi takkar deg for *NN/dette barnet/desse borna/dei*, som skal døypast i dag.

b) I rubrikken om *dåpslys* endres teksten

fra ”Når alle er døpt, kan en medliturg tenne et lys. [...] Når alle dåpslysene er tent,”

til ”Etter dåpen kan det tennes et lys [...] Når dåpslysene er tent,”.

I nynorsk liturgi blir endringen

fra ”Når alle er døypte, kan ein medliturg tenna eit lys [] Når alle dåpslysa er tende,”
til ”Etter dåpen kan ein tenna eit lys [...] Når dåpslysa er tende,”.

I bokmålsvarianten vil dette fremtre slik:

III. LIVET I DÅPEN

Etter dåpen kan det tennes et lys for hvert barn/hver dåpskandidat.
Lysene plasseres i en lysholder og brenner til gudstjenesten er ferdig.

Når dåpslysene er tent, sier liturgen:

ℒ Jesus sier: ...

c) Kirkemøtet oversender mottatte språklige justeringer til Kirkerådet for videre behandling.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Solveig K. Bratseth
Saksordfører: Nina Lind

Disse hadde ordet:

Egil Morland, Ingeborg Midttømme, Andreas Gotliebsen, Roar Strømme, Anne Lise Brenna Ording, Anne Berit Evang, Ivar Jarle Eliassen.

Endringsforslag

Forslagene fra 1. plenum:

Roar P. Strømme: Opprettholder forslaget. Til votering.
Karin-Elin Berg: Forslaget ivaretatt.
Wenche Haugen Havrevoll. Forslaget ivaretatt.
Marit Hermstad: Forslaget ivaretatt.
Egil Morland: Forslaget ivaretatt.

Roar P. Strømme:

Bøn ved døypefonten. Alt. B (nynorsk).

2. setning endrast til:

”I dåpsvatnet reinsar du oss ved ditt ord frå all synd...”

Votering

106 stemmeberettigede:

Roar P. Strømmes forslag fikk 65 stemmer. Forslaget ble vedtatt.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet vedtar det fremlagte forslag til ordning for Dåp i hovedgudstjenesten med følgende endringer:

a) I leddet **Takkebøn(n)** alternativ A utformes teksten slik:

Vi takker deg for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.

Vi takkar deg for *NN/dette barnet/desse borna/dei*, som skal døypast i dag.

b) I rubrikken om *dåpslys* endres teksten

fra ”Når alle er døpt, kan en medliturg tenne et lys. [...] Når alle dåpslysene er tent,”

til ”Etter dåpen kan det tennes et lys [...] Når dåpslysene er tent,”.

I nynorsk liturgi blir endringen

fra ”Når alle er døypte, kan ein medliturg tenna eit lys [] Når alle dåpslysa er tende,”

til ”Etter dåpen kan ein tenna eit lys [...] Når dåpslysa er tende,”.

I bokmålsvarianten vil dette fremtre slik:

III. LIVET I DÅPEN

Etter dåpen kan det tennes et lys for hvert barn/hver dåpskandidat.

Lysene plasseres i en lysholder og brenner til gudstjenesten er ferdig.

Når dåpslysene er tent, sier liturgen:

℟ Jesus sier: ...

c) Kirkemøtet oversender mottatte språklige justeringer til Kirkerådet for videre behandling.

d) I bønn ved døpefonten i alternativ B endres teksten til : ”I dåpens vann rensar du oss ved ditt ord fra all synd og forenar oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus.”

Teksten blir da:

℟ Evige Gud, takk for at du tar imot oss i den hellige dåp. I dåpens vann rensar du oss ved ditt ord fra all synd og forenar oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

Enstemmig vedtatt.

Fra Gudstjenesteboken 2011

Ordning for

Dåp i hovedgudstjeneste

Vedtatt av Kirkemøtet 2011.

Gjelder fra 1. s. i advent 2011 og tas i bruk senest 1. s. i advent 2012.

I MOTTAKELSE TIL DÅP

En dåpssalme synges enten her, før forsakelsen og troen eller som avslutning på dåpshandlingen. Det kan alternativt fremføres korsang eller solosang på ett av disse stedene.

L I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Ved dåp av barn:

L Med takk og glede tar menigheten imot *barnet/barna* som i dag skal bli døpt i Guds hus.

Ved dåp av større barn, unge eller voksne:

L Med takk og glede tar menigheten imot *deg/dere* som i dag er kommet til Guds hus for å bli døpt.

L Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen og frelser oss fra synd og død. Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv og innlemmes i den kristne kirke.

For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv. **Joh 3,16**

Her kan presten eventuelt si noe kortfattet om den aktuelle dåpshandling.

De følgende tekstene leses gjerne av en fra dåpsfølget eller av en annen medliturg.

L La oss høre hvor vennlig Jesus tar imot barna og åpner Guds rike for oss:

ML/L De bar små barn til Jesus for at han skulle røre ved dem, men disiplene viste dem bort. Da Jesus så det, ble han sint og sa til dem: ”La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det.” Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem. [Mark 10,13-16](#)

Ved dåp av større barn, unge eller voksne kan denne teksten eventuelt erstattes med

L Apostelen Paulus sier om dåpen:

ML/L Det ble åpenbart hvor god vår Gud og frelser er, og at han elsker menneskene: Han frelste oss, ikke på grunn av våre rettferdige gjerninger, men fordi han er barmhjertig. Han frelste oss ved det badet som gjenføder og fornyer ved Den hellige ånd, som han så rikelig har øst ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelser, så vi skulle bli rettferdige ved hans nåde og bli arvinger til det evige liv, som er vårt håp. [Tit 3,4-7](#)

eller

L Jesus sier at vi blir født på ny i dåpen:

ML/L Det var en mann som het Nikodemus. Han var fariseer og en av jødernes rådsherrer. Han kom til Jesus om natten og sa: ”Rabbi, vi vet at du er en lærer som er kommet fra Gud. For ingen kan gjøre de tegnene du gjør, uten at Gud er med ham.” Jesus svarte: ”Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født på ny, kan ikke se Guds rike.” ”Hvordan kan en som er gammel, bli født?” sa Nikodemus. ”Kan noen komme inn i mors liv igjen og bli født for andre gang?” Jesus svarte: ”Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike.” [Joh 3,1-5](#)

Takkebønn

Her kan en av følgende takkebønner bes av en i dåpsfølget, av en annen medliturg eller av liturg. Ved særskilte anledninger kan det utformes en lokalt formulert takkebønn.

L La oss takke og be:

Enten **A**

ML Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilde og i dåpen kaller du oss ved navn.

Vi takker deg for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.

Hold din vernende hånd over *henne/ham/dem*.

Gi kjærlighet og visdom til alle som har del i ansvaret og omsorgen for *henne/ham/dem*.

Gud, hør vår bønn.

M Amen.

eller **B**

ML Barmhjertige Gud,

vi takker deg for livets store under

og for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.

Takk for at du i dåpen

gir oss et hjem i din kirke på jorden.

Bevar *henne/ham/dem* i din omsorg

og gi *henne/ham/dem* fremtid og håp.

Gud, hør vår bønn.

M Amen.

Ordet om dåpen og troen

L La oss høre vår Herre Jesu Kristi ord om dåpen og troen:

ML/L Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. **Matt 28,18-20**

Ved dåp av større barn, unge eller voksne kan Mark 10,13-16 eventuelt leses her.

Forsakelsen og troen

Ved dåp av barn:

ℒ La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen, som vi døper våre barn til:

Ved dåp av større barn, ungdom eller voksne:

ℒ Vil du sammen med denne menigheten bekjenne forsakelsen og troen, som du døpes til?

Dåpskandidaten: Ja.

Her, og ved det ”ja” som gis ved dåpen, kan dåpskandidaten om nødvendig gi bekreftelse på andre måter enn med verbalt språk.

Når både barn og større barn/ungdom/voksne døpes i samme gudstjeneste, rettes spørsmålet først til de sistnevnte. Når alle har svart, sies: La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen, som vi døpes til.

Alle reiser seg.

ℳ Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen.

**Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.**

**Jeg tror på Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn, vår Herre,
som ble unnfanget ved Den hellige ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
fór ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
fór opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen**

for å dømme levende og døde.

**Jeg tror på Den hellige ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.**

II DÅPEN

Bønn ved døpefonten

Vannet helles i døpefonten.

Enten **A**

L Herre Jesus Kristus, takk for dåpens vann, som ved ditt ord er en nådens kilde. I dåpen frir du oss fra syndens og dødens lov og forener oss med deg i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Gi *henne/ham/dem* som døpes, nytt liv ved din hellige Ånd.

eller **B**

L Evige Gud, takk for at du tar imot oss i den hellige dåp. I dåpens vann renser du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

eller **C**

L Evige Gud, vi takker deg for frelsen i den hellige dåp, der du frir oss fra mørkets makt og gjør oss til lysets barn. Send din Ånd, så *hun/han/de* som døpes, reises opp fra dåpens vann til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.

Mellom hver dåp kan det synges et vers fra en egnet salme.

Ved dåp av barn:

L Hva heter barnet?

Den som bærer barnet, sier barnets fornavn.

L Vil dere at NN skal døpes til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og oppdras til et liv i den kristne forsakelse og tro?

Den som bærer barnet, foreldre/foresatte og faddere, svarer:

Ja.

Ved dåp av større barn, ungdom eller voksne:

L Hva heter du?

Den som skal døpes, svarer selv ved å nevne sitt fornavn.

L NN, vil du bli døpt til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og leve i den kristne forsakelse og tro?

Den som skal døpes, svarer:

Ja.

Bønnen før og etter korstegningen bes med åpen håndflate vendt mot barnet/dåpskandidaten.

L Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid.

Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn ✠ til vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.

L NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Mens dette sies, øser liturgen med hånden rikelig med vann over hodet til den som døpes, tre ganger.

Liturgen legger (eventuelt sammen med foreldre/foresatte og faddere) hånden på den døptes hode og sier:

L Den allmektige Gud har nå gitt deg sin hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred være med deg.

Dåpsbarnet/den som er døpt, kan her presenteres med ordene:

Dette er *NN*, som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet.

eller

Dette er *NN*, vår søster/bror i Kristus.

III LIVET I DÅPEN

Etter dåpen kan det tenkes et lys for hvert barn/hver dåpskandidat.
Lysene plasseres i en lysholder og brenner til gudstjenesten er ferdig.

Når dåpslysene er tent, sier liturgen:

ℒ Jesus sier: ”Jeg er verdens lys. Den som følger meg, skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys.” Joh 8,12

Kjære menighet. Gjennom dåpen setter Gud oss inn i sin verdensvide kirke og gir oss del i Jesu kall og oppdrag. La oss stå sammen i vitnesbyrd og tjeneste, inntil dagen kommer da alt det skapte skal bli forløst ved vår frelser, Jesus Kristus.

Ved dåp av barn

ℒ Vil foreldre og faddere reise seg.

Dere er vitner om at *NN/disse barna* er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: Å vise omsorg for *henne/ham/dem*, be for *henne/ham/dem*, lære *henne/ham/dem* selv å be og hjelpe *henne/ham/dem* til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så *hun/han/de* kan leve og vokse i den kristne tro.

Ved dåp av større barn, ungdom eller voksne

ℒ Vil (foreldre og) faddere reise seg.

Dere er vitner om at *NN/disse* er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: Å vise omsorg for *henne/ham/dem*, be for *henne/ham/dem*, og hjelpe *henne/ham/dem* til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så *hun/han/de* kan leve og vokse i den kristne tro.

Foreldre/foresatte og faddere setter seg.

Fadervår

Fadervår fremsies. Dersom det er nattverd i gudstjenesten, kan Fadervår bortfalle her.

ℒ La oss sammen be den bønnen Jesus har lært oss:

***ℳ* Vår Far i himmelen!**

La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme.

La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød,

og tilgi oss vår skyld,

slik også vi tilgir våre skyldnere.

Og la oss ikke komme i fristelse,

men frels oss fra det onde.

For riket er ditt og makten og æren i evighet.

Amen.

eller

***ℳ* Fader vår, du som er i himmelen!**

La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme.

La din vilje skje på jorden som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød.

Forlat oss vår skyld,

som vi òg forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse,

men frels oss fra det onde.

For riket er ditt,

og makten og æren i evighet.

Amen.

Det er også anledning til å benytte Fadervår etter 1920-liturgien.

L Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde! **1 Pet 1,3**

Dåpssalme

Dåpssalmen synges her, eller på andre steder som er angitt.

*

Frå Gudstenesteboka 2011

Ordning for

Dåp i hovudgudsteneste

Fastsett av Kyrkjemøtet 2011.

Gjeld frå 1. s. i advent 2011 og skal takast i bruk seinast 1. s. i advent 2012

I MOTTAKING TIL DÅP

Ein syng ein dåpssalme, anten her, før forsakinga og trua eller som avslutning på dåpshandlinga. Det kan alternativt framførast korsong eller solosong på ein av desse stadene.

ℒ I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.

Ved dåp av born

ℒ Med takk og glede tek kyrkjelyden imot *barnet/borna* som i dag skal bli *døypt/døypte* i Guds hus.

Ved dåp av større born, unge eller vaksne

ℒ Med takk og glede tek kyrkjelyden imot *deg/dykk* som i dag er *komen/komne* til Guds hus for å bli *døypt/døypte*.

ℒ Gud har gjeve oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. Etter sitt ord og sin lovnad tek Gud imot oss i dåpen og frelser oss frå synd og død. Vi blir sameina med Jesus Kristus til eit nytt liv og vi blir innlema i den kristne kyrkja.

For så elska Gud verda at han gav Son sin, den einborne, så kvar den som trur på han, ikkje skal gå fortapt, men ha evig liv. **Joh 3,16**

Her kan presten eventuelt kort seia noko om den aktuelle dåpshandlinga.

Dei følgjande tekstane kan gjerne lesast av ein frå dåpsfølget eller av ein annan medliturg.

ℒ Lat oss høyra kor venleg Jesus tek imot borna og opnar Guds rike for oss:

ML/L Dei bar småborn til Jesus for at han skulle røra ved dei, men læresveinane viste dei bort. Då Jesus såg det, vart han sint og sa til dei: ”Lat småborna koma til meg, og hindra dei ikkje! For Guds rike høyrer slike til. Sanneleg, eg seier dykk: Den som ikkje tek imot Guds rike slik som eit lite barn, skal ikkje koma inn i det.” Så tok han dei inn til seg, la hendene på dei og velsigna dei. **Mark 10,13-16**

Ved dåp av større born, unge eller vaksne kan eventuelt ein av dei følgjande tekstane koma i staden:

L Apostelen Paulus seier om dåpen:

ML/L Det vart openberra kor god vår Gud og Frelsar er, og kor han elsker menneska: Han frelste oss, ikkje fordi vi hadde gjort rettferdige gjerningar, men fordi han er miskunnsam. Han frelste oss ved badet som gjenføder og fornyar ved Den heilage ande, som han så rikeleg har aust ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelsar, så vi skulle bli rettferdige ved hans nåde og bli arvingar til det evige livet, som er vår von. **Tit 3,4-7**

eller

L Jesus seier at vi blir fødde på nytt i dåpen:

ML/L Det var ein mann som heitte Nikodemus. Han var farisear og sat i Rådet til jødane. Han kom til Jesus om natta og sa: ”Rabbi, vi veit at du er ein lærar som er komen frå Gud, for ingen kan gjera dei teikna du gjer, utan at Gud er med han.” Jesus svara og sa til han: ”Sanneleg, sanneleg, eg seier deg: Den som ikkje blir fødd på nytt, kan ikkje sjå Guds rike.” Nikodemus seier til han: ”Korleis kan ein som er gammal, bli fødd? Ein kan vel ikkje koma inn i morslivet igjen og bli fødd andre gongen?” Jesus svara: ”Sanneleg, sanneleg, eg seier deg: Den som ikkje blir fødd av vatn og Ande, kan ikkje koma inn i Guds rike.” **Joh 3,1-5**

Takkebøn

Her kan ein i dåpsfølget, ein annan medliturg eller liturgen be ei av dei følgjande takkebønene. Ved særskilde høve kan det lagast ei lokalt utforma takkebøn.

L Lat oss takka og be:

Anten **A**

ML Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilete
og i dåpen kallar du oss med namn.
Vi takkar deg for *NN/dette barnet/desse borna/dei* som skal døypast i dag.
Hald di vernande hand over *henne/han/dei*.
Gjev kjærleik og visdom til alle som har del i
ansvaret og omsorga for *henne/han/dei*.
Gud, høyr vår bøn.
K Amen.

eller **B**

ML Miskunnsame Gud,
vi takkar deg for livsens store under
og for *NN/dette barnet/desse borna/dei* som skal døypast i dag.
Takk for at du i dåpen
gjev oss ein heim i di kyrkje på jorda.
Lat *henne/han/dei* få vera i di omsorg
og gjev *henne/han/dei* framtid og von.
Gud, høyr vår bøn.
K Amen.

Ordet om dåpen og trua

L Lat oss høyra vår Herre Jesu Kristi ord om dåpen og trua:

ML/L Eg har fått all makt i himmelen og på jorda. Gå difor og gjer alle folkeslag
til læresveinar: Døyp dei til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og
lær dei å halda alt det som eg har bode dykk. Og sjå, eg er med dykk alle dagar så
lenge verda står. **Matt 28,18-20**

Ved dåp av større born, unge eller vaksne kan Mark 10,13-16 eventuelt lesast her.

Forsakinga og trua

Ved dåp av born:

L Lat oss saman vedkjennast forsakinga og trua, som vi døyper borna våre til:

Ved dåp av eldre born/ungdom/vaksne:

ℒ Vil du saman med denne kyrkjelyden vedkjennast forsakinga og trua, som du blir døypt til?

Dåpskandidaten: Ja.

Her, og når det gjeld ”ja”-svaret ved dåpshandlinga, kan dåpskandidaten om nødvendig gje stadfestande svar på andre måtar enn med verbalt språk.

Når både born og eldre born/ungdom/vaksne blir døypte i den same gudstenesta, rettar ein spørsmålet først til dei som er i gruppa eldre born/ungdom/vaksne. Deretter seier ein: Lat oss saman vedkjennast forsakinga og trua, som vi blir døypte til.

Alle reiser seg.

ℳ Eg forsakar djvelen og alle hans gjerningar og alt hans vesen.

**Eg trur på Gud Fader, den allmektige,
som skapte himmelen og jorda.**

**Eg trur på Jesus Kristus,
Guds einborne Son, vår Herre,
som vart avla ved Den heilage ande,
fødd av Maria møy,
pint under Pontius Pilatus,
vart krossfest, døydde og vart gravlagd,
fór ned til dødsriket,
stod opp frå dei døde tredje dagen,
fór opp til himmelen,
sit ved høgre handa åt Gud, den allmektige Fader,
skal koma att derifrå og døma levande og døde.**

**Eg trur på Den heilage ande,
ei heilag, allmenn kyrkje,
eit samfunn av dei heilage,
forlating for syndene,
oppstoda av lekamen og evig liv.
Amen.**

II DÅPEN

Bøn ved døypefonten

Vatnet blir helt i døypefonten.

Anten **A**

L Herre Jesus Kristus, takk for dåpsvatnet, som ved ditt ord er ei nådekjelde. I dåpen frir du oss frå synda og døden si lov og sameinar oss med deg i den siger du vann då du døyde og stod opp. Gjev *henne/han/dei* som blir *døypt/døypte*, nytt liv ved din heilage Ande.

eller **B**

L Evige Gud, takk for at du tek imot oss i den heilage dåpen. I dåpsvatnet reinsar du oss ved ditt ord frå all synd og sameinar oss med den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus. I trua på ditt ord og din lovnad bed vi: Lat den nye fødsel koma ved din skapande Ande.

eller **C**

L Evige Gud, vi takkar deg for frelsa i den heilage dåpen, der du frir oss frå mørkrets makt og gjer oss til born av lyset. Send din Ande, så *ho/han/dei* som blir *døypt/døypte*, blir *reist/reiste* opp frå dåpsvatnet til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.

Mellom kvar dåp kan ein syngja eit vers frå ein høveleg salme.

Ved dåp av born:

L Kva heiter barnet?

Den som ber barnet, seier fornamnet på barnet.

L Vil de at *NN* skal døypast til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og oppsedast til eit liv i den kristne forsakinga og trua?

Den som ber barnet, foreldra/dei føresette og fadrane svarar:

Ja.

Ved dåp av større born, ungdom eller vaksne:

L Kva heiter du?

Den som skal døypast, svarar sjølv ved å seia fornamnet sitt.

L NN, vil du bli døypt til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og leva i den kristne forsakinga og trua?

Den som skal døypast, svarar:

Ja.

Bøna før og etter krossteikninga bed ein med open handflate vend mot barnet/dåpskandidaten.

L Gud vare din utgang og din inngang frå no og til evig tid.

Eg teiknar deg med det heilage krossmerket ✠ til vitnemål om at du skal høyra den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus til og tru på han.

L NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og bod døyper eg deg til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.

Medan dette blir sagt, auser liturgen med handa rikeleg med vatn over hovudet til den som blir døypt, tre gonger.

Liturgen legg (eventuelt saman med foreldra/dei føresette og fadrane) handa på hovudet til den døypte og seier:

L Den allmechtige Gud har no gjeve deg sin heilage Ande, gjort deg til sitt barn og teke deg inn i sin truande kyrkjelyd. Gud styrkje deg med sin nåde til det evige livet.

Fred vere med deg.

Dåpsbarnet/den som er døypt, kan her presenterast med orda:

Dette er NN, som er døypt inn i Kristi kyrkje og vår kyrkjelyd.

eller

Dette er NN, vår *syster/bror* i Kristus.

III LIVET I DÅPEN

Etter dåpen kan ein tenna eit lys for kvart barn/kvar dåpskandidat.
Lysa plasserer ein i ein lyshaldar. Dei brenn til gudstenesta er ferdig.

Når dåpslysa er tende, seier liturgen:

ℒ Jesus seier: ”Eg er lyset i verda. Den som følgjer meg, skal ikkje vandra i mørkret, men ha livsens lys.” Joh 8,12

ℒ Kjære kyrkjelyd. Gjennom dåpen set Gud oss inn i si verdsvide kyrkje og gjev oss del i Jesu kall og oppdrag. Lat oss stå saman i vitnemål og teneste, inntil dagen kjem då alt det skapte skal bli forløyst ved vår frelsar, Jesus Kristus.

Ved dåp av born

ℒ Vil foreldre og fadrar reisa seg.

De er vitne om at *NN/desse borna* er *døypt/døypte* med den kristne dåpen. Saman med kyrkjelyden vår og heile kyrkja har de fått del i eit heilagt ansvar: Å visa omsorg for *henne/han/dei*, be for *henne/han/dei*, læra *henne/han/dei sjølv/sjølve* å be og hjelpa *henne/han/dei* å bruka Guds ord og delta i den heilage nattverden, så *ho/han/dei* kan leva og veksa i den kristne trua.

Ved dåp av eldre born, ungdom eller vaksne

ℒ Vil (foreldre og) fadrar reisa seg.

De er vitne om at *NN/desse* er *døypt/døypte* med den kristne dåpen. Saman med kyrkjelyden vår og heile kyrkja har de fått del i eit heilagt ansvar: Å visa omsorg for *henne/han/dei*, be for *henne/han/dei*, og hjelpa *henne/han/dei* til å bruka Guds ord og delta i den heilage nattverden, så *ho/han/dei* kan leva og veksa i den kristne trua.

Foreldra/dei føresette og fadrane set seg.

Fadervår

Fadervår blir sagt fram. Dersom det er nattverd i gudstenesta, kan Fadervår falla bort her.

ℒ Lat oss saman be den bøna Jesus har lært oss:

ℱ Vår Far i himmelen!
Lat namnet ditt helgast.

**Lat riket ditt koma.
Lat viljen din råda på jorda slik som i himmelen.
Gjev oss i dag vårt daglege brød,
og tilgjev oss vår skuld,
slik vi tilgjev våre skuldnarar.
Og lat oss ikkje koma i freisting,
men frels oss frå det vonde.
For riket er ditt
og makta og æra i all æve.
Amen.**

eller

**ℳ Fader vår, du som er i himmelen.
Lat namnet ditt helgast.
Lat riket ditt koma.
Lat viljen din råda på jorda så som i himmelen.
Gjev oss i dag vårt daglege brød.
Forlat oss vår skuld,
som vi òg forlèt våre skuldmenn.
Før oss ikkje ut i freisting,
men frels oss frå det vonde.
For riket er ditt
og makta og æra i all æve.
Amen.**

Det er òg høve til å nytta Fadervår etter 1920-liturgien.

ℒ Lova vere Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i si store miskunn har fødd oss på nytt til ei levande von ved Jesu Kristi oppstode frå dei døde. **1 Pet 1,3**

Dåpssalme

Dåpssalmen kan syngjast her eller på andre stader som er nemnde.

KM 6/11 Gudstenestereforma - tekstbok

Saksdokument:

KM 6.1/11 Saksorientering

KM 6.1.1/11 Register over fortellingene 2011

KM 6.1.2/11 Register tekstbok 2011

KM 6.1.3/11 Notat om bots- og bededag 2011

KM 6.1.4/11 Forslag til Tekstbok for Den norske kirke – til behandling på Kirkemøtet 2010

Innstilling frå komité E

Samandrag av saksorienteringa

Kyrkjemøtet handsama i 2006 hovudprinsippa for nye tekstrekkejer (KM 09/06) og slutta seg til den tilrådinga for utarbeiding av ny tekstbok som låg i innstillinga frå Kyrkjerådet: Eit nytt tekstrekkejesystem med tre rekkejer, etter det som vart kalla ein nordisk modell.

Kyrkjerådet handsama forslaget til ny tekstbok i juni 2008 (sak 31/08) og sende denne ut på høyring. Forslaget til ny tekstbok på bakgrunn av høyringsprosessen vart oversendt til Kyrkjemøtet i 2010 med fråsegna frå Bispemøtet som vedlegg.

Kyrkjerådet kjem med framlegg til ei fullstendig tekstbok med forteljingar til kvar sundag og merkedagar og eit register over poetiske tekstar.

Kyrkjerådet har arbeidd med kommentarane og vedtaka frå Kyrkjemøte og legg med dette fram forslag til ny tekstbok for Den norske kyrkja

Dokumentet vidare brukar *Framlegget* eller *Framlegg til ny tekstbok* om utgåva som no går til Kyrkjemøtet, altså Framlegg til tekstbok 2010. Når det framlegget som var høyringsdokument vert omtalt, heiter det Framlegget - 2008.

Merknader frå komiteen

Komiteen sluttar seg til hovudlinene i saksframstillinga og Kyrkjerådet sine vurderingar av framlegga frå 2010, men vil kome med følgjande utdjupande kommentarar og endringar.

Hovudtema 3 Bots- og bededag

Endring av namn

Komiteen synes formuleringa "bededag" kan verke noko gamalmodig og ønskjer å tilpasse namnet til dagens røyndom. Vona vil vere at denne særreine dagen vert fornya ved å bli kalla Bots- og bønedag.. "Bot" vert nytta i dagleg tale, det vert ikkje "bede".

Flytting Bots- og bededag

Komiteen meiner det er gode grunnar for å halde dagen på noverande plassering, sjølv om dette er ei særnorsk ordning. Eit viktig argument for plasseringa, er høve til Helgemessesøndag og Reformasjonsdagen (31.10). Denne plasseringa gir ein særleg verdifull dynamikk mellom bot og håp/forløyning. Komiteen ønskjer å stadfeste dynamikken, ved at ein får desse to som faste søndagar. Om dagen blir lagt som fast siste søndag i oktober kjem komiteen med framlegg om at desse nye tekstane kjem på 18. søndag i treeiningstida. Rekkjefølgja på dagane vert då justert i samssvar med dette. Dagane i

treeiningstida har blitt samla i nokre lause grupper: 16.-17. søndag har tekstar om lidning og oppstode, 18.-22. søndag har tekstar om livet i Guds skaparverk, venskap, samliv og rettferd. Det har vore vanskeleg å finne eit etisk tema som høver her og som ikkje er nytta på andre dagar. Det alternative komiteen legg fram er å stokke om på søndagane og leggje inn ei ny tekstrekke på 18. søndag i treeiningstida slik at dagen høver med gruppa 16.-18. med tekstar om lidning, oppstode og kjærleik. Den nye 18. søndag i treeininga hentar opp nokre tekstar med eit tydelegare etisk tema som bru til den neste tekstgruppa 19.-22.sit.

Forteljningsteksten frå Joh 8, er ikkje før nytta.

I Jes 53, 1-5 (Fast II) Såra for våre misgjerningar
I Hebr 2, 10 -18 Fordi han sjølv leid og vart freista
I Matt 8, 14-17 Svigermor til Peter

II 1. Kong 8, 41-43 Når dei kjem og bed
II Rom15, 25-33 Hjelpa til dei heilage i Jerusalem
II Matt 8,5-13 Mange skal kome frå aust og vest

III Sal 38, 10-16 Herre til deg
III I Joh 4,11-16 Gud er kjærleik
II Mark 1,40-45 Jesus fekk inderleg medkjensle med han

P: Salme 36 Livsens kjelde
F: Joh 8,1-11 Kvinna som vart gripen i ekteskapsbrot

Hovudtema 4 Presentasjon av kyrkjeårstidene og tekstane

Lysmesse i adventstida

Tekstrekker for lysmesse i adventstida er et godt bidrag til heilskapen i adventstida. Framlegget kom for første gong med egne tekstar for Kyndelsmesse (2.februar) som også i tradisjonen har utvikla seg til ei lysmesse (kyndel – lys).

Det kan bli utvikla ei første rekkje til ein ny temadag for lysmesse i adventstida og rekkje to og tre kan vere felles med Kyndelsmesse. Det er i dag svært mange fleire kyrkjelydar som feirar lysmesse i adventstida, enn det er kyrkjelydar som feirar Kyndelsmesse.

Det har og vore vurdert å utvikle tekstforslag ut frå ulike tradisjonar med ni eller sju lesingar, jf. anglikanske tradisjonar som særleg har vore knytt til advents- og juletida, samt oldkyrkja sine nattlege lesingar ved dei store høgtidene. Slike opplegg krev innarbeiding i ein liturgi og komiteen oppmodar om at slike opplegg blir utvikla som ressursmaterieell for kyrkjelydane og at dei ikkje høver som ein del i Tekstboka.

Ei slik første rekkje for lysmesse i adventstida søker særleg å kombinere adventstida med lysmotivet:
Jes 42,5-6 Eit lys for folkeslaga. (Forslag på 2. søndag i Op I)
2 Kor 4,6 Lyset i hjarto våre (Også på Kr Op III, som har vers 1-6)
Joh 1,9-12 Lyset kom til verda (Ikkje i forslaget elles)

Gjennomgang av einskildtekstar

Ny tekst til 2. juledag tredje rekkje

Kyrkjemøtet bad om at teksten Matt 23,34–37 vart erstatta med ein annan tekst. Tekstane på 2.juledag er knytt til Stefanusdagen og er ein martyrsøndag. Joh 16, 1-4a held fast ved dagens karakter og går saman med dei andre tekstane for dagen, og han er ikkje representert i Framlegget. Innhaldet i teksten er også om den motstanden dei kristne vil møte, og komiteen føretrekkjer tonen og formuleringane her.

3. søndag i openberringstida og forslag frå E. Thorsen

Dette vert teke opp under handsaminga av: Endring i tredje rekkje 16.søndag i treeiningstida.

Tekstrekkje for Pinseaftan

For å styrke pinsefeiringa vert denne rekkja sett opp som forslag til tekstar for pinseaftan.

2 Mos 24,3 – 11 (ny)

Ef 2, 17-22 (også 5.s i påsketida III)

Joh 7,37-39 (også 2. pinsedag III)

Ein treng ikkje sette opp forteljing denne dagen.

Endra tekst på treeiningssøndagen

Ei vurdering av 5 Mos 6,4-9 som tekst i første rekkje, og at ein finn ein annan høveleg plass for Jesaja 42,5-10, er at dette er eit forslag som greitt let seg gjennomføre. Det fører til at Jes 42,5–10 går ut. Jes 42,1-4 er satt opp på 2. søndag i openberringstida I. Teksten kan der utvidast til vers 6. Resten av 42,5-10 (vers 7-10) er m.a. på 1. søndag i advent, II. Komiteen vil foreslå at 2. søndag i openberringstida I: Jes 42,1-6. Då er Jes 42,5–10 ivaretatt i tekstboka. For å ikkje få tre dubletter av 5 Mos 6,1-9 ønskjer komiteen at teksten på 8. søndag i treeiningstida III, vert erstatta med Jos 22,1-6.

Ny evangelietekst på Olsok

Joh 21,15-19 går ut og vert erstatta med Joh 12,24–26 (kveitekornet). Joh 21,15-18 er og sett opp 3. søndag i openberringstida III.

Endring i tredje rekkje 16. søndag i treeiningstida og innarbeiding av endringsforslag frå E. Thorsen.

4. søndag i faste: Visdomen

Komiteen har drøfta framlegget om å sette inn to nye tekstar, GT og NT på tredje rekkje 4. søndag i faste: Ordt 9,1-5 (Visdomsmøya ber inn til måltid) og Matt 11,16-19 ("Vi bles på fløyte...men Visdomen har fått rett, det syner gjerningane hans".)

og finn det tenleg å handsame dei saman med 16. søndag i treeiningstida, der tekstane i tredje rekkje skal vurderast på nytt.

Det kan vere ei god løysning å hente inn Visdomen i ei ny tekstrekkje for 16. søndag i treeiningstida som har "Gud gav folket manna i ørkenen" som forteljingstekst og lengt og klage som tema. "Men kva skal eg likna denne ætta med.(...) vi song klagesongar men de ville ikkje sørgja (...)

I den tredje rekkja på 16. søndag i treeiningstida let det seg gjere å etterkome

oppmodinga om å finne ein stad kor ein held dei to tekstane om Visdomen saman.

Tematisk er det gode berøringspunkt mellom den lengten som desse tekstane har, og temaet i de to første rekkjene. Korkje Ordt 9,1-5, eller Matt 11,16-19 er elles representert i Framlegget, medan 1 Kor 1, 18-25 er tekst for Fastelavenssøndag II.

Tekstrekkje for Reformasjonsdagen

Komiteen ønskjer tekstar som på ein særleg måte kan knytast til reformasjonen og som, i den grad det er mogeleg, ikkje dublerer andre tekstar i tekstboka.

Salme 46,1–8 (evt 4) Vår Gud han er så fast ei borg (Ein av dei mest kjende salmane til Martin Luther NoS 295, som han skreiv etter salme 46.)

Rom 1,16-17, Guds rettferd, eller Hebr 4,12-13 Guds ord er levande (ny) eller

Joh 1,16-17 Nåde og sanning (overlapping med vers 15-18 på 3. søndag i openberringstida III)

Rom 1,16-17 har av mange vorte rekna som hovudordet knytt til Luther si tårnoppleving. Teksten er nytta to gonger i Framlegget: Sãmanssøndagen I og 13.s.i treeiningstida III. Også Hebr 4,12-13 har vore oppe til vurdering ut frå reformasjonens sterke fokus på Ordet. Denne teksten er ikkje representert i tekstboka, men er i dette

dokumentet foreslått som tekst til 16.søndag i treeiningstida III.

a) Rom 1,16-17 blir tekst på Reformasjonsdagen.

b) Hebr 2,12-13 erstattar Rom 1,16-17 på Sámannssøndag I

Forslag til poetisk tekst: Salme 46

Forteljning på Reformasjonsdagen. 1. Sam 3, 1-10. Jfr. Forslaget om David og Goliat.

Forteljningar

David og Goliat (1 Sam 17,3-11.37-50) må sikrast som forteljetekst.

Det er fire David forteljningar blant forteljingstekstene. Eit forslag er at David og Goliat kjem inn 4. søndag i påsketida, og blir då etterfølgd av Samuel som salvar David til konge.

Herren kallar Samuel (1.Samuel 3, 1-10) som er sett opp 3.søndag i påsketida vert flytta til reformasjonsdagen og han er også tekst 18. søndag i treeiningstida III..

Minikanon med hovudtekstar for kyrkjeåret

Komiteen minner om vedtaket og ber om at minikanon/minitekstbok blir prioritert.

Forslag til vedtak

1. Kyrkjemøtet vil streke under at ei ny tekstbok er viktig for Den norske kyrkja. Kyrkjemøtet viser til at tekstbok og ny bibelomsetjing kjem samstundes og vonar dette vil medføre fornya fokus på Bibelens vitnemål om Jesus Kristus.
2. Kyrkjemøtet sluttar seg til dei prinsippa som ligg til grunn for tekstboka og går inn for at ho vert kyrkja si tekstbok frå 1. søndag i advent 2011, med dei endringane som følgjer nedanfor.
3. Namn og kyrkjeårstider.
 - a) Kyrkjemøtet legg til grunn at søndagane i kyrkjeåret blir kalla ”**søndagar i**” istaden for den noverande nemninga **søndagar etter**.
 - b) Kyrkjemøtet legg til grunn at ein skal nytte namna **treeiningssøndag** og **treeiningstida**.
 - c) Kyrkjemøtet legg til grunn at følgjande søndagar vert gitt nye namn eller flytta:
 - Romjulssøndag; tidlegare søndag etter jul
 - Søndag før pinse; tidlegare 6. søndag etter påske
 - Aposteldagen /6. søndag i treeiningstida
 - Vingardssøndag / 14. søndag i treeiningstida
 - Bots- og bøneda
 - Domssøndag / Kristi kongeda
 - d) Kyrkjemøtet legg til grunn at temadagane får dei namna som er foreslått i Framlegget.

5. Flytting av dagar i kyrkjeåret

Kyrkjemøtet ønskjer at Vingardssøndagen vert flytta til 14. søndag i treeiningstida.

Flytting Bots- og bededag/bøneda og ny 18. søndag i treeininga

Bots- og bøneda skal vere siste søndag i oktober og Helgemessesøndag skal følgje søndagen etter.

Komiteen foreslår å stokke om på søndagane og leggje ei ny tekstrekke på 18. søndag i treeininga:

I Jes 53, 1-5 (Fast II) Sára for våre misgjerningar
I Hebr 2, 10 – 18 Fordi han sjølv leid og vart freista
I Matt 8, 14-17 Svingermor til Peter

II 1. Kong 8, 41-43 Når dei kjem og bed

II Rom 15, 25-33 Hjelpa til dei heilage i Jerusalem
II Matt 8,5-13 Mange skal kome frå aust og vest

III Sal 38, 10-16 Herre til deg
III I Joh 4,11-16 Gud er kjærleik
II Mark 1,40-45 Jesus fekk inderleg medkjensle med han

P: Salme 36 Livsens kjelde
F: Joh 8,1-11 Kvinna som vart gripen i ekteskapsbrot

6. Endringar og tillegg i tekstrekkiene

Ljosmesse i Adventstida

Kyrkjemøtet fastset følgjande for tre rekkjer for Ljosmesse i Adventstida. Rekkje to og tre er felles med Kyndelsmesse.

<i>I</i>	Jes 42,5-6	Eit ljøs for folkeslaga
	2 Kor 4,6	Ljoset i hjarto våre
	Joh 1,9-12	Ljoset kom til verda
<i>II</i>	<i>Salme 119,101-105</i>	<i>Eit ljøs på min stig</i>
	<i>1 Joh 2,7-13</i>	<i>Det sanne ljøs skin alt no</i>
	<i>Luk 1,76-79</i>	<i>Gjesta oss som ein soloppgang</i>
<i>III</i>	<i>Salme 89,12-18</i>	<i>vandre i ljøset</i>
	<i>Op 22,1-7</i>	<i>Herren Gud skal lysa</i>
	<i>Joh 8,12</i>	<i>eg er ljøset for verda</i>
<i>F</i>	<i>Luk 2,22-40</i>	<i>Eit ljøs til openberring</i>

Ny tekst på 2.juledag, tredje rekkje

Teksten frå evangeliet på 2.juledag, tredje rekkje, Matt 23,34–37, vert erstatta med Joh 16,1–4a (ny)

<i>2julIII</i>	<i>III</i>	<i>Klag 3,52-57</i>
<i>2julIII</i>	<i>III</i>	<i>Fil 1,27-30</i>
<i>2julIII</i>	<i>III</i>	<i>Joh 16,1-4a</i>

Endringar 4.søndag i fastetida andre rekkje/ 2.påskedag tredje rekkje-

4. søndag i fastetida II: 2 Kor 5,18-21

2. påskedag III: 2 Kor 5,14-19.

Ny tekstrekke for pinseaftan, første rekkje

<i>Pinseaft</i>	<i>I</i>	2 Mos 24,3 -11
<i>Pinseaft</i>	<i>I</i>	Ef 2, 17-22
<i>Pinseaft</i>	<i>I</i>	Joh 7,37-39

Endra tekst Treeiningssøndag, første rekkje

Treeiningssøndagen, Jes 42,5–10 går ut. 5 Mos 6,4-9 går inn som ny tekst

Erstatning 8.søndag i treeiningstida, tredje rekkje

Ny 8.søndag i treeiningstida III: 5 Mos 6,4–9 erstatta med Jos 22,1–6.

Ny evangelietekst på Olsok første rekkje.

Ny tekst i evangeliet første rekkje: Joh 12,24-26. Teksten erstattar Joh 21,15-18.

Utviding av vers på 15.søndag i treeiningstida, andre rekkje

Teksten frå 2 Mos 19 vert utvida til versa 1-6.

Endringar på 16.søndag i treeiningstida, tredje rekkje

Tredje rekkje får desse tekstane:

<i>16sit</i>	<i>III</i>	<i>Ordt 9,1-5</i>
<i>16sit</i>	<i>III</i>	<i>1.Kor 1,18-25</i>
<i>16sit</i>	<i>III</i>	<i>Matt 11,16-19</i>

- b) Salme 13,2-6 erstattar Sal 90,13-17 i 16.søndag i treeiningstida II
c) Jes 55,1-3 vert ståande som GT tekst på 3. søndag i openberringstida.

7. Temadagar

Ny temadag i Kyrkjeåret med namnet: Reformasjonssdagen.

Det vert ein ny temadag i Kyrkjeåret og Tekstboka med namnet Reformasjonssdagen. Dagen har ei tekstrekke:

- I Sal 46,1-8
I Rom 1,16-17
I Joh 1,16-17
P Sal 46
F: 1. Sam 3, 1-10

Kyndelsmesse

Ny poetisk tekst på Kyndelsemesse: Sal 121,5–8.

8. Endringar i forteljingstekstane:

6. søndag i openberringstida, Mark 4,35-41 Jesus stiller stormen, erstattar Luk 12, 35-40.
6. søndag i påsketida, Joh 2,1-11 Bryllaupet i Kana, erstattar 1 Krøn 28,1-21.
1 Sam 17,3-11.37-50 kjem inn på 3. søndag i påsketida
1.Samuel 3, 1-10 vert flytta som forteljingstekst til Reformasjonssdagen.

9. Minikanon

Kyrkjemøtet ber om at det blir utarbeidd ein minikanon med hovudtekstar for kyrkjeåret. Kyrkjemøtet ber om at dette arbeidet blir framskunda slik at ein rekk å handsame ein slik kanon i Kyrkjerådet etter reglane om forsøksaker, innan ny tekstbok vert teke i bruk 1. søndag i advent 2011.

10. Omsetjingar

Kyrkjemøtet ber Kyrkjerådet om å sørgje for at alle tekstane i tekstboka vert sett om til dei tre samiske språka og til teiknspråk.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Andreas H. Aarflot
Saksordførar: Ingjerd Sørhaug Bratsberg

Desse hadde ordet:

Lars Erlend Kielland, Bjørn Solberg, Lars Tore Nerbøvik, Terje Fonk, Solveig Fiske, Bodil Birkenes, Helga Haugland Byfuglien, Karin-Elin Berg.

Endringsframlegg til innstilling og votering

Lars Tore Nerbøvik:

Punkt 1: Skifte ut ”streke under” med understreke.

Punkt 10: Endre ”setje om” til ”omsetje”.
Framlegget vert teke inn av komiteen.

Terje Fonk:

Punkt 5, fra og med ”Flytting Bots- og bededag...” utgår.
Fonks framlegg: 26 for og 84 mot. Framlegget falt.

Bodil Birkenes:

Ljosmesse i adventstida:
Ordet ljøs blir erstatta med lys.
Framlegget vert teke inn av komiteen.

K. E. Berg:

Oppretthalde opprinnelige framlegg frå komiteen om ordet ljøs.
Framlegget falt mot 17 røyster.

Helga Haugland Byfuglien:

Punkt 9:
KM ber...minitekstbok...
...slik tekstbok...
("Minitextbok" erstatter "minikanon" og "slik kanon" erstattes med "slik tekstbok".)
Framlegget vert teke inn av komiteen.

110 røysteføre.

Kyrkjemøtet sitt vedtak

1. Kyrkjemøtet vil understreke at ei ny tekstbok er viktig for Den norske kyrkja.
Kyrkjemøtet viser til at tekstbok og ny bibelomsetjing kjem samstundes og vonar dette vil medføre fornyta fokus på Bibelens vitnemål om Jesus Kristus.
2. Kyrkjemøtet sluttar seg til dei prinsippa som ligg til grunn for tekstboka og går inn for at ho vert kyrkja si tekstbok frå 1. søndag i advent 2011, med dei endringane som følgjer nedanfor.
3. **Namn og kyrkjeårstider.**
 - a) Kyrkjemøtet legg til grunn at søndagane i kyrkjeåret blir kalla ”**søndagar i**” istaden for den noverande nemninga **søndagar etter**.
 - b) Kyrkjemøtet legg til grunn at ein skal nytte namna **treeiningssøndag** og **treeiningstida**.
 - c) Kyrkjemøtet legg til grunn at følgjande søndagar vert gitt nye namn eller flytta:
 - Romjulssøndag; tidlegare søndag etter jul
 - Søndag før pinse; tidlegare 6. søndag etter påske
 - Aposteldagen /6. søndag i treeiningstida

- Vingardssøndag / 14. søndag i treeiningstida
 - Bots- og bønedaag
 - Domssøndag / Kristi kongedaag
- d) Kyrkjemøtet legg til grunn at temadagane får dei namna som er foreslått i Framlegget.

4. Flytting av dagar i kyrkjeåret

Kyrkjemøtet ønskjer at Vingardssøndagen vert flytta til 14. søndag i treeiningstida.

Flytting Bots- og bededaag/bønedaag og ny 18. søndag i treeiningstida

Bots- og bønedaag skal vere siste søndag i oktober og Helgemessesøndag skal følgje søndagen etter.

Komiteen foreslår å stikke om på søndagane og leggje ei ny tekstrekke på 18. søndag i treeiningstida:

I Jes 53, 1-5 (Fast II) Såra for våre misgjerningar
 I Hebr 2, 10 – 18 Fordi han sjølv leid og vart freista
 I Matt 8, 14-17 Svigermor til Peter

II 1. Kong 8, 41-43 Når dei kjem og bed
 II Rom15, 25-33 Hjelpa til dei heilage i Jerusalem
 II Matt 8,5-13 Mange skal kome frå aust og vest

III Sal 38, 10-16 Herre til deg
 III I Joh 4,11-16 Gud er kjærleik
 II Mark 1,40-45 Jesus fekk inderleg medkjensle med han

P: Salme 36 Livsens kjelde
 F: Joh 8,1-11 Kvinna som vart gripen i ekteskapsbrot

5. Endringar og tillegg i tekstrekkeane

Lysmesse i Adventstida

Kyrkjemøtet fastset følgjande for tre rekkjer for Lysmesse i Adventstida. Rekkje to og tre er felles med Kyndelsmesse.

<i>I</i>	Jes 42,5-6	Eit lys for folkeslaga
	2 Kor 4,6	Lyset i hjarto våre
	Joh 1,9-12	Lyset kom til verda
<i>II</i>	<i>Salme 119,101-105</i>	<i>Eit lys på min stig</i>
	<i>1 Joh 2,7-13</i>	<i>Det sanne lys skin alt no</i>
	<i>Luk 1,76-79</i>	<i>Gjesta oss som ein soloppgang</i>
<i>III</i>	<i>Salme 89,12-18</i>	<i>vandre i lyset</i>
	<i>Op 22,1-7</i>	<i>Herren Gud skal lysa</i>
	<i>Joh 8,12</i>	<i>eg er lyset for verda</i>

F	Luk 2,22-40	Eit lys til openberring
---	-------------	-------------------------

Ny tekst på 2. juledag, tredje rekkje

Teksten frå evangeliet på 2. juledag, tredje rekkje, Matt 23,34–37, vert erstatta med Joh 16,1–4a (ny)

2julIII	III	Klag 3,52-57
2julIII	III	Fil 1,27-30
2julIII	III	Joh 16,1-4a

Endringar 4. søndag i fastetida andre rekkje/ 2. påskedag tredje rekkje

4. søndag i fastetida II: 2 Kor 5,18-21.

2. påskedag III: 2 Kor 5,14-19.

Ny tekstrekkje for pinseaftan, første rekkje

Pinseaft	I	2 Mos 24,3 -11
Pinseaft	I	Ef 2, 17-22
Pinseaft	I	Joh 7,37-39

Endra tekst Treeiningssøndag, første rekkje

Treeiningssøndagen, Jes 42,5–10 går ut. 5 Mos 6,4-9 går inn som ny tekst

Erstatning 8. søndag i treeiningstida, tredje rekkje

Ny 8.søndag i treeiningstida III: 5 Mos 6,4–9 erstatta med Jos 22,1–6.

Ny evangelietekst på Olsok første rekkje.

Ny tekst i evangeliet første rekkje: Joh 12,24-26. Teksten erstattar Joh 21,15-18.

Utviding av tekst på 15. søndag i treeiningstida , andre rekkje

Teksten frå 2 Mos 19 vert utvida til versa 1-6.

Endringar på 16. søndag i treeiningstida, tredje rekkje

Tredje rekkje får desse tekstane:

16sit	III	Ordt 9,1-5
16sit	III	1.Kor 1,18-25
16sit	III	Matt 11,16-19

b) Salme 13,2-6 erstattar Sal 90,13-17 i 16.søndag i treeiningstida II

c) Jes 55,1-3 vert ståande som GT tekst på 3. søndag i openberringstida.

6. Temadagar

Ny temadag i Kyrkjeåret med namnet Reformasjonssdagen

Det vert ein ny temadag i Kyrkjeåret og Tekstboka med namnet Reformasjonssdagen.

Dagen har ei tekstrekkje:

I Sal 46,1-8
I Rom 1,16-17
I Joh 1,16-17
P: Sal 46
F: 1. Sam 3, 1-10

Kyndelsmesse

Ny poetisk tekst på Kyndelsemesse: Sal 121,5–8.

7. Endringar i forteljingstekstane

6. søndag i openberringstida, Mark 4,35-41 Jesus stiller stormen, erstattar Luk 12, 35-40.

6. søndag i påsketida, Joh 2,1-11 Bryllaupet i Kana, erstattar 1 Krøn 28,1-21.

1 Sam 17,3-11,37-50 kjem inn på 4. søndag i påsketida

1.Samuel 3, 1-10 vert flytta som forteljingstekst til Reformasjonsdagen.

8. Minitextbok

Kyrkjemøtet ber om at det blir utarbeidd ein minitextbok med hovudtekstar for kyrkjeåret. Kyrkjemøtet ber om at dette arbeidet blir framskunda slik at ein rekk å handsame ein slik textbok i Kyrkjerådet etter reglane om forsøkkssaker, innan ny textbok vert teke i bruk 1. søndag i advent 2011.

9. Omsetjingar

Kyrkjemøtet ber Kyrkjerådet om å sørgje for at alle tekstane i textboka vert omsett til dei tre samiske språka og til teiknspråk.

KM 7/11 Gudstjenestereformen - Alminnelige bestemmelser

Saksdokument:

KM 7.1/11 Saksorientering

KM 7.1.1/11 Ordning for hovedgudstjenesten - Alminnelige bestemmelser

KM 7.1.2/11 Alminnelige bestemmelser for dåp

KM 7.1.3/11 Almenne føresegner for dåp til KM 2011

KM 7.1.4/11 Almenne føresegner til KM 2011

Første innstilling fra komité E

Sammendrag av saksorienteringen

En grunntanke for gudstjenestereformen er mer involvering fra menigheten i forberedelse og gjennomføring av gudstjenesten. Dette gjør at en del av de nåværende bestemmelser om gudstjenesten bør endres. Flytting av avgjørelsesmyndighet fra sentralt til lokalt hold for deler av liturgien krever også andre regler.

Det er lagt vekt på at det skal være ett organ som har avgjørelsesmyndighet i alle spørsmål som kan reises. Kirkemøtet har hjemmel til å fastsette liturgier, og i forslaget som fremmes understrekes det at fravik fra liturgien kun er mulig der liturgien selv hjemler for det. Ordning for hovedgudstjeneste erstatter tidligere liturgier, men det er lagt inn en mulighet for menighetene å søke biskopen om å bruke tidligere liturgier, enten som fast ordning i en overgang eller på enkeltgudstjenester i løpet av året.

Der det ikke er angitt hvem som har beslutningsmyndighet, er denne lagt til forrettende prest (jf Tjenesteordning for menighetsprester § 7 andre ledd).

Beslutningsmyndighet for den enkelte gudstjeneste er i hovedsak som i dag. Det som er endret er at menighetsrådet er tillagt myndighet til å fastsette lokal grunnordning innenfor de rammer som Kirkemøtet fastsetter. Biskopen skal godkjenne menighetsrådets vedtak.

Regelverket gjelder bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste (jf. B) og for fastsetting av menighetens lokale grunnordning for hovedgudstjenester (jf. C) og for avgjørelsesmyndigheten for disse (jf. D). I tillegg gjelder Ordning for hovedgudstjenestens rubrikker som del av bestemmelsene.

De alminnelige bestemmelsene erstatter felles veiledning (generalrubrikker) i nåværende Gudstjenestebok for Den norske kirke del 1.

Det er forsøkt ikke å gjenta bestemmelser som er fastsatt i andre sammenhenger, men i stedet henviser til disse bestemmelser.

Det er planlagt utarbeidelse av ressursmateriale til arbeidet med lokal grunnordning.

Det vil før Kirkemøtet foreligge et veiledningshefte.

Det er forutsatt i gudstjenestereformen at det skal være et kontinuerlig utviklingsarbeid.

Det er ikke tatt stilling til hvordan dette skal organiseres, men det vil kreve en godkjenningsordning for nytt materiale. Ved forrige reform var det lagt opp en rutine

hvor Kirkemøtet godkjente faste ordninger og Kirkerådet godkjente forsøksordninger.

Dette videreføres i det vedlagte forslaget til Alminnelige bestemmelser.

Forslaget bygger på den behandling som ble gjort på KM i 2010. Da saken ikke kom opp til 2. gangs behandling i plenum, men ble vedtatt oversendt Kirkerådet, har Kirkerådet tatt utgangspunkt i 1.gangs behandling samt komitéinnstilling 2 ved saksbehandlingen. Det har også vært samordnet med vedtak gjort i andre kirkemøtesaker fra 2010, særlig sak KM 04/10.

Komiteens merknader

Komiteen slutter seg i hovedsak til saksdokumentet og vil særlig understreke:

1. Komiteen anser at regelverket gir tydelige føringer for hvem som har avgjørelsesmyndighet når det gjelder fastsetting av Lokal grunnordning, hvem som leder forberedelsen og gjennomføringen av de enkelte hovedgudstjenestene, og den rolle og det ansvar som øvrige medvirkende har.

Etter komiteens mening er det avgjørende viktig at rolle- og ansvarsforhold er utformet på en slik måte at det skaper trygghet og tydelighet, samtidig som det inspirerer til medvirkning og engasjement.

2. Komiteen mener det er viktig at Alminnelige bestemmelser både er kortfattet og samtidig gir den nødvendige informasjon til de som skal forholde seg til disse bestemmelsene.

3. Komiteen er opptatt av en god balanse mellom felles, trygge rammer og lokalmenighetens muligheter og frihet til å utforme gudstjenester med lokal forankring (stedegengjøring) og bred medvirkning.

4. Komiteen foreslår noen mindre endringer og presiseringer, og foreslår at enkelte punkter eller avsnitt flyttes.

Komiteen foreslår at

- bestemmelser som gjelder ikrafttredelse og overgangsordninger tas inn sist i regelverket.
- diakonens og kateketens gudstjenestelige funksjoner flyttes fra A.4 til B.3, da dette ikke er definisjoner.
- pkt. A.5 flyttes til A.1, for å understreke at de alminnelige bestemmelser også gjelder andre gudstjenester i den grad de omhandler samme forhold.

5. Komiteen mener bestemmelsen i A.3 kan skape misforståelser i forhold til andre bestemmelser, bla. C.2. I pkt A.3 heter det at Alminnelige bestemmelser ”fullt ut vil erstatte” bestemmelser om Andre gudstjenester i Gudstjenesteboka, og også erstatter ”alt tidligere angitt regelverk i Forsøkssaker...”, samtidig som det heter i C.2 annet ledd at ”det kan også brukes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk for Den norske kirke[...].der Ordningen for hovedgudstjeneste åpner opp for det.” Dette vil kunne avhjelpes ved at en i A.3 legger til at Alminnelige bestemmelser erstatter tidligere angitt regleverk med mindre bestemmelser herfra er videreført i Alminnelige bestemmelser og rubrikkene i Ordning for hovedgudstjeneste.

6. Pkt B.1 bør omformuleres slik at en unngår å nevne noen spesielle grupper. Komiteen mener deltakelse bør gjelde hele bredden av kirkens medlemmer. Ansatte og frivillige medarbeidere må arbeide sammen for å nå frem til den gudstjenestefeiringen som menigheten ønsker.

7. Komiteen ser at det er noen gjentakelser i dokumentet, men mener at de som nå står er tjenelige for å unngå misforståelser. Komiteen foreslår derfor at det i pkt B.2 står at liturgen har det *overordnede* ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten, i samsvar med teksten i D.4. Videre foreslår komiteen at resten av teksten i B.2 første punktum tas ut da dette ansees å være tilstrekkelig ivaretatt.

8. Pkt B.3 foreslås omformulert uten at det saklige innholdet endres.

9. Pkt B.4 ansees unødvendig, da denne bestemmelsen om menighetsrådets avgjørelsesmyndighet er ivaretatt i kt C og D.1.

10. I pkt B.5 foreslår komiteen en kortere og mer generell tekst i stedet for en opprinsing av enkelte klokkefunksjoner. Oppgaver knyttet til å gjøre kirkerommet klart for bruk, vil være nedfelt i stillings- og arbeidsbeskrivelser for klokker, kirketjener og/eller andre som skal ivareta disse funksjonene.

11. Når det gjelder forslaget om at ”menigheten står under første og siste salme” er komiteen delt. På Kirkemøtet 2010 ble dette drøftet av komiteen:

Komiteen har drøftet hvordan en kan få en gjenkjennelig gudstjeneste uten at det går ut over de lokale tradisjoner og ønsker. Dette gjelder særlig om en skal stå under første og siste salme. Selv om det kan være gode grunner for å ha felles ordninger om dette, finner komiteen det tjenlig å la menighetsrådet bestemme dette. Det er naturlig at menigheten står under prosesjoner. Komiteen mener at det fastsettes i lokal grunnordning når man skal stå under salmesang. (jf KM 7/11 s.5 pkt.7)

Kirkerådet har i sitt forslag anbefalt at menigheten står under første og siste salme, og at det er viktig med trygghet og gjenkjennelighet rundt åpning og avslutning av gudstjenesten.

Komiteens flertall (11 stemmer) går inn for at menigheten står under først og siste salmen, mens mindretallet (8 stemmer) går inn for at menighetsrådet fastsetter ordning for dette i Lokal grunnordning. Kirkemøtet bør ikke detaljregulere menigheten på dette området.

13. Komiteen er ikke bare opptatt av plasseringen av medvirkende under gudstjenesten, jf B.8, men også regien, bevegelsene og roen i en gudstjeneste. En bør unngå at medvirkende svirrer rundt i kirken, og det bør klargjøres når liturgen skal stå for alteret osv. Dette er viktige tema som det bør gis veiledning om i Veiledningen og i utdanning og etterutdanning av prester o.a.

14. Komiteen mener det er unødvendig å ha med en bestemmelse om at ”preken holdes normalt fra prekestolen”, jf B.8. Preken vil normalt holdes fra prekestolen, men dette bør kunne avgjøres lokalt ut fra de muligheter som kirkerommet gir, pedagogiske hensyn, synlighet osv.

15. I pkt. B.9 er fotografering, lyd- og billedopptak til bruk i offentlig sammenheng, nevnt. Det er fastsatt bestemmelser om dette i annet lovverk, som bør legges til grunn også for det som skjer i kirken. Komiteen er enig i dette. Et annet viktig spørsmål er privat fotografering m.v. under gudstjenesten. Dette er nevnt i pkt C.6, og det bør henvises til dette punktet her. Dette vil også være et tema som det bør sies noe om i Veiledningen.

16. Komiteen mener innledningen under pkt. 10 bør utgå: ”Grunnstrukturen kan fravikes i særskilte tilfeller. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknad sendes tjenestevei.”

Under sak KM 08/10 ble det, ved en prøvevotering, flertall for at en ikke kunne endre grunnstrukturen, mens det under sak KM 04/10 ble flertall for at dette måtte være mulig ved særlige anledninger. Komiteen kan ikke se at det bør åpnes opp for dette for eksempel ved familiegudstjenester, når menigheten ønsker å feire nattverd før preken. Dette kan i tilfelle ikke ansees å være særskilte tilfeller. Komiteen mener at grunnstrukturen bare skal kunne fravikes i helt spesielle tilfeller, som for eksempel kirkejubileer o.l., og ser ikke at det er nødvendig med egen bestemmelse om dette.

17. I gudstjenestens hoveddeler inngår nattverd som pkt IV., jf B.10.Under C.2 er listet opp de elementene som skal være med i alle hovedgudstjenester, men her står det at ”*Normalt* skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten.” Etter komiteens mening ligger det her en spenning som bør drøftes nærmere. Ikke minst vil dette spørsmålet reise seg i forbindelse med visse typer hovedgudstjenester og når det skal være dåp.

18. Komiteen har merket seg at spørsmål om alkoholholdig/ avalkoholisert vin skal utredes nærmere, jf. saksorienteringen KM 7.1/11 s. 26. Komiteen har derfor ikke foreslått endringer på dette punktet.

19. Komiteen støtter forslaget om at intinksjon kan benyttes, men at nattverdfeiringen *normalt* skjer ved knefall eller som stående nattverd, slik det er formulert i bestemmelsen. Bestemmelsen kan derfor ikke tolkes slik at intinksjon kan brukes som menighetens ordinære ordning.

20. Komiteen foreslår en endring i bestemmelsen om å nekte en person adgang til nattverd.

21. Komiteen foreslår noen mindre endringer under pkt 11 om prosesjoner, i pkt. C Bestemmelser for Fastsetting av Lokal grunnordning og i pkt D om Avgjørelsesmyndighet. Komiteen slutter seg i hovedsak til de forslag som Kirkerådet har anbefalt. Komiteen foreslår dessuten noen mindre endringer og at rekkefølgen på noen avsnitt endres.

22. Komiteen understreker behovet for en grundig gjennomgang av språket i nynorskutgaven av Alminnelige bestemmelser.

23. Komiteen anser at Veiledningen gir nærmere informasjon og veiledning om hvordan de enkelte bestemmelser skal forstås, og hjelp til menighetene når Lokal grunnordning skal utarbeides. Det er viktig med et godt stikkordsregister, slik at Veiledningen kan fungere som en god oppslagsbok.

Komiteen mener det i tillegg er behov for en kortfattet veiledning, som gir nærmere informasjon om de enkelte punktene i Alminnelig bestemmelser, og som kan være egnet for de som har et medansvar for utviklingen av menighetens gudstjenesteliv.

24. Økonomi

Komiteen har fått oversendt notatet ”Gudstjenestereformen – økonomiske og administrative konsekvenser”.

Komiteen har ikke hatt tid til en grundig behandling av dokumentet, men konstaterer at en samlet kostnad for produksjon av det materielle reformen krever, inkl. betaling til rettighetshavere, utgjør ca 7 mill. kroner. Komiteen er orientert om at departementet ikke vil dekke noen av disse utgiftene over sitt budsjett.

Komiteen vil bemerke at en oversikt over de økonomiske konsekvenser av reformen burde ha vært fremlagt tidligere.

Forslag til vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

1. Kirkemøtet vedtar de vedlagte Alminnelige bestemmelser – Ordning for hovedgudstjenesten. Bestemmelsen trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011.
2. Bestemmelsene skal være tatt i bruk senest 1.søndag i advent 2012. Inntil Ordning for hovedgudstjeneste er godkjent i menigheten vil dagens bestemmelser gjelde.
3. Kirkemøtet tar til etterretning at gudstjenestereformen medfører betydelige utgifter. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet på nytt tar opp økonomien i reformen med FAD med sikte på å få til en tilfredsstillende fordeling av utgiftene.
Kirkemøtet ber videre at Kirkerådet etter at en avklaring foreligger, sender ut en oversikt som viser hvilke utgifter den enkelte menighet og fellestråd må dekke.

KM 7./11 Gudstenestereforma – almenne føresegner for dåp

Første innstilling frå komité E

Merknader frå komiteen

Komiteen sluttar seg til hovudlinene i framlegget 7.1.3.11, men vil kome med følgjande endringar. Den nynorske versjonen vert lagt til grunn. Dei to framlegga slik dei føreligg i 7.1.2/11 og 7.1.3/11 samsvarar ikkje på alle punkt, og i det følgjande ligg nynorskversjon til grunn. Komiteen føreset at ein omset endringane frå det endeleg vedtaket til bokmål i etterkant.

Til den innleiande setninga: ”Dåpen høyrer til vanleg med i hovudgudstenesta”, vert endra til ”Dåpen vert normalt forretta i hovudgudstenesta.” (jf. bokmålsversjonen)

Til 1 Det er eit vilkår for dåp av born at dei får oppseding i kristen tru. Når borna blir døypte, ventar derfor kyrkja at dei skal ta del i den trusopplæringa som kyrkja gjev.
Komiteen vil endre siste setning til ” får trusopplæring i heim og kyrkje” (som det står i bokmålsversjonen) og leggje til setninga: ”Foreldra har hovudansvar for dette.”

Til 3 Stryk: ”Der geografiske eller andre tilhøve ikkje er til hinder, skal”

Til 5 Nynorsk har ”ikkje forkastar”, det skal også stå i bokmålsversjonen som skriv ”anerkjenner”.

Til 8 ”Dersom dei ikkje har nådd den religiøse myndigalderen,” vert endra til ” Dersom dei ikkje er religiøst myndige,”

Til 9 ”kan døypast på sjukehus eller heime.” vert endra til ”kan døypast ein annan stad.”

Framlegg til vedtak

Komiteen tilrår at Kyrkjemøtet fattar følgjande vedtak:

1. Kyrkjemøtet vedtek dei vedlagte Allmenne føresegner for dåp. Føresegnene trer i kraft frå 1. søndag i advent 2011.

Allmenne føresegner for dåp

Dåpen *vert normalt forretta* i hovudgudstenesta. Ein kan òg ha dåp i ei eiga dåpsgudsteneste.

Barnedåp

1 Det er eit vilkår for dåp av born at dei får oppseding i kristen tru. Når borna blir døypte, ventar derfor kyrkja at dei får trusopplæring i heim og kyrkje. *Foreldra har hovudansvar for dette.*

2 Den norske kyrkja reknar med at den som er medlem i kyrkja, melder barnet sitt til dåp. Dersom det let seg gjera, bør barnet døypast før det er fire månader.

3 Dåp skal meldast i god tid til kyrkjekontoret. [...] Presten eller ein annan på vegner av presten, skal ha samtale med foreldra om dåpen og dåpsliturgien før barnet blir døypt.

4 Barnet skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vere fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen.

5 Fadrane tek på seg viktige oppgåver med å gje barnet opplæring i den kristne trua og må veljast med det for auget. Fadrane må vera medlemmer i Den norske kyrkja, eller dei kan vera andre kristne som *ikkje forkastar* barnedåpen. Presten ser til at valet av fadrar er i tråd med desse vilkåra. Dersom det blir aktuelt å utelata som fadder ein medlem i Den norske kyrkja som har fylt 15 år, skal saka leggjast fram for biskopen.

Dåp av vaksne

6 Før dåp av vaksne skal presten prøva den kristne kunnskapen og haldninga til dåpskandidaten og sjå til at han eller ho får ei tilpassa undervisning og rettleiing før dåpen.

7 Den som skal døypast (dåpskandidaten), skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vera fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen. Sjå elles punkt 5 om val av fadrar.

8 Unge som ønskjer å bli døypte i konfirmasjonstida, bør helst døypast etter dei ordningane i dåpsliturgien som gjeld dåp av store born, unge og vaksne. *Dersom dei ikkje er religiøst myndige*, blir innmeldinga til konfirmasjon rekna som samtykke frå foreldra eller frå den som har foreldreretten, til at dei kan døypast.

Nauddåp

9 Eit udøypt barn som ikkje kan takast med til kyrkja fordi det er sjukt eller veikt, eller på grunn av andre spesielle tilhøve, kan døypast *ein annan stad*. Det same gjeld vaksne som ikkje er døypte.

10 Nauddåp av born krev samtykke frå minst éin av foreldra.

11 Dersom det ikkje er råd å få kontakt med presten (på sjukehuset eller i kyrkjelyden), eller dersom presten ikkje kan nå fram i tide, kan kven som helst som respekterer den kristne dåpen, døypa barnet.

12 Dåpsvatnet skal helst vera temperert, og det bør slåast opp i eit fat før sjølve dåpshandlinga byrjar.

13 Ved nauddåp treng ein ikkje nemna noko namn på barnet dersom det enno ikkje har fått namn.

14 Nauddåp er ein fullt ut gyldig dåp, og den som er døypt med nauddåp, skal ikkje døypast igjen. For at det skal vera ein gyldig dåp, må den som står for handlinga, i det minste seie fram orda "Eg døyper deg til namnet åt Faderen, Sonen og Den heilage ande".

15 Foreldra bør vera til stades så sant dei kan. Det skal helst vera minst to vitne til stades i tillegg til den som døyper. Foreldra kan vera vitne.

16 Vitna er ikkje fadrar. Dei skal kunna stadfesta at dåpen er utført. Andre plikter har dei ikkje. Foreldra kan seinare bestemta kven dei ønskjer som fadrar til barnet.

17 Den som har utført nauddåp, sørgjer for å melda frå til prestekontoret på sjukehuset eller i kyrkjelyden der barnet er døypt.

Stadfesting av nauddåp

18 Dersom eit barn som er døypt med nauddåp, lever opp, skal foreldra etter avtale ta med barnet til kyrkja i samband med ei av dei ordinære gudstenestene. Her skal det gjerast kjent at barnet er døypt, og barnet skal presenterast for kyrkjelyden. Det same gjeld for ein vaksen som er døypt med nauddåp.

Heimedåp

19 Der det er laga ein praksis for dåp i heimen, kan biskopen godkjenna heimedåp etter fastsett liturgi (jf. mellom anna sak KR 60/08).

Plenumsbehandling 1 Alminnelige besemmelser og almenne føresegner for dåp

Dirigent: Andreas H. Aarflot

Saksordfører: Arne Leon Risholm

Disse hadde ordet:

Karin-Elin Berg, Kristian Myhre, Dag Landmark, Line Langseth Bakkum, Per Oskar Kjølaas, Egil Morland, Geir Ivar Bjerkestrand, Jonathan Grell, Terje Fonk, Stein Reinertsen, Jan Erik Sundby, Målfrid Isene, Lars Tore Nerbøvik, Johannes Leiknes Nag, Laila Riksaasen Dahl, Jofrid Trandem Myhre, Inger Kari Søyland, Karen Junker, Arne Tveit, Kjell Rune Wirgenes, Lars Erlend Kielland, Terje Fonk, Dagrud Olavsrud Antonsen, Solveig Fiske, Oddrun Remvik, Anne Dalheim, Nils Mathis N. Eira, Helge Nilsen, Marius Berge Eide.

Endringsforslag

Kristian Myhre:

B 10, Etter første avsnitt, nytt avsnitt:

”Rekkefølgen på ledd II, III og IV i grunnstrukturen kan fravikes i lokale ordninger.”

Dag Landmark:

Endring til B 5

”Kirketjener/klokker eller den som utfører klokkefunksjonen påser...”

Line Langseth Bakkum:

Dåp av voksne p. 8.

Stryke siste setning ”Dersom dei ikkje er...”

Per Oskar Kjølaas:

s. 5, 9. avsnitt:

”Ut fra pastorale og kirkelige hensyn...” strykes og erstattes med pkt. 12 i gudstjenestebokens felles veiledning – generalrubrikker.

Geir Ivar Bjerkestrand:

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste.

B. Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste

Nytt punkt 6:

I menighetens hovedgudstjeneste benyttes salmer fra godkjent hovedsalmebok, tilleggsalmebok, Kirkerådets salmedatabase, eller andre egnede kilder.

Terje Fonk:

Øverst s. 4:

Tas inn igjen: Grunnstrukturen...

Stein Reinertsen:

Allmenne føresegner for dåp.

Barnedåp pkt. 3:

Tillegg: Kyrkjekontoret i soknet der barnet bor

Stein Reinertsen:

S. 8 Menighetsrådets myndighet.

Nytt punkt: "når i gudstjenesten..." "barnet" erstattes med "dåpskandidaten".

Jan Erik Sundby:

Forslag til vedtak, punkt 3, siste ledd strykes og erstattes:

"KM ber videre om at Kirkerådet etter avklaring med FAD i samarbeid med KA utarbeider en oversikt som viser hvilke utgifter ulike kirkelige organ har ansvar for."

Målfrid S. Isene:

B. 11, s. 6, andra avsnitt:

Fra: Før prosesjonen kan liturgen be en kort bønn sammen med de medvirkende.

Til: Liturg eller en av de medvirkende kan be en kort bønn sammen før prosesjonen.

Lars Tore Nerbøvik:

Tillegg i liste over det soknerådet kan bestemme:

Plassering i gudstjenesta av når det hører med eit vitnemål, helsing eller spørsmål om forbøn, i samråd med liturgen.

Johannes Leiknes Nag:

- Merknadens pkt 16 tas ut.

- Opprettholder opprinnelig (KM 2010) setning på s. 4 i alm. best. for hovedgudstjeneste

Laila R. Dahl:

Forslag 1

B 8. Siste setning: "Preken holdes normal fra prekestolen."

Forslag 2

Ønsker å opprettholde pkt. B10 fra KM 2010 i endret form:

"Grunnstrukturen kan fravikes når særlige grunner taler for det. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknad sendes tjenestevei."

Jofrid Trandem Myhre:

1) Endringsforslag til merknad 13:

Stryke første del av setning: "En bør unngå at medvirkende svirrer rundt i kirken."

2) Endringsforslag C, pkt. 3 (hva MR har myndighet til å fatte beslutning om):

- Når i gudstjenesten dåpsbarnet/dåpskandidatens fulle navn skal nevnes.

Inger Karin Søyland:

Endring i B 10, 4. ledd, s. 4 i hoveddokument, i avsnitt om vin:

Sette inn som 1. setning: Det skal brukes avalkoholisert vin.

Resten av avsnittet tilpasses denne endring.

Arne Tveit:

Avsnittet:

Rekkefølgen i en større prosesjon ordnes gjerne etter stigende alder og kirkelig stilling.

Foreslår å fjerne hele avsnittet.

Kjell Rune Wirgenes:

Bør strykes i punkt IV Nattverd, 3. avsnitt, andre linje, skal kun benytte glutenfritt brød
Eller

Ved bruk av glutenprodukter i Nattverden, må vinen straks destrueres etter nattverd.

Kalken rengjøres etter prosedyre.

Karen Junker:

Allmenne føresegner for dåp (sak 7.4)

Pkt. 8 Setningen: ”Dersom dei ikkje er religiøst myndige...” endres til ”Dersom dei ikkje er religiøst myndige, skal det innhentes eget samtykke til dåp.”

Saka vart sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité E – Almennelige bestemmelser

Komiteens merknader

Komiteen slutter seg i hovedsak til saksdokumentet og vil særlig understreke:

1. Komiteen anser at regelverket gir tydelige føringer for hvem som har avgjørelsesmyndighet når det gjelder fastsetting av Lokal grunnordning, hvem som leder forberedelsen og gjennomføringen av de enkelte hovedgudstjenestene, og den rolle og det ansvar som øvrige medvirkende har.

Etter komiteens mening er det avgjørende viktig at rolle- og ansvarsforhold er utformet på en slik måte at det skaper trygghet og tydelighet, samtidig som det inspirerer til medvirkning og engasjement.

2. Komiteen mener det er viktig at Almennelige bestemmelser både er kortfattet og samtidig gir den nødvendige informasjon til de som skal forholde seg til disse bestemmelsene.

3. Komiteen er opptatt av en god balanse mellom felles, trygge rammer og lokalmenighetens muligheter og frihet til å utforme gudstjenester med lokal forankring (stedegengjøring) og bred medvirkning.

4. Komiteen foreslår noen mindre endringer og presiseringer, og foreslår at enkelte punkter eller avsnitt flyttes.

Komiteen foreslår at

- bestemmelser som gjelder ikrafttredelse og overgangsordninger tas inn sist i regelverket.

- diakonens og kateketens gudstjenestelige funksjoner flyttes fra A.4 til B.3, da dette ikke er definisjoner.

- pkt. A.5 flyttes til A.1, for å understreke at de alminnelige bestemmelser også gjelder andre gudstjenester i den grad de omhandler samme forhold.

5. Komiteen mener bestemmelsen i A.3 kan skape misforståelser i forhold til andre bestemmelser, bla. C.2. I pkt A.3 heter det at Alminnelige bestemmelser ”fullt ut vil erstatte” bestemmelser om Andre gudstjenester i Gudstjenesteboka, og også erstatter ”alt tidligere angitt regelverk i Forsøkssaker...”, samtidig som det heter i C.2 annet ledd at ”det kan også brukes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk for Den norske kirke[...].der Ordningen for hovedgudstjeneste åpner opp for det.” Dette vil kunne avhjelpest ved at en i A.3 legger til at Alminnelige bestemmelser erstatter tidligere angitt regleverk med mindre bestemmelser herfra er videreført i Alminnelige bestemmelser og rubrikkene i Ordning for hovedgudstjeneste.

6. Pkt B.1 bør omformuleres slik at en unngår å nevne noen spesielle grupper. Komiteen mener deltakelse bør gjelde hele bredden av kirkens medlemmer. Ansatte og frivillige medarbeidere må arbeide sammen for å nå frem til den gudstjenestefeiringen som menigheten ønsker.

7. Komiteen ser at det er noen gjentakelser i dokumentet, men mener at de som nå står er tjenelige for å unngå misforståelser. Komiteen foreslår derfor at det i pkt B.2 står at liturgen har det *overordnede* ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten, i samsvar med teksten i D.4. Videre foreslår komiteen at resten av teksten i B.2 første punktum tas ut da dette ansees å være tilstrekkelig ivaretatt.

8. Pkt B.3 foreslås omformulert uten at det saklige innholdet endres.

9. Pkt B.4 ansees unødvendig, da denne bestemmelsen om menighetsrådets avgjørelsesmyndighet er ivaretatt i pkt C og D.1.

10. I pkt B.5 foreslår komiteen en kortere og mer generell tekst i stedet for en oppramsing av enkelte klokkefunksjoner. Oppgaver knyttet til å gjøre kirkerommet klart for bruk, vil være nedfelt i stillings- og arbeidsbeskrivelser for klokker, kirketjener og/eller andre som skal ivareta disse funksjonene.

11. Når det gjelder forslaget om at ”menigheten står under første og siste salme” er komiteen delt. På Kirkemøtet 2010 ble dette drøftet av komiteen:

Komiteen har drøftet hvordan en kan få en gjenkjennelig gudstjeneste uten at det går ut over de lokale tradisjoner og ønsker. Dette gjelder særlig om en skal stå under første og siste salme. Selv om det kan være gode grunner for å ha felles ordninger om dette, finner komiteen det tjenlig å la menighetsrådet bestemme dette. Det er naturlig at menigheten står under prosesjoner. Komiteen mener at det fastsettes i lokal grunnordning når man skal stå under salmesang. (jf KM 7/11 s.5 pkt.7)

Kirkerådet har i sitt forslag anbefalt at menigheten står under første og siste salme, og at det er viktig med trygghet og gjenkjennelighet rundt åpning og avslutning av gudstjenesten.

Komiteens flertall går inn for at menighetsrådet fastsetter ordning for om menigheten skal stå under første og siste salme i Lokal grunnordning. Kirkemøtet bør ikke detaljregulere menigheten på dette området. Et mindretall går inn for at menigheten står under først og siste salmen.

13. Komiteen er ikke bare opptatt av plasseringen av medvirkende under gudstjenesten, jf B.8, men også regien, bevegelsene og roen i en gudstjeneste. Det bør klargjøres når liturgen skal stå for alteret. Dette er viktige tema som det bør orienteres om i Veiledningen ..

14. Komiteen mener det er unødvendig å ha med en bestemmelse om at ”preken holdes normalt fra prekestolen”, jf B.8. Preken vil normalt holdes fra prekestolen, men dette bør kunne avgjøres lokalt ut fra de muligheter som kirkerommet gir, pedagogiske hensyn, synlighet osv.

15. I pkt. B.9 er fotografering, lyd- og billedopptak til bruk i offentlig sammenheng, nevnt. Det er fastsatt bestemmelser om dette i annet lovverk, som bør legges til grunn også for det som skjer i kirken. Komiteen er enig i dette. Et annet viktig spørsmål er privat fotografering m.v. under gudstjenesten. Dette er nevnt i pkt C.6, og det bør henvises til dette punktet her. Dette vil også være et tema som det bør sies noe om i Veiledningen.

16. Flertallet i komiteen mener innledningen under pkt. 10 bør utgå: "Grunnstrukturen kan fravikes i særskilte tilfeller. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknad sendes tjenestevei."

Under sak KM 08/10 ble det, ved en prøvevotering, flertall for at en ikke kunne endre grunnstrukturen, mens det under sak KM 04/10 ble flertall for at dette måtte være mulig ved særlige anledninger. Komiteen kan ikke se at det bør åpnes opp for dette for eksempel når menigheten ønsker å feire nattverd før preken. Dette kan ikke ansees å være særskilte tilfeller. Komiteen mener at grunnstrukturen bare skal kunne fravikes i helt spesielle tilfeller, og ser ikke at det er nødvendig med egen bestemmelse om dette.

Mindretallet går inn for følgende formulering: Grunnstrukturen kan fravikes når særlige grunner taler for det. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknad sendes tjenestevei.

17. I gudstjenestens hoveddeler inngår nattverd som pkt IV., jf B.10.Under C.2 er listet opp de elementene som skal være med i alle hovedgudstjenester, men her står det at "Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten." Etter komiteens mening ligger det her en spenning som bør drøftes nærmere. Ikke minst vil dette spørsmålet reise seg i forbindelse med visse typer hovedgudstjenester og når det skal være dåp.

18. Komiteen har merket seg at spørsmål om alkoholholdig/ avalkoholisert vin skal utredes nærmere, jf. saksorienteringen KM 7.1/11 s. 26. Komiteen har derfor ikke foreslått endringer på dette punktet, men ber om en snarlig utredning.

19. Komiteen foreslår en endring i bestemmelsen om å nekte en person adgang til nattverd.

20. Komiteen foreslår noen mindre endringer under pkt 11 om prosesjoner, i pkt. C Bestemmelser for Fastsetting av Lokal grunnordning og i pkt D om Avgjørelsesmyndighet. Komiteen slutter seg i hovedsak til de forslag som Kirkerådet har anbefalt. Komiteen foreslår dessuten noen mindre endringer og at rekkefølgen på noen avsnitt endres.

21. Komiteen understreker behovet for en grundig gjennomgang av språket i nynorskutgaven av Alminnelige bestemmelser.

22. Komiteen anser at Veiledningen gir nærmere informasjon og veiledning om hvordan de enkelte bestemmelser skal forstås, og hjelp til menighetene når Lokal grunnordning skal utarbeides. Det er viktig med et godt stikkordsregister, slik at Veiledningen kan fungere som en god oppslagsbok.

Komiteen mener det i tillegg er behov for en kortfattet veiledning, som gir nærmere informasjon om de enkelte punktene i Alminnelig bestemmelser, og som kan være egnet for de som har et medansvar for utviklingen av menighetens gudstjenesteliv.

23. Komiteen mener regelverket bør ordnes og struktureres slik at samtlige dokumenter som gjelder gudstjenestereformen får et enhetlig preg.

24. Økonomi

Komiteen har fått oversendt notatet "Gudstjenestereformen – økonomiske og administrative konsekvenser".

Komiteen har ikke hatt tid til en grundig behandling av dokumentet, men konstaterer at en samlet kostnad for produksjon av det materielle reformen krever, inkl. betaling til rettighetshavere, utgjør ca 7 mill. kroner. Komiteen er orientert om at departementet ikke vil dekke noen av disse utgiftene over sitt budsjett.

Komiteen vil bemerke at en oversikt over de økonomiske konsekvenser av reformen burde ha vært fremlagt tidligere.

Forslag til vedtak

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

1. Kirkemøtet vedtar de vedlagte Alminnelige bestemmelser – Ordning for hovedgudstjeneste. Bestemmelsen trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011.
2. Bestemmelsene skal være tatt i bruk senest 1. søndag i advent 2012. Inntil Ordning for hovedgudstjeneste er godkjent i menigheten vil dagens bestemmelser gjelde.
3. Kirkemøtet tar til etterretning at gudstjenestereformen medfører betydelige utgifter. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet på nytt tar opp økonomien i reformen med FAD med sikte på å få til en tilfredsstillende fordeling av utgiftene.

Kirkemøtet ber videre om at Kirkerådet etter avklaring med FAD, i samarbeid med KA, utarbeider en oversikt som viser hvilke utgifter ulike kirkelige organer har ansvar for.

Endeleg innstilling frå komité E – Allmenne føresegner for dåp

Merknader frå komiteen

Komiteen sluttar seg til hovudlinene i framlegget 7.1.3/11, men vil kome med følgjande endringar. Den nynorske versjonen vert lagt til grunn. Dei to framlegga slik dei føreligg i 7.1.2/11 og 7.1.3/11 samsvarar ikkje på alle punkt, og i det følgjande ligg nynorskversjon til grunn. Komiteen føreset at ein omset endringane frå det endeleg vedtaket til bokmål i etterkant.

Til den innleiande setninga: "Dåpen høyrer til vanleg med i hovudgudstenesta", vert endra til "Dåpen vert normalt forretta i hovudgudstenesta." (jf. bokmålsversjonen)

Til 1 Det er eit vilkår for dåp av born at dei får oppseding i kristen tru. Når borna blir døypte, ventar derfor kyrkja at dei skal ta del i den trusopplæringa som kyrkja gjev. Komiteen vil endre siste setning til " får trusopplæring i heim og kyrkje" (som det står i bokmålsversjonen) og leggje til setninga: "Foreldra har hovudansvar for dette."

Til 3 Stryk: "Der geografiske eller andre tilhøve ikkje er til hinder, skal"

Til 5 Nynorsk har "ikkje forkastar", det skal også stå i bokmålsversjonen som skriv "anerkjenner".

Til 8 "Dersom dei ikkje har nådd den religiøse myndigalderen," vert endra til " Dersom dei ikkje er religiøst myndige,"

Til 9 "kan døypast på sjukehus eller heime." vert endra til "kan døypast ein annan stad."

Når det gjeld bruk av tidligare liturgiar, meiner komiteen at Almenne føresegner for Ordning for hovedgudstenesta også gjeld for dåp.

Framlegg til vedtak

Komiteen tilrår at Kyrkjemøtet fattar følgjande vedtak:

1. Kyrkjemøtet vedtek dei vedlagte Allmenne føresegner for dåp. Føresegnene trer i kraft frå 1. søndag i advent 2011.

2. Biskopen kan etter søknad godkjenne at kyrkjelydar held fram med å bruke dåpsliturgiane frå 1920 og 1997 . Godkjenning kan gjevast for inntil fire år av gangen.

Allmenne føresegner for dåp

Dåpen vert normalt forretta i hovudgudstenesta. Ein kan òg ha dåp i ei eiga dåpsgudsteneste.

Barnedåp

1 Det er eit vilkår for dåp av born at dei får oppseding i kristen tru. Når borna blir døypte, ventar derfor kyrkja at dei får trusopplæring i heim og kyrkje. Foreldra har hovudansvar for dette.

2 Den norske kyrkja reknar med at den som er medlem i kyrkja, melder barnet sitt til dåp. Dersom det let seg gjera, bør barnet døypast før det er fire månader.

3 Dåp skal meldast i god tid til kyrkjekontoret der barnet bur. Presten eller ein annan på vegner av presten, skal ha samtale med foreldra om dåpen og dåpsliturgien før barnet blir døypt.

4 Barnet skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vere fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen.

5 Fadrane tek på seg viktige oppgåver med å gje barnet opplæring i den kristne trua og må veljast med det for auget. Fadrane må vera medlemmer i Den norske kyrkja, eller dei kan vera andre kristne som ikkje forkastar barnedåpen. Presten ser til at valet av fadrar er i tråd med desse vilkåra. Dersom det blir aktuelt å utelata som fadder ein medlem i Den norske kyrkja som har fylt 15 år, skal saka leggjast fram for biskopen.

Dåp av vaksne

6 Før dåp av vaksne skal presten prøva den kristne kunnskapen og haldninga til dåpskandidaten og sjå til at han eller ho får ei tilpassa undervisning og rettleiing før dåpen.

7 Den som skal døypast (dåpskandidaten), skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vera fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen. Sjå elles punkt 5 om val av fadrar.

8 Unge som ønskjer å bli døypte i konfirmasjonstida, bør helst døypast etter dei ordningane i dåpsliturgien som gjeld dåp av store born, unge og vaksne. Dersom dei ikkje er religiøst myndige, må foreldra eller den som har foreldreretten, gje samtykke til at dei kan døypast.

Nauddåp

9 Eit udøypt barn som ikkje kan takast med til kyrkja fordi det er sjukt eller veikt, eller på grunn av andre spesielle tilhøve, kan døypast ein annan stad. Det same gjeld vaksne som ikkje er døypte.

10 Nauddåp av born krev samtykke frå minst éin av foreldra.

11 Dersom det ikkje er råd å få kontakt med presten (på sjukehuset eller i kyrkjelyden), eller dersom presten ikkje kan nå fram i tide, kan kven som helst som respekterer den kristne dåpen, døypa barnet.

12 Dåpsvatnet skal helst vera temperert, og det bør slåast opp i eit fat før sjølve dåpshandlinga byrjar.

13 Ved nauddåp treng ein ikkje nemna noko namn på barnet dersom det enno ikkje har fått namn.

14 Nauddåp er ein fullt ut gyldig dåp, og den som er døypt med nauddåp, skal ikkje døypast igjen. For at det skal vera ein gyldig dåp, må den som står for handlinga, i det minste seie fram orda "Eg døyper deg til namnet åt Faderen, Sonen og Den heilage ande".

15 Foreldra bør vera til stades så sant dei kan. Det skal helst vera minst to vitne til stades i tillegg til den som døyper. Foreldra kan vera vitne.

16 Vitna er ikkje fadrar. Dei skal kunna stadfesta at dåpen er utført. Andre plikter har dei ikkje. Foreldra kan seinare bestemta kven dei ønskjer som fadrar til barnet.

17 Den som har utført nauddåp, sørgjer for å melda frå til prestekontoret på sjukehuset eller i kyrkjelyden der barnet er døypt.

Stadfesting av nauddåp

18 Dersom eit barn som er døypt med nauddåp, lever opp, skal foreldra etter avtale ta med barnet til kyrkja i samband med ei av dei ordinære gudstenestene. Her skal det gjerast kjent at barnet er døypt, og barnet skal presenterast for kyrkjelyden. Det same gjeld for ein vaksen som er døypt med nauddåp.

Heimedåp

19 Der det er laga ein praksis for dåp i heimen, kan biskopen godkjenna heimedåp etter fastsett liturgi (jf. mellom anna sak KR 60/08).

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordførar: Arne Leon Risholm

Desse hadde ordet:

Per Oskar Kjølås, Arnstein Bleiktvedt, Egil Morland, Bjørn Solberg, Jens-Petter Johnsen, Lars Erlend Kielland, Henny Koppen, Erling Pettersen, Helga Haugland Byfuglien, Svein Arne Lindø, Astrid Ulvestad Øygard, Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Ivar Vegge, Inger Kari Søyland.

Endringsframlegg

Framlegg frå 1. plenum:

Kristian Myhre: Opprettholder forslaget. Til votering.

Dag Landmark: Tatt inn av komiteen.

Line Langseth Bakkum: Tatt inn av komiteen

Per Oskar Kjølås: Opprettholder forslaget. Til votering.

Geir Ivar Bjerkestrand: Opprettholder forslaget. Til votering.

Terje Fonk: Ikke tatt inn av komiteen. Frafaller.

Stein Reinertsen: Tatt inn av komiteen

Jan Erik Sundby: Tatt inn av komiteen

Målfrid Isene: Tatt inn av komiteen.

Lars Tore Nerbøvik: Tatt inn av komiteen.

Johannes Leiknes Nag: Tatt inn av komiteen.

Laila Riksaasen Dahl: Ikke tatt inn av komiteen. Frafaller

Jofrid Trandem Myhre: Tatt inn av komiteen

Inger Kari Søyland: Ikke tatt inn av komiteen. Frafaller.

Arne Tveit: Tatt inn av komiteen.

Kjell Rune Wirgenes: Ikke tatt inn av komiteen. Frafaller.
Karen Junker: Tatt inn av komiteen.

Votering

Fra komiteens merknader, pkt 11, siste avsnitt:

”Komiteens flertall går inn for at menighetsrådet fastsetter ordning for om menigheten skal stå under første og siste salme i Lokal grunnordning. Kirkemøtet bør ikke detaljregulere menigheten på dette området. Et mindretall går inn for at menigheten står under først og siste salmen.”

Mindretallet 38 stemmer. 67 stemmer for flertallet. Flertallets forslag ble vedtatt.

Kristian Myhre: 11 stemmer for. Forslaget falt.

Formuleringen til mindretallets i komiteen (s. 4, avsnitt 3): ”Grunnstrukturen kan fravikes når særlige grunner taler for det. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknad sendes tjenestevei.”

Mindretallet: 75 stemmer. Flertallet: 30 stemmer. Mindretallets forslag ble vedtatt.

Per Oskar Kjølaas: 59 stemmer for. Forslaget ble vedtatt.

105 stemmeberettigede.

Geir Ivar Bjerkestrand: 47 stemmer for. Forslaget falt.

104 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak – Alminnelige bestemmelser

Komiteen anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

1. Kirkemøtet vedtar de vedlagte Alminnelige bestemmelser – Ordning for hovedgudstjeneste. Bestemmelsen trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011.
2. Bestemmelsene skal være tatt i bruk senest 1.søndag i advent 2012. Inntil Ordning for hovedgudstjeneste er godkjent i menigheten vil dagens bestemmelser gjelde.
3. Kirkemøtet tar til etterretning at gudstjenestereformen medfører betydelige utgifter. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet på nytt tar opp økonomien i reformen med FAD med sikte på å få til en tilfredsstillende fordeling av utgiftene.

Kirkemøtet ber videre om at Kirkerådet etter avklaring med FAD, i samarbeid med KA, utarbeider en oversikt som viser hvilke utgifter ulike kirkelige organer har ansvar for.

Enstemmig vedtatt.

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste

Vedtatt av Kirkemøtet 2011.

Gjelder fra 1. s. i advent 2011 og tas i bruk senest 1. s. i advent 2012.

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste er fastsatt av Kirkemøtet 10. april 2011 i medhold av kongelig resolusjon 13. oktober 2006 med hjemmel i Kongeriket Norges Grundlov 17. mai 1814 § 16.

Alminnelige bestemmelser består av følgende deler:

- A Regelverk og definisjoner
- B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste
- C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning
- D Avgjørelsesmyndighet
- E Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser

A Regelverk og definisjoner

1. "Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste" og "Ordning for hovedgudstjeneste" er det overordnede regelverket for Den norske kirkes hovedgudstjeneste.
2. Hovedgudstjenesten er menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik dette er forordnet av biskopen (jf. Tjenesteordning for biskoper (TOB) § 3). Andre gudstjenester på søn- og helligdager enn de biskopen forordner kan også regnes som hovedgudstjenester når menighetsrådet gjør vedtak om dette, jf. pkt. 56-60.
3. Regelverket gjelder bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste (jf. del B), for fastsetting av menighetens lokale grunnordning for hovedgudstjenester (jf. del C) og for avgjørelsesmyndigheten for disse (jf. del D). Regelverket skal sikre en felles ramme og innhold for feiring av hovedgudstjenester i Den norske kirke.

Regelverket er utformet som

- Alminnelige bestemmelser
- Liturgiteksten i Ordning for hovedgudstjeneste
- Rubrikker i Ordning for hovedgudstjeneste

4. Alminnelige bestemmelser gjelder også for andre gudstjenester som menigheten feirer i tillegg til hovedgudstjenestene, i den grad de omhandler de samme forhold.
5. Regelverket kan bare fravikes dersom ordningen selv og de enkelte ledd åpner for det.
6. Biskopen kan etter søknad godkjenne at menigheter fortsetter å bruke liturgi fra 1920 og 1977 eller deler av disse, enten fast eller et begrenset antall ganger pr. år. Godkjenning kan gis for inntil fire år av gangen. Menighetsmøtet skal gis mulighet til å uttale seg før menighetsrådet sender slik søknad. I menigheter som benytter samisk språk vil nåværende liturgi være gjeldende liturgi fram til samiske oversettelser av Ordning for hovedgudstjeneste er godkjent.
7. Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste gjelder også for dåp. Se Alminnelige bestemmelser for dåp.

Definisjoner

8. Med *Lokal grunnordning* menes de bestemmelser om utforming av hovedgudstjenester som menighetsrådet fatter vedtak om innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjeneste og de bestemmelser som gjelder for denne. jf. del C.
9. Med *liturg* menes ordinert prest, eller annen person som har fått biskopens fullmakt til å forrette gudstjenester og som har hovedansvaret for den *aktuelle* gudstjeneste.
10. Med *medliturg* menes alle personer som i tillegg til liturg utfører liturgiske oppgaver i gudstjenesten.
11. Med *kirkemusiker* menes menighetens kantor eller organist. Ved enkeltgudstjenester (jf. del B) gjelder dette tjenestegjørende kirkemusiker og ved fastsettelse av lokal grunnordning (jf. del C) den fast ansatte kirkemusiker.

B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste

12. Forberedelse og gjennomføring av hovedgudstjenesten bør skje ved bred delaktighet fra menighetens medlemmer. I gudstjenesten skal det legges vekt på universell utforming.
13. *Liturgen* har det overordnede ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten, jf. pkt. 71. Liturgen har rett til å treffe beslutning i alle forhold der beslutningsmyndigheten ikke er lagt til andre enn liturgen (jf. Tjenesteordning for menighetsprester § 7).
14. Tjenestegjørende *kirkemusiker* samarbeider med liturgen om forberedelse og gjennomføring av gudstjenesten og har ansvar for gudstjenestens musikalske innhold, samt rådgivning og veiledning av andre medvirkende som utfører musikalske oppgaver i gudstjenesten, jf. pkt. 73.

15. *Diakonens og kateketens* gudstjenestelige funksjoner er fastsatt i egne retningslinjer (jf. Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner).
16. Menighetsrådets avgjørelsesmyndighet for hovedgudstjenesten gjelder vedtak i rammen av Lokal grunnordning.
17. Prester bærer alba og stola ved liturgiske handlinger i hovedgudstjenesten. For annen bruk av liturgiske klær, se Retningslinjer for bruk av liturgiske klær.
18. Liturgen skal før gudstjenesten påse at alt er lagt til rette for at dåp, forkynnelse, forbønn og nattverdfeiring kan skje på en forsvarlig måte i den enkelte hovedgudstjeneste og at den enkelte medliturg har fått nødvendig opplæring.
19. Kirketjeneren, klokkeren eller den som utfører klokkefunksjonen påser at kirkerommet og utstyret er i orden og klart til å tas i bruk. Klokkeren kan ha et koordinerende ansvar for andre medliturger.
20. I menighetens hovedgudstjenester benyttes som hovedregel salmer fra godkjente salmebøker eller Kirkerådets salmedatabase.
21. Menigheten står
 - under inngangsprosesjon
 - under evangelieprosesjon
 - under hallelujavers og lesningen av evangelieteksten
 - under trosbekjennelsen
 - når en minnes de døde
 - under nattverdliturgien fra prefasjonsdialogen og frem til utdelingen begynner
 - under velsignelsen
 - under utgangsprosesjon

Spørsmålet om menigheten skal stå under første og siste salme og eventuelt andre salmer og ledd enn de som er nevnt ovenfor, avgjøres av menighetsrådet i Lokal grunnordning.

22. Plassering i kirkerommet

Det må tas hensyn til kirkens utforming når en skal vurdere plasseringen av medvirkende under gudstjenesten. For at liturgen skal fremtre som gudstjenestens leder, bør liturgen ha en synlig plass i koret eller i nærheten av alteret. Liturgen oppholder seg her når han/hun ikke har bestemte oppgaver.

Når medliturg leser bibeltekster og bønner, skjer dette normalt fra lesepult.

23. Fotografering, lyd- og bildeopptak til bruk i offentlig sammenheng kan bare skje dersom liturg og kirkemusiker, på forhånd har gitt samtykke til dette. Privat fotografering, se pkt. 67.

24. Hovedgudstjenesten har følgende grunnstruktur og hoveddeler:

- I. Samling
- II. Ordet
- III. Forbønn
- IV. Nattverd
- V. Sendelse

Grunnstrukturen kan fravikes når særlige grunner taler for det. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknad sendes tjenestevei.

25. Regler vedrørende gudstjenestens hoveddeler er dels utformet som rubrikker tilhørende de enkelte ledd i Ordning for hovedgudstjeneste, dels i det følgende:

I. Samling

26. Syndsbekjennelsen kan legges enten i samlingsdelen eller i forbønnsdelen. Menighetsrådet kan søke biskopen om at det i stedet for syndsbekjennelse kan benyttes godkjent ordning for skriftemål i hovedgudstjenesten.

27. Dåp i hovedgudstjenesten skjer normalt etter ledd 7, Lovsang / Gloria.

II. Ordet

28. *Tekstlesningen* skal hentes fra godkjent tekstbok for Den norske kirke. Evangelieteksten leses i hver hovedgudstjeneste.

29. *Prekenen* holdes normalt over evangelieteksten eller annen prekentekst som er fastsatt av Kirkerådet. Fortellingsteksten kan benyttes i stedet for oppsatt prekentekst. I særskilte tilfeller kan liturgen velge en fritt valgt bibeltekst som prekentekst.

III. Forbønn

30. Gudstjenestens forbønn bør være lokalt forankret, og fortrinnsvis ledes av en medliturg.

Ved utforming av bønner bør det tilstrebes inkluderende språk.

IV. Nattverd

31. Liturgen leder nattverdfeiringen. Liturg som er ordinert prest bærer messehagel, jf. Retningslinjer for bruk av liturgiske klær.

32. Før gudstjenesten kan brød og vin settes på alteret, på eget sidebord eller bæres inn ved gudstjenestens begynnelse og plasseres enten på alteret eller sidebordet. Liturgen har ansvar for at det er tilstrekkelig og egnet brød og vin til bruk ved nattverden.

33. Nattverdblødet kan være syret eller usyret. Blødet kan gis som oblat, eller det kan brytes fra et felles brød. Av hensyn til personer med cøliaki bør det kun benyttes glutenfritt brød. Når det gjelder oblater, skal disse være glutenfrie.

- 34.** Hvilken som helst type ren, vanlig druevin - hvit eller rød - kan benyttes til nattverden. Det kan også benyttes avalkoholisert vin av hvilken som helst type. Menighetsrådet avgjør hvilken type vin som skal benyttes. Vin som ikke er avalkoholisert, kan blandes med opp til 50 % vann, der vedkommende menighetsråd treffer bestemmelse om dette.
- 35.** Utdeling kan skje ved knefall ved alterringen (felles eller kontinuerlig) og/eller stående i andre deler av kirkerommet. Ved stående nattverd gjennomføres denne normalt ved at hver nattverddeltaker tar med en særkalk fram til utdelingsstedet og mottar vinen i denne. Intinksjon (dypping) kan også benyttes.
- 36.** Liturgen kan assisteres av medliturg(er) som er med under forberedelsen og utdelingen av måltidet.
- 37.** Liturgen avgjør hvilken nattverdbønn som skal benyttes og leder denne. Liturgen messer eller fremsier alltid den innledende prefasjonsdialogen, innstiftelsesordene, hilser menigheten under fredshilsen og sier tilsigelsesordene. En medliturg kan fremsi deler av nattverdbønnen. Ved utdelingen deler liturgen ut brødet.
- 38.** Brød og vin som blir til overs etter utdelingen skal behandles på verdig vis.
- 39.** Alle døpte kan delta i nattverden.
- 40.** De som kommer fram til nattverdbordet, og som ikke ønsker å motta nattverd, velsignes med håndspåleggelse eller korstegning og velsignelsesord av den som deler ut brødet (jf. Ordning for hovedgudstjenesten, ledd 20). De som ikke ønsker å motta nattverden, men velsignelsen, kan vise det ved å legge høyre hånd på venstre skulder.
- 41.** Dersom liturgen finner at pastorale og kirkelige hensyn tilsier det, kan personer som lever i åpenbar strid med kristen tro og moral, nektes adgang til nattverden. Dersom det oppstår spørsmål om å nekte et medlem av Den norske kirke adgang til nattverdbordet, skal saken forelegges biskopen.

V. Sendelse

- 42.** Normalt benyttes den aronittiske velsignelsen på menighetens hovedgudstjenester, og alltid når den feires som høymesse.

Prosesjoner

- 43.** Inngangs- og utgangsprosesjon. Deltakerne i prosesjonen representerer hele menigheten. Gudstjenestens medliturger og eventuelle dåpsbarn/dåpskandidater med følge kan delta i inngangsprosesjonen.

Hvis en bruker prosesjonskors, skal dette alltid bæres fremst i prosesjonen. Dette gjelder også prosesjonslys, som bæres ved siden av hverandre litt bak prosesjonskorset, jf. pkt. 67.

I inngangsprosesjonen kan man også bære inn brød og vin, dåpsvannet, tekstboken eller Bibelen og eventuelle gjenstander som symbol for gudstjenestens tema. Liturgen går bakerst.

Før prosesjonen kan liturgen eller en av de medvirkende, be en kort bønn.

Inngangsprosesjonen foregår under gudstjenestens preludium/forspill eller inngangssalme.

Utgangsprosesjonen skjer under gudstjenestens postludium eller utgangssalme. Liturgen avgjør rekkefølgen av medvirkende ved utgangsprosesjon. Menigheten følger normalt prosesjonen ut av kirken.

- 44.** *Evangelieprosesjon* kan benyttes ved lesningen av evangeliet. Under evangelieprosesjonen synger menigheten halleluja- eller salmevers, eller det kan fremføres egnet musikk.
- 45.** *Festprosesjon.* Som festtog er prosesjon naturlig ved de kirkelige høytider og på spesielle festdager i menighetens liv, og likedan ved konfirmasjon og vigslingshandlinger. Festprosesjon kan ledsages av ringing med alle klokker eller kiming til prosesjonen kommer inn i kirkerommet.

Bruk av lys

- 46.** Brennende alterlys (og påskelys) symboliserer Kristi nærvær i menigheten. Det brukes bare hvite, levende lys. Etter gammel tradisjon i Den norske kirke har alteret to lysestaker, hver med ett lys. Når det er flere lysestaker og noen av disse ikke brukes under gudstjenesten, fjernes de fra alteret. Der kirkens interiør gjør det naturlig, kan lave lys settes på den ene kortsiden av alteret, eller lysene kan stå f. eks. i staker på gulvet.
- 47.** Når andre lys i kirken tennes, for eksempel etter lesning av spesielle tekstavsnitt og i tilknytning til dåpen (dåpslys), bør ilden til lysteningen komme fra alterlysene eller påskelyset etter den skikk som er i menigheten. Vedtak om bruk av dåpslys gjøres av menighetsrådet i samråd med menighetens prester, se pkt. 60. For utdypende regler, se Retningslinjer om liturgisk inventar og utstyr.
- 48.** Påskelyset brukes først og fremst ved påskennattsgudstjenesten. Det kan stå tent i alterområdet ved alle gudstjenester i påsketiden, til og med Kristi himmelfartsdag. Ellers i året kan det stå ved døpefonten og brenne under dåpshandlingen.
- 49.** Lysholder/Lysglobe kan plasseres på passende sted i kirkerommet, gjerne i koret eller ved inngangen. Utformingen må tilpasses kirkerommet og plasseres brannmessig forsvarlig. Uavhengig av utforming skal lysholderen/lysgloben ha et lys som kan fungere som Kristuslys. Bruken tilpasses lokal tradisjon. For utdypende regler for bruk, se Retningslinjer om liturgisk inventar og utstyr.

Bruk av kirkens klokker

50. Se Retningslinjer for bruk av kirkens klokker.

C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning

51. *Menighetsrådet* har ansvar for å utarbeide forslag til og vedta Lokal grunnordning for menighetens gudstjenesteliv. Menighetsrådets vedtak om dette nedfelles i en protokoll.

52. Menighetsrådet kan oppnevne et gudstjenesteutvalg som forbereder og utarbeider vedtaksforslag.

Dersom det opprettes et gudstjenesteutvalg, har soknepresten sete i utvalget som leder av menighetens gudstjenesteliv, som fagperson i teologi og liturgikk, og ut fra sitt ordinasjonsløfte (jf. Ordning for Vigsling til prestedtjeneste og Tjenesteordning for menighetsprester § 10 andre ledd). Kirkemusiker har sete i gudstjenesteutvalget ut fra sitt ansvar for å lede menighetens kirkemusikalske arbeid og som fagperson i liturgikk og kirkemusikk. (Vedrørende kantor, se Ordning for Vigsling til kantor pkt. 9, og Tjenesteordning for kantor § 2).

53. Før Lokal grunnordning endelig fastsettes, skal menighetens prester, kirkemusikere, kateketer, diakoner og andre medarbeidere som er involvert i gudstjenestearbeidet, gis anledning til å uttale seg om forslaget. Deretter skal forslaget legges fram for *menighetsmøtet* til drøfting og uttalelse, jf. pkt. 69.

54. Lokal grunnordning fastsettes for en bestemt periode, fortrinnsvis 2- 4 år.

55. Menighetsrådets vedtak om Lokal grunnordning sendes tjenestevei til biskopen, som godkjenningsmyndighet (jf. TOB § 4). Uttalelser fra menighetsmøtet, fra et eventuelt mindretall i menighetsrådet og eventuelt fra soknepresten følger saken.

56. Den vedtatte lokale grunnordningen skal gjøres kjent for menigheten, og er å forstå som en bindende ordning. Menighetens hovedgudstjenester skal planlegges og utføres i samsvar med denne.

57. I Lokal grunnordning gjøres vedtak om høymessen og om andre typer hovedgudstjenester. Med andre typer hovedgudstjenester menes hovedgudstjenester som menigheten regelmessig feirer og som kan gjenkjennes med en bestemt profil eller lokalt særpreg.

58. Menighetsrådet fastsetter ulike typer hovedgudstjenester innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjeneste med rubrikker. Det kan også brukes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk for Den norske kirke, så som ordning for Forenklet høymesse, Prekengudstjeneste mv., der Ordningen for hovedgudstjeneste åpner opp for det.

59. Følgende elementer skal være med i alle hovedgudstjenester:

- Salmer
- Inngangsort
- Samlingsbønn
- Syndsbekjennelse
- Tekstlesning (Evangelium)
- Preken
- Trosbekjennelse
- Forbønn
- Fadervår
- Velsignelsen

Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten.

60. Ved fastsettelsen av de forskjellige typer hovedgudstjenester tydeliggjøres hva som er fast og hva som er variabelt. Disse vedtakene danner rammene for feiringen av hovedgudstjenesten.

61. Der det er naturlig kan andre språk brukes på enkeltledd.

62. Lokalt utformet samlingsbønn og syndsbekjennelse som skal brukes regelmessig i gudstjenesten, skal sendes tjenestevei til biskopen, som tilsynsmyndighet (jf. TOB § 1) for godkjenning.

63. Menigheter som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk er forpliktet til å ivareta samisk språk i sitt gudstjenesteliv. Dette innarbeides i Lokal grunnordning.

64. Menighetsrådet har myndighet til å fatte beslutninger om følgende spørsmål:
(Henvisninger til *ledd* i Ordning for hovedgudstjeneste (HG). Ordning for Dåp (D) og punkter i Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten (pkt.) og for Dåp i hovedgudstjenesten (D pkt.)

- utforming av gudstjenestens forberedelsesdel (HG ledd 1)
- hvilke samlingsbønner som skal benyttes til hvilke typer gudstjenester (HG ledd 4)
- bruk av dåpslys (D kap. III)
- når i gudstjenesten dåpsbarnets/dåpskandidatens fulle navn skal nevnes (HF ledd 3)
- plassering av, og valg av syndsbekjennelse(r) til hvilken type hovedgudstjeneste (HG ledd 5)
- valg av varianter av Kyrie og Gloria (HG ledd 6 og 7)
- bruk av ulike litanier (HG ledd 6 og 17)
- om det skal brukes Dagens bønn og eventuelt når (HG ledd 8)
- antall tekstlesninger i de forskjellige typer hovedgudstjenester (HG ledd 9-11)
- bruk av den apostoliske og/eller den nikenske trosbekjennelsen ved høytider og andre gudstjenester. (HG ledd 14)

- om det skal være kunngjøringer i gudstjenesten – i begynnelsen av forbønnsdelen eller annet sted (HG ledd 16)
- hvor eventuelle vitnesbyrd, hilsener og forbønnsønsker skal plasseres i gudstjenesten
- valg av forbønner og menighetssvar (HG ledd 17)
- om ordningen med å minnes de døde og be for de sørgende i etterkant av forbønnen skal benyttes (HG ledd 17)
- plassering og innsamlingsform(er) av takkofferet (HG ledd 18 og 19)
- valg av offerformål (kl § 9 tredje ledd)
- frembæring av nattverdgvarene (HG ledd 19)
- valg av type druevin, hvit eller rød, avalkoholisert eller med alkohol (pkt. 34)
- bruk av syret eller usyret brød/ oblat (pkt. 33)
- utdelingssted ved nattverden, (ved alterringen eller annet sted i kirkerommet) (pkt. 35, HG ledd 21)
- utdelingsform ved nattverd, (pkt. 35, HG ledd 22)
- tekstform i Fadervår (HG ledd 20)
- bruk av Fredshilsenens andre del (HG ledd 21)
- ringebestemmelser (pkt. 50)
- om menigheten skal sitte eller stå under første og siste salme og eventuelt andre salmer (pkt. 21)
- valg av liturgisk musikk til leddene:
Bønnerop (Kyrie), Lovsang (Gloria), Halleluja (ledd 12),
Trosbekjennelsen (Credo), Menighetssvar (Forbønn), Hilsen
(Prefasjonsdialog), Hellig (Sanctus), Fadervår, Du Guds Lam (Agnus Dei),
Velsignelsen
- Trosbekjennelsen (om den skal leses og/eller synges)
- Fadervår (om den skal leses og/eller synges)

65. I den lokale grunnordningen setter en opp retningslinjer for hovedgudstjenestene i årsplanen for menigheten, etter biskopens forordning. Her bestemmer menighetsrådet:

- hvor ofte en skal feire de ulike typene hovedgudstjenester i de forskjellige kirkene
- i hvilken kirke de særskilte høytidsdager skal feires, eventuelt vekslinger fra år til år
- hvordan menighetens trosopplæring blir integrert i gudstjenestefeiringen
- hvordan en skal ta hensyn til menighetens planer på andre områder, for eksempel diakoni, kirkemusikk og misjon

Soknepresten leder arbeidet med å utarbeide års- og halvårsplaner i samarbeid med resten av staben. Planen skal legges fram for menighetsrådet for godkjenning.

I kirker hvor det ikke holdes høytidsgudstjeneste på 1. dager, kan høytidsgudstjenesten legges til 2. dag.

- 66.** I Lokal grunnordning gjøres vedtak vedrørende dåp i hovedgudstjenesten:
- hvor ofte det kan være dåp i hovedgudstjenester
 - eventuelle bestemmelser av antall dåpsbarn/dåpskandidater i en og samme gudstjeneste
 - dåpens plassering i gudstjenestens struktur
- 67.** I Lokal grunnordning gjøres vedtak om praktiske forhold:
- bruken av kirkerommet før, under og etter gudstjenesten
 - bruk av medliturger og andre medvirkende (pkt. 10)
 - eventuell bruk av liturgiske klær for ikke-vigslede medliturger (pkt.17)
 - bruk av prosesjoner, prosesjonskors, prosesjonslys (pkt. 43)
 - retningslinjer vedrørende privat fotografering, lyd og bildeopptak under gudstjenestens forløp
 - andre faste rutiner ut fra lokalt særpreg og behov

D Avgjørelsesmyndighet

- 68.** *Menighetsrådet* vedtar Lokal grunnordning og sender denne tjenestevei til biskopen for godkjenning, jf. pkt. 55. Biskopen ser til at den lokale grunnordning er i overensstemmelse med Ordning for hovedgudstjeneste og melder tilbake om dette. Som tilsynsmyndighet kan biskopen kreve endringer og gi nærmere veiledning om menighetens gudstjenesteliv (TOB § 4).

Dersom menighetsrådet fastsetter gudstjenester i Lokal grunnordning utover de forordnede gudstjenester, må eventuelle økonomiske forpliktelser klareres med vedkommende myndighet (bispedømmeråd og/eller fellelsråd).

- 69.** *Menighetsmøtet* avgjør språk og målform for hovedgudstjenesten, også om det i et begrenset antall gudstjenester skal benyttes annet språk eller annen målform. Menighetsmøtet avgjør også valg av godkjent salmebok (jf. kl § 11).

Menighetsmøtet skal høres før fastsettelse av lokal grunnordning oversendes biskopen, deri også om menighetsrådet ønsker å søke biskopen om bruk av tidligere liturgier, jf. pkt. 6. Menighetsmøtet skal også høres om endring av tidspunkt for hovedgudstjenesten.

- 70.** *Biskopen* fører tilsyn med at de kirkelige råd i bispedømmet utfører sitt arbeid i lojalitet med den evangelisk-lutherske lære (TOB § 1 tredje ledd). Biskopen ser til at prestene forvalter sakramentene, forkynner og selv lever i overensstemmelse med den kristne tro, slik den er uttrykt i vår kirkes bekjennelse og ordninger (TOB § 1 annet ledd).

Biskopen forordner gudstjenester i soknenes kirker i bispedømmet (jf. TOB § 3) Dette innebærer blant annet antall gudstjenester i den enkelte kirke og tidspunkt for

de forordnede hovedgudstjenester. Dessuten utøver biskopen den myndighet som i liturgiens bestemmelser er tillagt biskopen (jf. TOB § 4).

71. *Liturgen* har det overordnede ansvaret for forberedelse og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste, og gjør dette i samarbeid med øvrige ansatte og frivillige. Uenighet om forhold ved en enkelt gudstjeneste avgjøres av liturgen innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjeneste og Lokal grunnordning.

Liturg avgjør valg av:

- inngangsort
- løftesord etter syndsbekjennelse
- annen predikant enn liturgen selv
- prekenform
- nattverdbønn

72. *Medliturger* som deltar ved utdeling av nattverd, skal normalt ha oppnådd religiøs myndighetsalder. Soknepresten godkjenner nattverdmedhjelpere.
73. *Kirkemusiker* gir veiledning og råd om de musikalske uttrykk. Kirkemusikerens oppgaver reguleres av arbeidsbeskrivelse tilhørende stillingen. Kantors oppgaver og ansvar reguleres av arbeidsbeskrivelse og tjenesteordning for kantor.
74. Gudstjenestelige funksjoner for *kateket* og *diakon* reguleres av de retningslinjer som er utarbeidet for dette.
75. Kirkerådet kan gi nærmere presiseringer av Alminnelige bestemmelser.
76. Kirkerådet fatter vedtak om Liturgiske forsøkssaker.

E Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser

77. Regelverket gjelder fra den tid Kirkemøtet har fastsatt.
78. Alminnelige bestemmelser erstatter
- I Felles veiledning (Generalrubrikker)
 - II Hovedgudstjenester på søn- og helligdager
- På sikt vil den også erstatte
- III Andre gudstjenester bestemt av kirkeåret og
 - IV Andre gudstjenester uavhengige av kirkeåret,
- alt angitt i Gudstjenestebok for Den norske kirke (Verbum 1996). Kirkemøtet fastsetter nærmere bestemmelser om pkt III og IV.
79. Alminnelige bestemmelser erstatter også alt tidligere angitt regelverk i Forsøkssaker fastsatt av Kirkerådet fra 1995 - 2010, med de generalrubrikker, alminnelige

bestemmelser og rubrikker som inngår i disse, med mindre bestemmelser herfra er videreført i Alminnelige bestemmelser og rubrikkene i Ordning for hovedgudstjeneste.

Dette gjelder forsøkssaker vedtatt i KR 23/95 om

- dåpslys
- alternative menighetssvar og forbønner i ordningen Familiegudstjeneste
- alternative forbønner i ordningen Høymesse
- forsakelsen i gudstjenesten
- særskilt om nattverd
- valg av salmer utenom Norsk salmebok

Videre gjelder det

- sak KR 57/96 (KR 63/96) tillegg til Norsk salmebok (Salmer 1997)
- sak KR 16/02 plassering av dåp
- sak KR 17/02 konfirmasjonstidens bønner
- sak KM 10/04 / KR 21/05 regional godkjenning av liturgiske forsøk (midlertidig delegasjon til biskopene)
- sak KR 66/05 Prøving av NT-05 i gudstjenesten og
- sak KR 24/06 Forbønn for Sametinget

DEN NORSKE KYRKJA

Frå Gudstenesteboka 2011

Allmenne føresegner for Ordning for hovudgudstenesta

Fastsett av Kyrkjemøtet 2011.

Gjeld frå 1. s. i advent 2011 og skal takast i bruk seinast 1. s. i advent 2012.

Allmenne føresegner for Ordning for hovudgudstenesta er fastsett av Kyrkjemøtet 10. april 2011 i samtykke med kongeleg resolusjon av 13. oktober 2006 med heimel i § 16 i Kongeriket Noregs Grundlov frå 17. mai 1814.

Allmenne føresegner inneheld:

A Regelverk og definisjonar

B Reglar for den enkelte hovudgudstenesta

C Reglar for fastsetjing av Lokal grunnordning

D Avgjerdsmakt

E Ikraftsetjing og overgangsreglar

A Regelverk og definisjonar

1. ”Allmenne føresegner for Ordning for hovudgudstenesta ” og ”Ordning for hovudgudstenesta ” er det overordna regelverket for hovudgudstenesta i Den norske kyrkja.
2. Hovudgudstenesta er kyrkjelyden si hovudsamling på søndagar og helgedagar, som biskopen har fastsett (jf. § 3 i Tenesteordning for biskopar (TOB). Andre gudstenester på søndagar og helgedagar enn dei biskopen har fastsett, kan òg reknast som hovudgudstenester når soknerådet gjer vedtak om det, jf. pkt. 57-60.
3. Regelverket gjeld for kvar hovudgudsteneste (jf. del B),for fastsetjing av den lokale grunnordninga for hovudgudstenester i kyrkjelyden (jf. del C) og kven som har avgjerdsmakta for desse gudstenestene (jf. del D). Regelverket skal sikra felles ramme og innhald for feiringa av hovudgudstenester i Den norske kyrkja.

Regelverket er utforma som

- Allmenne føresegner
- Liturgiteksten i Ordning for hovudgudstenesta
- Rubrikkar i Ordning for hovudgudstenesta

4. Allmenne føresegner gjeld både hovudgudstenesta og andre gudstenester som kyrkjelyden feirar, så sant dei handlar om det same
5. Unntak frå Regelverket kan berre gjerast dersom ordninga sjølv og dei ulike ledda opnar for det.
6. Biskopen kan etter søknad godkjenna at kyrkjelydar held fram med å bruka liturgiane frå 1920 og 1977, eller delar av dei, anten fast eller nokre gonger i året. Ei slik godkjenning kan ein få for inntil fire år om gongen. Soknemøtet skal få høve til å koma med sitt syn før soknerådet sender slik søknad. I kyrkjelydar som nyttar samisk språk, gjeld den liturgien som blir brukt i dag, til det ligg føre godkjende samiske omsetjingar av Ordning for hovudgudstenesta.
7. *Allmenne føresegner* for Ordning for hovudgudstenesta gjeld òg dåp. Reglar for dåp ligg føre i fullstendig form i innleiingsdelen til Ordning for dåp. Sjå Allmenne føresegner for dåp.

Definisjonar

8. *Lokal grunnordning* er dei reglane om utforming av hovudgudstenesta som soknerådet vedtek innanfor ramma av Ordning for hovudgudstenesta, og dei reglane som gjeld for denne ordninga, jf. del C.
9. *Litur* er ordinert prest eller ein annan person med fullmakt frå biskopen til å forretta gudstenester, og som har hovudansvaret for den aktuelle gudstenesta.
10. *Medliturg* er alle som i tillegg til liturgen gjer liturgiske oppgåver i gudstenesta.
11. *Kyrkjemusikar* er kantoren eller organisten i kyrkjelyden. Ved enkeltgudstenester (jf. del B) er det tenestegjerande kyrkjemusikar og ved fastsetjing av lokal grunnordning (jf. del C) den fast tilsette kyrkjemusikaren.

B Reglar for den enkelte hovudgudstenesta

12. Ei brei og samansett gruppe frå kyrkjelyden bør førebu og gjennomføra hovudgudstenesta. I gudstenesta skal ein leggja vekt på universell utforming.
13. *Liturgen* har det overordna ansvaret for å leia førebuinga og gjennomføringa av hovudgudstenesta, jf. pkt. 71. Liturgen har ret til å ta avgjerd på alle andre område enn der andre har avgjerdsrett (jf. § 7 i Tjenesteordning for menighetsprester).
14. *Tenestegjerande kyrkjemusikar* samarbeider med liturgen om førebuing og gjennomføring av gudstenesta og har ansvar for det musikalske innhaldet i gudstenesta, og skal i tillegg gje råd og rettleiing til andre som utfører musikalske oppgåver i gudstenesta, jf. pkt. 73.
15. Dei gudstenestelege funksjonane til *kateket* og *diakon* er regulerte av dei retningslinene som er utarbeidde for dei. (jf. Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner).
16. Den avgjerdsmakta *soknerådet* har for hovudgudstenesta, gjeld vedtak i ramma av Lokal grunnordning..
17. Prestar ber alba og stola når dei utfører liturgiske handlingar i hovudgudstenesta. Om annan bruk av liturgiske klede, sjå Retningslinjer for liturgisk klede.
18. Liturgen skal før gudstenesta sjå til at alt er lagt til rette for at dåp, forkynning, forbøn og nattverdfeiring kan gå føre seg på ein forsvarleg måte i den enkelte hovudgudstenesta, og at medliturg(ane) har fått nødvendig opplæring.
19. Kyrkjetenaren, klokkaren eller den som har klokkarfunksjonen, ser til at kyrkjerommet og utstyret er i orden og klart til bruk. Klokkaren kan ha eit koordinerande ansvar for andre medliturgar.

20. I hovudgudstenestene i kyrkjelyden skal hovudregelen vera at ein bruker salmar frå godkjende salmebøker eller frå salmedatabasen til Kyrkjerådet.

21. Kyrkjelyden står:

- under inngangsprosesjonen
- under evangelieprosesjonen
- hallelujavers og lesinga av evangelieteksten
- under truvedkjenninga
- når ein minnest dei døde
- under nattverdsliturgien frå prefasjonsdialogen og fram til utdelinga byrjar
- under velsigninga
- under utgangsprosesjon

Spørsmålet om kyrkjelyden skal stå under første og siste salmen og eventuelt andre ledd enn dei som er nemnde ovanfor, blir avgjort i den Lokale grunnordninga.

22. Plassering i kyrkjerommet

Når ein skal vurdera plasseringa av dei medverkande under gudstenesta, må ein ta omsyn til korleis kyrkja er utforma. For å visa at liturgen leier gudstenesta, bør han/ho ha ein synleg plass i koret eller nær altaret. Liturgen skal halda til her når han/ho ikkje har bestemte oppgåver.

Når medliturgen les bibelteklar og bønner, er det vanleg å bruka lesepuhlen.

23. Fotografering, lyd- og bilettopptak til bruk i offentleg samanheng kan gjerast berre dersom liturg og kyrkjemusikar på førehand har gjeve samtykke til det. Privat fotografering, sjå pkt. 67.

24. Grunnstrukturen og hovuddelane i hovudgudstenesta er:

- I. Samling
- II. Ordet
- III. Forbøn
- IV. Nattverd
- V. Sending

I særskilde høve kan ein vika av frå grunnstrukturen. Biskopen skal godkjenna avvika, og søknaden sender ein tenesteveg.

25. Reglar som gjeld hovuddelane i gudstenesta, er utforma dels som rubrikkar til dei ulike ledda i Ordning for hovudgudstenesta eller som nedanfor:

I. Samling

26. Syndsvedkjenninga kan koma anten i samlingsdelen eller i forbønsdelen. Soknerådet kan søkja biskopen om å få bruka godkjend ordning for skriftemål i hovudgudstenesta i staden for syndsvedkjenning.

27. Når det gjeld dåp, sjå ledd 7 i Ordning for hovudgudstenesta, lovsong / Gloria

II. Ordet

28. *Tekstlesinga* skal hentast frå godkjend tekstbok for Den norske kyrkja. Evangelieteksten skal lesast i kvar hovudgudsteneste

29. *Preika* blir halden over evangelieteksten eller annan preiketekst fastsett av Kyrkjerådet. Forteljingsteksten kan koma i staden for den oppsette preiketeksten. I særlege tilfelle kan liturgen preika over ein fritt vald bibeltekst.

III. Forbøn

30. Forbøna i gudstenesta bør vera lokalt forankra og forbønsleiaren bør helst vera ein medliturg.

Ved utforming av bøner bør ein leggja vinn på inkluderande språkbruk.

IV. Nattverd

31. Liturgen leier nattverdfeiringa. Liturg som er ordinert prest, ber messehaket, jf. Retningslinjer for bruk av liturgiske klede.

32. Brødet og vinen kan setjast på altaret eller på eit sidebord før gudstenesta eller kan berast inn når gudstenesta tek til, og setjast anten på altaret eller sidebordet. Liturgen har ansvar for at det er nok og eigna brød og vin til nattverden.

33. Nattverdsbrødet kan vera syra eller usyra brød. Brødet kan ein gje som oblat, eller bryta det frå eit felles brød. Av omsyn til personar med cøliaki bør det nyttast berre glutenfritt brød. Når det gjeld oblatane, skal dei vera glutenfrie.

34. Nattverdsvinen kan vera all slags rein, vanleg druevin – kvit eller raud. Ein kan òg bruka alkoholfri vin av alle slag. Soknerådet avgjer kva slags vin som skal brukast. Alkoholhaldig vin kan blandast med opp til 50 % vatn dersom soknerådet vedtek det.

35. Utdelinga kan gå føre seg ved knefall ved altarringen (felles eller kontinuerleg) og/eller ståande i andre delar av kyrkjerommet. Det vanlege under ståande nattverd er at kvar kommunikant tek med seg ein særkalk fram til utdelingsstaden og tek imot vinen i denne kalken. Intinksjon (dypping) kan òg nyttast.

36. Liturgen kan få hjelp av medliturg(ar), som er med både under førebuinga av måltidet og under utdelinga.

37. Liturgen avgjer kva for nattverdsbøn som skal nyttast, og leier denne bøna. Liturgen skal alltid messa eller seia fram den innleiande prefasjonsdialogen og innstiftingsorda, helsa kyrkjelyden under fredshelsinga og seia tilseiingsorda. Ein medliturg kan seia fram delar av nattverdsbøna. Ved utdelinga deler liturgen ut brødet.

38. Brød og vin som blir til overs etter utdelinga, må handsamast på ein verdig måte.
39. Nattverden er open for alle som er døypte.
40. Dei som kjem fram til nattverdsbordet og ikkje ønskjer å ta imot nattverden, blir velsigna med handspålegging eller krossteikning og velsigningsord av den som deler ut brødet (jf. ledd 20 i Ordning for hovudgudstenesta). Dei som ikkje ønskjer å ta imot nattverden, men som gjerne vil bli velsigna, kan visa det ved å leggja høgre handa på venstre skuldra.
41. Av pastorale og kyrkjelege omsyn kan presten i kyrkjelyden, nekta ein person som lever i openberr strid med kristen tru og moral nattverd. Dersom det blir aktuelt å nekta ein medlem av Den norske kyrkja tilgjenge til nattverdbordet, skal saka leggjast fram for biskopen.

V. Sending

42. I hovudgudstenestene er det vanleg å bruka den aronittiske velsigninga, og alltid når ein feirar hovudgudstenesta som høgmesse.

Prosesjonar

43. *Inngangs- og utgangsprosesjon.* Dei som er med i prosesjonen, representerer heile kyrkjelyden. Medliturgane og eventuelle dåpsborn/dåpskandidatar med følgje kan vera med i inngangsprosesjonen.

Dersom ein bruker prosesjonskross, skal det alltid berast fremst i prosesjonen. Det same gjeld prosesjonslys, som ein ber ved sida av kvarandre litt bak prosesjonskrossen, jf. pkt. 67.

I inngangsprosesjonen kan ein òg bera inn brødet og vinen, dåpsvatnet, tekstboka eller Bibelen og eventuelle gjenstandar som har med temaet i gudstenesta å gjera. Liturgen går sist.

Før prosesjonen kan liturgen be ei kort bøn saman med dei som deltek.

Inngangsprosesjonen kjem under preludiet/forspelet eller inngangssalmen.

Utgangsprosesjonen kjem under postludiet eller utgangssalmen. Liturgen bestemmer (eller tek avgjerd om) rekkjefølgja på dei som skal vera med i utgangsprosesjonen. Det er vanleg at kyrkjelyden følgjer prosesjonen ut av kyrkja.

44. *Evangelieprosesjon* kan nyttast under evangelielesinga. Under evangelieprosesjonen syng kyrkjelyden halleluja- eller salmevers, eller det kan framførast høveleg musikk.

45. Festprosesjon. Som festtog er prosesjon naturleg ved dei kyrkjelege høgtidene og på spesielle festdagar i kyrkjelyden, like eins ved konfirmasjon og vigslingshandlingar. Under festprosesjonen kan det ringjast med alle klokkene eller det kan kimast til prosesjonen kjem inn i kyrkjerommet.

Bruk av lys

46. Brennande altarllys (og påskelys) symboliserer Kristi nærvær i kyrkjelyden. Ein bruker berre kvite, levande lys. Etter gammal tradisjon i Den norske kyrkja har altaret to lysestakar, kvar med eitt lys. Er det fleire lysestakar, skal ein ta bort frå altaret dei som ikkje er i bruk under gudstenesta. Der interiøret i kyrkja gjer det naturleg, kan ein setja låge lys på eine kortsida av altaret, eller lysa kan stå til dømes i stakar på golvet.
47. Når andre lys i kyrkja skal tennast, til dømes etter lesing av spesielle tekstavsnitt og i samband med dåpen (dåpslys), bør elden til lystenninga koma frå altarlusa eller påskelyset etter den skikken som er i kyrkjelyden. Soknerådet gjer vedtak om bruk av dåpslys i samråd med prestane i kyrkjelyden. Meir utdjupande reglar finn ein under Retningsliner for liturgisk inventar og utstyr.
48. Påskelyset skal først og fremst brukast ved påskenattsgudstenesta. Det kan stå tent i altarområdet under alle gudstenestene i påsketida, til og med Helgetorsdag. Elles i året kan det stå ved døypefonten og brenna ved dåpshandlinga.
49. Lyshaldar/Lysglobe kan stå på høveleg stad i kyrkjerommet, gjerne i koret eller ved inngangen. Utforminga må vera tilpassa kyrkjerommet, og lyshaldaren/lysgloben må stå på ein brannsikker stad. Same korleis han er utforma, skal lyshaldaren/lysgloben ha eit lys som kan fungera som Kristuslys. Bruken skal tilpassast lokal tradisjon. Meir utdjupande reglar finn ein under Retningsliner om liturgisk inventar og utstyr.

Bruk av kyrkjeklokkene

50. Sjå Retningsliner om bruk av kyrkjeklokkene.

C Reglar for fastsetjing av Lokal grunnordning

51. *Soknerådet* har ansvar for å utarbeida forslag til *Lokal grunnordning* for gudstenestelivet i kyrkjelyden. Dei vedtaka som soknerådet gjer, skal nedfellast i ein protokoll.
52. Soknerådet kan setja ned eit gudstenesteutval til å førebu og utarbeida framlegg til vedtak.

Dersom det blir sett ned eit gudstenesteutval, har soknepresten sete i utvalet som leiar av gudstenestelivet i kyrkjelyden, som fagperson i teologi og liturgikk, og i samsvar med ordinasjonslovnaden (jf. Ordninga for Vigsling til presteneste og Tenesteordning for kyrkjelydsprestar § 10 andre ledd). Kyrkjemusikaren har sete i

gudstenesteutvalet ut frå ansvaret med å leia det kyrkjemusikalske arbeidet i kyrkjelyden og som fagperson i liturgikk og kyrkjemusikk. (Når det gjeld kantor, sjå pkt. 9 i Ordning for Vigsling til kantor og § 2 i Tenesteordning for kantor.)

53. Før den lokale grunnordninga blir endeleg fastsett, skal prest, kyrkjemusikar, kateket, diakon og andre tilsette i kyrkjelyden som er involverte i gudstenestearbeidet, få høve til å koma med sitt syn på forslaget. Deretter skal forslaget leggjast fram for *soknemøtet* til drøfting og fråsegn, jf. pkt. 69.
54. Den lokale grunnordninga blir vedteken for ein fastsett periode, helst 2–4 år.
55. Vedtaket i soknerådet om Lokal grunnordning skal sendast tenesteveg til biskopen, som har avgjerdsrett (jf. TOB § 4). Utreiingar frå soknemøtet, frå eit eventuelt mindretal i soknerådet og eventuelt frå soknepresten følgjer saka.
56. Den lokale grunnordninga som soknerådet vedtek, skal gjerast kjend for kyrkjelyden og er å rekna som ei bindande ordning. Ein planlegg og gjennomfører hovudgudstenestene i kyrkjelyden i samsvar med grunnordninga.
57. I Lokal grunnordning gjer ein vedtak om høgmessa og om andre typar hovudgudstenester. Med andre typar hovudgudstenester er meint hovudgudstenester som kyrkjelyden bruker å feira, og som har ein eigen profil eller eit lokalt særpreg som er lett å kjenna att.
58. Soknerådet fastset ulike typar hovudgudsteneste innanfor ramma av Ordning for hovudgudstenesta med rubrikkar. Det kan òg brukast liturgisk materiale frå tidlegare ordningar godkjent til bruk i Den norske kyrkja, så som ordning for Forenkla høgmesse, Preikegudsteneste osv., der Ordning for hovudgudstenesta opnar for det.
59. Desse elementa skal vera med i alle hovudgudstenester:
 - Salmar
 - Inngangsord
 - Samlingsbøn
 - Syndsvedkjening
 - Tekstlesing (evangelium)
 - Preike
 - Truvedkjening
 - Forbøn
 - Fadervår
 - Velsigninga

Normalt skal det feirast nattverd i hovudgudstenesta.

- 60.** Når ein skal fastsetja dei ulike typane hovudgudsteneste, skal det vera tydeleg kva som er fast, og kva som er skiftande. Dei vedtaka ein gjer, blir rammene for feiringa av hovudgudstenesta.
- 61.** Der det er naturleg, kan ein bruka andre språk i enkeltledd.
- 62.** Lokalt utforma samlingsbøn og syndsvedkjenning som skal brukast fast i gudstenesta, skal sendast tenesteveg til biskopen, som tilsynsorgan (jf. TOB § 1) for godkjenning.
- 63.** Kyrkjelydar som ligg i forvaltningsområdet for samisk språk, pliktar å bruka samisk språk i gudstenestelivet. Dette må innarbeidast i Lokal grunnordning..
- 64.** I desse spørsmåla er det soknerådet som tek avgjerd:
(Sjå ledd i Ordning for hovudgudsteneste (HG), Ordning for Dåp (D) og punkt i Allmenne føresegner for hovudgudstenesta (pkt.) og Dåp i hovudgudstenesta (D pkt).
- utforming av førebuingdelen til gudstenesta (HG ledd 1)
 - kva samlingsbøner som skal brukast til kva type gudsteneste (HG ledd 4)
 - bruk av dåpslys (D kap. III)
 - når i gudstenesta det fulle namnet til dåpsbarnet /dåpskandidaten skal nemnast. (HF ledd 4)
 - plassering og val av syndsvedkjenning(ar) til kva type hovudgudsteneste (HF ledd 5)
 - velja variantar av Kyrie og Gloria (HF ledd 6 og 17)
 - om og eventuelt når ein skal bruka dagens bøn (HF ledd 8)
 - kor mange tekstlesingar i dei ulike typane hovudgudsteneste (HF ledd 9-11)
 - bruk av den apostoliske og/eller den nikenske truvedkjenninga ved høgtider og andre gudstenester (HF ledd 14)
 - om det skal vera kunngjeringar i gudstenesta – i byrjinga av forbønsdelen eller annan stad
 - kor ein skal plassera eventuelle vitnemål, helsingar og forbønsønskje
 - velja forbøner og kyrkjelydssvar (HF ledd 17)
 - om ein skal bruka ordninga med å minnast dei døde etter forbøna (HF ledd 17)
 - plassering og måtar å samla inn takkofferet på (HF ledd 18 og 19)
 - velja offerformål (kl § 9 tredje ledd)
 - frambering av nattverdsgåvene (HF ledd 19)
 - velja druevin, kvit eller raud, alkoholfri eller alkoholhaldig (pkt. 34)
 - bruk av syra eller usyra brød/oblat (pkt. 33)
 - utdelingsstad ved nattverden (ved altarringen eller annan stad i kyrkjerommet) (pkt. 35, HG ledd 22)
 - utdelingsform ved nattverden, (pkt. 35, HG ledd 22)
 - tekstform i Fadervår (HG ledd 20)
 - bruk av del to i fredshelsinga (HF ledd 21)
 - bruk av kyrkjeklokkene (pkt. 50)

– om kyrkjelyden skal sitja eller stå under første og siste salme og eventuelt andre salmar (pkt 19)

– velja *liturgisk musikk* til ledda:

Bønerop (Kyrie), Lovsong (Gloria), Halleluja (ledd 12), Truvedkjenninga (Credo), kyrkjelydsvar (Forbøn), Helsing (Prefasjonsdialog), Heilag (Sanctus), Fadervår, Du Guds Lam (Agnus Dei), Velsigninga

– truvedkjenninga (om ho skal lesast og/eller syngjast)

– Fadervår (om det skal lesast og/eller syngjast)

- 65.** I den lokale grunnordninga set ein opp *retningsliner for hovudgudstenestene i årsplanen* for kyrkjelyden, etter fastsetjing frå biskopen. Her bestemmer ein
- kor ofte ein skal feira dei ulike typane hovudgudsteneste i dei ulike kyrkjene
 - i kva for ei kyrkje ein skal feira dei særskilde høgtidsdagane, eventuelt veksla frå år til år
 - korleis trusopplæring i kyrkjelyden blir integrert i gudstenestefeiringa
 - korleis ein skal ta omsyn til dei planane kyrkjelyden har på andre område, til dømes når det gjeld diakoni, kyrkjemusikk og misjon.

Soknepresten leier arbeidet med å utarbeida års- eller halvårsplan i samarbeid med resten av staben. Planen skal sendast til soknerådet for godkjenning.

I kyrkjer der det ikkje har vore høgtidsgudsteneste på første dag, kan høgtidsgudstenesta haldast andre dag.

- 66.** I Lokal grunnordning skal det gjerast vedtak som gjeld *dåp i hovudgudstenesta*:
- kor ofte det kan vera dåp i hovudgudstenester
 - eventuelle reglar for kor mange dåpsborn/dåpskandidatar i ei og same gudsteneste
 - plasseringa av dåp i gudstenestestrukturen.
- 67.** I Lokal grunnordning skal det gjerast vedtak som gjeld *praktiske spørsmål*:
- om bruken av kyrkjerommet før, under og etter gudstenesta
 - bruk av medliturgar og andre som hjelper til (pkt. 10)
 - eventuell bruk av liturgiske klede for ikkje-vigsla medliturgar (pkt. 17)
 - bruk av prosesjonar, prosesjonskross, prosesjonslys (pkt. 43)
 - retningsliner for privat fotografering, lyd og bilettopptak under gudstenesta
 - andre faste rutinar ut frå lokalt særpreg og behov

D Avgjerdsomt

- 68.** *Soknerådet* vedtek Lokal grunnordning og sender henne om prosten og til biskopen, jf. 55. Biskopen ser til at den lokale grunnordninga er i samsvar med Ordning for hovudgudstenesta, og melder tilbake til soknerådet. Som tilsynsorgan kan biskopen krevja endringar og koma med nærare rettleiing om gudstenestelivet i kyrkjelyden.

Dersom soknerådet vedtek fleire gudstenester i Lokal grunnordning enn dei som er fastsette, må ein klårgjere eventuelle økonomiske plikter med gjeldande styresmakt (bispedømmeråd og/eller fellesråd).

- 69.** *Soknemøtet* tek avgjerd om språk og målform for hovudgudstenesta, også om det i nokre gudstenester skal brukast eit anna språk eller ei anna målform. Soknemøtet tek òg avgjerd i val av godkjend salmebok (jf. kl § 11).

Før fastsetjing av Lokal grunnordning blir send til biskopen skal ho høyrast på Soknemøtet. Det same gjeld dersom soknerådet ønskjer å søkja biskopen om å få bruka tidlegare liturgiar (jf. 6). Soknemøtet skal høyrast om endring av tidspunkt for hovudgudstenesta..

- 70.** *Biskopen* fører tilsyn med at dei kyrkjelege råda i bispedømmet gjer arbeidet sitt i lojalitet med den evangelisk-lutherske læra (§ 1 tredje leddet i TOB). Biskopen ser til at prestane forvaltar sakramenta, forkynner og sjølv lever i samsvar med den kristne trua slik ho er uttrykt i vedkjenninga og ordningane i kyrkja vår (§ 1 andre leddet i TOB).

Biskopen føreskriv gudstenester i soknekyrkjene i bispedømmet (jf. § 3 i TOB). Dette gjeld mellom anna talet på gudstenester i kvar enkelt kyrkje og tidspunktet for dei fastsette hovudgudstenestene. Dessutan utfører biskopen den makta biskopen har etter reglane for liturgien (jf. § 4 i TOB).

- 71.** *Liturgen* har det overordna ansvaret med å førebu og gjennomføra gudstenesta og gjer dette i samarbeid med dei andre tilsette og frivillige i kyrkjelyden. Er det usemje om noko som gjeld ei gudsteneste, tek liturgen avgjerd innanfor ramma av Ordning for hovudgudstenesta og den lokale grunnordninga.

Liturgen tek avgjer i val av:

- inngangsord
- lovnadsord etter syndsvedkjenninga
- annan predikant enn liturgen sjølv
- preikeform
- nattverdsbøn

- 72.** Dei *medliturgane* som hjelper til med å dela ut nattverd, skal normalt ha nådd den religiøse myndigalder. Soknepresten godkjenner nattverdmedhjelparar.

- 73.** *Kyrkjemusikaren* skal gi rettleiing og råd om dei musikalske uttrykka. Oppgåvene til kyrkjemusikaren er regulerte av den arbeidsomtalen som høyrer til stillinga. Oppgåvene og ansvaret til kantoren er regulerte av arbeidsomtalen og tenesteordninga for kantor.

74. Dei gudstenestelege funksjonane til *kateket* og *diakon* er regulerte av dei retningslinene som er utarbeidde for dei.
75. Kyrkjerådet kan gje nærare presiseringar av Allmenne føresegner.
76. Kyrkjerådet gjer vedtak om *Liturgiske forsøkssaker*.

E Ikraftsetjing og overgangsreglar

77. Regelverket gjeld frå den tid Kyrkjemøtet har fastsett.
78. Allmenne føresegner kjem i staden for
I Felles rettleiing (Generalrubrikkar)
II Hovudgudstenester på søn- og helgedagar.
- På sikt kjem dei òg til å erstatta
III Andre gudstenester bundne av kyrkjeåret og
IV Andre gudstenester ubundne av kyrkjeåret, slik det står i Gudstenestebok for Den norske kyrkja (Verbum 1996).
Kyrkjemøtet fastset nærare reglar om pkt. III og IV.
79. Allmenne føresegner kjem òg i staden for alt tidlegare regelverk i Forsøkssaker fastsette av Kyrkjerådet frå 1995–2010, med dei generalrubrikkane, allmenne føresegnene og rubrikkane som høyrer med, med mindre føresegner og rubrikkar frå desse er tatt inn i Allmenne føresegner og i rubrikkane i Ordning for hovudgudsteneste.

Det gjeld forsøkssaker vedtekne i KR 23/95 om

- dåpslys
- alternative kyrkjelydssvar og forbøner i ordninga Familiegudsteneste
- alternative forbøner i ordninga Høgmesse
- forsakinga i gudstenesta
- særskilt om nattverd
- val av salmar utanom Norsk salmebok

Vidare gjeld det

- sak KR 57/96 (KR 63/96) tillegg til Norsk salmebok (Salmar 1997)
- sak KR 16/02 plassering av dåp
- sak KR 17/02 bøner i konfirmasjonstida
- sak KM 10/04 / KR 21/05 regional godkjenning av liturgiske forsøk (mellombels delegasjon til biskopane)
- sak KR 66/05 Prøving av NT-05 i gudstenesta
- sak KR 24/06 Forbøn for Sametinget

Kyrkjemøtet sitt vedtak – Allmenne føresegner for dåp

Komiteen tilrår at Kyrkjemøtet fattar følgjande vedtak:

1. Kyrkjemøtet vedtek dei vedlagte Allmenne føresegner for dåp. Føresegnene trer i kraft frå 1. søndag i advent 2011.

2. Biskopen kan etter søknad godkjenne at kyrkjelydar held fram med å bruke dåpsliturgiane frå 1920 og 1977. Godkjenning kan gjevast for inntil fire år av gongen.

Allmenne føresegner for dåp

Dåpen vert normalt forretta i hovudgudstenesta. Ein kan òg ha dåp i ei eiga dåpsgudsteneste.

Barnedåp

1 Det er eit vilkår for dåp av born at dei får oppseding i kristen tru. Når borna blir døypte, ventar derfor kyrkja at dei får trusopplæring i heim og kyrkje. Foreldra har hovudansvar for dette.

2 Den norske kyrkja reknar med at den som er medlem i kyrkja, melder barnet sitt til dåp. Dersom det let seg gjera, bør barnet døypast før det er fire månader.

3 Dåp skal meldast i god tid til kyrkjekontoret i soknet der barnet bur. Presten eller ein annan på vegner av presten, skal ha samtale med foreldra om dåpen og dåpsliturgien før barnet blir døypt.

4 Barnet skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vere fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen.

5 Fadrane tek på seg viktige oppgåver med å gje barnet opplæring i den kristne trua og må veljast med det for auget. Fadrane må vera medlemmer i Den norske kyrkja, eller dei kan vera andre kristne som ikkje forkastar barnedåpen. Presten ser til at valet av fadrar er i tråd med desse vilkåra. Dersom det blir aktuelt å utelata som fadder ein medlem i Den norske kyrkja som har fylt 15 år, skal saka leggjast fram for biskopen.

Dåp av vaksne

6 Før dåp av vaksne skal presten prøva den kristne kunnskapen og haldninga til dåpskandidaten og sjå til at han eller ho får ei tilpassa undervisning og rettleiing før dåpen.

7 Den som skal døypast (dåpskandidaten), skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vera fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen. Sjå elles punkt 5 om val av fadrar.

8 Unge som ønskjer å bli døypte i konfirmasjonstida, bør helst døypast etter dei ordningane i dåpsliturgien som gjeld dåp av store born, unge og vaksne. Dersom dei ikkje er religiøst myndige, må foreldra eller den som har foreldreretten, gje samtykke til at dei kan døypast.

Nauddåp

9 Eit udøypt barn som ikkje kan takast med til kyrkja fordi det er sjukt eller veikt, eller på grunn av andre spesielle tilhøve, kan døypast ein annan stad. Det same gjeld vaksne som ikkje er døypte.

10 Nauddåp av born krev samtykke frå minst éin av foreldra.

11 Dersom det ikkje er råd å få kontakt med presten (på sjukehuset eller i kyrkjelyden), eller dersom presten ikkje kan nå fram i tide, kan kven som helst som respekterer den kristne dåpen, døypa barnet.

12 Dåpsvatnet skal helst vera temperert, og det bør slåast opp i eit fat før sjølve dåpshandlinga byrjar.

13 Ved nauddåp treng ein ikkje nemna noko namn på barnet dersom det enno ikkje har fått namn.

14 Nauddåp er ein fullt ut gyldig dåp, og den som er døypt med nauddåp, skal ikkje døypast igjen. For at det skal vera ein gyldig dåp, må den som står for handlinga, i det minste seie fram orda “Eg døyper deg til namnet åt Faderen, Sonen og Den heilage ande”.

15 Foreldra bør vera til stades så sant dei kan. Det skal helst vera minst to vitne til stades i tillegg til den som døyper. Foreldra kan vera vitne.

16 Vitna er ikkje fadrar. Dei skal kunna stadfesta at dåpen er utført. Andre plikter har dei ikkje. Foreldra kan seinare bestemma kven dei ønskjer som fadrar til barnet.

17 Den som har utført nauddåp, sørgjer for å melda frå til prestekontoret på sjukehuset eller i kyrkjelyden der barnet er døypt.

Stadfesting av nauddåp

18 Dersom eit barn som er døypt med nauddåp, lever opp, skal foreldra etter avtale ta med barnet til kyrkja i samband med ei av dei ordinære gudstenestene. Her skal det gjerast kjent at barnet er døypt, og barnet skal presenterast for kyrkjelyden. Det same gjeld for ein vaksen som er døypt med nauddåp.

Heimedåp

19 Der det er laga ein praksis for dåp i heimen, kan biskopen godkjenna heimedåp etter fastsett liturgi (jf. mellom anna sak KR 60/08).

Alminnelige bestemmelser for dåp

Vedtatt av Kirkemøtet 2011.

Gjelder fra 1. s. i advent 2011 og tas i bruk senest 1. s. i advent 2012.

Fastsatt av Kirkemøtet 10. april 2011 i medhold av kongelig resolusjon 13. oktober 2006 med hjemmel i Grundloven § 16.

Dåpen forrettes normalt i hovedgudstjenesten. Dåp kan også finne sted i egen dåpsgudstjeneste.

Barnedåp

1. Det er en forutsetning for dåp av barn at de oppdras i kristen tro. Når barna blir døpt, skjer det derfor i forventning om at de får ta del i trosopplæring i hjem og kirke. Foreldrene har hovedansvaret for dette.
2. Den norske kirke regner med at den som er medlem av kirken, melder sitt barn til dåp, og barnet bør så vidt mulig døpes før det er fire måneder gammelt.
3. Dåp meldes i god tid til menighetskontoret der barnet bor. Presten eller en annen på prestens vegne skal ha samtale med foreldrene om dåpen og dåpsliturgien før dåp finner sted.
4. Barnet skal ha minst 2 faddere; og de må ha fylt 15 år. Foreldrene kan ikke være faddere. Minst to av fadderne må være til stede ved dåpshandlingen.
5. Fadderne påtar seg viktige oppgaver med å gi barnet opplæring i den kristne tro, og må velges med dette for øye. Som faddere kan bare velges personer som er medlemmer av Den norske kirke, eller andre kristne som ikke forkaster barnedåpen. Presten ser til at valg av faddere svarer til disse forutsetningene. Dersom det oppstår spørsmål om å utelukke som fadder et medlem av Den norske kirke som har fylt 15 år, skal saken forelegges biskopen.

Dåp av voksne

6. Før dåp av voksne skal presten prøve dåpskandidatens kristne kunnskap og holdning og sørge for at vedkommende får en tilpasset undervisning og veiledning før dåp.

7. Den som døpes (dåpskandidaten) skal ha minst 2 faddere; de må ha fylt 15 år. Foreldrene kan ikke være faddere. Minst to av fadderne må være til stede ved dåpshandlingen. Se for øvrig punkt 5 om valg av faddere.

8. Unge som ønsker å bli døpt i løpet av konfirmasjonstiden, bør vanligvis døpes etter dåpsliturgiens varianter for dåp av store barn, unge og voksne. Dersom de ikke er religiøst myndige, må foreldrene eller den som har foreldremyndigheten gi samtykke til at vedkommende kan døpes.

Nøddåp

9. Et udøpt barn som ikke kan bringes til kirken på grunn av sykdom, svakhet eller andre spesielle forhold, kan døpes et annet sted. Det samme gjelder voksne som ikke er døpt.

10. Nøddåp av barn forutsetter samtykke fra minst én av foreldrene.

11. Dersom det ikke er mulig å få kontakt med presten (på sykehuset eller i menigheten), eller dersom presten ikke kan rekke fram i tide, kan dåpshandlingen utføres av enhver som respekterer den kristne dåp.

12. Dåpen skjer så vidt mulig i temperert vann, som bør helles i et fat før selve dåpshandlingen begynner.

13. Ved nøddåp av barn er det ikke nødvendig å nevne noe navn, dersom barnet ennå ikke har fått navn.

14. Nøddåp er en fullt ut gyldig dåp, og den som er døpt med nøddåp, skal ikke døpes igjen. For at det skal være en gyldig dåp, må i det minste ordene "Jeg døper deg til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn" lyde.

15. Foreldrene bør om mulig være til stede. Det skal om mulig være minst to vitner til stede foruten den som døper. Foreldrene kan være vitner.

16. Vitnene er ikke faddere. De skal kunne bekrefte at dåpen er utført. Ut over dette har de ingen forpliktelse. Foreldrene kan senere ta stilling til hvem de ønsker som faddere til barnet.

17. Den som har utført nøddåp, sørger for at dette meldes til prestekontoret på sykehuset eller til den menighet hvor handlingen er utført.

Stadfestelse av nøddåp

18. Når et barn som er døpt med nøddåp lever opp, skal foreldrene bringe barnet etter forutgående avtale til kirken i forbindelse med en av de ordinære gudstjenester. Her stadfestes det at barnet er døpt og det presenteres for menigheten. Tilsvarende gjelder for en voksen som er døpt med nøddåp.

Hjemmedåp

19. Der det er etablert praksis for dåp i hjemmet, kan biskopen godkjenne hjemmedåp etter fastsatt liturgi (jf. blant annet sak KR 60/08: Godkjenning av nordsamiske liturgier).

DEN NORSKE KYRKJA

Frå Gudstenesteboka 2011

Allmenne føresegner for dåp

Fastsett av Kyrkjemøtet 2011.

Gjeld frå 1. s. i advent 2011 og skal takast i bruk seinast 1. s. i advent 2012.

Fastset av Kyrkjemøtet 10. april 2011 i samtykke med kongeleg resolusjon av 13. oktober 2006 med heimel i § 16 i Grundlova.

Dåpen blir normalt forretta i hovudgudstenesta. Ein kan òg ha dåp i ei eiga dåpsgudsteneste.

Barnedåp

1. Det er eit vilkår for dåp av born at dei får oppseding i kristen tru. Når borna blir døypte, ventar derfor kyrkja at dei får trusopplæring i heim og kyrkje. Foreldra har hovudansvar for dette.
2. Den norske kyrkja reknar med at den som er medlem i kyrkja, melder barnet sitt til dåp. Dersom det let seg gjera, bør barnet døypast før det er fire månader.
3. Dåp skal meldast i god tid til kyrkjekontoret der barnet bur. Presten eller ein annan på vegner av presten, skal ha samtale med foreldra om dåpen og dåpsliturgien før barnet blir døypt.
4. Barnet skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vera fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades i dåpen.
5. Fadrane tek på seg viktige oppgåver med å gje barnet opplæring i den kristne trua og må veljast med det for auget. Fadrane må vera medlemmer i Den norske kyrkja, eller dei kan vera andre kristne som ikkje forkastar barnedåpen. Presten ser til at valet av fadrar er

i tråd med desse vilkåra. Dersom det blir aktuelt å utelata som fadder ein medlem i Den norske kyrkja som har fylt 15 år, skal saka leggjast fram for biskopen.

Dåp av vaksne

6. Før dåp av vaksne skal presten prøva den kristne kunnskapen og haldninga til dåpskandidaten og sjå til at han eller ho får ei tilpassa undervisning og rettleiing før dåpen.

7. Den som skal døypast (dåpskandidaten), skal ha minst to fadrar, og dei må ha fylt 15 år. Foreldra kan ikkje vera fadrar. Minst to av fadrane må vera til stades ved dåpen. Sjå elles punkt 5 om val av fadrar.

8. Unge som ønskjer å bli døypte i konfirmasjonstida, bør helst døypast etter dei ordningane i dåpsliturgien som gjeld dåp av store born, unge og vaksne. Dersom dei ikkje er religiøst myndige, må foreldra eller den som har foreldreretten, gje samtykke til at dei kan døypast.

Nauddåp

9. Eit udøypt barn som ikkje kan takast med til kyrkja fordi det er sjukt eller veikt, eller på grunn av andre spesielle tilhøve, kan døypast ein annan stad. Det same gjeld vaksne som ikkje er døypte.

10. Nauddåp av born krev samtykke frå minst éin av foreldra.

11. Dersom det ikkje er råd å få kontakt med presten (på sjukehuset eller i kyrkjelyden), eller dersom presten ikkje kan nå fram i tide, kan kven som helst som respekterer den kristne dåpen, døypa barnet.

12. Dåpsvatnet skal helst vera temperert, og helst helt opp i eit fat før sjølve dåpshandlinga byrjar.

13. Ved nauddåp treng ein ikkje nemna noko namn på barnet dersom det enno ikkje har fått namn.

14. Nauddåp er ein fullt ut gyldig dåp, og den som er døypt med nauddåp, skal ikkje døypast igjen. For at det skal vera ein gyldig dåp, må den som står for handlinga, i det minste seia fram orda “Eg døyper deg til namnet åt Faderen, Sonen og Den heilage ande”.

15. Foreldra bør vera til stades så sant dei kan. Det skal helst vera minst to vitne til stades i tillegg til den som døyper. Foreldra kan vera vitne.

16. Vitna er ikkje fadrar. Dei skal kunna stadfesta at dåpen er utført. Andre plikter har dei ikkje. Foreldra kan seinare bestemma kven dei ønskjer som fadrar til barnet.

17. Den som har utført nauddåp, sørgjer for å melda frå til prestekontoret på sjukehuset eller til kyrkjelyden der barnet er døypt.

Stadfesting av nauddåp

18. Dersom eit barn som er døypt med nauddåp, lever opp, skal foreldra etter avtale ta med barnet til kyrkja i samband med ei av dei ordinære gudstenestene. Her skal det gjerast kjent at barnet er døypt, og barnet skal presenterast for kyrkjelyden. Det same gjeld for ein vaksen som er døypt med nauddåp.

Heimedåp

19. Der det er laga ein praksis for dåp i heimen, kan biskopen godkjenna heimedåp etter fastsett liturgi (jf. mellom anna sak KR 60/08: Godkjenning av nordsamiske liturgiar).

KM 8/11 Strategiplan for samisk kirkeliv

Saksdokument:

KM 8.1/11 Saksorientering

KM 8.1.1/11 Økonomiske konsekvenser

KM 8.1.2/11 Forslag til Strategiplan for samisk kirkeliv

Første innstilling fra komité D

Sammendrag av saksorienteringen

I sak KM 7/06 ba Kirkemøtet om at Samisk kirkeråd, i samarbeid med Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland, Nidaros og Oslo bispedømmer, utarbeider en plan for utviklingen av samisk kirkeliv i Den norske kirke hvor nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk språk samt samisk kultur i sitt mangfold blir ivaretatt (sak KM 7/06). Saksdokumentet refererer hele Kirkemøtets vedtak i KM 7/06.

En arbeidsgruppe nedsatt av Samisk kirkeråd arbeidet fram forslag til *Strategiplan for samisk kirkeliv*. Samisk kirkeråd har gitt tilslutning til arbeidsgruppas prinsipielle overveielser med hensyn til planens form, omfang og prinsipielle tilnærming (SKR 30/09):

1. For å svare på Kirkemøtets bestilling er planen gitt en annen form enn rammeplanene som ellers er vedtatt av Kirkemøtet. "Strategiplan" i planens navn tydeliggjør dette.
2. For å styrke den generelle forståelsen av føringene i planen, er antatt vital informasjon for saken lagt til plandokumentet i stedet for saksutredningen. Dette begrunner omfanget av planen.
3. Det er tatt hensyn til at planen skal ivareta adressater både på lokal-, regional- og sentralkirkelig nivå, samt legge til rette for dialog med regjering, berørte departementer og Sametinget om videreutviklingen av samisk kirkeliv.
4. Man har valgt å legge en prinsipiell tilnærming til grunn, for deretter å trekke praktiske konsekvenser av dette. Dette begrunner ambisjonsnivået i planen.

Planutkastet ble sendt på høring medio februar 2010 med høringsfrist 10. mai. Totalt har 60 høringsinstanser avlevert høringssvar. Høringssvarene fordeler seg godt mellom samiske språkområder og andre relevante kategorier relatert til strategiplanen. Flere av høringsspørsmålene hadde avkrysningsfelt for å måle i hvilken grad høringsinstansene støtter ulike deler av planeutkastet. Tallverdiene ble oppgitt i en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "i liten grad" og 5 "i stor grad". Generelt viser høringen god støtte til høringssvarene. Det klart størst støtte til planens prinsipielle kapittel (4,4). Det er også tydelig støtte til helheten i planen (4,13). Støtten er noe mindre på virkelighetsbeskrivelsen (3,91), og det er minst "score" på mål, føringer og foreslåtte tiltak (3,8).

Samisk kirkeråd og Kirkerådet hadde en foreløpig drøfting av forslag til *Strategiplan for samisk kirkeliv* på sine rådsmøter i mai (SKR 17/10 og KR 34/10). På grunn av sent innkomne høringssvar og begrenset saksbehandlingskapasitet, fikk Samisk kirkeråd til sitt septembermøte kun oversendt sakspapir med redegjørelse for hovedtrekkene i innkomne høringssvar, og drøfting av hvordan disse tenkes reflektert inn i ny bearbeidet strategiplan. Som en konsekvens av dette ble Kirkemøtebehandlingen utsatt til april 2010 (SKR 31/10).

I sin avsluttende behandling av saken desember 2010 mente Samisk kirkeråd (SKR 43/10) med enkelte merknader at innspillene i høringen er innarbeidet i det bearbeidede forslaget til strategiplan. Rådet mente videre at handlingsplanen er tatt ned på et realistisk nivå og anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak: "Kirkemøtet vedtar *Strategiplan for samisk kirkeliv* i Den norske kirke, med tilhørende handlingsplan for perioden 2012-2016. Planen gjøres gjeldende fra 01.01.2012." Samisk kirkeråd anbefaler at Kirkemøtet realitetsbehandler kapittel 1, 4, 5, og 6 i *Strategiplan for samisk kirkeliv*, mens kapittel 2 (sammendrag) og kapittel 3 (bakgrunn) kun tas til orientering.

I sak BM 12/11 behandlet Bispemøtet planen med henblik på teologiske og læremessige avsnitt. Bispemøtet uttaler at ”planen på dette punkt løfter frem viktige dimensjoner i vår kristne tro, knyttet til forståelsen av Guds skapelse, kulturens egenverdi og frelsen i Jesus Kristus. Bispemøtet mener likevel at det inkarnasjonsteologiske perspektivet kan utdypes noe, og ber om at dette tas med i den videre bearbeidningen av behandlingen av planen.”

En endelig bearbeidet utgave av strategiplanen, ble lagt fram for Kirkerådet til behandling i sak KR 10/11. Kirkerådets drøfting viste stor grad av oppslutning om planen, og rådet sluttet seg til forslag til nytt inkarnasjonsteologisk avsnitt, lagt fram på møtet. I sitt vedtak anbefaler Kirkerådet Kirkemøtet å vedta Strategiplan for samisk kirkeliv med tilhørende handlingsplan. Vedtaket omfatter kap 1,4,5 og 6, mens kapitlene 2 og 3 tas til orientering. Iverksettelse av de ulike tiltakene i planen gjøres avhengig av at det fremskaffes finansiering.

Etter gjennomgangen av behandlingen av strategiplanen i Samisk kirkeråd, Kirkerådet og Bispemøtet, redegjør saksapiret i et eget punkt for tenkningen om relasjonen til staten i *Strategiplan for samisk kirkeliv*. Saksapiret gjengir videre et sammendrag av planen, og gjør til slutt rede for de økonomiske og administrative konsekvensene av vedlagt forslag til *Strategiplan for samisk kirkeliv*.

Komiteens merknader

Komiteen gir i hovedsak sin tilslutning til saksorienteringen. Strategiplan for samisk kirkeliv er et meget grundig og gjennomarbeidet dokument. Den favner bredden av samisk kirkeliv i Den norske kirke, og er et svar på den bestillingen Kirkemøtet ba om i sak KM 7/06. Komiteen vil uttrykke stor takk for det omfattende arbeidet som ligger bak planen.

Det er rimelig å forutsette at Den norske kirke tar et tydeligere selvstendig ansvar for samisk kirkeliv etter endrede relasjoner mellom stat og kirke, og at dette legges til grunn i arbeidet med stat - kirkereformen. Samisk kirkeliv må imidlertid sees i forhold til to prinsipielle relasjoner som det er viktig å skille mellom: stat-kirke relasjonen og stat-samefolk relasjonen (jf GL § 110a). Selv om Den norske kirkes relasjon til staten er i endring, har staten fortsatt et selvstendig ansvar gjennom grunnloven for å sikre den samiske folkegruppes kultur og samfunnsliv, i dette inngår samisk kirkeliv. Siden 1980 - årene har våre myndigheter bevilget betydelige beløp til samisk kultur og samfunnsliv, men lite av dette har tilfalt samisk kirkeliv. Myndighetene har klare forpliktelser til å understøtte også samisk kirkeliv, slik at det er mulig å imøtekomme de grunnleggende behov som Den norske kirke har på dette området.

Strategiplanen skisserer utfordringene og behovene knyttet til samisk kirkeliv på bred front. I handlingsplanen (kap 6) skisseres opprettelse av stillinger og tiltak som et minimum for å imøtekomme de behovene som avdekkes i den handlingsorienterte del (kap 5).

Komiteen vil sterkt understreke nødvendigheten av økte økonomiske rammer for å realisere nevnte stillinger og tiltaksfelt i handlingsplanen, i betydning av friske midler fra Stortinget. Øvrige tiltak som nevnes i handlingsorientert del (kap 5) forutsettes prioritert innenfor Den norske kirkes egne økonomiske rammer og i samarbeid med aktuelle utdanningsinstitusjoner og andre instanser.

I komiteen er det noen temaer som har vært gjenstand for særlige drøftinger, disse kan fordeles i følgende hovedpunkter:

A) Strategiplanen kan tjene som god folkeopplysning og gi hjelp til å forstå det samiske folkets historie, særpreg og rettigheter. Kapitlene 3 og 4 bør gjøres allment tilgjengelige.

B) De fleste samer i Norge tilhører Den norske kirke. Det betyr at Den norske kirke i dag også er en samisk kirke og har klare forpliktelser for samene som urfolk, og for samisk kirkeliv. Å inkludere samisk kirkeliv som en likeverdig del av Den norske kirke er å ta samisk språk og kultur på alvor, og se dets mangfold som en rikdom som hører med til Den norske kirkes helhet. I 1997 (KM 13/97) innrømmet Den norske kirke sin medvirkning i fornorskningen av samene og sa seg villig til å bidra slik at uretten ikke fortsetter. Denne forsoningsprosessen forplikter Den norske kirke til å prioritere samisk kirkeliv innenfor sin virksomhet, slik at samisk kirkeliv kan fremstå som en livskraftig og likeverdig del av Den norske kirke.

C) Samisk kristendomsforståelse og spiritualitet bidrar med sin åndelige og kulturelle rikdom til å gi Den norske kirke språk og redskap til å møte den åndelige utfordring i vår tid. Innenfor samisk kultur er den åndelige dimensjonen viktig. Dette kommer til uttrykk ved for eksempel helbredelse ved bønn, tyding av varsler og velsignelse av hus og steder.

D) I respekt for Sametinget som samenes folkevalgte forsamling, ønsker komiteen at sametingspresidenten blir invitert til åpningsmøtet ved det første Kirkemøtet i hver periode. Sametingspresidenten har i denne sammenhengen en viktig symbolfunksjon.

E) Etableringen av Samisk menighet i sørsamisk område (SÅ) har gitt et stort løft for kirkelivet i sørsamisk område. Denne menigheten dekker et viktig behov innenfor et stort område. Pr. i dag er det en 50 % stilling som daglig leder knyttet til Samisk menighetsråd i sørsamisk område (SÅR). Komiteen mener at stillingen som daglig leder skal økes til 100%, dette er nødvendig for å kunne ivareta det mandat SÅR forvalter. Dette er foreslått i strategiplanen og vil være et signal om videre satsning for å fremme sørsamisk kirkeliv.

F) Komiteen støtter UKM's (ungdommens kirkemøte) forslag til oppnevning og sammensetning av samisk utvalg for ungdomsspørsmål (Sung). Dette sikrer at Sung blir et utvalg valgt av og for samiske ungdom.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet støtter visjonen om at samisk kirkeliv skal være en livskraftig og likeverdig del av Den norske kirke.
2. Kirkemøtet mener den fremlagte strategiplanen er et godt redskap for å styrke og utvikle samisk kirkeliv.
3. Kirkemøtet erkjenner at Den norske kirke har et særlig ansvar for samisk kirkeliv og for at samisk kirkeliv kan utvikles i pakt med samisk selvforståelse, samiske tradisjoner, nasjonal lov og internasjonale konvensjoner.
4. Kirkemøtet vedtar strategiplan for samisk kirkeliv med tilhørende handlingsplan. Vedtaket omfatter kapitlene 1,4,5 og 6 med følgende endringer:
 - stillingen som daglig leder i Samisk menighet i sørsamisk område økes til 100%
 - samisk utvalg for ungdomsspørsmål (Sung) får tilsvarende oppnevningsspraksis som utvalg for ungdomsspørsmål (Ufung) i Den norske kirke.Kapitlene 2 og 3 tas til orientering.
5. Kirkemøtet ber Stortinget bevilge nødvendige midler for å realisere handlingsplanen knyttet til strategiplanen, slik at statens forpliktelser i følge grunnlovens § 110 a og ILO- konvensjonen nr. 169 overholdes. Handlingsplanperioden går fra 2012-2016.
6. Den norske kirke har på alle nivå et ansvar for å prioritere innenfor de rammer vi har til rådighet for å realisere de øvrige deler av strategiplanen.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Gunn Hanne Elvebakk

Disse hadde ordet:

Harold Holtermann, Anne Lise Brenna Ording, Kjetil Aano, Mareno Mikkelsen, Vidar Haanes, Kristin Gunleiksrud, Tor Singsaas, Anne Marie Gjerdrum, Harald Hegstad, Kirsten Isaksen, Per Oskar Kjølås, Kristian Myhre, Ingrid Vad Nilsen, Jens-Petter Johnsen, Harald Askeland, Trygve Wyller, Tor B. Jørgensen, Målfrid Isene, Aina Toven Malum, Jofrid Trandem Myhre.

Endringsforslag

Ingen endringsforslag ble fremmet.
Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité D

Komiteens merknader

Komiteen gir i hovedsak sin tilslutning til saksorienteringen. Strategiplan for samisk kirkeliv er et meget grundig og gjennomarbeidet dokument. Den favner bredden av samisk kirkeliv i Den norske kirke, og er et svar på Kirkemøtets bestilling i sak KM 7/06. Komiteen vil uttrykke stor takk for det omfattende arbeidet som ligger bak planen.

Det er rimelig å forutsette at Den norske kirke tar et tydeligere selvstendig ansvar for samisk kirkeliv etter endrede relasjoner mellom stat og kirke, og at dette legges til grunn i arbeidet med stat - kirkereformen. Samisk kirkeliv må imidlertid sees i forhold til to prinsipielle relasjoner som det er viktig å skille mellom: stat-kirke relasjonen og stat-samefolk relasjonen (jf GL § 110a). Selv om Den norske kirkes relasjon til staten er i endring, har staten fortsatt et selvstendig ansvar gjennom grunnloven for å sikre den samiske folkegruppes kultur og samfunnsliv, i dette inngår samisk kirkeliv. Siden 1980 - årene har våre myndigheter bevilget betydelige beløp til samisk kultur og samfunnsliv, men lite av dette har tilfalt samisk kirkeliv. Myndighetene har klare forpliktelser til å understøtte også samisk kirkeliv, slik at det er mulig å imøtekomme de grunnleggende behov som Den norske kirke har på dette området.

Strategiplanen skisserer utfordringene og behovene knyttet til samisk kirkeliv på bred front. I handlingsplanen (kap 6) skisseres opprettelse av stillinger og tiltak som et minimum for å imøtekomme de behovene som avdekkes i den handlingsorienterte del (kap 5).

Komiteen vil sterkt understreke nødvendigheten av økte økonomiske rammer for å realisere nevnte stillinger og tiltaksfelt i handlingsplanen, i betydning av friske midler fra Stortinget. Øvrige tiltak som nevnes i handlingsorientert del (kap 5) forutsettes prioritert innenfor Den norske kirkes egne økonomiske rammer og i samarbeid med aktuelle utdanningsinstitusjoner og andre instanser.

I komiteen er det noen temaer som har vært gjenstand for særlige drøftinger, disse kan fordeles i følgende hovedpunkter:

A) Strategiplanen kan tjene som god folkeopplysning og gi hjelp til å forstå det samiske folkets historie, særpreg og rettigheter. Kapitlene 3 og 4 bør gjøres allment tilgjengelige.

B) De fleste samer i Norge tilhører Den norske kirke. Det betyr at Den norske kirke i dag også er en samisk kirke og har klare forpliktelser for samene som urfolk, og for samisk kirkeliv. Å inkludere samisk kirkeliv som en likeverdig del av Den norske kirke er å ta samisk språk og kultur på alvor, og se dets mangfold som en rikdom som hører med til Den norske kirkes helhet. I 1997 (KM 13/97) innrømmet Den norske kirke sin medvirkning i fornorskningen av samene og sa seg villig til å bidra slik at uretten ikke fortsetter. Denne forsoningsprosessen forplikter Den norske kirke til å prioritere samisk kirkeliv innenfor sin virksomhet, slik at samisk kirkeliv kan fremstå som en livskraftig og likeverdig del av Den norske kirke.

C) Samisk kristendomsforståelse og spiritualitet bidrar med sin åndelige og kulturelle rikdom til å gi Den norske kirke språk og redskap til å møte den åndelige utfordring i vår tid. Innenfor samisk kultur er den

åndelige dimensjonen viktig. Dette kommer til uttrykk ved for eksempel nærhet til naturen, tyding av varsler, velsignelse av hus og steder og helbredelse ved bønn.

D) I respekt for Sametinget som samenes folkevalgte forsamling, ønsker komiteen at sametingspresidenten blir invitert til åpningsmøtet ved det første Kirkemøtet i hver periode. Sametingspresidenten har i denne sammenhengen en viktig symbolfunksjon. Komiteen vil oppfordre til nærmere samarbeid mellom Sametinget og Den norske kirke.

E) Etableringen av Samisk menighet i sørsamisk område (Saemien Áálmege (SÁ)) har gitt et stort løft for sørsamisk kirkeliv. Denne menigheten dekker et viktig behov innenfor et stort område. Pr. i dag er det en 50 % stilling som daglig leder knyttet til Samisk menighetsråd i sørsamisk område (Saemien Áálmegearaerie (SÁR)). Komiteen mener at stillingen som daglig leder skal økes til 100%, dette er nødvendig for å kunne ivareta det mandat SÁR forvalter. Dette er foreslått i strategiplanen og vil være et signal om videre satsning for å fremme sørsamisk kirkeliv.

F) Komiteen støtter UKM's (ungdommens kirkemøte) forslag til oppnevning og sammensetning av samisk utvalg for ungdomsspørsmål (Sung). Dette sikrer at Sung blir et utvalg valgt av og for samiske ungdom.

G) Komiteen viser til handlingsplanen (strategiplanens kap 6) med de prioriteringer som foreligger. Videre vises det til Kirkerådets tidligere vedtak (KR 35/08) om flytting av Samisk kirkeråd til Tromsø. Etablering av Samisk kirkeråd i Tromsø anses som avgjørende for at de øvrige tiltak i strategiplanen kan realiseres. Komiteen forutsetter med dette at midler stilles til disposisjon slik at flytting kan iverksettes i 2012.

Forslag til vedtak

1. Den norske kirkes visjon for samisk kirkeliv er:
Livskraftig og Likeverdig – samisk kirkeliv i Den norske kirke.
2. Kirkemøtet mener den fremlagte strategiplanen er et godt redskap for å styrke og utvikle samisk kirkeliv.
3. Kirkemøtet erkjenner at Den norske kirke har et særlig ansvar for samisk kirkeliv og for at samisk kirkeliv kan utvikles i pakt med samisk selvforståelse, samiske tradisjoner, nasjonal lov og internasjonale konvensjoner.
4. Kirkemøtet vedtar strategiplan for samisk kirkeliv med tilhørende handlingsplan. Vedtaket omfatter kapitlene 1,4,5 og 6 med følgende endringer:
 - stillingen som daglig leder i Samisk menighet i sørsamisk område økes til 100%
 - samisk utvalg for ungdomsspørsmål (Sung) får tilsvarende oppnevningsspraksis som utvalg for ungdomsspørsmål (Ufung) i Den norske kirke.Kapitlene 2 og 3 tas til orientering.
5. Kirkemøtet ber Stortinget bevilge nødvendige midler for å realisere handlingsplanen knyttet til strategiplanen, slik at statens forpliktelser i følge sameloven, kirkeloven, grunnlovens § 110 a, ILO- konvensjonen nr. 169 og øvrige folkerettslige bestemmelser overholdes. Handlingsplanperioden går fra 2012-2016.
6. Den norske kirke har på alle nivå et ansvar for å prioritere innenfor de rammer vi har til rådighet for å realisere de øvrige deler av strategiplanen.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Gunn Hanne Elvebakk

Disse hadde ordet:

Mareno Mikkelsen, Tone Synnøve Øygard Steinkopf, Svein Arne Lindø, Anne Dalheim

Kirkemøtets vedtak

1. Den norske kirkes visjon for samisk kirkeliv er:
Livskraftig og Likeverdig – samisk kirkeliv i Den norske kirke.
2. Kirkemøtet mener den fremlagte strategiplanen er et godt redskap for å styrke og utvikle samisk kirkeliv.
3. Kirkemøtet erkjenner at Den norske kirke har et særlig ansvar for samisk kirkeliv og for at samisk kirkeliv kan utvikles i pakt med samisk selvforståelse, samiske tradisjoner, nasjonal lov og internasjonale konvensjoner.
4. Kirkemøtet vedtar strategiplan for samisk kirkeliv med tilhørende handlingsplan. Vedtaket omfatter kapitlene 1,4,5 og 6 med følgende endringer:
 - stillingen som daglig leder i Samisk menighet i sørsamisk område økes til 100%
 - samisk utvalg for ungdomsspørsmål (Sung) får tilsvarende oppnevningsspraksis som utvalg for ungdomsspørsmål (Ufung) i Den norske kirke.Kapitlene 2 og 3 tas til orientering.
5. Kirkemøtet ber Stortinget bevilge nødvendige midler for å realisere handlingsplanen knyttet til strategiplanen, slik at statens forpliktelser i følge sameloven, kirkeloven, grunnlovens § 110 a, ILO- konvensjonen nr. 169 og øvrige folkerettslige bestemmelser overholdes. Handlingsplanperioden går fra 2012-2016.
6. Den norske kirke har på alle nivå et ansvar for å prioritere innenfor de rammer vi har til rådighet for å realisere de øvrige deler av strategiplanen.

Enstemmig vedtatt.

KM 9/11 Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster

Saksdokument:

KM 9.1/11 Saksorientering

KM 9.1.1/11 Utdrag fra Bispemøtets protokoll sak 03/10

Første innstilling fra komité A

Sammendrag av saksorienteringen

Dette saksdokumentet handler om diakonens plass i kirkens tjenestemønster. Fokus blir derfor på kirkelige strukturer, ordninger, vigsling, gudstjenestelige og liturgiske funksjoner og relasjonen særlig til prestetjenesten. Diakonen bruker det meste av sin tid i lokalsamfunnet, i møte med mennesker, i samarbeid med offentlige instanser, humanitære organisasjoner og frivillige medarbeidere. I hverdagen har diakonen sitt hovedfokus på omsorgstjenesten, på å være oppsøkende ute blant menneskene og på å invitere inn i fellesskapet. Tyngdepunktet i denne saksutredningen er ikke nødvendigvis dekkende for helheten i diakonens tjeneste i menigheten. Diakonien, slik vi forstår den i dag, er beskrevet i Plan for diakoni i Den norske kirke.

Saken om forståelse av diakonstillingen i kirkens tjenestemønster har en lang forhistorie, og har vært behandlet mange ganger og i ulike fora. Også kirker vi har økumeniske avtaler med og andre søsterkirker, har strevd med å komme til rette med diakontjenestens plassering i tjenestemønsteret. Den økumeniske samtalen fortsetter i en pågående prosess.

Kirken er diakonal i sitt vesen. Diakoni er en integrert del av kirkens kall og identitet. Konsekvensene dette har for diakonstillingenes plassering i kirkens tjenestemønster, vurderes ulikt. I 2004 vedtok Kirkemøtet, med bakgrunn i en uttalelse fra Bispemøtet, at diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjeneste. Drøftinger omkring dette vedtaket har ført til at Bispemøtet nå sier at diakontjenesten står på et solid, teologisk grunnlag, at den er av avgjørende betydning for Den norske kirke og at forholdet mellom diakontjenesten og prestetjenesten innebærer at de ikke skal forstås som ulike dimensjoner innenfor den samme tjeneste, men som to ulike tjenester innenfor det kirkelige tjenestefellesskap (sak BM 3/10).

Vigslingen til diakontjenesten er av stor betydning, både for kirken og for den enkelte stillingsinnehaver. Diakonen arbeider i stor grad ute i lokalsamfunnet og kommer på kirkens vegne og med myndighet fra kirken og fungerer på mange måter som en brobygger mellom kirke og samfunn. Diakoni og gudstjenestefeiring er uløselig knyttet sammen og diakonen har også sin plass i gudstjenesten. Bispemøtet anbefaler at diakonen bærer skråstilt stola som en del av sin liturgiske drakt, noe denne foreliggende saksframstillingen støtter. Et avsnitt i framstillingen drøfter diakontjenestens forhold til sakramentsforvaltning.

For å styrke kirken i dens diakonale identitet, er det viktig at kirkens ledelse er diakonalt bevisst og at det finnes diakonal kompetanse i kirkens ledelse. Betydningen av kirkens diakonale identitet tilsier også at det nødvendig med flere diakonstillinger.

Komiteens merknader

Komiteen slutter seg i hovedsak til saksframstillingen, og vil særlig bemerke:

-Det er gledelig at mange års diskusjon og dialog om fortolkningen av diakontjenesten i Den norske kirke nå har funnet en god løsning. Komiteen mener Bispemøtet har funnet en tjenlig og positiv måte å

anerkjenne diakonens rolle i kirke og menighet på. Ved å fastholde diakontjenesten som en karitativ tjeneste videreføres det særpreget som har stått sentralt i norsk diakoni. Samtidig innebærer vektleggingen av det karitative at kallet fra de andres nød settes i sentrum for diakonen og diakonien. Dette står sammen med kirkens kall til å vitne om evangeliet i ord og handling. Det er viktig og verdifullt for en luthersk kirke og for hele samfunnet at kirken gjør kallet fra de vanskeligstilte til innhold i en vigslet tjeneste. På denne måten profileres Den norske kirke som en diakonal kirke.

-Den tjenesteterminologi som Bispemøtet (BM) har innført (BM 03/10), synes fruktbar og har ført denne saken videre. Ved å bruke tjenestebegrepet blir det mindre fokus på en innenfor eller utenfor sondering. "Innenfor fellesskapet av tjenester har noen tjenester det til felles at de er vigslede tjenester. Hver på sin måte er de satt inn under et særlig ansvar og en særlig forpliktelse. [...] Sentralt i de ulike vigslingene står derfor omtalen av hva man vigsles til."

-Videre vil komiteen understreke at diakontjenesten er primært karitativ og viser til saksutredningen: En karitativ diakontjeneste innebærer et vidt omsorgsbegrep. Det dreier seg om den direkte omsorgen overfor enkeltmennesker, men også en omsorg som kan gi seg utslag i form av politisk/profetisk diakoni. Virksomhetsområdet spenner fra individuell støtte og oppfølging, veiledning og sjelesorg, til samfunnsarbeid og solidaritetsaksjoner. Dette kommer tydelig fram i Plan for diakoni hvor omsorgstjeneste omtales både som nestekjærlighet og inkluderende fellesskap og som det mer samfunnsrettede vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Diakontjenesten omfatter også administrative oppgaver, blant annet knyttet til arbeid med frivillige medarbeidere. Her dreier det seg om å rekruttere mennesker og utruste dem til omsorgshandlinger, om å planlegge og koordinere. I tillegg har diakoner i Dnk liturgiske funksjoner ved medvirkning ved gudstjenesten som en regulert del av tjenesten, jfr Tjenesteordning og Retningslinjer for diakonens liturgiske funksjoner (s. 20).

Diakonene arbeider med forebygging, omsorg og myndiggjøring. De innehar en kirkelig stilling med utadrettet arbeid mot mennesker i sårbare situasjoner, uavhengig av den enkeltes livssyn. Diakonene er ofte et viktig bindeledd mellom kirke og lokalsamfunn, de har fagkompetanse og fagspråk som er relevant både i kirke og samfunn (s. 20).

De diakonale institusjonene er en viktig del av kirkens diakoni. Det er ønskelig om de i større grad kunne legge til rette for definerte diakonstillinger hvor vigslede diakoner kunne gjøre tjeneste i institusjonene. Det er naturlig å anta at diakonens kompetanse både innen kirke- og samfunnsfeltet ville være adekvat i en diakonal institusjon. Stillinger for vigslede diakoner ville også synliggjøre og styrke den kirkelige identitet for de diakonale institusjonene.(s. 22)

-Kallstanken hører til i sentrum av en evangelisk-luthersk kirke og er et uttrykk for evangeliets åpenhet og raushet i den skapte verden. Når kallet er sentralt for diakonens tjeneste blir det vendingen utover til de som kaller som blir viktig. På en slik bakgrunn blir det samtidig også naturlig at diakonen er den som synliggjør kallet og de andres nød i gudstjenesten. Derfor er det god grunn til at diakonen kan bære skråstola i tråd med BM 03/10 som anbefaler at diakon, kateket og kantor bruker skråstilt stola når de utfører liturgisk tjeneste. Bruken av stola for de nevnte tjenestegrupper utredes samtidig og fremmes for KM så snart som mulig.

-Komiteen ønsker at diakonens gudstjenestelige medvirkning ikke reduseres ved innføring av gudstjenestereformen. Det forventes at en vigslet medarbeider jevnlig deltar og har liturgiske funksjoner i menighetens gudstjenestefeiring. Diakonens medvirkning synliggjør den diakonale dimensjonen i menighetens liv på en særskilt måte.

-Innenfor rammen av diakonens karitative tjeneste vil det være situasjoner hvor det er naturlig at diakonen også forretter nattverd. Det er nedfelt i retningslinjer for diakonens gudstjenestelige funksjoner at diakon har rett til å forrette nattverd ved soknebud. Ved revisjon av disse retningslinjene bør det også vurderes om diakonen kan forrette nattverd ved gudstjenester innenfor rammen av den diakonale tjenesten, som for eksempel ved gudstjeneste på sykehjem.

-Komiteen merker seg at BM 03/10 sier at det ikke er noen prinsipiell forskjell mellom begrepene "vigsling" og "ordinasjon", men at det er en innarbeidet bruk av ordet "ordinasjon" i forbindelse med prest og ser ingen grunn til å endre dette. BM anbefaler at "man i fremtiden unnlater å omtale den konkrete stillingskategori "prest" med betegnelsen "embete", men i stedet snakker om tjeneste". Videre anbefales det at "lek" erstattes med mer presise uttrykk som vigslede og ikke-vigslede stillinger", "prester og andre ansatte". Komiteen ser at det her er behov for et videre arbeid med å finne gode og presise uttrykk som kommuniserer inn i vår tid.

-Diakonens arbeid preges i stor grad av lokale behov og ressurser. Derfor er det viktig at Tjenesteordning for diakoner gir noen overordnede retningslinjer. Tjenesteordningen fra 1996 hadde en liste med oppgaver som var aktuelle for diakonen. Lokalt ble dette regulert i forhold til diakonens stillingsinstruks. Tjenesteordningen fra 2004 nevner bare tjenestens formål i overordnede formuleringer. Det bør vurderes om det ville være tjenlig med en noe mer utførlig tjenesteordning hvor noen konkrete oppgaver tydeliggjøres, inkludert de nye områdene fra Plan for diakoni i Den norske kirke, "Vern om skaperverket og kamp for rettferdighet".

-Komiteen ser store utfordringer i forhold til finansiering av diakonstillingene. Man ser at den lokale finansiering via Fellesråd/kommune er usikker fordi kommuneøkonomien er dårlig mange steder. Selv om oppretting av diakonstilling på sikt kan redusere kommunale utgifter, vil det være vanskelig å få gjennomslag innenfor kommunale budsjettammer. Givertjeneste er også en sårbar form for finansiering av faste stillinger og arbeidskontrakt med ulønnet diakon finner sjelden sted.

Komiteen mener at det er nødvendig med statlig finansiering av flere diakonstillinger. Regjeringen har i Soria Moria II sagt at den vil øke tallet på diakonstillinger. Dette skaper en forventning om en økning i antall diakonstillinger i denne Stortingsperioden.

-KM 06/07 sier at alle menigheter bør ha diakon eller tilgang på diakonal kompetanse. Komiteen forstår "diakonal kompetanse" som personlig, faglig kompetanse, dvs at menigheten enten har diakon eller kan henvende seg til en diakon. Dette er et viktig mål og det bør lages en opptrappingsplan med delmål underveis. Dette må også sees i forbindelse med ny kirkeordning og finansieringsmodeller i en fremtidig kirke.

Forslag til vedtak

1. Diakontjenesten i Den norske kirke er en selvstendig og nødvendig tjeneste innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken.
2. Diakontjenesten bygger på selvstendig teologisk grunnlag og forstås primært som en karitativ tjeneste.
3. Diakontjenesten er en tjeneste som forutsetter vigsling. KM støtter BMs anbefaling om at vigslet diakon i liturgisk tjeneste bærer skråstola, jfr BM 03/10, og ber om at innføring av skråstola forberedes til behandling i KM så snart som mulig.
4. Vigsling i Den norske kirke er vigsling til en spesifikk tjeneste. Dersom en går over fra en tjenestetype til en annen, må en vigsles til den nye tjenesten.
5. For at Den norske kirke skal nå målene i Plan for diakoni, jfr KM 06/07, er det nødvendig at det opprettes flere diakonstillinger.
 - a. KM har forventninger om en betydelig økning i antall stillinger gjennom tilførsel av statlige midler i denne stortingsperioden, jfr Soria Moria II.
 - b. Innen 2015 må det innenfor alle prostier være minst en diakonstilling. I prostier med betydelige geografiske avstander eller med høyt folketall, bør det på dette tidspunkt være flere diakonstillinger.
 - c. På sikt må alle menigheter enten ha diakonstilling eller tilgang til diakonal kompetanse.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Lars Erlend Kielland

Disse hadde ordet:

Arne Tveit, Helga Haugland Byfuglien, Silje Barkved, Vidar Haanes, Stein Reinertsen, Erling J. Pettersen, Inger Kari Søyland, Olav Skjevesland, Arnstein Bleiktvedt, Anne Dalheim, Bjørn Ingvald Eidsvåg, Harald Hegstad, Åge Søsveen, Eldar Husøy, Karin-Elin Berg, Anne Lise Brenna Ording, Harald Askeland, Målfrid Isene, Trygve Wyller, Vidar Haanes, Kjetil Aano.

Endringsforslag

Ingen endringsforslag ble fremmet.

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité A

Komiteens merknader

Komiteen slutter seg i hovedsak til saksfremstillingen, og vil særlig bemerke:

-Det er gledelig at mange års diskusjon og dialog om fortolkningen av diakontjenesten i Den norske kirke nå har funnet en god løsning. Komiteen mener Bispemøtet har funnet en tjenlig og positiv måte å anerkjenne diakonens rolle i kirke og menighet på. Ved å fastholde diakontjenesten som en karitativ tjeneste videreføres det særpreget som har stått sentralt i norsk diakoni. Samtidig innebærer vektleggingen av det karitative at kallet fra de andres nød settes i sentrum for diakonen og diakonien. Dette står sammen med kirkens kall til å vitne om evangeliet i ord og handling. Det er viktig og verdifullt for en luthersk kirke og for hele samfunnet at kirken gjør kallet fra de vanskeligstilte til innhold i en vigslet tjeneste. På denne måten profileres Den norske kirke som en diakonal kirke.

-Komiteen støtter Bispemøtets innføring av tjensteterminologi (BM 03/10) Tjenestebegrepet bidrar til et mer inkluderende fokus, samtidig som det gir mulighet til å skjelne mellom tjenester med ulikt særpreg: "Innenfor fellesskapet av tjenester har noen tjenester det til felles at de er vigslede tjenester. Hver på sin måte er de satt inn under et særlig ansvar og en særlig forpliktelse. [...] Sentralt i de ulike vigslingene står derfor omtalen av hva man vigsles til."

-Videre vil komiteen understreke at diakontjenesten er primært karitativ og viser til saksutredningen:
En karitativ diakontjeneste innebærer et vidt omsorgsbegrep. [...] Virksomhetsområdet spenner fra individuell støtte og oppfølging, veiledning og sjelesorg, til samfunnsarbeid og solidaritetsaksjoner. Dette kommer tydelig fram i Plan for diakoni hvor omsorgstjeneste omtales både som nestekjærighet og inkluderende fellesskap og som det mer samfunnsrettede vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Diakontjenesten omfatter også administrative oppgaver, blant annet knyttet til arbeid med frivillige medarbeidere. Her dreier det seg om å rekruttere mennesker og utruste dem til omsorgshandlinger, om å planlegge og koordinere. I tillegg har diakoner i Dnk liturgiske funksjoner ved medvirkning ved gudstjenesten som en regulert del av tjenesten, jfr Tjenesteordning og Retningslinjer for diakonens liturgiske funksjoner (s. 20).

Diakonene arbeider med forebygging, omsorg og myndiggjøring. De innehar en kirkelig stilling med utadrettet arbeid mot mennesker i sårbare situasjoner, uavhengig av den enkeltes livssyn.

Diakonene er ofte et viktig bindeledd mellom kirke og lokalsamfunn, de har fagkompetanse og fagspråk som er relevant både i kirke og samfunn (s. 20).

De diakonale institusjonene er en viktig del av kirkens diakoni. Det er ønskelig om de i større grad kunne legge til rette for definerte diakonstillinger hvor vigslede diakoner kunne gjøre tjeneste i institusjonene. Det er naturlig å anta at diakonens kompetanse både innen kirke- og samfunnsfeltet ville være adekvat i en diakonal institusjon. Stillinger for vigslede diakoner ville også synliggjøre og styrke den kirkelige identitet for de diakonale institusjonene (s. 22).

-Kallstanken hører til i sentrum av en evangelisk-luthersk kirke og er et uttrykk for evangeliets åpenhet og raushet i den skapte verden. Når kallet er sentralt for diakonens tjeneste, blir det vendingen utover til de som kaller som blir viktig. På en slik bakgrunn blir det samtidig også naturlig at diakonen er den som synliggjør kallet og de andres nød i gudstjenesten. Derfor er det god grunn til at diakonen kan bære skråstola i tråd med BM 03/10 som anbefaler at vigslet diakon, kateket og kantor bruker skråstilt stola når de utfører liturgisk tjeneste. Den forståelsen av diakontjenesten som er lagt til grunn i BM 03/10 tilsier bruk av stola, som er vigslingstegnet i vår kirke. Bruken av stola for de nevnte tjenestegrupper bør utredes samtidig og fremmes for KM så snart som mulig.

-Komiteen ønsker at diakonens gudstjenestelige medvirkning ikke reduseres ved innføring av gudstjenestereformen. Det forventes at en vigslet medarbeider jevnlig deltar og har liturgiske funksjoner i menighetens gudstjenestefeiring. Diakonens medvirkning synliggjør den diakonale dimensjonen i menighetens liv på en særskilt måte.

-Innenfor rammen av diakonens karitative tjeneste vil det være situasjoner hvor det er naturlig at diakonen også forretter nattverd. Det er nedfelt i retningslinjer for diakonens gudstjenestelige funksjoner at diakon har rett til å forrette nattverd ved soknebud. Ved revisjon av disse retningslinjene bør det også vurderes om diakonen kan forrette nattverd ved gudstjenester innenfor rammen av den diakonale tjenesten, som for eksempel ved gudstjeneste på sykehjem.

-Bispemøtet (BM 03/10) sier at det ikke er noen prinsipiell forskjell mellom begrepene ”vigsling” og ”ordinasjon”, men at det er en innarbeidet bruk av ordet ”ordinasjon” i forbindelse med prest og ser ingen grunn til å endre dette. BM anbefaler at ”man i fremtiden unnlater å omtale den konkrete stillingskategori ”prest” med betegnelsen ”embete”, men i stedet snakker om tjeneste”. Videre anbefales det at ”lek” erstattes med mer presise uttrykk som ”vigslede og ikke-vigslede stillinger”, ”prester og andre ansatte”. Komiteen ser at det her er behov for et videre arbeid med å finne gode og presise uttrykk som kommuniserer inn i vår tid.

-Forståelsen av diakontjenesten har i de senere årene vært diskutert i Den norske kirke, i mange av våre søsterkirker og i økumeniske organisasjoner. Komiteen vil samtidig understreke behovet for å arbeide videre med de økumeniske implikasjoner av denne saken (jfr pkt 5.2 i saksutredningen). Dette inkluderer også spørsmålet om hvordan Den norske kirkes forståelse av diakontjenesten som vigslet tjeneste skal omtales på andre språk.

Den norske kirkes forståelse av diakontjenesten som karitativ tjeneste vil være et vesentlig bidrag inn i den økumeniske samtalen.

-Diakonens arbeid preges i stor grad av lokale behov og ressurser. Derfor er det viktig at Tjenesteordning for diakoner gir noen overordnede retningslinjer. Tjenesteordningen fra 1996 hadde en liste med oppgaver som var aktuelle for diakonen. Lokalt ble dette regulert i forhold til diakonens stillingsinstruks. Tjenesteordningen fra 2004 nevner bare tjenestens formål i overordnede formuleringer. Det bør vurderes om det ville være tjenlig med en noe mer utførlig tjenesteordning hvor noen konkrete oppgaver tydeliggjøres, inkludert de nye områdene fra Plan for diakoni i Den norske kirke, ”Vern om skaperverket og kamp for rettferdighet”.

-Komiteen ser store utfordringer i forhold til finansiering av diakonstillingene. Det er vesentlig å opprettholde forutsigbarhet og langsiktighet i den lokale finansieringen. Vi ser at dette noen steder er usikkert fordi kommuneøkonomien er presset, og det vil være vanskelig å få gjennomslag innenfor

kommunale budsjettammer. Givertjeneste er ønskelig, men også en sårbar form for finansiering av faste stillinger.

Komiteen mener at det er nødvendig med statlige tilskudd til finansiering av flere diakonstillinger. Regjeringen har i Soria Moria II sagt at man vil øke tallet på diakonstillinger. Dette skaper en forventning om en økning i antall diakonstillinger i denne Stortingsperioden.

-KM 06/07 sier at alle menigheter bør ha diakon eller tilgang på diakonal kompetanse. Komiteen forstår ”diakonal kompetanse” som personlig, faglig kompetanse, dvs at menigheten enten har diakon eller kan henvende seg til en diakon. Dette er et viktig mål og det bør lages en opptrappingsplan med delmål underveis. Dette må også sees i forbindelse med ny kirkeordning og finansieringsmodeller i en fremtidig kirke.

-Komiteen ønsker fleksibilitet i hvordan statlige tilskudd fordeles. Det forutsetter samarbeid mellom bispedømmeråd og fellesråd/menighetsråd

-Komiteen ønsker målrettede og etterprøvbare vedtak knyttet til den forventede økningen av stillinger. Vedtak 5 b forsøker å imøtekomme dette behovet ved å angi tidshorisont (2015), et avgrenset geografisk område (prostiet) og ved å ta hensyn til ulikheter i folketall og geografiske forhold. Komiteen mener ikke å antyde at diakonen skal være ansatt i prostiet, eller at tjenesteforholdet hos ansatte diakoner skal endres.

-En systematisk dokumentasjon av diakonens arbeid i Den norske kirkes menigheter og ringvirkningene av dette er nødvendig i argumentasjon overfor bevilgende myndigheter.

-Komiteen vil vise til at det i strategiplan for samisk kirkeliv pekes på behovet for å styrke det lokale kirkeliv. I planen foreslås det ”to nye diakonstillinger til lokalt samisk kirkeliv i 2015” (Strategiplan for samisk kirkeliv, s. 106).

Forslag til vedtak

1. Diakontjenesten i Den norske kirke er en selvstendig og nødvendig tjeneste innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken.
2. Diakontjenesten bygger på selvstendig teologisk grunnlag og forstås primært som en karitativ tjeneste.
3. Diakontjenesten er en tjeneste som forutsetter vigsling. KM støtter BMs anbefaling om at vigslet diakon i liturgisk tjeneste bærer skråstola, jfr BM 03/10, og ber om at innføring av skråstola forberedes til behandling i KM så snart som mulig.
4. Vigsling i Den norske kirke er vigsling til en spesifikk tjeneste. Dersom en går over fra en tjenestetype til en annen, må en vigsles til den nye tjenesten.
5. For at Den norske kirke skal nå målene i Plan for diakoni, jfr KM 06/07, er det nødvendig at det opprettes flere diakonstillinger.
 - a. KM har forventninger om en betydelig økning i antall stillinger gjennom tilførsel av statlige midler i denne stortingsperioden, jfr Soria Moria II.
 - b. Innen 2015 må det innenfor alle prostier være minst en diakonstilling. I prostier med betydelige geografiske avstander eller med høyt folketall, bør det på dette tidspunkt være flere diakonstillinger.
 - c. På sikt må alle menigheter enten ha diakonstilling eller tilgang til diakonal kompetanse.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Lars Erlend Kielland

Disse hadde ordet:

Arnstein Bleiktvedt, Jarle Klungrehaug, Svein Arne Lindø.

Kirkemøtets vedtak

1. Diakontjenesten i Den norske kirke er en selvstendig og nødvendig tjeneste innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken.
2. Diakontjenesten bygger på selvstendig teologisk grunnlag og forstås primært som en karitativ tjeneste.
3. Diakontjenesten er en tjeneste som forutsetter vigsling. KM støtter BMs anbefaling om at vigslet diakon i liturgisk tjeneste bærer skråstola, jfr BM 03/10, og ber om at innføring av skråstola forberedes til behandling i KM så snart som mulig.
4. Vigsling i Den norske kirke er vigsling til en spesifikk tjeneste. Dersom en går over fra en tjenestetype til en annen, må en vigsles til den nye tjenesten.
5. For at Den norske kirke skal nå målene i Plan for diakoni, jfr KM 06/07, er det nødvendig at det opprettes flere diakonstillinger.
 - a. KM har forventninger om en betydelig økning i antall stillinger gjennom tilførsel av statlige midler i denne stortingsperioden, jfr Soria Moria II.
 - b. Innen 2015 må det innenfor alle prostier være minst en diakonstilling. I prostier med betydelige geografiske avstander eller med høyt folketall, bør det på dette tidspunkt være flere diakonstillinger.
 - c. På sikt må alle menigheter enten ha diakonstilling eller tilgang til diakonal kompetanse.

Enstemmig vedtatt.

KM 10/11 Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013 - høring

Saksdokument:

KM 10.1/11 Saksorientering

KM 10.1.1/11 Høringsnotat

KM 10.1.2/11 Høringsbrev 1. februar 2011.

Første innstilling fra komité F

Sammendrag av saksorienteringen

I samband med forberedelsene av grunnlovsendringene som er planlagt våren 2012 som ledd i gjennomføringen av kirkeforliket av 10.april 2008, har Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet 1. februar 2011 lagt fram et høringsnotat for Kirkemøtet 2011 om konsekvenser av grunnlovsendringene for kirkeloven og evt. annet regelverk. Departementet har satt høringsfristen til 1. mai 2011. Også en rekke andre instanser har mottatt høringsnotatet til uttalelse.

I departementets høringsnotat *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013* redegjøres det innledningsvis for kirkeforliket og forslagene om endringer i Grunnloven (punkt 1). Deretter gjennomgås og drøftes ”konsekvensene av eventuelle endringer i Grunnloven” (punkt 2). Gjennomgangen er knyttet til de enkelte grunnlovparagrafene som foreslås endret. Også Stortingets rolle i kirkestyret belyses her. Avslutningsvis behandles spørsmålet om ordninger for tilsetting av proster og biskoper (punkt 3) og økonomiske og administrative konsekvenser (punkt 4).

Prinsipielt viktige stadfestelser i høringsnotatet

I høringsnotatet understreker departementet at grunnlovsendringene medfører at staten stiller seg ”i et prinsipielt annerledes forhold til Den norske kirke enn tidligere”, først og fremst ved at Kongens særskilte myndighet i kirkesaker avvikles, og ved at den religiøse virksomheten ikke lenger vil være en del av statens ansvarsområde, men at staten i stedet skal understøtte trossamfunnet Den norske kirke ”som Saadan” og andre tros- og livssynssamfunn på lik linje. Samtidig innebærer kirkeforliket etter departementets oppfatning at dette prinsipielle synspunktet må ”modifiseres eller nyanseres”. Men kirkeforliket og de foreslåtte endringene i Grunnloven tydeliggjør uansett ”Den norske kirke som trossamfunn, og det legger et grunnlag for ytterligere utvikling av kirkens selvstendighet”.

Departementet ser at det også kan være ”behov for andre og mer omfattende endringer i organiseringen og styringen av Den norske kirke, men det må en i tilfellet komme tilbake til etter utløpet av kirkeforliket”. Det fører til at enkelte av forslagene som er skissert i høringsdokumentet kan ha et visst midlertidig preg. Dette er etter departementets oppfatning i tråd med tradisjonen som har vært fulgt i lengre tid, med en skrittvis tilnærming til utviklingen av statskirken.

Kirkerådets forslag til høringsuttalelse

I Kirkerådets forslag til høringsuttalelse gis innledningsvis noen overordnede og prinsipielle synspunkter, før de enkelte forslagene kommenteres i samme orden som i høringsnotatet. I tillegg til de punktene som er omtalt i departementets høringsnotat, kommenteres også spørsmålet om forrang for Den norske kirkes medlemmer i spørsmålet om barns tilhørighet til trossamfunn.

Vekt på perioden 2009-2013

Høringsnotatet avgrensner seg ut fra kirkeforliket til konsekvensene av de foreslåtte grunnlovsendringer i den inneværende stortingsperioden (2009-2013), som det også går fram av høringsnotatets tittel.

Kirkerådet ser at kirkeforliket og de foreslåtte grunnlovsendringene legger den rammen som dels styrer hvilke endringer som må finne sted, og dels hvilke endringer som er mulige innenfor rammen av stortingsperioden 2009-2013. Kirkerådet oppfatter departementet slik at de begrenser seg til de nødvendige konsekvensene av kirkeforliket, og ikke fremmer forslag som går ut over dette.

Denne forståelsen av at forslagene i høringsnotatet er innrettet på den avgrensede tidsperioden som kirkeforliket gjelder, og av at en del av forslagene har et midlertidig preg er lagt til grunn i forslaget til høringsuttalelse. Kirkemøtet har tidligere ytret seg om at flere av kirkeforlikets forutsetninger ikke kan stå seg over tid. Særlig framheves at Den norske kirke etter utløpet av kirkeforliket må etableres som eget rettssubjekt, at arbeidsgiveransvaret for prestetjenesten må overdras til kirken, og at de sentrale og regionale kirkelige forvaltningsorganer da ikke lenger bør være statlige forvaltningsorganer.

Avvikling av statlig særskilt kirkestyre

Forslaget til høringsuttalelse legger vekt på at grunnlovsendringene innebærer avvikling av Kongens særskilte kirkestyre, med de konsekvenser det medfører. I utkastet til høringsuttalelse vektlegges at dette legger et nytt grunnlag for videre selvstendigjøring av Den norske kirke, samtidig som kirken som en landsdekkende bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke skal videreføres.

I forslaget til høringsuttalelse understrekes at både Stortingets lovgivningsmyndighet overfor kirken, og Kongens alminnelige utøvende myndighet i relasjon til kirken er og vil være begrenset både av formuleringer i forslaget til nye grunnlovsbestemmelser og i prinsippet om tros- og livssynsfrihet og likebehandling av tros- og livssynssamfunn som følger av Norges forpliktelser på menneskerettighetene.

Avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre medfører at grunnlaget for kravet om medlemskap i Den norske kirke for kirkestatsråden og embetsmenn som behandler kirkesaker bortfaller. Habilitetsregelen i kirkeloven § 38 tredje ledd bokstav c bør som følge av det oppheves.

Arbeidsgiveransvar og tjenesteordning for prester

Det konstateres at kirkeforlikets forutsetning om at staten fortsatt skal ha arbeidsgiveransvaret for presteskaper medfører at visse saker med læremessige implikasjoner vil bli liggende i statsforvaltningen i forliksperioden 2009-2013, noe som anses problematisk når Kongens særskilte kirkestyre avvikles. Dette tilsier at dette er blant de elementer som foreslås som må ha et midlertidig preg.

Myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for presteskaper foreslås overført til Kirkemøtet allerede innenfor kirkeforlikets ramme, i alle fall for de elementer i tjenesteordningen som definerer preste-, proste- og biskoptjenestens innhold.

Læregrunnlag

Forslaget til høringsuttalelse har ingen innvendinger mot at Den norske kirkes læregrunnlag inntil videre fortsatt forankres i Christian den Femtis Norske Lov 2-1, men at Den norske kirke selv for framtiden må fastslå sitt eget læregrunnlag.

Liturgimyndighet og tilsettingsmyndighet som i dag er delegert

Når det gjelder liturgimyndighet og tilsettingsmyndighet som kirkelige organer i dag har på delegasjon fra Kongen, gis det tilslutning til høringsnotatets forslag om at myndigheten nå må overdras til de respektive kirkelige organer, og at dette innenfor rammen av kirkeforlikets tidshorisont best kan skje ved hjemler i kirkeloven.

Myndighet til å tilsette biskoper, proster og prester

Myndigheten til å tilsette biskoper foreslås lagt til Kirkerådet.

Myndigheten til å tilsette proster foreslås lagt til bispedømmerådet ut fra prostetjenestens tilknytning til biskopen og bispedømmet.
Myndigheten til å tilsette menighetsprester foreslås hjemlet direkte i kirkeloven, ikke overdratt fra Kongen på delegasjon.

Annet

Det foreslås å gi Kirkerådet som organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet på sentralkirkelig nivå myndighet til å fremme saker for lærenemnda i visse tilfeller.

Til slutt bes det om at forrangene bortfaller for Den norske kirkes medlemmer i spørsmål om barns tilhørighet til trossamfunn.

Det uttrykkes også bekymring for om de økonomiske og administrative konsekvensene av å overføre myndighet til kirkelige organer til å tilsette proster og biskoper er estimert for lavt i høringsnotatet.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar følgende høringsuttalelse om FADs høringsnotat av 1. februar 2011 *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013*.

Høringsuttalelse

Innledende generelle og prinsipielle overveielser

Kirkemøtet viser til høringsnotatet *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013*. Kirkemøtet vil uttrykke tilfredshet med at viktige sider ved kirkeforliket av 10. april 2008 med dette følges opp.

Grunnleggende premisser

I høringsnotatet drøfter departementet konsekvensene av de foreslåtte grunnlovsendringene for stortingsperioden 2009-2013, som er avtaleperioden for kirkeforliket. Kirkemøtet har som utgangspunkt at kirkeforliket legger rammene for utviklingen av relasjonen mellom staten og Den norske kirke i denne perioden, etter at demokratireformen er gjennomført. Kirkemøtet forholder seg til departementets forslag om endringer i kirkeloven og underliggende regelverk med dette som premiss. Høringsnotatet følger innenfor rammen av kirkeforliket opp linjen med en skrittvis utvikling av statskirkeordningen og relasjonen mellom stat og kirke. Kirkemøtet deler i hovedsak denne grunnholdningen. De endringer som nå foreslås skal fungere innenfor rammen av de forutsetninger som er nedfelt i kirkeforliket innenfor tidsperioden 2009-2013.

Kirkemøtets utgangspunkt når kirkens ordninger og kirkens relasjon til staten skal endres, er at framtidige ordninger må bevare kirken som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Dette er i samsvar med de mål og visjoner for Den norske kirke som Kirkemøtet i en årrekke har stått samlet om, slik det bl.a. er formulert i uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* (sak KM 11/04). Kirkemøtet viser også til premissene for utvikling av framtidig kirkeordning (sak KM 8/07, vedtakets pkt. 1.2.2) hvor det går tydelig fram

- at Den norske kirke skal være en folkekirke med dåpen som eneste medlemskriterium,
- at kirken skal ha en demokratisk oppbygd beslutningsstruktur,
- at soknet er grunnenheten i kirken,
- at kirken skal være landsdekkende, nærværende og tilgjengelig for alle sine medlemmer,
- at kirken skal gi rom for et mangfold med hensyn til tradisjoner, kultur, teologi og ulike grader av trosengasjement og deltakelse,
- og at kirken skal ta et særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke.

Med dette mener Kirkemøtet å ivareta hensynet som understrekes i høringsnotatet til at det er ”nødvendig å etablere tilstrekkelig sikkerhet for at endringer i statskirkeordningen kan bidra til å bevare Den norske kirke

som en åpen, inkluderende og demokratisk folkekirke". I denne sammenheng har det stor betydning at staten fortsatt vil sikre gode rammebetingelser for Den norske kirke ved at staten vil understøtte Den norske kirke og andre trossamfunn på like linje, slik det er formulert i forslaget til ny § 16 i Grunnloven.

Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av forslagene om endringer i Grunnloven som etablering av et prinsipielt annerledes forhold mellom staten og Den norske kirke:

Forslagene om endringer i Grunnloven stiller, etter departementets oppfatning, likevel staten i et prinsipielt annerledes forhold til Den norske kirke enn tidligere. Samlet sett kan endringene forstås slik at statens grunnlovsbestemte rolle i kirkestyret fundamentalt sett endres. Den religiøse virksomheten vil ikke lenger etter Grunnloven være en del av statens ansvarsområde. I stedet vil Grunnloven innebære at staten skal understøtte trossamfunnet Den norske kirke "som saadan", og at andre tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje (Høringsnotatet s.12).

Kirkemøtet gir også sin tilslutning til neste avsnitt hvor det heter:

Departementet legger til grunn at grunnlovsforslagene representerer et nytt grunnlag for videre selvstendigjøring av Den norske kirke (...) Endringer i tråd med kirkeforliket vil legge mindre bastante rammer for en slik videre utvikling enn det dagens rammeverk representerer, og det kommer blant annet til uttrykk i forslaget til ny § 16 (samme sted).

Dette er viktige avsnitt som viser at kirkeforliket legger et nytt prinsipielt grunnlag for videreutvikling av Den norske kirke som selvstendig trossamfunn.

Kirkemøtet har merket seg at departementets forslag i høringsnotatet i tråd med dette gjentatte ganger uttrykkelig knyttes til den avgrensede tidsperioden 2009-2013, at endringer ikke foreslås "nå", at visse forslag kan ha et midlertidig preg, og at det kan være behov for mer omfattende endringer i organiseringen og styringen av Den norske kirke.

De foreslåtte endringene i Grunnloven er prinsipielt og praktisk viktige for kirken. Kirkemøtet ser i likhet med departementet endringene i tråd med kirkeforliket som et nytt grunnlag med mindre bastante rammer for videre selvstendigjøring av Den norske kirke.

Kirkemøtet har merket seg at departementet betrakter kirkeforliket som en forfatningsreform. Det medfører etter departementets oppfatning ikke et skille mellom staten og Den norske kirke. Kirkemøtet vil framholde at kirkeforliket også innebærer viktige forvaltningsmessige endringer for Den norske kirke, jfr. overføring av tilsettingsmyndighet for proster og biskoper m.v.

Departementet anfører at kirkeforliket tydeliggjør *Den norske kirke som trossamfunn*. Kirkemøtet vil understreke dette som prinsipielt viktig. Dette tydeliggjør at også Den norske kirke må behandles av staten ut fra prinsippet om tros- og livssynsfrihet, i likhet med øvrige tros- og livssynssamfunn.

Kirkeforliket og grunnlovsendringene bør således ha religionspolitiske konsekvenser, og danne grunnlag også for en religionspolitisk reform, utformet på basis av Norges menneskerettslige forpliktelser i forhold til både den individuelle og den kollektive forståelse av tros- og livssynsfriheten.

Forslaget til ny § 16 sikter mot å ivareta Den norske kirkes stilling som folkekirke, samtidig som prinsippet om likebehandling av tros- og livssynssamfunn nå forankres på grunnlovsnivå. Dette sammen med den mer framskutte og tydelige henvisning til menneskerettighetene i Grunnloven i forslaget til ny § 2 er viktige markeringer av den norske statens forpliktelse på menneskerettighetene generelt og prinsippet om tros- og livssynsfrihet spesielt.

Kirkemøtet mener at høringsnotatet innenfor rammene av kirkeforliket kunne gått noe lenger i å gjennomføre prinsippet om et nytt grunnlag for forholdet mellom staten og Den norske kirke. For eksempel gjelder dette spørsmålet om myndighet til å regulere prestetjenesten gjennom tjenesteordninger (se nedenfor).

Aktivt støttende tros- og livssynspolitik

Aktivt støttende tros- og livssynspolitikk og likebehandling må være bærebjelkene i en framtidig helhetlig tros- og livssynspolitikk i Norge.

Om avvikling av Kongens særskilte kirkestyre og forvaltningen av saker med læremessige implikasjoner

Det vesentligste med kirkeforliket er etter Kirkemøtets oppfatning at Kongens særskilte kirkestyre avvikles gjennom de foreslåtte grunnlovsendringene, særlig endringen av § 16. Etter Kirkemøtets oppfatning må Kongens utøvende myndighet anses som begrenset av prinsippet om tros- og livssynsfrihet. Denne begrensningen må ha som konsekvens at det som pr. i dag er Kongens særskilte myndighet i kirkesaker og ligger til Kongens særskilte kirkestyre ikke kan legges inn under Kongens alminnelige utøvende myndighet etter Grunnloven § 3. Siden kirken innenfor forlikets ramme ikke etableres som eget rettssubjekt, må dette sikres gjennom bestemmelser i kirkeloven som avgrenser regjeringens alminnelige utøvende myndighet i kirkesaker. Særlig gjelder dette liturgisaker og alle saker med læremessige implikasjoner, inklusive arbeidsgivers styring av prestedtjenesten. Departementets uttrykk ”alminnelig myndighet i kirkesaker i kraft av Grunnloven § 3” (Høringsnotatet s.11) bør derfor ikke omfatte annet enn det som i dagens rettstilstand kommer inn under regjeringens alminnelige utøvende myndighet.

I forliksperioden skal arbeidsgiveransvaret for prester, proster og biskoper fortsatt ligge i statsforvaltningen og disse tjenestemannsgruppene skal fortsatt være statstjenestemenn. Departementet trekker den slutning av dette at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for disse tjenestemannsgruppene skal bero i statsforvaltningen. Både fastsettelsen av tjenesteordninger og forvaltningen av arbeidsgiveransvaret har læremessige implikasjoner, noe departementet er oppmerksom på.

”Kirkedepartementet vil også etter eventuelle endringer i Grunnloven ha ansvar for kirkesaker, og dette innebærer i prinsippet at departementet fortsatt vil behandle saker som har mer eller mindre tydelige læremessige sider eller implikasjoner. Dette vil antakelig være tydeligst i saker departementet får på sitt bord som arbeidsgiver for prester, for eksempel saker om tilsetning, suspensjon, oppsigelse eller avskjed. Departementet vil også ellers behandle en rekke og ulike kirkesaker” (Høringsnotatet s. 17).

Kirkemøtet vil understreke at når nåværende § 16 i grunnloven endres og kirkelig statsråd, Kongens særskilte kirkestyre, avvikles, har ikke Kongen lenger legitimitet som kirkelig organ og kan ikke lenger formelt inneha et selvstendig skjønn i læresaker eller kirkesakers læremessige sider og implikasjoner. Dette innebærer at heller ikke kirkestatsråden eller departementet vil inneha legitimitet som kirkelig organ, idet de er ledd i Kongens utøvende myndighet.

Når Kongens særskilte kirkestyre opphører, opphører etter Kirkemøtets oppfatning også grunnlaget for et rettslig krav om kirkemedlemskap for statsråden med ansvar for kirkesaker og embetsmenn som behandler saker som kom inn under Kongens særskilte kirkestyre. Det vil også bli enklere for staten å føre en aktivt støttende og likeverdig tros- og livssynspolitikk hvis det ikke stilles konfesjonelle krav til den statsråden og de embetsmennene som skal forvalte denne politikken. En av begrunnelsene for å avvike kirkelig statsråd, nemlig hensynet til statsrådenes tros- og livssynsfrihet og Grunnlovens grunnleggende likestilling av norske borgere med hensyn til plikter og rettigheter, vil etter Kirkemøtets oppfatning måtte gjøres gjeldende også når det gjelder nevnte statsråd og embetsmenn. Habilitetsregelen i kirkeloven § 38 tredje ledd bokstav c blir da uten gjenstand, og bør oppheves.

Et mindretall på fire medlemmer av komiteen ønsket følgende alternativ til foregående avsnitt: Kirkemøtet registrerer at departementet legger opp til en ordning hvor statsråd og embetsmenn med ansvar for kirkesaker skal være medlemmer i Den norske kirke i forliksperioden. Kirkemøtet tar dette til etterretning.

At Kongen etter avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre ikke lenger kan inneha et selvstendig læremessig skjønn, vil etter Kirkemøtets mening ha som konsekvens at alle saker med læremessige implikasjoner prinsipielt må ligge hos kirkens organer, og ikke kan ligge til Kongens alminnelige utøvende makt. Etter grunnlovsendringene innebærer dette at Kongen, innbefattet departementet og statsråden i egenskap av leder av departementet, må innhente det læremessige skjønn i slike saker fra Kirken. Det vil si

fra de organer som av kirken er satt til å forvalte læreansvaret. I forliksperioden vil dette gjelde utøvelsen av arbeidsgiveransvaret for prestskapet og evt. forvaltningen av tjenesteordningene for prest, prost og biskop, samt evt. andre saker med læremessige implikasjoner som måtte bero i departementet eller hos Kongen. Det tilsier også etter Kirkemøtets oppfatning at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop prinsipielt bør ligge i Kirkemøtet.

Særlig om Stortingets rolle i kirkestyret (2.7)

Departementet redegjør for at både prerogativene i Grunnloven §§ 16, 21 og 22 og bestemmelsen i Grunnloven § 2 om "Statens offentlige Religion" innenfor dagens rettstilstand setter visse grenser for lovgivning i Stortinget vedrørende Den norske kirke. Også prinsippet om tros- og livssynsfrihet begrenser Stortingets myndighet til å regulere indre forhold i kirken (Høringsnotatet s. 18).

Også etter de foreslåtte grunnlovsendringene vil tros- og livssynsfriheten begrense Stortingets myndighet til å lovgi om indre forhold i kirken. Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av at dette sammen med formuleringene i ny § 16 vil innebære en tilstrekkelig skranke for Stortinget i så måte.

Departementet gir også en betraktning om at Stortinget fortsatt ut fra ny § 16 kan og skal gi særskilt lovgivning om Den norske kirke, men også kan gå lenger i å regulere Den norske kirke enn andre tros- og livssynssamfunn. Etter Kirkemøtets syn må også de menneskerettslige prinsippene om tros- og livssynsfrihet og likebehandling av trossamfunn bringes inn i denne betraktningen ved siden av Grunnloven § 16. Det er disse prinsippene som i vesentligst grad vil begrense hvor langt Stortinget kan gå i å regulere Den norske kirkes forhold ved lov, i forhold til andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkemøtet har også bemerkninger til departementets definisjon av uttrykket "dens Ordning" i forslag til ny § 16 i Grunnloven. Ifølge departementet omfatter det "bestemmelser om kirkens ytre organisering". Kirkemøtet vil i denne sammenheng holde fram at viktige aspekter ved kirkens "ytre organisering" har teologisk grunnlag. Kirkemøtet vil vise til vedtaket i sak KM 8/07 som bestemmer området for internkirkelig regulering som tilkommer Den norske kirke som trossamfunn slik:

1. *bestemme over sin lære og liturgi,*
2. *utnevne/velge sine ledere,*
3. *fastsette sine valgordninger og sin organisasjonsstruktur,*
4. *ha myndighet til å fastsette hvem som skal ha myndighet til å bestemme læremessige spørsmål, tilsetninger og arbeidsgiveransvar.*

Etatsstyring

Departementet anfører at grunnlovsendringene "ikke nå innebærer vesentlige endringer i premissene for departementets etatsstyring på kirkens område". På den annen side mener departementet at "statens grunnlovsbestemte rolle i kirkestyret fundamentalt sett endres" og at den religiøse virksomheten ikke vil være "en del av statens ansvarsområde". Dette kan lett oppfattes som en uoverensstemmelse mellom det prinsipielle grunnlag og de praktiske slutninger, og som at en avkonfesjonalisert stat etter dette skal etatsstyre Den norske kirke som før.

Nå er innarbeidet praksis at målformuleringene på kirkefeltet i statsbudsjett og tildelingsbrev hentes fra kirkens egne målformuleringer og strategier. Kirkemøtet legger til grunn at denne praksisen må videreføres så lenge staten på grunn av arbeidsgiveransvaret for prestskapet og finansieringsordningene etatsstyre kirken. Kirkemøtet legger også til grunn at formuleringen i forslag til ny § 16 i Grunnloven om at Den norske kirke skal "understøttes som saadan", og prinsippet om tros- og livssynsfrihet ytterligere vil begrunne at etatsstyring av kirken må være basert på kirkens egne målformuleringer.

Til 2.2 Grunnloven § 2

Spørsmålet om den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i NL 2-1 og om den framtidige rettslige forankringen.

Departementet foreslår å bevare den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i Kong Christian den Femtes Norske Lov (1687) andre bok første kapittel (NL 2-1) med oppregningen av bekjennesskriftene. Departementet legger til grunn at NL 2-1 ikke har grunnlovs rang. Departementet vurderer at oppheving av Grunnloven § 2 andre ledd ikke i seg selv krever endringer i den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i NL 2-1.

Ut fra en generell religionspolitisk betraktning bør Den norske kirke som trossamfunn ha myndighet til å fastsette kirkens eget læregrunnlag og forvalte læren. Kirkemøtet kan likevel slutte seg til at NL 2-1 inntil videre videreføres som rettslig forankring av Den norske kirkes læregrunnlag på de premisser departementet legger til grunn. Kirkemøtet deler departementets oppfatning om at den framtidige rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag bør vurderes på et senere tidspunkt.

Til 2.4 Grunnloven §§ 21 og 22

Overføring av tilsettingsmyndigheten for proster og biskoper er en del av kirkeforliket. Se nærmere under punkt 3.

Kirkemøtet har ingen merknad til at departementet legger til grunn at allerede utnevnte proster og biskoper skal beholde statusen som embetsmenn når disse stillingsgruppene omgjøres til statlige tjenestemannsstillinger. Ved en eventuell avvikling av stillingenes status som statlige tjenestemannsstillinger må en komme tilbake til spørsmålet.

Til 2.5 Grunnloven § 16

Gudstjenestefeltet – hjemmel for Kirkemøtets liturgimyndighet

Avviklingen av Kongens særskilte myndighet i kirkesaker må etter Kirkemøtets syn medføre at Kirkemøtet ikke lenger kan ha gudstjenestlig myndighet på delegasjon fra Kongen. Det må etableres et hjemmelsgrunnlag slik at Kirkemøtet har myndighet til å forplikte menighetene.

Kirkemøtet slutter seg derfor til departementets forslag om at myndighet til å fastsette liturgier m.v. som i dag er delegert til Kirkemøtet skal overføres til Kirkemøtet.

I høringsnotatets forslag omtales Kirkemøtet eksplisitt som kirkens øverste representative organ, som i prinsippet henter myndighet også ”nedenfra” gjennom valgene (Høringsnotatet s.13). Dette anses som ett av flere myndighetsgrunnlag for Kirkemøtet i dagens ordning. Kirkemøtet mener det er betydningsfullt når departementet vurderer det slik at Kirkemøtet i den egenskap vil kunne ha myndighet til å fastsette liturgier m.m., en myndighet som i så fall ikke er gitt Kirkemøtet av Kongen eller Stortinget, men av menighetene gjennom en representativ demokratisk struktur. Dette anser Kirkemøtet som positivt og framtidsrettet.

Samtidig kan det reises tvil om Kirkemøtet på dette grunnlag kan fatte beslutninger som binder menighetene, så lenge Kirken sentralt ikke er foreslått å bli eget rettssubjekt. Departementet ytrer en viss tvil om Kirkemøtets myndighet på dette grunnlag trenger lovhjemmel, men anser det hensiktsmessig i dagens kirkeordning med en lovbestemmelse etter at grl. § 16 er endret. Kirkemøtet ser dette som både hensiktsmessig og nødvendig innenfor forlikperiodens rettstilstand hvor Kirkemøtet ikke etableres som selvstendig rettssubjekt.

Regler for bruk av kirken

Kirkemøtet slutter seg til departementets forslag om at kirkeloven § 20 endres slik at myndigheten til å gi nærmere bestemmelser om bruk av kirkene legges til Kirkemøtet, og ikke til Kongen.

Biskopenes tilsyn

Biskopenes tilsynsansvar må sikres et tilstrekkelig robust hjemmelsgrunnlag når den delen av det rettslige grunnlaget som ligger i Grunnloven § 16 bortfaller. Høringsnotatet viser til at tilsynsansvaret ved siden av dette hjemmelsgrunnlaget har basis både i Tjenesteordning for biskoper og i liturgien for vigsling av biskop. Kirkemøtet slutter seg til at biskopens tilsynsansvar primært har et kirkelig-teologisk grunnlag og innhold. Kirkemøtet ser det slik at hjemmelsgrunnlaget i vigslingsliturgien og tjenesteordningen inntil videre er tilstrekkelig, men at spørsmålet om hjemmelsgrunnlag for biskopenes tilsyn på sikt må gjennomgå.

Tjenesteordninger for presteskaper

Kirkemøtet viser til departementets forslag om å overføre myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop fra Kongen til departementet. En slik overføring endrer etter Kirkemøtets oppfatning ikke den juridiske realiteten. Det vil fortsatt være regjeringen som har ansvaret i siste instans. Kirkemøtet anser ikke dette som en varig tilfredsstillende løsning.

Tjenesteordningene regulerer ikke bare de ytre arbeidsrettslige rammer, men innholdsbestemmer også prestedtjenesten, prosttjenesten og bispetjenesten. Slik innholdsbestemmelse må etter Kirkemøtets syn ligge til trossamfunnet Den norske kirkes organer å fastsette. Kirkemøtet ser at deler av tjenesteordningenes bestemmelser følger av alminnelig arbeidsrett, men oppfatter tjenesteordningene som tillempling av arbeidsretten på særskilte kirkelige tjenestegrupper.

Kirkemøtet er særlig opptatt av å sikre at tjenesteordningenes innholdsbestemmelser av prestedtjenesten, proste- og bispetjenesten fastsettes av Den norske kirkes organer. Kirkemøtet mener primært at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger skal overføres til Kirkemøtet, og mener at dette er mulig innenfor rammen av kirkeforliket.

Et mindretall på to medlemmer av komiteen går inn for å sløyfe siste leddsetning av foregående avsnitt ("og mener at dette er mulig innenfor rammen av kirkeforliket").

Hvis den utøvende makt inntil utløpet av kirkeforliket fortsatt skal fastsette tjenesteordningene, forutsetter Kirkemøtet at eventuelle endringer i tjenesteordningene vedrørende tjenestenes kirkelige karakter og innholdsbestemmelsen av dette, kommer som følge av og i samsvar med kirkelige vedtak. Kirkemøtet mener dette i så fall bør nedfelles i kirke-loven § 34.

Andre områder

Kirkelige anordninger på gudstjenestefeltet

Kirkemøtet vil i forbindelse med gudstjenestereformen gjennomgå en del av de kirkelige anordninger på gudstjenestefeltet for å se om de skal videreføres, oppheves eller inkorporeres i nye kirkemøtevedtak på gudstjenestefeltet. Kirkemøtet anser det hensiktsmessig ut fra et kontinuitetssynspunkt, at gjeldende kirkelige anordninger i utgangspunktet fortsatt kan gjelde, forutsatt at de for framtiden kan endres eller oppheves av Kirkemøtet som innehaver av myndigheten på gudstjenestefeltet.

Tjenesteordninger for kateketer, diakoner og kantorer

Kirkemøtet anser kirke-loven § 24 tredje ledd bokstav c som tilstrekkelig hjemmel til å kunne treffe nye vedtak vedrørende tjenesteordninger for kateketer, diakoner og kantorer.

Døvemenighetene

Kirkemøtet mener myndigheten til å gi regler for døvemenigheter og døveprestedtjenesten bør overføres til Kirkemøtet.

Til 3.2 Tilsetting av proster

Kirkemøtet har tidligere (sak KM 12/08) gått inn for at tilsetting av proster legges til bispedømmerrådet:

II.2 Prosten er forpliktet på å fremme de mål og strategier som er fastsatt for virksomheten i Den norske kirke og i vedkommende bispedømme (jf. Tjenesteordning for proster § 2). Dette tilsier at bispedømmerrådet har en sentral rolle i forbindelse med tilsetting av proster. Kirkemøtet ber om at tilsetting av proster allerede nå overføres til bispedømmerrådet. Subsidiært må bispedømmerådene få uttalerett før utnevning skjer.

De to siste linjene må i sammenhengen (2008) forstås som ønske om endring allerede før de påtenkte grunnlovsendringene. Kirkemøtets subsidiære standpunkt gjelder bare så lenge proster fortsatt utnevnes i kirkelig statsråd.

Kirkemøtet vil anføre at prostens funksjoner helt og holdent ligger innenfor bispedømmet. Prostene har ingen nasjonalkirkelig funksjon ut over at de i dagens ordning for bispenominasjon har stemmerett i den rådgivende avstemningen. Å legge tilsetting av proster til bispedømmerrådet vil også bidra til å begrense tendensen til sentralisering som lett vil oppstå når Kongens og departementets særskilte myndighet i kirkesaker skal overføres til kirkelige organer. Et tilleggsmoment er at tilsetting ved bispedømmerrådet er den løsningen som teknisk sett vil være enklest å gjennomføre når det gjelder administrative og økonomiske konsekvenser.

Kirkemøtet går inn for at tilsetting av proster legges til det aktuelle bispedømmerrådet, og at dette fastlegges ved endring av kirke-loven § 23 sjette ledd.

Kirkemøtet mener videre at myndigheten til å tilsette menighetsprester ikke lenger kan skje på delegasjon fra Kongen, men må tillegges bispedømmerrådet direkte. Kirkemøtet foreslår derfor følgende formulering av kirke-loven § 23 sjette ledd:

Bispedømmerrådet tilsetter proster og menighetsprester, prester i spesialtjeneste og andre tjenestemenn som har bispedømmerrådet som arbeidsgiver, samt treffer vedtak om oppsigelse, illeggelse av ordensstraff, avskjed og suspensjon.

Regler om framgangsmåten ved tilsetting av proster og øvrige nødvendige endringer som følge av endringer i tilsettingsmyndighet og disiplinærmyndighet innarbeides i personalreglementet for prester i Den norske kirke etter avtalefestet forhandling.

Til 3.3 Tilsetting av biskoper

Kirkemøtet deler departementets vurderinger om at det har avgjørende betydning at biskoper blir utpekt etter en prosess som gir dem nødvendig legitimitet, autoritet og tyngde både i kirken og samfunnet for øvrig. Dette kan etter Kirkemøtets oppfatning ivaretas enten ved en ordning hvor biskopene utpekes ved valg, eller ved at det innenfor rammene av en mer ordinær tilsettingsprosess er tunge elementer av avstemning eller valg.

Når biskopene går over fra å være embetsmenn til å bli statstjenestemenn vil det i utgangspunktet være tjenestemannslovens regler for tilsetting som gjelder, med et framforhandlet tilsettingsreglement mellom arbeidstakerorganisasjon og den statlige arbeidsgiver, stadfestet av Fornyings-, administrasjons- og kirke-departementet som normalordning. Departementet legger til grunn at en slik ordning i likhet med dagens ordning vil kunne inneholde et vesentlig element av avstemning eller valg. En ren valgordning vil måtte etableres ved særlovgivning.

Kirkemøtet viser til sitt vedtak i 2007 hvor Kirkemøtet gikk inn for å utvikle ordningen med rådgivende avstemning til et avgjørende valg av biskoper. Kirkemøtet kan ikke se at det er kommet til nye momenter som endrer premissene for Kirkemøtets vedtak.

For Kirkemøtet er det viktig at ordningen for tilsetting av biskoper er forankret i kirkens demokratiske styringsorganer, og at ordningen

- ivaretar hensynet til bispedømmets ønsker, men også tar helhetskirkelig hensyn,
- sikrer rimelig innflytelse både for den ordinerte tjeneste og rådene,
- gir mulighet for bred nominasjon av kandidater,
- sikrer bred demokratisk innflytelse, men også kvalifisert vurdering av kandidatenes egnethet (sak KM 9/07).

Departementet holder fram to mulige tilsettingsorganer for biskoper: Bispedømmerrådet og Kirkerådet (evt. et særskilt tilsettingsorgan). Departementet konkluderer ikke entydig, men synes med sitt forslag til mulig lovendring å legge opp til tilsetting ved Kirkerådet.

Kirkemøtet mener Kirkerådet bør være tilsettings- og disiplinærmyndighet for biskoper, ut fra bispetjenestens helhetskirkelige ansvar og forpliktelse til å ivareta kirkens enhet.

Departementet foreslår at Kirkemøtet skal få myndighet til å fastsette nærmere regler om framgangsmåten ved tilsetting av biskop. Kirkemøtet ser dette som en riktig og viktig konsekvens av at statens særskilte kirkestyre avvikles, og som ett av de myndighetsområder som da må overdras til Den norske kirke som trossamfunn å ivareta. Kirkemøtet merker seg at dette etter alt å dømme vil innebære at Kirkemøtet i 2012 må utforme slike nærmere regler. Disse reglene må i så fall vedtas under forutsetning av at de foreslåtte Grunnlovsendringene og den nødvendige hjemmel i kirkeloven blir vedtatt av Stortinget.

Kirkemøtet er tilfreds med at departementet viser til de grunnleggende premisser for utforming av slike regler som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2007 (KM 9/07).

Om sentralt, kirkelig organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet bør få myndighet til å reise sak for Den norske kirkes lærenemnd

Kirkemøtet mener at Kirkerådet som sentralt kirkelig organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet bør få myndighet til å reise sak for Den norske kirkes lærenemnd i visse tilfeller. Kirkemøtet mener denne myndigheten bør erstatte Kongens tilsvarende myndighet.

Etter grunnlovsendringene og avviklingen av statens særskilte kirkestyre, bør myndigheten til å gi forskrifter til utfylling og gjennomføring av regler vedrørende lærenemnda etter Kirkemøtets oppfatning overføres til Kirkemøtet.

Dette spørsmålet kompliseres innenfor rammen av kirkeforliket av at det vil være en forbindelse mellom lærenemndas avklaringer og forvaltningsmessig oppfølging som også kan dreie seg om personalsaker. Så lenge prester, proster og biskoper er statstjenestemenn, vil de personalmessige og forvaltningsmessige konsekvenser av lære- nemndas uttalelser måtte trekkes i siste instans av staten. Dette forutsetter etter Kirkemøtets oppfatning at anbefalingene fra det kirkelige organ som har disiplinærmyndighet i første instans må følges opp av staten som presteskapets arbeidsgiver.

Perspektiver ut over forlikperioden 2009-2013

Etter kirkeforlikets utløp mener Kirkemøtet i tråd med tidligere utredninger og vedtak at Den norske kirke må etableres som eget rettssubjekt, at arbeidsgiveransvaret for prestatjenesten må overdras til kirken, og at de sentrale og regionale kirkelige forvaltningsorganer ikke lenger bør være statlige forvaltningsorganer (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til Stortingsmelding 17 (2007-2008), sak KM 10/08, vedtakets pkt. 6).

Kirkemøtet er opptatt av å videreutvikle sin demokratiske plattform og vil følge opp evalueringen av demokratireformen i 2012.

Den norske kirkes formelle læregrunnlag bør forankres i kirkens egne representative organer, når kirkeforliket utløper.

Ut fra forutsetningene i kirkeforliket følger det at en større gjennomgang av kirkelovgivningen først kan tas etter utløpet av stortingsperioden 2009-2013. Kirkemøtet vil understreke behovet for en slik gjennomgang. Enkelte løsninger innenfor rammen av kirkeforliket vil ikke være bærekraftige som varige løsninger bl.a. i lys av det menneskerettslige prinsippet om tros- og livssynsfrihet og de religionspolitiske utfordringene i denne sammenheng.

Etter utløpet av kirkeforliket er det slik Kirkemøtet tidligere har gitt uttrykk for, behov for en klargjøring av grensen mellom Stortingets lovgivningsmyndighet og Den norske kirkes egen normgivningskompetanse som trossamfunn. Kirkemøtet har tidligere uttalt seg om hva en rammelov for Den norske kirke bør inneholde og hva som bør ligge i en framtidig kirkeordning (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til NOU 2006:2 (sak KM 8/06) pkt. 2.2.2 og 2.2.3). Kirkemøtet går ikke nærmere inn på dette i denne sammenheng, da det angår forhold som går utover det som kan realiseres innenfor rammen av kirkeforliket.

Ordningen med tilhørighet og forrangsbestemmelsen i kirkeloven

Kirkelovens bestemmelse (§ 3, nr. 2) om at "[b]arn anses å høre inn under Den norske kirke fra fødselen såfremt en av foreldrene er medlem", gir Den norske kirke en forrang framfor andre tros- og livssynssamfunn. I lys av prinsippet om tros- og livssynsfrihet og derav følgende krav om likebehandling av trossamfunn mener Kirkemøtet at denne forrangen vanskelig kan opprettholdes slik den nå står.

Kirkemøtet vil vise til at Kirkerådet har behandlet spørsmålet (sak KR 17/10), og vedtok å "arbeide videre med tilhørighet og forrangsbestemmelsen i kirkeloven § 3 for å sikre likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn".

Kirkemøtet er kjent med at utvalget som er nedsatt av Kulturdepartementet for å utrede en helhetlig tros- og livssynspolitikkk også vil arbeide med dette spørsmålet.

Ordningen med tilhørige er en ordning som skal sikre likebehandling av tros- og livssynssamfunn i finansieringsøyemed, og som er valgt fordi tros- og livssynssamfunn har ulike medlemskriterier. Det er ikke ordningen med tilhørige som er problemet, men at ordningen i dag er regulert og praktisert slik at den ikke medfører likebehandling mellom Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkemøtet mener at flere forhold i denne sammenheng bør vurderes nærmere, blant annet hensynet til barna og hvordan en skal forholde seg ved uenighet mellom foreldrene.

Til 4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Kirkemøtet mener departementet anslår de økonomiske konsekvensene av overføring av tilsettingsmyndighet for prost og biskop for lavt. Dersom myndigheten til å tilsette proster legges til Kirkerådet, vil det ha merkbare økonomiske og administrative konsekvenser, bl.a. vil Kirkerådet måtte ha en hyppigere møtefrekvens, med de kostnadene det innebærer. Dersom tilsetting av proster legges til bispedømmerådet og av biskoper til Kirkerådet gir det ikke fullt så store økonomiske og administrative konsekvenser, idet bispedømmerådet både har et utbygd administrativt apparat for tilsetting av prester og en egnet møtefrekvens i tilsettingsorganet. Her vil konsekvensene være knyttet til økning i antall tilsettingsaker.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Solveig K. Bratseth

Saksordfører: Ola T. Lånke

Disse hadde ordet:

Egil Morland, Ingeborg Midttømme, Trygve Wyller, Anne Berit Evang, Inger S. Enger, Roar P. Strømme, Nils Mathis N. Eira, Kjell Rune Wirgenes, Lars Erland Kielland, Anne Dalheim, Karen Junker, Stina Frøvoll Thoresen, Harald Askeland, Anne Lise Brenna Ording, Dag Landmark, Halvor Nordhaug.

Endringsforslag

Egil Morland:

s.4 (Grunnleggende premisser, l.8): endring

”avvikling av statskirkeordningen og endring av”

s. 5: (6. avsnitt): ”Det medfører etter departementets oppfatning...” går ut.

s.6: Etter siste or i 3. avsnitt: ”myndighet, og som derfor ikke gjelder indre anliggender i trossamfunn.”

s. 7: (2.avsnitt, 6.linje): ”departementet, fortsatt må innhente...”

s. 8: (til 2.2, Gr.l. §2, 2. avsnitt): ”bør” erstattes av ”må”.

Ingeborg Midttømme:

Høringsuttalelsen s. 9. Til 2.4 i Grunnloven §§21 og 22.

A) ”Kirkemøtet har ikke tatt stilling til hvilket organ som skal ha disiplinærmyndighet overfor prostene og biskopene som blir embetsmenn.”

B) ”Kirkemøtet har heller ikke tatt stilling til i hvilket omfang det er behov for særlige regler om tilsettings- og disiplinærmyndighet.”

C) s.12: Til 3.3 Tilsetting av biskoper

”Kirkemøtet vil behandle spørsmålet om disiplinærmyndighet i 2012 i forbindelse med utforming av regler for tilsetting.”

Trygve Wyller:

Til s. 13, 3. avsnitt.

Tillegg: Viktige aspekter ved den demokratiske plattformen vil være spørsmål om maktfordeling, spørsmål knyttet til de premisser som er nevnt på s. 4 og de demokratiske tradisjoner som er utviklet i norsk kirke og kristendom de siste to hundre år, i tillegg til valgdeltagelse.

Anne Berit Evang:

KM deler departementets vurdering om at det innenfor forliksperioden ikke er tilstrekkelig grunnlag for å overføre myndighet til å vedta tjenesteordninger for prester til KM eller andre kirkelige organer.

s. 6, siste avsnitt:

STRYK siste setning: ”Dette innebærer imidlertid at heller ikke...”

s.7, 2. avsnitt, STRYK det setningen (...) og evt. forvaltningen av tjenesteordningene for prest, prost og biskop” (...)

Siste setning, samme avsnitt STRYKES: Det tilsier også etter KMs oppfatning at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop prinsipielt bør ligge i KM.

Roar P. Strømme:

Endring i første avsnitt på side 6 til:

”Kirkemøtet mener at høringsnotatet innenfor rammen av kirkeforliket burde gått lenger i å gjennomføre prinsippet...”

Nils M. Eira:

Ordningen med tilhørighet og forrangsbestemmelser i kirkeloven. (S. 3, nr 2)

Barn anses å høre inn under Den norske kirke fra fødselen så fremst mor er medlem.

Forslaget ble trukket.

Kjell Rune Wirgenes:

S. 10. Stryk siste setning: Subsidiært må bispedømmerådene få uttalerett før utnevning skjer.

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité F

Sammendrag av saksorienteringen

I samband med forberedelsene av grunnlovsendringene som er planlagt våren 2012 som ledd i gjennomføringen av kirkeforliket av 10.april 2008, har Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet 1. februar 2011 lagt fram et høringsnotat for Kirkemøtet 2011 om konsekvenser av grunnlovsendringene for kirkeloven og evt. annet regelverk. Departementet har satt høringsfristen til 1. mai 2011. Også en rekke andre instanser har mottatt høringsnotatet til uttalelse.

I departementets høringsnotat *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013* redegjøres det innledningsvis for kirkeforliket og forslagene om endringer i Grunnloven (punkt 1). Deretter gjennomgås og drøftes ”konsekvensene av eventuelle endringer i Grunnloven” (punkt 2). Gjennomgangen er knyttet til de enkelte grunnlovparagrafene som foreslås endret. Også Stortingets rolle i kirkestyret belyses her. Avslutningsvis behandles spørsmålet om ordninger for tilsetting av proster og biskoper (punkt 3) og økonomiske og administrative konsekvenser (punkt 4).

Prinsipielt viktige stadfestelser i høringsnotatet

I høringsnotatet understreker departementet at grunnlovsendringene medfører at staten stiller seg ”i et prinsipielt annerledes forhold til Den norske kirke enn tidligere”, først og fremst ved at Kongens særskilte myndighet i kirkesaker avvikles, og ved at den religiøse virksomheten ikke lenger vil være en del av statens ansvarsområde, men at staten i stedet skal understøtte trossamfunnet Den norske kirke ”som Saadan” og andre tros- og livssynssamfunn på lik linje. Samtidig innebærer kirkeforliket etter departementets oppfatning at dette prinsipielle synspunktet må ”modifiseres eller nyanseres”. Men kirkeforliket og de foreslåtte endringene i Grunnloven tydeliggjør uansett ”Den norske kirke som trossamfunn, og det legger et grunnlag for ytterligere utvikling av kirkens selvstendighet”.

Departementet ser at det også kan være ”behov for andre og mer omfattende endringer i organiseringen og styringen av Den norske kirke, men det må en i tilfellet komme tilbake til etter utløpet av kirkeforliket”. Det fører til at enkelte av forslagene som er skissert i høringsdokumentet kan ha et visst midlertidig preg. Dette er etter departementets oppfatning i tråd med tradisjonen som har vært fulgt i lengre tid, med en skrittvis tilnærming til utviklingen av statskirken.

Kirkerådets forslag til høringsuttalelse

I Kirkerådets forslag til høringsuttalelse gis innledningsvis noen overordnede og prinsipielle synspunkter, før de enkelte forslagene kommenteres i samme orden som i høringsnotatet. I tillegg til de punktene som er omtalt i departementets høringsnotat, kommenteres også spørsmålet om forrang for Den norske kirkes medlemmer i spørsmålet om barns tilhørighet til trossamfunn.

Vekt på perioden 2009-2013

Høringsnotatet avgrensner seg ut fra kirkeforliket til konsekvensene av de foreslåtte grunnlovsendringer i den inneværende stortingsperioden (2009-2013), som det også går fram av høringsnotatets tittel.

Kirkerådet ser at kirkeforliket og de foreslåtte grunnlovsendringene legger den rammen som dels styrer hvilke endringer som må finne sted, og dels hvilke endringer som er mulige innenfor rammen av stortingsperioden 2009-2013. Kirkerådet oppfatter departementet slik at de begrenser seg til de nødvendige konsekvensene av kirkeforliket, og ikke fremmer forslag som går ut over dette.

Denne forståelsen av at forslagene i høringsnotatet er innrettet på den avgrensede tidsperioden som kirkeforliket gjelder, og av at en del av forslagene har et midlertidig preg er lagt til grunn i forslaget til høringsuttalelse. Kirkemøtet har tidligere ytret seg om at flere av kirkeforlikets forutsetninger ikke kan stå seg over tid. Særlig framheves at Den norske kirke etter utløpet av kirkeforliket må etableres som eget rettssubjekt, at arbeidsgiveransvaret for prestedtjenesten må overdras til kirken, og at de sentrale og regionale kirkelige forvaltningsorganer da ikke lenger bør være statlige forvaltningsorganer.

Avvikling av statlig særskilt kirkestyre

Forslaget til høringsuttalelse legger vekt på at grunnlovsendringene innebærer avvikling av Kongens særskilte kirkestyre, med de konsekvenser det medfører. I utkastet til høringsuttalelse vektlegges at dette legger et nytt grunnlag for videre selvstendigjøring av Den norske kirke, samtidig som kirken som en landsdekkende bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke skal videreføres.

I forslaget til høringsuttalelse understrekes at både Stortingets lovgivningsmyndighet overfor kirken, og Kongens alminnelige utøvende myndighet i relasjon til kirken er og vil være begrenset både av formuleringer i forslaget til nye grunnlovsbestemmelser og i prinsippet om tros- og livssynsfrighet og likebehandling av tros- og livssynssamfunn som følger av Norges forpliktelser på menneskerettighetene.

Avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre medfører at grunnlaget for kravet om medlemskap i Den norske kirke for kirkestatsråden og embetsmenn som behandler kirkesaker bortfaller. Habilitetsregelen i kirke-loven § 38 tredje ledd bokstav c bør som følge av det oppheves.

Arbeidsgiveransvar og tjenesteordning for prester

Det konstateres at kirkeforlikets forutsetning om at staten fortsatt skal ha arbeidsgiveransvaret for presteskabet medfører at visse saker med læremessige implikasjoner vil bli liggende i statsforvaltningen i forlikperioden 2009-2013, noe som anses problematisk når Kongens særskilte kirkestyre avvikles. Dette tilsier at dette er blant de elementer som foreslås som må ha et midlertidig preg.

Myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for presteskabet foreslås overført til Kirkemøtet allerede innenfor kirkeforlikets ramme, i alle fall for de elementer i tjenesteordningen som definerer preste-, proste- og biskoptjenestens innhold.

Læregrunnlag

Forslaget til høringsuttalelse har ingen innvendinger mot at Den norske kirkes læregrunnlag inntil videre fortsatt forankres i Christian den Femtis Norske Lov 2-1, men at Den norske kirke selv for framtiden må fastslå sitt eget læregrunnlag.

Liturgimyndighet og tilsettingsmyndighet som i dag er delegert

Når det gjelder liturgimyndighet og tilsettingsmyndighet som kirkelige organer i dag har på delegasjon fra Kongen, gis det tilslutning til høringsnotatets forslag om at myndigheten nå må overdras til de respektive kirkelige organer, og at dette innenfor rammen av kirkeforlikets tidshorisont best kan skje ved hjemler i kirke-loven.

Myndighet til å tilsette biskoper, proster og prester
Myndigheten til å tilsette biskoper foreslås lagt til Kirkerådet.
Myndigheten til å tilsette proster foreslås lagt til bispedømmerådet ut fra prostetjenestens tilknytning til biskopen og bispedømmet.
Myndigheten til å tilsette menighetsprester foreslås hjemlet direkte i kirkeloven, ikke overdratt fra Kongen på delegasjon.

Annet

Det foreslås å gi Kirkerådet som organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet på sentralkirkelig nivå myndighet til å fremme saker for lærenemnda i visse tilfeller.

Til slutt bes det om at forrangen bortfaller for Den norske kirkes medlemmer i spørsmål om barns tilhørighet til trossamfunn.

Det uttrykkes også bekymring for om de økonomiske og administrative konsekvensene av å overføre myndighet til kirkelige organer til å tilsette proster og biskoper er estimert for lavt i høringsnotatet.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar følgende høringsuttalelse om FADs høringsnotat av 1. februar 2011 *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013*.

Høringsuttalelse

Innledende generelle og prinsipielle overveielser

Kirkemøtet viser til høringsnotatet *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013*. Kirkemøtet vil uttrykke tilfredshet med at viktige sider ved kirkeforliket av 10. april 2008 med dette følges opp.

Grunnleggende premisser

I høringsnotatet drøfter departementet konsekvensene av de foreslåtte grunnlovsendringene for stortingsperioden 2009-2013, som er avtaleperioden for kirkeforliket. Kirkemøtet har som utgangspunkt at kirkeforliket legger rammene for utviklingen av relasjonen mellom staten og Den norske kirke i denne perioden, etter at demokratireformen er gjennomført. Kirkemøtet forholder seg til departementets forslag om endringer i kirkeloven og underliggende regelverk med dette som premiss. Høringsnotatet følger innenfor rammen av kirkeforliket opp linjen med en skrittvis endring av relasjonen mellom stat og kirke. Kirkemøtet deler i hovedsak denne grunnholdningen. De endringer som nå foreslås skal fungere innenfor rammen av de forutsetninger som er nedfelt i kirkeforliket innenfor tidsperioden 2009-2013.

Kirkemøtets utgangspunkt når kirkens ordninger og kirkens relasjon til staten skal endres, er at framtidige ordninger må bevare kirken som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Dette er i samsvar med de mål og visjoner for Den norske kirke som Kirkemøtet i en årrekke har stått samlet om, slik det bl.a. er formulert i uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* (sak KM 11/04). Kirkemøtet viser også til premissene for utvikling av framtidig kirkeordning (sak KM 8/07, vedtakets pkt. 1.2.2) hvor det går tydelig fram

- at Den norske kirke skal være en folkekirke med dåpen som eneste medlemskriterium,
- at kirken skal ha en demokratisk oppbygd beslutningsstruktur,
- at soknet er grunnenheten i kirken,
- at kirken skal være landsdekkende, nærværende og tilgjengelig for alle sine medlemmer,
- at kirken skal gi rom for et mangfold med hensyn til tradisjoner, kultur, teologi og ulike grader av trosengasjement og deltakelse,

- og at kirken skal ta et særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke.

Med dette mener Kirkemøtet å ivareta hensynet som understrekes i høringsnotatet til at det er ”nødvendig å etablere tilstrekkelig sikkerhet for at endringer i statskirkeordningen kan bidra til å bevare Den norske kirke som en åpen, inkluderende og demokratisk folkekirke”. I denne sammenheng har det stor betydning at staten fortsatt vil sikre gode rammebetingelser for Den norske kirke ved at staten vil understøtte Den norske kirke og andre trossamfunn på like linje, slik det er formulert i forslaget til ny § 16 i Grunnloven. I tillegg vil Kirkemøtet understreke at staten ut fra Grunnloven § 110a fortsatt vil ha et særlig ansvar for å legge til rette for utvikling av samisk kirkeliv som en del av den samiske folkegruppes kultur og samfunnsliv.

Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av forslagene om endringer i Grunnloven som etablering av et prinsipielt annerledes forhold mellom staten og Den norske kirke:

Forslagene om endringer i Grunnloven stiller, etter departementets oppfatning, likevel staten i et prinsipielt annerledes forhold til Den norske kirke enn tidligere. Samlet sett kan endringene forstås slik at statens grunnlovsbestemte rolle i kirkestyret fundamentalt sett endres. Den religiøse virksomheten vil ikke lenger etter Grunnloven være en del av statens ansvarsområde. I stedet vil Grunnloven innebære at staten skal understøtte trossamfunnet Den norske kirke ”som saadan”, og at andre tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje (Høringsnotatet s.12).

Kirkemøtet gir også sin tilslutning til neste avsnitt hvor det heter:

Departementet legger til grunn at grunnlovsforslagene representerer et nytt grunnlag for videre selvstendigjøring av Den norske kirke (...) Endringer i tråd med kirkeforliket vil legge mindre bastante rammer for en slik videre utvikling enn det dagens rammeverk representerer, og det kommer blant annet til uttrykk i forslaget til ny § 16 (samme sted).

Dette er viktige avsnitt som viser at kirkeforliket legger et nytt prinsipielt grunnlag for videreutvikling av Den norske kirke som selvstendig trossamfunn.

Kirkemøtet har merket seg at departementets forslag i høringsnotatet i tråd med dette gjentatte ganger uttrykkelig knyttes til den avgrensede tidsperioden 2009-2013, at endringer ikke foreslås ”nå”, at visse forslag kan ha et midlertidig preg, og at det kan være behov for mer omfattende endringer i organiseringen og styringen av Den norske kirke.

De foreslåtte endringene i Grunnloven er prinsipielt og praktisk viktige for kirken. Kirkemøtet ser i likhet med departementet endringene i tråd med kirkeforliket som et nytt grunnlag med mindre bastante rammer for videre selvstendigjøring av Den norske kirke.

Kirkemøtet har merket seg at departementet betrakter kirkeforliket som en forfatningsreform. Kirkemøtet vil framholde at kirkeforliket også innebærer viktige forvaltningsmessige endringer for Den norske kirke, jfr. overføring av tilsettingsmyndighet for proster og biskoper m.v.

Departementet anfører at kirkeforliket *tydeliggjør Den norske kirke som trossamfunn*. Kirkemøtet vil understreke dette som prinsipielt viktig. Dette tydeliggjør at også Den norske kirke må behandles av staten ut fra prinsippet om tros- og livssynsfrihet, i likhet med øvrige tros- og livssynssamfunn.

Kirkeforliket og grunnlovsendringene bør således ha religionspolitiske konsekvenser, og danne grunnlag også for en religionspolitisk reform, utformet på basis av Norges menneskerettslige forpliktelser i forhold til både den individuelle og den kollektive forståelse av tros- og livssynsfriheten.

Forslaget til ny § 16 sikter mot å ivareta Den norske kirkes stilling som folkekirke, samtidig som prinsippet om likebehandling av tros- og livssynssamfunn nå forankres på grunnlovsnivå. Dette sammen med den framskutte og tydelige henvisning til menneskerettighetene i Grunnloven i forslaget til ny § 2 er viktige markeringer av den norske statens forpliktelse på menneskerettighetene generelt og prinsippet om tros- og livssynsfrihet spesielt.

Kirkemøtet mener at høringsnotatet innenfor rammene av kirkeforliket kunne gått noe lenger i å gjennomføre prinsippet om et nytt grunnlag for forholdet mellom staten og Den norske kirke. For eksempel gjelder dette spørsmålet om myndighet til å regulere prestedtjenesten gjennom tjenesteordninger (se nedenfor).

Aktivt støttende tros- og livssynspolitikk

Aktivt støttende tros- og livssynspolitikk og likebehandling må være bærebjelkene i en framtidig helhetlig tros- og livssynspolitikk i Norge.

Om avvikling av Kongens særskilte kirkestyre og forvaltningen av saker med læremessige implikasjoner

Det vesentligste med kirkeforliket er etter Kirkemøtets oppfatning at Kongens særskilte kirkestyre avvikles gjennom de foreslåtte grunnlovsendringene, særlig endringen av § 16. Etter Kirkemøtets oppfatning må Kongens utøvende myndighet anses som begrenset av prinsippet om tros- og livssynsfrihet. Denne begrensningen må ha som konsekvens at det som pr. i dag er Kongens særskilte myndighet i kirkesaker og ligger til Kongens særskilte kirkestyre ikke kan legges inn under Kongens alminnelige utøvende myndighet etter Grunnloven § 3. Siden kirken innenfor forlikets ramme ikke etableres som eget rettssubjekt, må dette sikres gjennom bestemmelser i kirkeloven som avgrenser regjeringens alminnelige utøvende myndighet i kirkesaker. Særlig gjelder dette liturgisaker og alle saker med læremessige implikasjoner, inklusive arbeidsgivers styring av prestedtjenesten. Departementets uttrykk "alminnelig myndighet i kirkesaker i kraft av Grunnloven § 3" (Høringsnotatet s.11) bør derfor ikke omfatte annet enn det som i dagens rettsstilstand kommer inn under regjeringens alminnelige utøvende myndighet, og som derfor ikke gjelder indre anliggender i trossamfunn.

I forlikperioden skal arbeidsgiveransvaret for prester, proster og biskoper fortsatt ligge i statsforvaltningen og disse tjenestemannsgruppene skal fortsatt være statstjenestemenn. Departementet trekker den slutning av dette at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for disse tjenestemannsgruppene skal bero i statsforvaltningen. Både fastsettelsen av tjenesteordninger og forvaltningen av arbeidsgiveransvaret har læremessige implikasjoner, noe departementet er oppmerksom på.

Kirkedepartementet vil også etter eventuelle endringer i Grunnloven ha ansvar for kirkesaker, og dette innebærer i prinsippet at departementet fortsatt vil behandle saker som har mer eller mindre tydelige læremessige sider eller implikasjoner. Dette vil antakelig være tydeligst i saker departementet får på sitt bord som arbeidsgiver for prester, for eksempel saker om tilsetting, suspensjon, oppsigelse eller avskjed. Departementet vil også ellers behandle en rekke og ulike kirkesaker (Høringsnotatet s. 17).

Kirkemøtet vil understreke at når nåværende § 16 i Grunnloven endres og kirkelig statsråd, Kongens særskilte kirkestyre, avvikles, har ikke Kongen lenger legitimitet som kirkelig organ og kan ikke lenger formelt inneha et selvstendig skjønn i læresaker eller kirkesakers læremessige sider og implikasjoner. Dette innebærer at heller ikke kirkestatsråden eller departementet vil inneha legitimitet som kirkelig organ, idet de er ledd i Kongens utøvende myndighet.

Når Kongens særskilte kirkestyre opphører, opphører etter Kirkemøtets oppfatning også grunnlaget for et rettslig krav om kirkemedlemskap for statsråden med ansvar for kirkesaker og embetsmenn som behandler saker som kom inn under Kongens særskilte kirkestyre. Det vil også bli enklere for staten å føre en aktivt støttende og likeverdig tros- og livssynspolitikk hvis det ikke stilles konfesjonelle krav til den statsråden og de embetsmennene som skal forvalte denne politikken. En av begrunnelsene for å avvikle kirkelig statsråd, nemlig hensynet til statsrådenes tros- og livssynsfrihet og Grunnlovens grunnleggende likestilling av norske borgere med hensyn til plikter og rettigheter, vil etter Kirkemøtets oppfatning måtte gjøres gjeldende også når det gjelder nevnte statsråd og embetsmenn. Habilitetsregelen i kirkeloven § 38 tredje ledd bokstav c blir da uten gjenstand, og bør oppheves.

At Kongen etter avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre ikke lenger kan inneha et selvstendig læremessig skjønn, vil etter Kirkemøtets mening ha som konsekvens at alle saker med læremessige

implikasjoner prinsipielt må ligge hos kirkens organer, og ikke kan ligge til Kongens alminnelige utøvende makt. Etter grunnlovsendringene innebærer dette at Kongen, innbefattet departementet og statsråden i egenskap av leder av departementet, fortsatt må innhente det læremessige skjønn i slike saker fra Kirken. Det vil si fra de organer som av kirken er satt til å forvalte læreansvaret. I forlikperioden vil dette gjelde utøvelsen av arbeidsgiveransvaret for prestskapet og evt. forvaltningen av tjenesteordningene for prest, prost og biskop, samt evt. andre saker med læremessige implikasjoner som måtte bero i departementet eller hos Kongen. Det tilsier også etter Kirkemøtets oppfatning at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop prinsipielt bør ligge i Kirkemøtet.

Særlig om Stortingets rolle i kirkestyret (2.7)

Departementet redegjør for at både prerogativene i Grunnloven §§ 16, 21 og 22 og bestemmelsen i Grunnloven § 2 om "Statens offentlige Religion" innenfor dagens rettsstilstand setter visse grenser for lovgivning i Stortinget vedrørende Den norske kirke. Også prinsippet om tros- og livssynsfrihet begrenser Stortingets myndighet til å regulere indre forhold i kirken (Høringsnotatet s. 18).

Også etter de foreslåtte grunnlovsendringene vil tros- og livssynsfriheten begrense Stortingets myndighet til å lovgi om indre forhold i kirken. Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av at dette sammen med formuleringene i ny § 16 vil innebære en tilstrekkelig skranke for Stortinget i så måte.

Departementet gir også en betraktning om at Stortinget fortsatt ut fra ny § 16 kan og skal gi særskilt lovgivning om Den norske kirke, men også kan gå lenger i å regulere Den norske kirke enn andre tros- og livssynssamfunn. Etter Kirkemøtets syn må også de menneskerettslige prinsippene om tros- og livssynsfrihet og likebehandling av trossamfunn bringes inn i denne betraktningen ved siden av Grunnloven § 16. Det er disse prinsippene som i vesentligst grad vil begrense hvor langt Stortinget kan gå i å regulere Den norske kirkes forhold ved lov, i forhold til andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkemøtet har også bemerkninger til departementets definisjon av uttrykket "dens Ordning" i forslag til ny § 16 i Grunnloven. Ifølge departementet omfatter det "bestemmelser om kirkens ytre organisering". Kirkemøtet vil i denne sammenheng holde fram at viktige aspekter ved kirkens "ytre organisering" har teologisk grunnlag. Kirkemøtet vil vise til vedtaket i sak KM 8/07 som bestemmer området for internkirkelig regulering som tilkommer Den norske kirke som trossamfunn slik:

5. *bestemme over sin lære og liturgi,*
6. *utnevne/velge sine ledere,*
7. *fastsette sine valgordninger og sin organisasjonsstruktur,*
8. *ha myndighet til å fastsette hvem som skal ha myndighet til å bestemme læremessige spørsmål, tilsettinger og arbeidsgiveransvar.*

Etatsstyring

Departementet anfører at grunnlovsendringene "ikke nå innebærer vesentlige endringer i premissene for departementets etatsstyring på kirkens område". På den annen side mener departementet at "statens grunnlovsbestemte rolle i kirkestyret fundamentalt sett endres" og at den religiøse virksomheten ikke vil være "en del av statens ansvarsområde". Dette kan lett oppfattes som en uoverensstemmelse mellom det prinsipielle grunnlag og de praktiske slutninger, og som at en avkonfesjonalisert stat etter dette skal etatsstyre Den norske kirke som før.

Nå er innarbeidet praksis at målformuleringene på kirkefeltet i statsbudsjett og tildelingsbrev hentes fra kirkens egne målformuleringer og strategier. Kirkemøtet legger til grunn at denne praksisen må videreføres så lenge staten på grunn av arbeidsgiveransvaret for prestskapet og finansieringsordningene etatsstyre kirken. Kirkemøtet legger også til grunn at formuleringen i forslag til ny § 16 i Grunnloven om at Den norske kirke skal "understøttes som saadan", og prinsippet om tros- og livssynsfrihet ytterligere vil begrunne at etatsstyring av kirken må være basert på kirkens egne målformuleringer.

Til 2.2 Grunnloven § 2

Spørsmålet om den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i NL 2-1 og om den framtidige rettslige forankringen.

Departementet foreslår å bevare den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i Kong Christian den Femtes Norske Lov (1687) andre bok første kapittel (NL 2-1) med oppregningen av bekjennelsesskriftene. Departementet legger til grunn at NL 2-1 ikke har grunnlovs rang. Departementet vurderer at oppheving av Grunnloven § 2 andre ledd ikke i seg selv krever endringer i den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i NL 2-1.

Ut fra en generell religionspolitisk betraktning bør Den norske kirke som trossamfunn ha myndighet til å fastsette kirkens eget læregrunnlag og forvalte læren. Kirkemøtet kan likevel slutte seg til at NL 2-1 inntil videre videreføres som rettslig forankring av Den norske kirkes læregrunnlag på de premisser departementet legger til grunn. Kirkemøtet deler departementets oppfatning om at den framtidige rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag bør vurderes på et senere tidspunkt.

Til 2.4 Grunnloven §§ 21 og 22

Overføring av tilsettingsmyndigheten for proster og biskoper er en del av kirkeforliket. Se nærmere under punkt 3.

Kirkemøtet har ingen merknad til at departementet legger til grunn at allerede utnevnte proster og biskoper skal beholde statusen som embetsmenn når disse stillingsgruppene omgjøres til statlige tjenestemannsstillinger. Ved en eventuell avvikling av stillingenes status som statlige tjenestemannsstillinger må en komme tilbake til spørsmålet.

Til 2.5 Grunnloven § 16

Gudstjenestefeltet – hjemmel for Kirkemøtets liturgimyndighet

Avviklingen av Kongens særskilte myndighet i kirkesaker må etter Kirkemøtets syn medføre at Kirkemøtet ikke lenger kan ha gudstjenestlig myndighet på delegasjon fra Kongen. Det må etableres et hjemmelsgrunnlag slik at Kirkemøtet har myndighet til å forplikte menighetene.

Kirkemøtet slutter seg derfor til departementets forslag om at myndighet til å fastsette liturgier m.v. som i dag er delegert til Kirkemøtet skal overføres til Kirkemøtet.

I høringsnotatets forslag omtales Kirkemøtet eksplisitt som kirkens øverste representative organ, som i prinsippet henter myndighet også ”nedenfra” gjennom valgene (Høringsnotatet s.13). Dette anses som ett av flere myndighetsgrunnlag for Kirkemøtet i dagens ordning. Kirkemøtet mener det er betydningsfullt når departementet vurderer det slik at Kirkemøtet i den egenskap vil kunne ha myndighet til å fastsette liturgier m.m., en myndighet som i så fall ikke er gitt Kirkemøtet av Kongen eller Stortinget, men av menighetene gjennom en representativ demokratisk struktur. Dette anser Kirkemøtet som positivt og framtidsrettet.

Samtidig kan det reises tvil om Kirkemøtet på dette grunnlag kan fatte beslutninger som binder menighetene, så lenge Kirken sentralt ikke er foreslått å bli eget rettssubjekt. Departementet ytrer en viss tvil om Kirkemøtets myndighet på dette grunnlag trenger lovhjemmel, men anser det hensiktsmessig i dagens kirkeordning med en lovbestemmelse etter at Grunnloven § 16 er endret. Kirkemøtet ser dette som både hensiktsmessig og nødvendig innenfor forlikperiodens rettstilstand hvor Den norske kirke ikke etableres som selvstendig rettssubjekt.

Regler for bruk av kirken

Kirkemøtet slutter seg til departementets forslag om at kirkeloven § 20 endres slik at myndigheten til å gi nærmere bestemmelser om bruk av kirkene legges til Kirkemøtet, og ikke til Kongen.

Biskopenes tilsyn

Biskopenes tilsynsansvar må sikres et tilstrekkelig robust hjemmelsgrunnlag når den delen av det rettslige grunnlaget som ligger i Grunnloven § 16 bortfaller. Høringsnotatet viser til at tilsynsansvaret ved siden av dette hjemmelsgrunnlaget har basis både i Tjenesteordning for biskoper og i liturgien for vigsling av biskop. Kirkemøtet slutter seg til at biskopens tilsynsansvar primært har et kirkelig-teologisk grunnlag og innhold. Kirkemøtet ser det slik at hjemmelsgrunnlaget i vigslingsliturgien og tjenesteordningen inntil videre er tilstrekkelig, men at spørsmålet om hjemmelsgrunnlag for biskopenes tilsyn på sikt må gjennomgås.

Tjenesteordninger for presteskaper

Kirkemøtet viser til departementets forslag om å overføre myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop fra Kongen til departementet. En slik overføring endrer etter Kirkemøtets oppfatning ikke den juridiske realiteten. Det vil fortsatt være regjeringen som har ansvaret i siste instans. Kirkemøtet anser ikke dette som en varig tilfredsstillende løsning.

Tjenesteordningene regulerer ikke bare de ytre arbeidsrettslige rammer, men innholdsbestemmer også prestedtjenesten, prostetjenesten og bispetjenesten. Slik innholdsbestemmelse må etter Kirkemøtets syn ligge til trossamfunnet Den norske kirkes organer å fastsette. Kirkemøtet ser at deler av tjenesteordningenes bestemmelser følger av alminnelig arbeidsrett, men oppfatter tjenesteordningene som tillempling av arbeidsretten på særskilte kirkelige tjenestegrupper.

Kirkemøtet er særlig opptatt av å sikre at tjenesteordningenes innholdsbestemmelser av prestedtjenesten, proste- og bispetjenesten fastsettes av Den norske kirkes organer. Kirkemøtet mener primært at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger skal overføres til Kirkemøtet, og mener at dette er mulig innenfor rammen av kirkeforliket.

Hvis den utøvende makt inntil utløpet av kirkeforliket fortsatt skal fastsette tjenesteordningene, forutsetter Kirkemøtet at eventuelle endringer i tjenesteordningene vedrørende tjenestenes kirkelige karakter og innholdsbestemmelsen av dette, kommer som følge av og i samsvar med kirkelige vedtak. Kirkemøtet mener dette i så fall bør nedfelles i kirkeloven § 34.

Andre områder

Kirkelige anordninger på gudstjenestefeltet

Kirkemøtet vil i forbindelse med gudstjenestereformen gjennomgå en del av de kirkelige anordninger på gudstjenestefeltet for å se om de skal videreføres, oppheves eller inkorporeres i nye kirkemøtevedtak på gudstjenestefeltet. Kirkemøtet anser det hensiktsmessig ut fra et kontinuitetssynspunkt, at gjeldende kirkelige anordninger i utgangspunktet fortsatt kan gjelde, forutsatt at de for fremtiden kan endres eller oppheves av Kirkemøtet som innehaver av myndigheten på gudstjenestefeltet.

Tjenesteordninger for kateketer, diakoner og kantorer

Kirkemøtet anser kirkeloven § 24 tredje ledd bokstav c som tilstrekkelig hjemmel til å kunne treffe nye vedtak vedrørende tjenesteordninger for kateketer, diakoner og kantorer.

Døvemenighetene

Kirkemøtet mener myndigheten til å gi regler for døvemenigheter og døveprestedtjenesten bør overføres til Kirkemøtet.

Til 3.2 Tilsetting av proster

Kirkemøtet har tidligere (sak KM 12/08) gått inn for at tilsetting av proster legges til bispedømmerrådet:

II.2 Prosten er forpliktet på å fremme de mål og strategier som er fastsatt for virksomheten i Den norske kirke og i vedkommende bispedømme (jf. Tjenesteordning for proster § 2). Dette tilsier at bispedømmerådet har en sentral rolle i forbindelse med tilsetting av proster. Kirkemøtet ber om at tilsetting av proster allerede nå overføres til bispedømmerådet. Subsidiært må bispedømmerådene få uttalerett før utnevning skjer.

De to siste linjene må i sammenhengen (2008) forstås som ønske om endring allerede før de påtenkte grunnlovsendringene. Kirkemøtets subsidiære standpunkt gjelder bare så lenge proster fortsatt utnevnes i kirkelig statsråd.

Kirkemøtet vil anføre at prostens funksjoner helt og holdent ligger innenfor bispedømmet. Prostene har ingen nasjonalkirkelig funksjon ut over at de i dagens ordning for bispenominasjon har stemmerett i den rådgivende avstemningen. Å legge tilsetting av proster til bispedømmerådet vil også bidra til å begrense tendensen til sentralisering som lett vil oppstå når Kongens og departementets særskilte myndighet i kirkesaker skal overføres til kirkelige organer. Et tilleggsmoment er at tilsetting ved bispedømmerådet er den løsningen som teknisk sett vil være enklest å gjennomføre når det gjelder administrative og økonomiske konsekvenser.

Kirkemøtet går inn for at tilsetting av proster legges til det aktuelle bispedømmerådet, og at dette fastlegges ved endring av kirkeoven § 23 sjette ledd.

Kirkemøtet mener videre at myndigheten til å tilsette menighetsprester ikke lenger kan skje på delegasjon fra Kongen, men må tillegges bispedømmerådet direkte. Kirkemøtet foreslår derfor følgende formulering av kirkeoven § 23 sjette ledd:

Bispedømmerådet tilsetter proster og menighetsprester, prester i spesialtjeneste og andre tjenestemenn som har bispedømmerådet som arbeidsgiver, samt treffer vedtak om oppsigelse, illeggelse av ordensstraff, avskjed og suspensjon.

Regler om framgangsmåten ved tilsetting av proster og øvrige nødvendige endringer som følge av endringer i tilsettingsmyndighet og disiplinærmyndighet innarbeides i personalreglementet for prester i Den norske kirke etter forhandling.

Til 3.3 Tilsetting av biskoper

Kirkemøtet deler departementets vurderinger om at det har avgjørende betydning at biskoper blir utpekt etter en prosess som gir dem nødvendig legitimitet, autoritet og tyngde både i kirken og samfunnet for øvrig. Dette kan etter Kirkemøtets oppfatning ivaretas enten ved en ordning hvor biskopene utpekes ved valg, eller ved at det innenfor rammene av en mer ordinær tilsettingsprosess er tunge elementer av avstemning eller valg.

Når biskopene går over fra å være embetsmenn til å bli statstjenestemenn vil det i utgangspunktet være tjenestemannslovens regler for tilsetting som gjelder, med et framforhandlet tilsettingsreglement mellom arbeidstakerorganisasjon og den statlige arbeidsgiver, stadfestet av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet som normalordning. Departementet legger til grunn at en slik ordning i likhet med dagens ordning vil kunne inneholde et vesentlig element av avstemning eller valg. En ren valgordning vil måtte etableres ved særlovgivning.

Kirkemøtet viser til sitt vedtak i 2007 hvor Kirkemøtet gikk inn for å utvikle ordningen med rådgivende avstemning til et avgjørende valg av biskoper. Kirkemøtet kan ikke se at det er kommet til nye momenter som endrer premissene for Kirkemøtets vedtak.

For Kirkemøtet er det viktig at ordningen for tilsetting av biskoper er forankret i kirkens demokratiske styringsorganer, og at ordningen

- ivaretar hensynet til bispedømmets ønsker, men også tar helhetskirkelig hensyn,
- sikrer rimelig innflytelse både for den ordinerte tjeneste og rådene,
- gir mulighet for bred nominasjon av kandidater,

- sikrer bred demokratisk innflytelse, men også kvalifisert vurdering av kandidatenes egnethet (sak KM 9/07).

Departementet holder fram to mulige tilsettingsorganer for biskoper: Bispedømmerådet og Kirkerådet (evt. et særskilt tilsettingsorgan). Departementet konkluderer ikke entydig, men synes med sitt forslag til mulig lovendring å legge opp til tilsetting ved Kirkerådet.

Kirkemøtet mener Kirkerådet bør være tilsettings- og disiplinærmyndighet for biskoper, ut fra bispetjenestens helhetskirkelige ansvar og forpliktelse til å ivareta kirkens enhet.

Departementet foreslår at Kirkemøtet skal få myndighet til å fastsette nærmere regler om framgangsmåten ved tilsetting av biskop. Kirkemøtet ser dette som en riktig og viktig konsekvens av at statens særskilte kirkestyre avvikles, og som ett av de myndighetsområder som da må overdras til Den norske kirke som trossamfunn å ivareta. Kirkemøtet merker seg at dette etter alt å dømme vil innebære at Kirkemøtet i 2012 må utforme slike nærmere regler. Disse reglene må i så fall vedtas under forutsetning av at de foreslåtte Grunnlovsendringene og den nødvendige hjemmel i kirkeloven blir vedtatt av Stortinget.

Kirkemøtet er tilfreds med at departementet viser til de grunnleggende premisser for utforming av slike regler som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2007 (KM 9/07).

Om sentralt, kirkelig organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet bør få myndighet til å reise sak for Den norske kirkes lærenemnd

Kirkemøtet mener at Kirkerådet som sentralt kirkelig organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet bør få myndighet til å reise sak for Den norske kirkes lærenemnd i visse tilfeller. Kirkemøtet mener denne myndigheten bør erstatte Kongens tilsvarende myndighet.

Etter grunnlovsendringene og avviklingen av statens særskilte kirkestyre, bør myndigheten til å gi forskrifter til utfylling og gjennomføring av regler vedrørende lærenemnda etter Kirkemøtets oppfatning overføres til Kirkemøtet.

Dette spørsmålet kompliseres innenfor rammen av kirkeforliket av at det vil være en forbindelse mellom lærenemndas avklaringer og forvaltningsmessig oppfølging som også kan dreie seg om personalsaker. Så lenge prester, proster og biskoper er statstjenestemenn, vil de personalmessige og forvaltningsmessige konsekvenser av lære- nemndas uttalelser måtte trekkes i siste instans av staten. Dette forutsetter etter Kirkemøtets oppfatning at anbefalingene fra det kirkelige organ som har disiplinærmyndighet i første instans må følges opp av staten som presteskapets arbeidsgiver.

Perspektiver ut over forlikperioden 2009-2013

Etter kirkeforlikets utløp mener Kirkemøtet i tråd med tidligere utredninger og vedtak at Den norske kirke må etableres som eget rettssubjekt, at arbeidsgiveransvaret for prestatjenesten må overdras til kirken, og at de sentrale og regionale kirkelige forvaltningsorganer ikke lenger bør være statlige forvaltningsorganer (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til Stortingsmelding 17 (2007-2008), sak KM 10/08, vedtakets pkt. 6).

Kirkemøtet er opptatt av å videreutvikle sin demokratiske beslutningsstruktur og vil følge opp demokratireformen i 2012 (jf. Grunnleggende premisser, andre avsnitt, andre strekpunkt).

Den norske kirkes formelle læregrunnlag bør forankres i kirkens egne representative organer når kirkeforliket utløper.

Ut fra forutsetningene i kirkeforliket følger det at en større gjennomgang av kirkelovgivningen først kan tas etter utløpet av stortingsperioden 2009-2013. Kirkemøtet vil understreke behovet for en slik gjennomgang. Enkelte løsninger innenfor rammen av kirkeforliket vil ikke være bærekraftige som varige løsninger bl.a. i lys av det menneskerettslige prinsippet om tros- og livssynsfrihet og de religionspolitiske utfordringene i denne sammenheng.

Etter utløpet av kirkeforliket er det slik Kirkemøtet tidligere har gitt uttrykk for, behov for en klargjøring av grensen mellom Stortingets lovgivningsmyndighet og Den norske kirkes egen normgivningskompetanse som trossamfunn. Kirkemøtet har tidligere uttalt seg om hva en rammelov for Den norske kirke bør inneholde og hva som bør ligge i en framtidig kirkeordning (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til NOU 2006:2 (sak KM 8/06) pkt. 2.2.2 og 2.2.3). Kirkemøtet går ikke nærmere inn på dette i denne sammenheng, da det angår forhold som går utover det som kan realiseres innenfor rammen av kirkeforliket.

Ordningen med tilhørighet og forrangsbestemmelsen i kirkeloven

Kirkelovens bestemmelse (§ 3, nr. 2) om at "[b]arn anses å høre inn under Den norske kirke fra fødselen såfremt en av foreldrene er medlem", gir Den norske kirke en forrang framfor andre tros- og livssynssamfunn. I lys av prinsippet om tros- og livssynsfrihet og derav følgende krav om likebehandling av trossamfunn mener Kirkemøtet at denne forrangen vanskelig kan opprettholdes slik den nå står.

Kirkemøtet vil vise til at Kirkerådet har behandlet spørsmålet (sak KR 17/10), og vedtok å "arbeide videre med tilhørighet og forrangsbestemmelsen i kirkeloven § 3 for å sikre likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn".

Kirkemøtet er kjent med at utvalget som er nedsatt av Kulturdepartementet for å utrede en helhetlig tros- og livssynspolitik også vil arbeide med dette spørsmålet.

Ordningen med tilhørige er en ordning som skal sikre likebehandling av tros- og livssynssamfunn i finansieringsøyemed, og som er valgt fordi tros- og livssynssamfunn har ulike medlemskriterier. Det er ikke ordningen med tilhørige som er problemet, men at ordningen i dag er regulert og praktisert slik at den ikke medfører likebehandling mellom Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkemøtet mener at flere forhold i denne sammenheng bør vurderes nærmere, blant annet hensynet til barna og hvordan en skal forholde seg ved uenighet mellom foreldrene.

Til 4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Kirkemøtet mener departementet anslår de økonomiske konsekvensene av overføring av tilsetningsmyndighet for prost og biskop for lavt. Dersom myndigheten til å tilsette proster legges til Kirkerådet, vil det ha merkbare økonomiske og administrative konsekvenser, bl.a. vil Kirkerådet måtte ha en hyppigere møtefrekvens, med de kostnadene det innebærer. Dersom tilsetting av proster legges til bispedømmerådet og av biskoper til Kirkerådet gir det ikke fullt så store økonomiske og administrative konsekvenser, idet bispedømmerådet både har et utbygd administrativt apparat for tilsetting av prester og en egnet møtefrekvens i tilsettingsorganet. Her vil konsekvensene være knyttet til økning i antall tilsettingssaker.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Solveig K. Bratseth

Saksordfører: Ola T. Lånke

Disse hadde ordet:

Inger S. Enger, Trygve Wyller, Ingeborg Midttømme, Aslag Lajord, Egil Morland, Ole Christian Kvarme, Maria Nødland Thorset, Anne Berit Evang, Roar P. Strømme, Kristin Gunleiksrud, Nils M. Eira, Harald Askeland, Svein Arne Lindø, Marit Hermstad, Harald Hegstad, Anne Dalheim, Dag Landmark.

Endringsforslag

Endringsforslag fra 1. plenum:

Egil Morland: Ivaretatt av komiteen unntatt siste punkt. Opprettholdt ikke dette forslaget.

Ingeborg Midttømme: Ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Trygve Wyller: Ivaretatt av komiteen. Forslaget trukket.

Anne Berit Evang: Ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Roar P. Strømme: Ikke tatt inn av komiteen. Forslaget opprettholdes.

Kjell Rune Wirgenes: Ikke tatt inn av komiteen. Forslaget trukket.

Forslag til 2. plenum:

Inger Sofie Enger

Kapittel: Om avvikling av Kongens særskilte kirkestyre... Siste versjon, nederst s. 6.

Forslag: Kirkemøtet mener likevel det er rimelig at statsråd og embetsmenn med ansvar for kirkesaker bør være medlemmer i Den norske kirke i forlikperioden.

Votering

Roar P. Strømmes forslag: 15 stemmer for. Forslaget falt.

Inger Sofie Engers forslag: 47 stemmer for. Forslaget falt.

108 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet vedtar følgende høringsuttalelse om FADs høringsnotat av 1. februar 2011 *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013.*

Høringsuttalelse

Innledende generelle og prinsipielle overveielser

Kirkemøtet viser til høringsnotatet *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009-2013.*

Kirkemøtet vil uttrykke tilfredshet med at viktige sider ved kirkeforliket av 10. april 2008 med dette følges opp.

Grunnleggende premisser

I høringsnotatet drøfter departementet konsekvensene av de foreslåtte grunnlovsendringene for stortingsperioden 2009-2013, som er avtaleperioden for kirkeforliket. Kirkemøtet har som utgangspunkt at kirkeforliket legger rammene for utviklingen av relasjonen mellom staten og Den norske kirke i denne perioden, etter at demokratireformen er gjennomført. Kirkemøtet forholder seg til departementets forslag om endringer i kirkeloven og underliggende regelverk med dette som premiss. Høringsnotatet følger innenfor rammen av kirkeforliket opp linjen med en skrittvis endring av relasjonen mellom stat og kirke. Kirkemøtet deler i hovedsak denne grunnholdningen. De endringer som nå foreslås skal fungere innenfor rammen av de forutsetninger som er nedfelt i kirkeforliket innenfor tidsperioden 2009-2013.

Kirkemøtets utgangspunkt når kirkens ordninger og kirkens relasjon til staten skal endres, er at framtidige ordninger må bevare kirken som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Dette er i samsvar med de mål og visjoner for Den norske kirke som Kirkemøtet i en årrekke har stått samlet om, slik det bl.a. er formulert i uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* (sak KM 11/04). Kirkemøtet viser også til premissene for utvikling av framtidig kirkeordning (sak KM 8/07, vedtakets pkt. 1.2.2) hvor det går tydelig fram

- at Den norske kirke skal være en folkekirke med dåpen som eneste medlemskriterium,
- at kirken skal ha en demokratisk oppbygd beslutningsstruktur,
- at soknet er grunnenheten i kirken,
- at kirken skal være landsdekkende, nærværende og tilgjengelig for alle sine medlemmer,
- at kirken skal gi rom for et mangfold med hensyn til tradisjoner, kultur, teologi og ulike grader av trosengasjement og deltakelse,
- og at kirken skal ta et særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke.

Med dette mener Kirkemøtet å ivareta hensynet som understrekes i høringsnotatet til at det er ”nødvendig å etablere tilstrekkelig sikkerhet for at endringer i statskirkeordningen kan bidra til å bevare Den norske kirke som en åpen, inkluderende og demokratisk folkekirke”. I denne sammenheng har det stor betydning at staten fortsatt vil sikre gode rammebetingelser for Den norske kirke ved at staten vil understøtte Den norske kirke og andre trossamfunn på like linje, slik det er formulert i forslaget til ny § 16 i Grunnloven. I tillegg vil Kirkemøtet understreke at staten ut fra Grunnloven § 110a fortsatt vil ha et særlig ansvar for å legge til rette for utvikling av samisk kirkeliv som en del av den samiske folkegruppes kultur og samfunnsliv.

Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av forslagene om endringer i Grunnloven som etablering av et prinsipielt annerledes forhold mellom staten og Den norske kirke:

Forslagene om endringer i Grunnloven stiller, etter departementets oppfatning, likevel staten i et prinsipielt annerledes forhold til Den norske kirke enn tidligere. Samlet sett kan endringene forstås slik at statens grunnlovsbestemte rolle i kirkestyret fundamentalt sett endres. Den religiøse virksomheten vil ikke lenger etter Grunnloven være en del av statens ansvarsområde. I stedet vil Grunnloven innebære at staten skal understøtte trossamfunnet Den norske kirke "som saadan", og at andre tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje (Høringsnotatet s.12).

Kirkemøtet gir også sin tilslutning til neste avsnitt hvor det heter:

Departementet legger til grunn at grunnlovsforslagene representerer et nytt grunnlag for videre selvstendigjøring av Den norske kirke (...) Endringer i tråd med kirkeforliket vil legge mindre bastante rammer for en slik videre utvikling enn det dagens rammeverk representerer, og det kommer blant annet til uttrykk i forslaget til ny § 16 (samme sted).

Dette er viktige avsnitt som viser at kirkeforliket legger et nytt prinsipielt grunnlag for videreutvikling av Den norske kirke som selvstendig trossamfunn.

Kirkemøtet har merket seg at departementets forslag i høringsnotatet i tråd med dette gjentatte ganger uttrykkelig knyttes til den avgrensede tidsperioden 2009-2013, at endringer ikke foreslås "nå", at visse forslag kan ha et midlertidig preg, og at det kan være behov for mer omfattende endringer i organiseringen og styringen av Den norske kirke.

De foreslåtte endringene i Grunnloven er prinsipielt og praktisk viktige for kirken. Kirkemøtet ser i likhet med departementet endringene i tråd med kirkeforliket som et nytt grunnlag med mindre bastante rammer for videre selvstendigjøring av Den norske kirke.

Kirkemøtet har merket seg at departementet betrakter kirkeforliket som en forfatningsreform. Kirkemøtet vil framholde at kirkeforliket også innebærer viktige forvaltningsmessige endringer for Den norske kirke, jfr. overføring av tilsettingsmyndighet for proster og biskoper m.v.

Departementet anfører at kirkeforliket *tydeliggjør Den norske kirke som trossamfunn*. Kirkemøtet vil understreke dette som prinsipielt viktig. Dette tydeliggjør at også Den norske kirke må behandles av staten ut fra prinsippet om tros- og livssynsfrihet, i likhet med øvrige tros- og livssynssamfunn.

Kirkeforliket og grunnlovsendringene bør således ha religionspolitiske konsekvenser, og danne grunnlag også for en religionspolitisk reform, utformet på basis av Norges menneskerettslige forpliktelser i forhold til både den individuelle og den kollektive forståelse av tros- og livssynsfriheten.

Forslaget til ny § 16 sikter mot å ivareta Den norske kirkes stilling som folkekirke, samtidig som prinsippet om likebehandling av tros- og livssynssamfunn nå forankres på

grunnlovsnivå. Dette sammen med den mer framskutte og tydelige henvisning til menneskerettighetene i Grunnloven i forslaget til ny § 2 er viktige markeringer av den norske statens forpliktelse på menneskerettighetene generelt og prinsippet om tros- og livssynsfrihet spesielt.

Kirkemøtet mener at høringsnotatet innenfor rammene av kirkeforliket kunne gått noe lenger i å gjennomføre prinsippet om et nytt grunnlag for forholdet mellom staten og Den norske kirke. For eksempel gjelder dette spørsmålet om myndighet til å regulere prestatjenesten gjennom tjenesteordninger (se nedenfor).

Aktivt støttende tros- og livssynspolitikk

Aktivt støttende tros- og livssynspolitikk og likebehandling må være bærebjelkene i en framtidig helhetlig tros- og livssynspolitikk i Norge.

Om avvikling av Kongens særskilte kirkestyre og forvaltningen av saker med læremessige implikasjoner

Det vesentligste med kirkeforliket er etter Kirkemøtets oppfatning at Kongens særskilte kirkestyre avvikles gjennom de foreslåtte grunnlovsendringene, særlig endringen av § 16. Etter Kirkemøtets oppfatning må Kongens utøvende myndighet anses som begrenset av prinsippet om tros- og livssynsfrihet. Denne begrensningen må ha som konsekvens at det som pr. i dag er Kongens særskilte myndighet i kirkesaker og ligger til Kongens særskilte kirkestyre ikke kan legges inn under Kongens alminnelige utøvende myndighet etter Grunnloven § 3. Siden kirken innenfor forlikets ramme ikke etableres som eget rettssubjekt, må dette sikres gjennom bestemmelser i kirkeloven som avgrenser regjeringens alminnelige utøvende myndighet i kirkesaker. Særlig gjelder dette liturgisaker og alle saker med læremessige implikasjoner, inklusive arbeidsgivers styring av prestatjenesten. Departementets uttrykk "alminnelig myndighet i kirkesaker i kraft av Grunnloven § 3" (Høringsnotatet s.11) bør derfor ikke omfatte annet enn det som i dagens rettstilstand kommer inn under regjeringens alminnelige utøvende myndighet, og som derfor ikke gjelder indre anliggender i trossamfunn.

I forliksperioden skal arbeidsgiveransvaret for prester, proster og biskoper fortsatt ligge i statsforvaltningen og disse tjenestemannsgruppene skal fortsatt være statstjenestemenn. Departementet trekker den slutning av dette at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for disse tjenestemannsgruppene skal bero i statsforvaltningen. Både fastsettelsen av tjenesteordninger og forvaltningen av arbeidsgiveransvaret har læremessige implikasjoner, noe departementet er oppmerksom på.

Kirkedepartementet vil også etter eventuelle endringer i Grunnloven ha ansvar for kirkesaker, og dette innebærer i prinsippet at departementet fortsatt vil behandle saker som har mer eller mindre tydelige læremessige sider eller implikasjoner. Dette vil antakelig være tydeligst i saker departementet får på sitt bord som arbeidsgiver for prester, for eksempel saker om tilsetting, suspensjon, oppsigelse eller avskjed. Departementet vil også ellers behandle en rekke og ulike kirkesaker (Høringsnotatet s. 17).

Kirkemøtet vil understreke at når nåværende § 16 i Grunnloven endres og kirkelig statsråd, Kongens særskilte kirkestyre, avvikles, har ikke Kongen lenger legitimitet som kirkelig organ og kan ikke lenger formelt inneha et selvstendig skjønn i læresaker eller kirkesakers læremessige sider og implikasjoner. Dette innebærer at heller ikke kirkestatsråden eller departementet vil inneha legitimitet som kirkelig organ, idet de er ledd i Kongens utøvende myndighet.

Når Kongens særskilte kirkestyre opphører, opphører etter Kirkemøtets oppfatning også grunnlaget for et rettslig krav om kirkemedlemskap for statsråden med ansvar for kirkesaker og embetsmenn som behandler saker som kom inn under Kongens særskilte kirkestyre. Det vil også bli enklere for staten å føre en aktivt støttende og likeverdig tros- og livssynspolitikkk hvis det ikke stilles konfesjonelle krav til den statsråden og de embetsmennene som skal forvalte denne politikken. En av begrunnelsene for å avvikle kirkelig statsråd, nemlig hensynet til statsrådenes tros- og livssynsfrihet og Grunnlovens grunnleggende likestilling av norske borgere med hensyn til plikter og rettigheter, vil etter Kirkemøtets oppfatning måtte gjøres gjeldende også når det gjelder nevnte statsråd og embetsmenn. Habilitetsregelen i kirkeloven § 38 tredje ledd bokstav c blir da uten gjenstand, og bør oppheves.

At Kongen etter avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre ikke lenger kan inneha et selvstendig læremessig skjønn, vil etter Kirkemøtets mening ha som konsekvens at alle saker med læremessige implikasjoner prinsipielt må ligge hos kirkens organer, og ikke kan ligge til Kongens alminnelige utøvende makt. Etter grunnlovsendingene innebærer dette at Kongen, innbefattet departementet og statsråden i egenskap av leder av departementet, fortsatt må innhente det læremessige skjønn i slike saker fra Kirken. Det vil si fra de organer som av kirken er satt til å forvalte læreansvaret. I forlikperioden vil dette gjelde utøvelsen av arbeidsgiveransvaret for presteskaper og evt. forvaltningen av tjenesteordningene for prest, prost og biskop, samt evt. andre saker med læremessige implikasjoner som måtte bero i departementet eller hos Kongen. Det tilsier også etter Kirkemøtets oppfatning at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop prinsipielt bør ligge i Kirkemøtet.

Særlig om Stortingets rolle i kirkestyret (2.7)

Departementet redegjør for at både prerogativene i Grunnloven §§ 16, 21 og 22 og bestemmelsen i Grunnloven § 2 om "Statens offentlige Religion" innenfor dagens rettstilstand setter visse grenser for lovgivning i Stortinget vedrørende Den norske kirke. Også prinsippet om tros- og livssynsfrihet begrenser Stortingets myndighet til å regulere indre forhold i kirken (Høringsnotatet s. 18).

Også etter de foreslåtte grunnlovsendingene vil tros- og livssynsfriheten begrense Stortingets myndighet til å lovgi om indre forhold i kirken. Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av at dette sammen med formuleringene i ny § 16 vil innebære en tilstrekkelig skranke for Stortinget i så måte.

Departementet gir også en betraktning om at Stortinget fortsatt ut fra ny § 16 kan og skal gi særskilt lovgivning om Den norske kirke, men også kan gå lenger i å regulere Den

norske kirke enn andre tros- og livssynssamfunn. Etter Kirkemøtets syn må også de menneskerettslige prinsippene om tros- og livssynsfrihet og likebehandling av trossamfunn bringes inn i denne betraktningen ved siden av Grunnloven § 16. Det er disse prinsippene som i vesentligst grad vil begrense hvor langt Stortinget kan gå i å regulere Den norske kirkes forhold ved lov, i forhold til andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkemøtet har også bemerkninger til departementets definisjon av uttrykket ”dens Ordning” i forslag til ny § 16 i Grunnloven. Ifølge departementet omfatter det ”bestemmelser om kirkens ytre organisering”. Kirkemøtet vil i denne sammenheng holde fram at viktige aspekter ved kirkens ”ytte organisering” har teologisk grunnlag. Kirkemøtet vil vise til vedtaket i sak KM 8/07 som bestemmer området for intern-kirkelig regulering som tilkommer Den norske kirke som trossamfunn slik:

- 9. bestemme over sin lære og liturgi,*
- 10. utnevne/velge sine ledere,*
- 11. fastsette sine valgordninger og sin organisasjonsstruktur,*
- 12. ha myndighet til å fastsette hvem som skal ha myndighet til å bestemme læremessige spørsmål, tilsettinger og arbeidsgiveransvar.*

Etatsstyring

Departementet anfører at grunnlovsendringene ”ikke nå innebærer vesentlige endringer i premissene for departementets etatsstyring på kirkens område”. På den annen side mener departementet at ”statens grunnlovsbestemte rolle i kirkestyret fundamentalt sett endres” og at den religiøse virksomheten ikke vil være ”en del av statens ansvarsområde”. Dette kan lett oppfattes som en uoverensstemmelse mellom det prinsipielle grunnlag og de praktiske slutninger, og som at en avkonfesjonalisert stat etter dette skal etatsstyre Den norske kirke som før.

Nå er innarbeidet praksis at målformuleringene på kirkefeltet i statsbudsjett og tildelingsbrev hentes fra kirkens egne målformuleringer og strategier. Kirkemøtet legger til grunn at denne praksisen må videreføres så lenge staten på grunn av arbeidsgiveransvaret for presteskaper og finansieringsordningene etatsstyre kirken. Kirkemøtet legger også til grunn at formuleringen i forslag til ny § 16 i Grunnloven om at Den norske kirke skal ”understøttes som saadan”, og prinsippet om tros- og livssynsfrihet ytterligere vil begrunne at etatsstyring av kirken må være basert på kirkens egne målformuleringer.

Til 2.2 Grunnloven § 2

Spørsmålet om den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i NL 2-1 og om den framtidige rettslige forankringen.

Departementet foreslår å bevare den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i Kong Christian den Femtes Norske Lov (1687) andre bok første kapittel (NL 2-1) med oppregningen av bekjennesskriftene. Departementet legger til grunn at NL 2-1 ikke har grunnlovs rang. Departementet vurderer at oppheving av Grunnloven § 2 andre ledd ikke i seg selv krever endringer i den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag i NL 2-1.

Ut fra en generell religionspolitisk betraktning bør Den norske kirke som trossamfunn ha myndighet til å fastsette kirkens eget læregrunnlag og forvalte læren. Kirkemøtet kan likevel slutte seg til at NL 2-1 inntil videre videreføres som rettslig forankring av Den norske kirkes læregrunnlag på de premisser departementet legger til grunn. Kirkemøtet deler departementets oppfatning om at den framtidige rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag bør vurderes på et senere tidspunkt.

Til 2.4 Grunnloven §§ 21 og 22

Overføring av tilsettingsmyndigheten for proster og biskoper er en del av kirkeforliket. Se nærmere under punkt 3.

Kirkemøtet har ingen merknad til at departementet legger til grunn at allerede utnevnte proster og biskoper skal beholde statusen som embetsmenn når disse stillingsgruppene omgjøres til statlige tjenestemannsstillinger. Ved en eventuell avvikling av stillingenes status som statlige tjenestemannsstillinger må en komme tilbake til spørsmålet.

Til 2.5 Grunnloven § 16

Gudstjenestefeltet – hjemmel for Kirkemøtets liturgimyndighet

Avviklingen av Kongens særskilte myndighet i kirkesaker må etter Kirkemøtets syn medføre at Kirkemøtet ikke lenger kan ha gudstjenestlig myndighet på delegasjon fra Kongen. Det må etableres et hjemmelsgrunnlag slik at Kirkemøtet har myndighet til å forplikte menighetene.

Kirkemøtet slutter seg derfor til departementets forslag om at myndighet til å fastsette liturgier m.v. som i dag er delegert til Kirkemøtet skal overføres til Kirkemøtet.

I høringsnotatets forslag omtales Kirkemøtet eksplisitt som kirkens øverste representative organ, som i prinsippet henter myndighet også "nedenfra" gjennom valgene (Høringsnotatet s.13). Dette anses som ett av flere myndighetsgrunnlag for Kirkemøtet i dagens ordning. Kirkemøtet mener det er betydningsfullt når departementet vurderer det slik at Kirkemøtet i den egenskap vil kunne ha myndighet til å fastsette liturgier m.m., en myndighet som i så fall ikke er gitt Kirkemøtet av Kongen eller Stortinget, men av menighetene gjennom en representativ demokratisk struktur. Dette anser Kirkemøtet som positivt og framtidsrettet.

Samtidig kan det reises tvil om Kirkemøtet på dette grunnlag kan fatte beslutninger som binder menighetene, så lenge Kirken sentralt ikke er foreslått å bli eget rettssubjekt. Departementet ytrer en viss tvil om Kirkemøtets myndighet på dette grunnlag trenger lovhjemmel, men anser det hensiktsmessig i dagens kirkeordning med en lovbestemmelse etter at Grunnloven § 16 er endret. Kirkemøtet ser dette som både hensiktsmessig og nødvendig innenfor forlikperiodens rettsstilstand hvor Den norske kirke ikke etableres som selvstendig rettssubjekt.

Regler for bruk av kirken

Kirkemøtet slutter seg til departementets forslag om at kirkeloven § 20 endres slik at myndigheten til å gi nærmere bestemmelser om bruk av kirkene legges til Kirkemøtet, og ikke til Kongen.

Biskopenes tilsyn

Biskopenes tilsynsansvar må sikres et tilstrekkelig robust hjemmelsgrunnlag når den delen av det rettslige grunnlaget som ligger i Grunnloven § 16 bortfaller. Høringsnotatet viser til at tilsynsansvaret ved siden av dette hjemmelsgrunnlaget har basis både i Tjenesteordning for biskoper og i liturgien for vigsling av biskop. Kirkemøtet slutter seg til at biskopens tilsynsansvar primært har et kirkelig-teologisk grunnlag og innhold. Kirkemøtet ser det slik at hjemmelsgrunnlaget i vigslingsliturgien og tjenesteordningen inntil videre er tilstrekkelig, men at spørsmålet om hjemmelsgrunnlag for biskopenes tilsyn på sikt må gjennomgås.

Tjenesteordninger for presteskabet

Kirkemøtet viser til departementets forslag om å overføre myndigheten til å fastsette tjenesteordninger for prest, prost og biskop fra Kongen til departementet. En slik overføring endrer etter Kirkemøtets oppfatning ikke den juridiske realiteten. Det vil fortsatt være regjeringen som har ansvaret i siste instans. Kirkemøtet anser ikke dette som en varig tilfredsstillende løsning.

Tjenesteordningene regulerer ikke bare de ytre arbeidsrettslige rammer, men innholdsbestemmer også prestetjenesten, prostetjenesten og bispetjenesten. Slik innholdsbestemmelse må etter Kirkemøtets syn ligge til trossamfunnet Den norske kirkes organer å fastsette. Kirkemøtet ser at deler av tjenesteordningenes bestemmelser følger av alminnelig arbeidsrett, men oppfatter tjenesteordningene som tillempling av arbeidsretten på særskilte kirkelige tjenestegrupper.

Kirkemøtet er særlig opptatt av å sikre at tjenesteordningenes innholdsbestemmelser av prestetjenesten, proste- og bispetjenesten fastsettes av Den norske kirkes organer. Kirkemøtet mener primært at myndigheten til å fastsette tjenesteordninger skal overføres til Kirkemøtet, og mener at dette er mulig innenfor rammen av kirkeforliket.

Hvis den utøvende makt inntil utløpet av kirkeforliket fortsatt skal fastsette tjenesteordningene, forutsetter Kirkemøtet at eventuelle endringer i tjenesteordningene vedrørende tjenestenes kirkelige karakter og innholdsbestemmelsen av dette, kommer som følge av og i samsvar med kirkelige vedtak. Kirkemøtet mener dette i så fall bør nedfelles i kirkeloven § 34.

Andre områder

Kirkelige anordninger på gudstjenestefeltet

Kirkemøtet vil i forbindelse med gudstjenestereformen gjennomgå en del av de kirkelige anordninger på gudstjenestefeltet for å se om de skal videreføres, oppheves eller inkorporeres i nye kirkemøtevedtak på gudstjenestefeltet. Kirkemøtet anser det

hensiktsmessig ut fra et kontinuitetssynspunkt, at gjeldende kirkelige anordninger i utgangspunktet fortsatt kan gjelde, forutsatt at de for framtiden kan endres eller oppheves av Kirkemøtet som innehaver av myndigheten på gudstjenestefeltet.

Tjenesteordninger for kateketer, diakoner og kantorer

Kirkemøtet anser kirkeloven § 24 tredje ledd bokstav c som tilstrekkelig hjemmel til å kunne treffe nye vedtak vedrørende tjenesteordninger for kateketer, diakoner og kantorer.

Døvemenighetene

Kirkemøtet mener myndigheten til å gi regler for døvemenigheter og døveprestetjenesten bør overføres til Kirkemøtet.

Til 3.2 Tilsetting av proster

Kirkemøtet har tidligere (sak KM 12/08) gått inn for at tilsetting av proster legges til bispedømmerådet:

II.2 Prosten er forpliktet på å fremme de mål og strategier som er fastsatt for virksomheten i Den norske kirke og i vedkommende bispedømme (jf. Tjenesteordning for proster § 2). Dette tilsier at bispedømmerådet har en sentral rolle i forbindelse med tilsetting av proster. Kirkemøtet ber om at tilsetting av proster allerede nå overføres til bispedømmerådet. Subsidiært må bispedømmerådene få uttalerett før utnevning skjer.

De to siste linjene må i sammenhengen (2008) forstås som ønske om endring allerede før de påtenkte grunnlovsendringene. Kirkemøtets subsidiære standpunkt gjelder bare så lenge proster fortsatt utnevnes i kirkelig statsråd.

Kirkemøtet vil anføre at prostens funksjoner helt og holdent ligger innenfor bispedømmet. Prostene har ingen nasjonalkirkelig funksjon ut over at de i dagens ordning for bispenominasjon har stemmerett i den rådgivende avstemningen. Å legge tilsetting av proster til bispedømmerådet vil også bidra til å begrense tendensen til sentralisering som lett vil oppstå når Kongens og departementets særskilte myndighet i kirkesaker skal overføres til kirkelige organer. Et tilleggsmoment er at tilsetting ved bispedømmerådet er den løsningen som teknisk sett vil være enklest å gjennomføre når det gjelder administrative og økonomiske konsekvenser.

Kirkemøtet går inn for at tilsetting av proster legges til det aktuelle bispedømmerådet, og at dette fastlegges ved endring av kirkeloven § 23 sjette ledd.

Kirkemøtet mener videre at myndigheten til å tilsette menighetsprester ikke lenger kan skje på delegasjon fra Kongen, men må tillegges bispedømmerådet direkte. Kirkemøtet foreslår derfor følgende formulering av kirkeloven § 23 sjette ledd:

Bispedømmerådet tilsetter proster og menighetsprester, prester i spesialtjeneste og andre tjenestemenn som har bispedømmerådet som arbeidsgiver, samt treffer vedtak om oppsigelse, ileggelse av ordensstraff, avskjed og suspensjon.

Regler om framgangsmåten ved tilsetting av proster og øvrige nødvendige endringer som følge av endringer i tilsettingsmyndighet og disiplinærmyndighet innarbeides i personalreglementet for prester i Den norske kirke etter forhandling.

Til 3.3 Tilsetting av biskoper

Kirkemøtet deler departementets vurderinger om at det har avgjørende betydning at biskoper blir utpekt etter en prosess som gir dem nødvendig legitimitet, autoritet og tyngde både i kirken og samfunnet for øvrig. Dette kan etter Kirkemøtets oppfatning ivaretas enten ved en ordning hvor biskopene utpekes ved valg, eller ved at det innenfor rammene av en mer ordinær tilsettingsprosess er tunge elementer av avstemning eller valg.

Når biskopene går over fra å være embetsmenn til å bli statstjenestemenn vil det i utgangspunktet være tjenestemannslovens regler for tilsetting som gjelder, med et framforhandlet tilsettingsreglement mellom arbeidstakerorganisasjon og den statlige arbeidsgiver, stadfestet av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet som normalordning. Departementet legger til grunn at en slik ordning i likhet med dagens ordning vil kunne inneholde et vesentlig element av avstemning eller valg. En ren valgordning vil måtte etableres ved særlovgivning.

Kirkemøtet viser til sitt vedtak i 2007 hvor Kirkemøtet gikk inn for å utvikle ordningen med rådgivende avstemning til et avgjørende valg av biskoper. Kirkemøtet kan ikke se at det er kommet til nye momenter som endrer premissene for Kirkemøtets vedtak.

For Kirkemøtet er det viktig at ordningen for tilsetting av biskoper er forankret i kirkens demokratiske styringsorganer, og at ordningen

- ivaretar hensynet til bispedømmets ønsker, men også tar helhetskirkelig hensyn,
- sikrer rimelig innflytelse både for den ordinerte tjeneste og rådene,
- gir mulighet for bred nominasjon av kandidater,
- sikrer bred demokratisk innflytelse, men også kvalifisert vurdering av kandidatenes egnethet (sak KM 9/07).

Departementet holder fram to mulige tilsettingsorganer for biskoper: Bispedømmerådet og Kirkerådet (evt. et særskilt tilsettingsorgan). Departementet konkluderer ikke entydig, men synes med sitt forslag til mulig lovendring å legge opp til tilsetting ved Kirkerådet.

Kirkemøtet mener Kirkerådet bør være tilsettings- og disiplinærmyndighet for biskoper, ut fra bispetjenestens helhetskirkelige ansvar og forpliktelse til å ivareta kirkens enhet.

Departementet foreslår at Kirkemøtet skal få myndighet til å fastsette nærmere regler om framgangsmåten ved tilsetting av biskop. Kirkemøtet ser dette som en riktig og viktig konsekvens av at statens særskilte kirkestyre avvikles, og som ett av de myndighetsområder som da må overdras til Den norske kirke som trossamfunn å ivareta. Kirkemøtet merker seg at dette etter alt å dømme vil innebære at Kirkemøtet i 2012 må utforme slike nærmere regler. Disse reglene må i så fall vedtas under forutsetning av at de

foreslåtte Grunnlovsendingene og den nødvendige hjemmel i kirkeloven blir vedtatt av Stortinget.

Kirkemøtet er tilfreds med at departementet viser til de grunnleggende premisser for utforming av slike regler som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2007 (KM 9/07).

Om sentralt, kirkelig organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet bør få myndighet til å reise sak for Den norske kirkes lærenemnd

Kirkemøtet mener at Kirkerådet som sentralt kirkelig organ med tilsettings- og disiplinærmyndighet bør få myndighet til å reise sak for Den norske kirkes lærenemnd i visse tilfeller. Kirkemøtet mener denne myndigheten bør erstatte Kongens tilsvarende myndighet.

Etter grunnlovsendingene og avviklingen av statens særskilte kirkestyre, bør myndigheten til å gi forskrifter til utfylling og gjennomføring av regler vedrørende lærenemnda etter Kirkemøtets oppfatning overføres til Kirkemøtet.

Dette spørsmålet kompliseres innenfor rammen av kirkeforliket av at det vil være en forbindelse mellom lærenemndas avklaringer og forvaltningsmessig oppfølging som også kan dreie seg om personalsaker. Så lenge prester, proster og biskoper er statstjenestemenn, vil de personalmessige og forvaltningsmessige konsekvenser av lærenemndas uttalelser måtte trekkes i siste instans av staten. Dette forutsetter etter Kirkemøtets oppfatning at anbefalingene fra det kirkelige organ som har disiplinærmyndighet i første instans må følges opp av staten som presteskapets arbeidsgiver.

Perspektiver ut over forlikperioden 2009-2013

Etter kirkeforlikets utløp mener Kirkemøtet i tråd med tidligere utredninger og vedtak at Den norske kirke må etableres som eget rettssubjekt, at arbeidsgiveransvaret for prestetjenesten må overdras til kirken, og at de sentrale og regionale kirkelige forvaltningsorganer ikke lenger bør være statlige forvaltningsorganer (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til Stortingsmelding 17 (2007-2008), sak KM 10/08, vedtakets pkt. 6).

Kirkemøtet er opptatt av å videreutvikle sin demokratiske beslutningsstruktur og vil følge opp demokratireformen i 2012 (jf. Grunnleggende premisser, andre avsnitt, andre strekpunkt).

Den norske kirkes formelle læregrunnlag bør forankres i kirkens egne representative organer når kirkeforliket utløper.

Ut fra forutsetningene i kirkeforliket følger det at en større gjennomgang av kirke Lovgivingen først kan tas etter utløpet av stortingsperioden 2009-2013. Kirkemøtet vil understreke behovet for en slik gjennomgang. Enkelte løsninger innenfor rammen av kirkeforliket vil ikke være bærekraftige som varige løsninger bl.a. i lys av det menneskerettslige prinsippet om tros- og livssynsfrihet og de religionspolitiske utfordringene i denne sammenheng.

Etter utløpet av kirkeforliket er det slik Kirkemøtet tidligere har gitt uttrykk for, behov for en klargjøring av grensen mellom Stortingets lovgivningsmyndighet og Den norske kirkes egen normgivningskompetanse som trossamfunn. Kirkemøtet har tidligere uttalt seg om hva en rammelov for Den norske kirke bør inneholde og hva som bør ligge i en framtidig kirkeordning (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til NOU 2006:2 (sak KM 8/06) pkt. 2.2.2 og 2.2.3). Kirkemøtet går ikke nærmere inn på dette i denne sammenheng, da det angår forhold som går utover det som kan realiseres innenfor rammen av kirkeforliket.

Ordningen med tilhørighet og forrangsbestemmelsen i kirkeloven

Kirkelovens bestemmelse (§ 3, nr. 2) om at "[b]arn anses å høre inn under Den norske kirke fra fødselen såfremt en av foreldrene er medlem", gir Den norske kirke en forrang framfor andre tros- og livssynssamfunn. I lys av prinsippet om tros- og livssynsfrihet og derav følgende krav om likebehandling av trossamfunn mener Kirkemøtet at denne forrangen vanskelig kan opprettholdes slik den nå står.

Kirkemøtet vil vise til at Kirkerådet har behandlet spørsmålet (sak KR 17/10), og vedtok å "arbeide videre med tilhørighet og forrangsbestemmelsen i kirkeloven § 3 for å sikre likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn".

Kirkemøtet er kjent med at utvalget som er nedsatt av Kulturdepartementet for å utrede en helhetlig tros- og livssynspolitikkk også vil arbeide med dette spørsmålet.

Ordningen med tilhørige er en ordning som skal sikre likebehandling av tros- og livssynssamfunn i finansieringsøyemed, og som er valgt fordi tros- og livssynssamfunn har ulike medlemskriterier. Det er ikke ordningen med tilhørige som er problemet, men at ordningen i dag er regulert og praktisert slik at den ikke medfører likebehandling mellom Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkemøtet mener at flere forhold i denne sammenheng bør vurderes nærmere, blant annet hensynet til barna og hvordan en skal forholde seg ved uenighet mellom foreldrene.

Til 4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Kirkemøtet mener departementet anslår de økonomiske konsekvensene av overføring av tilsettingsmyndighet for prost og biskop for lavt. Dersom myndigheten til å tilsette proster legges til Kirkerådet, vil det ha merkbare økonomiske og administrative konsekvenser, bl.a. vil Kirkerådet måtte ha en hyppigere møtefrekvens, med de kostnadene det innebærer. Dersom tilsetting av proster legges til bispedømmerådet og av biskoper til Kirkerådet gir det ikke fullt så store økonomiske og administrative konsekvenser, idet bispedømmerådet både har et utbygd administrativt apparat for tilsetting av prester og en egnet møtefrekvens i tilsettingsorganet. Her vil konsekvensene være knyttet til økning i antall tilsettingssaker.

Enstemmig vedtatt.

KM 11/11 Forslag til endringer i regler for valg av Kirkeråd

Saksdokument:

KM 11.1/11 Saksorientering

Første innstilling fra komité F

Sammendrag av saksorienteringen

Regler for valg av kirkeråd ble revidert på Kirkemøtet i 2008, i forbindelse med demokratireformen, for å sørge for samsvar med nye regler om Kirkemøtets sammensetning. Kirkemøtet ytret samtidig ønske om en bredere gjennomgang av reglene før valget i 2011(kirkevalget). Formålet var at valg av kirkeråd skulle framstå som et mer reelt valg, der det tidligere kunne få preg av oppnevning. Kirkerådet fremskyndet prosessen, og det ble fremmet forslag om regelendringer til Kirkemøtet i 2009. Her ble det fastsatt regler for valg av Kirkeråd i 2010. Det følger av dette at Kirkemøtet må vedta regler med virkning for valg av kirkeråd i 2012, hvilket må gjøres på Kirkemøtet 2011.

Ved tidligere valg av kirkeråd har de ulike kategoriene som det skal velges fra, blitt valgt i separate valgomganger. Det har medført at valgmulighetene blir færre jo lenger ut man kommer i valget. Dette har da særlig redusert valgfriheten fra den kategorien som velges sist. Etter erfaringene med den nye valgordningen på KM 2010, har det imidlertid igjen kommet innspill til forbedringer av valgordningen. Det fremmes nå et forslag som tar sikte på å stille Kirkemøtet friere til å stemme på hvem de vil, uten å være for mye bundet opp av utfallet fra foregående valgomgang. Hovedforskjellen fra den forrige ordningen vil være at det nå skal velges fra alle kategorier samtidig, istedenfor egne valgomganger for den enkelte kategori. På denne måten vil den enkelte delegat stå friere til å stemme på det Kirkerådet man ideelt sett ønsker seg. Det unngås da at en bestemt kategori får forrang på grunn av rekkefølgen på valgomgangene. Antall valgomganger vil også bli redusert fra 5 til 3, noe som vil gjøre valget raskere å gjennomføre, men litt mer tidkrevende å telle opp.

Regler for valg av Kirkeråd har vært endret en rekke ganger, og det er vanskelig å finne en ideell ordning som ivaretar alle hensyn. Dette skyldes at man er bundet opp til både representasjon fra bispedømmerådene og de ulike kategoriene. Samtidig er det ønskelig å ivareta hensynet til representasjon av alder og kjønn.

Komiteens merknader

Komiteen gir i hovedsak sin tilslutning til saksorienteringen og vil i tillegg bemerke følgende:

På bakgrunn av de erfaringer som ble gjort ved valg av Kirkeråd på Kirkemøtet 2010, samt de innspill som er mottatt i etterkant, foreslås det nå en valgordning med tre valgomganger. Hensikten er å stille Kirkemøtet friere, ved at medlemmer fra de tre ulike kategoriene velges samlet i to valgomganger, etter at ledervalget er avgjort.

Komiteen fremmer forslag om at valg av lek kirkelig tilsatt kun kan gjøres i siste valgomgang såfremt ikke lek kirkelig tilsatt blir valgt som leder i første valgomgang. Begrunnelsen for dette er å sikre størst mulig reelt valg mellom de tre lek kirkelig tilsatte, ved at valget foretas i én og samme valgomgang. Valgomgang to blir med dette også noe enklere å gjennomføre når det blir to kategorier å velge blant og ikke tre.

Komiteen fremmer også en mindre endring i regler for vararepresentant til leke medlemmer av Kirkerådet. For de tilfeller et bispedømme er representert med flere leke medlemmer, innføres en prioritering mellom vararepresentantene. Med dette oppnås større kontinuitet i bruk av vararepresentanter.

For lek kirkelig tilsatt fremmes forslag om en varaordning hvor den med nest flest stemmer fra valget i Kirkemøtet blir vararepresentant. Dette skjer for å sikre at flest mulig av varamedlemmene er faste representanter i Kirkemøtet.

Komiteen ser at gjeldende regelverk for valg av Kirkeråd fremdeles er komplisert, hovedsakelig fordi det er mange hensyn som skal ivaretas. I arbeidet med en fremtidig kirkeordning mener komiteen at det må foretas en grundig vurdering av Kirkerådets sammensetning og valgordning.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar at valg av Kirkeråd skal foregå i tre valgoganger, der første valgogang er valg av leder. De to øvrige valgoganger vil omfatte alle øvrige kandidater. I andre valgogang velges 10 medlemmer, ett fra hver av de bispedømmerådene som leder ikke blir valgt fra blant leke og geistlige. I tredje valgogang skal det velges tre medlemmer, hvorav én lek kirkelig tilsatt dersom ikke denne er valgt som leder. Disse kan velges fra samtlige bispedømmeråd, men fra de kategorier som enda ikke er fylt opp. Det foreslås i tillegg enkelte mindre endringer i reglene.

Bestemmelsene i regler for valg av Kirkeråd, §§ 1-1, 3-5, 3-6, 4-1, 5-2, 5-3, 5-5, 5-6, 5-7, 5-8 og 7-1 endres i samsvar med dette.

Kirkemøtet fastsetter med hjemmel i lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke § 25 siste ledd, følgende endringer i regler for valg av Kirkeråd:

Regler for valg av Kirkeråd

§ 1-1 Siste ledd i første punktum endres.

Følgende leddsetning i første punktum: ”*alle med personlige varamedlemmer.*” endres til ”*alle med varamedlemmer.*”

Nåværende § 3-5 innarbeides i § 4-1.

Nåværende § 3-6 blir ny § 3-5

§ 4-1 skal lyde:

Nominasjonskomiteen fremlegger på grunnlag av bispedømmerådenes prioriteringer en kandidatliste med:

a) forslag til kandidater til leder av Kirkerådet, i alfabetisk rekkefølge.

b) forslag til 3 leke kirkelige tilsatte, i alfabetisk rekkefølge.

c) forslag til 8 prester, i alfabetisk rekkefølge.

d) forslag til 22 leke kandidater, 2 fra hvert bispedømmeråd, ordnet bispedømmevis og i alfabetisk rekkefølge.

Kandidatene føres opp på listen med angivelse av fullstendig navn, stilling, menighet, alder, bispedømme og relevante opplysninger om kandidatene.

§ 5-1 skal lyde:

Valgkomiteen leder valget og forestår valgoppjøret.

Kandidater foreslått etter §§ 3-3 og 3-5 føres opp på kandidatlisten. Deretter sørger valgkomiteen for stemmesedler til den enkelte valgogang.

§ 5-2 skal lyde:

Stemmegivningen er hemmelig og skjer skriftlig i tre omganger.

§ 5-3 siste punktum utgår

Overskriften før § 5-5 skal lyde: **Valg av øvrige medlemmer fra bispedømmerådene.**

§ 5-5 skal lyde:

Deretter velges 10 medlemmer, ett fra hver av de bispedømmerådene som leder ikke ble valgt fra og innen kategoriene lek og geistlig. Det skal avgis stemme på kun én kandidat fra hver av de 10 bispedømmerådene. Det kan ikke avgis stemmer på flere kandidater fra en kategori enn det antall medlemmer som gjenstår å velge fra den aktuelle kategorien.

De er valgt som har fått flest stemmer, begrenset til én fra hvert bispedømmeråd. Dette innebærer at de øvrige kandidater fra et bispedømmeråd strykes når en blir valgt inn fra dette bispedømmerådet. På samme måte strykes de resterende kandidatene fra en kategori, når denne kategorien er fylt opp.

Etter at resultatet av ovenstående valg foreligger, foretas valg av de resterende tre medlemmer, hvorav én lek kirkelig tilsatt dersom denne ikke er valgt som leder. Disse kan velges fra samtlige bispedømmer. De er valgt som har fått flest stemmer, inntil den enkelte kategori er fylt opp.

§ 5-6 annet punktum skal lyde:

Stemmesedler som er feil utfylt skal forkastes.

§ 5-7 nytt tredje og fjerde punktum skal lyde:

Det skal utpekes like mange vararepresentanter som det antall leke medlemmer som er valgt fra bispedømmerådet. Hvis det er flere leke medlemmer fra samme bispedømme, rangeres vararepresentantene fra dette bispedømmet i rekkefølge.

§ 5-8 skal lyde:

Varamedlem for lek kirkelig tilsatt er den som har fått nest flest stemmer under valget i Kirkemøtet. I det tilfelle lek kirkelig tilsatt blir valgt til leder av Kirkerådet og er eneste representant fra sitt bispedømme, utpeker vedkommende bispedømmeråd vararepresentanten.

§ 7-1 skal lyde:

Reglene trer i kraft straks.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Andreas H. Aarflot

Saksordfører: Dagrud Olavsrud Anthonsen

Disse hadde ordet:

Aslag Lajord, Ole Christian Kvarme, Dag Landmark, Kristian Myhre, Erling Birkedal, Jarle Klungrehaug, Anne Lise Brenna Ordning, Harald Askeland.

Endringsforslag

Kristian Myhre:

Tillegg til § 4-1:

”Minimum 20 % av de nominerte skal være under 30 år.”

Forslaget er ivarettatt i § 4.2. Komiteen trakk følgende setning i sitt opprinnelige forslag til vedtak: Det foreslås i tillegg enkelte mindre endringer i reglene.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet vedtar at valg av Kirkeråd skal foregå i tre valgoganger, der første valgogang er valg av leder. De to øvrige valgoganger vil omfatte alle øvrige kandidater. I andre valgogang velges 10 medlemmer, ett fra hver av de bispedømmerådene som leder ikke blir valgt fra blant leke og geistlige. I tredje valgogang skal det velges tre medlemmer, hvorav én lek kirkelig tilsatt dersom ikke denne er valgt som leder. Disse kan velges fra samtlige bispedømmeråd, men fra de kategorier som enda ikke er fylt opp.

Bestemmelsene i regler for valg av Kirkeråd, §§ 1-1, 3-5, 3-6, 4-1, 5-2, 5-3, 5-5, 5-6, 5-7, 5-8 og 7-1 endres i samsvar med dette.

Kirkemøtet fastsetter med hjemmel i lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke § 25 siste ledd, følgende endringer i regler for valg av Kirkeråd:

Regler for valg av Kirkeråd

§ 1-1 Siste ledd i første punktum endres.

Følgende leddsetning i første punktum: ”*alle med personlige varamedlemmer.*” endres til ”*alle med varamedlemmer.*”

Nåværende § 3-5 oppheves.

Nåværende § 3-6 blir ny § 3-5

§ 4-1 skal lyde:

Nominasjonskomiteen fremlegger på grunnlag av bispedømmerådernes prioriteringer en kandidatliste med:

- a) forslag til kandidater til leder av Kirkerådet, i alfabetisk rekkefølge.*
- b) forslag til 3 leke kirkelige tilsatte, i alfabetisk rekkefølge.*
- c) forslag til 8 prester, i alfabetisk rekkefølge.*
- d) forslag til 22 leke kandidater, 2 fra hvert bispedømmeråd, ordnet bispedømmevis og i alfabetisk rekkefølge.*

Kandidatene føres opp på listen med angivelse av fullstendig navn, stilling, menighet, alder, bispedømme og relevante opplysninger om kandidatene.

§ 5-1 skal lyde:

*Valgkomiteen leder valget og forestår valgoppjøret.
Kandidater foreslått etter §§ 3-3 og 3-5 føres opp på kandidatlisten. Deretter
sørger valgkomiteen for stemmesedler til den enkelte valgomgang.*

§ 5-2 skal lyde:

Stemmegivningen er hemmelig og skjer skriftlig i tre omganger.

§ 5-3 siste punktum utgår

Overskriften før § 5-5 skal lyde: **Valg av øvrige medlemmer fra bispedømmerådene.**

§ 5-5 skal lyde:

Deretter velges 10 medlemmer, ett fra hver av de bispedømmerådene som leder ikke ble valgt fra og innen kategoriene lek og geistlig. Det skal avgis stemme på kun én kandidat fra hver av de 10 bispedømmerådene. Det kan ikke avgis stemmer på flere kandidater fra en kategori enn det antall medlemmer som gjenstår å velge fra den aktuelle kategorien.

De er valgt som har fått flest stemmer, begrenset til én fra hvert bispedømmeråd. Dette innebærer at de øvrige kandidater fra et bispedømmeråd strykes når en blir valgt inn fra dette bispedømmerådet. På samme måte strykes de resterende kandidatene fra en kategori, når denne kategorien er fylt opp.

Etter at resultatet av ovenstående valg foreligger, foretas valg av de resterende tre medlemmer, hvorav én lek kirkelig tilsatt dersom denne ikke er valgt som leder. Disse kan velges fra samtlige bispedømmer. De er valgt som har fått flest stemmer, inntil den enkelte kategori er fylt opp.

§ 5-6 annet punktum skal lyde:

Stemmesedler som er feil utfylt skal forkastes.

§ 5-7 nytt tredje og fjerde punktum skal lyde:

Det skal utpekes like mange vararepresentanter som det antall leke medlemmer som er valgt fra bispedømmerådet. Hvis det er flere leke medlemmer fra samme bispedømme, rangeres vararepresentantene fra dette bispedømmet i rekkefølge.

§ 5-8 skal lyde:

Varamedlem for lek kirkelig tilsatt er den som har fått nest flest stemmer under valget i Kirkemøtet. I det tilfelle lek kirkelig tilsatt blir valgt til leder av Kirkerådet og er eneste representant fra sitt bispedømme, utpeker vedkommende bispedømmeråd vararepresentanten.

§ 7-1 skal lyde:

Reglene trer i kraft straks.

Ennstemmig vedtatt.

KM 12/11 Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst

Saksdokument:

KM 12.1.1/11 Dnks identitet og oppdrag

KM 12.1.2/11 Kirke Nå (bok)

Første innstilling fra komité A

Sammendrag av saksorienteringen

I 2007 tok Kirkerådets direktør initiativ til en refleksjonsprosess rundt det å være evangelisk-luthersk kirke i dag. En slik prosess var tenkt som et mulig bidrag inn i Den norske kirkes arbeid med reformer og andre aktuelle utfordringer. Prosessen har igangsatt et studieprosjekt i Teologisk nemnd, som gjennom konsultasjoner og en skriveprosess har ført til utgivelsen av boken "Kirke nå!" Boken er tenkt som en ressurs til hovedtemaene for Kirkemøtet 2010 "Luther glede", og Kirkemøtet 2011 "Å være evangelisk-luthersk kirke i dag". Kirkemøtet 2004 vedtok uttalelsen "Den norske kirkes identitet og oppdrag" – en uttalelse som gir uttrykk hva kirken er og hva kirken skal være. Årets sak om å være evangelisk-luthersk kirke setter fokus på visse sider ved KM-uttalelsen fra 2004.

Noe av hensikten er å bringe luthersk og økumenisk tenkning om det å være kirke inn i arbeidet med ny kirkeordning. Det omfatter på den ene side å formulere noen av de konkrete utfordringer Den norske kirke står overfor i sin samfunnskontekst, og å nevne konsekvenser dette kan få for kirkens ordningsspørsmål, slik at kirken gjennom sine ordninger kan komme samfunnets behov for fellesskap og tjenester i møte. Det er viktig at dette ses i sammenheng med den konfesjonelle og økumeniske historie Den norske kirke står i.

Det er videre viktig at luthersk og økumenisk arv blir en synlig del i arbeidet med å implementere gudstjenestereformen. Det bør utarbeides forslag til hvordan vedtatte ordninger kan ivareta mennesker fra annen bakgrunn enn rent norsk eller luthersk, for eksempel gjennom bredde i bruk av språk, musikk, sanger og salmer.

Samarbeidet mellom menigheter og misjonsorganisasjoner har en lang tradisjon i Norge. Dette samarbeidet bør videreføres på en måte som kan bidra til synliggjøring av kirkens enhet. En bevisstgjøring av forholdet til luthersk arv og til misjonens økumeniske forpliktelser vil kunne bidra positivt til gjensidig konsultasjon og samarbeid mellom menigheter og misjon.

Oppfølging av KM-sak 07/09, om inkludering av innvandrere, berører en rekke områder i Den norske kirkes liv, bl.a. arbeidet med trosopplæring og implementering av gudstjenestereformen. Det innebærer aktiv tilrettelegging i menigheten for inkludering av innvandrere i forberedelse og oppfølging av gudstjenester, i dåps- og konfirmantopplæring, i diakonalt arbeid, samt i menighetens sosiale tiltak. I tillegg reiser aktivt arbeid med inkludering av innvandrere økumeniske spørsmål og konkrete utfordringer for arbeidet med ny kirkeordning.

En større internasjonal markering av reformasjonsjubileet planlegges i 2017, 500 år etter at Luther slo opp sine 95 teser på slottskirkedøren i Wittenberg i Tyskland. For mange kirker, ikke bare lutherske og reformerte, regnes dette som starten på en kirkereformasjon av internasjonal og historisk betydning. For en evangelisk-luthersk kirke som Den norske kirke er det en gylden mulighet både til å hente frem arv og identitet, samtidig som det åpner for å markere et verdensvidt kirkefellesskap. Informasjon om en rekke lokale og regionale tiltak kan bidra til økt engasjement om luthersk arv i forhold til aktuelle spørsmål om kirkens tilstedeværelse over hele landet.

Komiteens merknader

Komiteen legger i hovedsak saksorienteringen til grunn, men fant det nødvendig å klargjøre intensjonen med saken.

Særlig spørsmålet om hvilke føringer det å være evangelisk-luthersk kirke skal gi for de ordninger som kirken skal ha ble fremhevet. Når Den norske kirke nå går inn i en ny tid med endrede forhold til staten er det viktig å reflektere over kirkens fortsatte forhold til staten på en overordnet måte. En slik refleksjonsprosess er også grunnleggende for å skape gode ordninger for kirkens tjenester i kirke og samfunn. Det er ikke alle ordninger som er verdinøytrale, det er derfor viktig å koble sammen refleksjoner rundt det å være evangelisk-luthersk og kirkeordninger. Kirkens læregrunnlag gir rom for tolkninger i disse spørsmålene, det er derfor behov for en læremessig utredning som både kan klargjøre og bekrefte kirkens profil. Det er viktig at en kirke som arbeider med egen identitet og samtidig står overfor strukturelle utfordringer, også sier noe om hva det er å være kirke som samles om evangeliet, og om kirkens kall til tjeneste.

Hva slags kirke vi skal ha handler ikke bare om religionspolitiske og kirkepolitiske ordninger, det handler også om å være en sann kirke "på stedet", med en lokal forankring. Når alle reformprosesser er over, må den lokale menighet kunne kjenne igjen sin egen kirke og sitt eget "hertespråk". Språklig identitet og kulturell tilknytning er avgjørende for en kirke som fortsatt ønsker å være folkekirke. Det er viktig å huske at dette også gjelder minoriteter. Prosessen om kirkeforståelse må involvere bispedømmene for å kunne få til samtale også på lokalplan. Samtidig som gjenkjennelse er viktig, er det også viktig å ta vare på evnen til fornyelse.

Refleksjon rundt egen identitet er også viktig for trygghet og tydelighet i forhold til det bredere kirkelige fellesskap. Det er et behov for å trekke frem de sider ved det å være evangelisk-luthersk kirke som kan bidra positivt inn i den økumeniske dialogen. Komiteen drøftet bl.a. at diakonien som kirkens karitative tjeneste bør bringes inn i en bredere økumenisk kontekst, særlig gjennom dialogene i Porvoofellesskapet og blant de reformatoriske kirkene i Europa, jf. Punkt 2 i saksorienteringens forslag til vedtak. Samtidig er det av stor betydning at Den norske kirke ser seg selv som en del av et større fellesskap av kirker som står sammen om evangeliet og kirkens tjeneste, og tar på alvor forpliktelsen i dette fellesskapet.

(Hovedpunkter fra komiteens merknader)

- Arbeidet med ny kirkeordning gir Den norske kirke en særlig utfordring i å gjennomtenke kirkens selvforståelse.
- En kirkelig selvforståelse må forankres lokalt og gi rom for både gjenkjennelse og fornyelse.
- En tydelig kirkelig selvforståelse vil kunne bidra positivt inn i en større økumenisk sammenheng og samtidig bekrefte den forpliktelse Den norske kirke har overfor et større kirkefellesskap.

Forslag til vedtak

1. Vår evangelisk-lutherske identitet og en fortsatt bevisstgjøring om arven fra reformasjonen er viktig som en kilde til inspirasjon og fornyelse. Kirkemøtet ønsker refleksjonsprosessen rundt det å være en evangelisk-luthersk kirke i dag velkommen. Kirkemøtet ber om at det ressursmaterialet som er utarbeidet til tema, tas med i videre arbeidsprosesser. Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd om å utarbeide samtalemateriale til bruk i menigheter og blant kirkelige medarbeidere.
2. Kirkemøtet finner det avgjørende at en refleksjonsprosess rundt Den norske kirkes arv og identitet finner sted i møte med de endringer kirken står overfor i relasjon til staten. Kirkemøtet anser en grundig ekklesiologisk samtale som nødvendig i prosessen frem mot en ny kirkeordning. Kirkemøtet ber derfor Kirkerådet i samarbeid med Bispemøtet om å nedsette et utvalg med særskilt mandat til å legge frem momenter til en kirkeforståelse som ivaretar Den norske kirkes identitet i en ny tid. Arbeidet bør søke å ivareta bærende verdier for Den norske kirke som folkekirke, med en grunnleggende forankring i en evangelisk-luthersk arv og bekjennelse.

3. De sentralkirkelige råd bes arbeide med å forberede en 500-års markering av reformasjonen. I arbeidet bør lokale tiltak for markeringen i bispedømmene, og internasjonale tiltak gjennom det Lutherske verdensforbund, de reformatoriske kirkene i Europa, og blant søsterkirkene synliggjøres. Markeringen bør være forankret i en folkekirkelig identitet og være økumenisk.
4. Kirkemøtet ber på denne bakgrunn de sentralkirkelige råd om å videreføre refleksjonsprosessen etter KM 2011 slik at KM i 2016 kan behandle et forslag til et profildokument om Den norske kirkes egenart i en økumenisk kontekst. Kirkemøtet ber om at refleksjoner og erfaringer fra bispedømmer og menigheter tas inn i arbeidet med et profildokument.
5. Den norske kirkes tilhørighet til den verdensvide kirke er av stor betydning for vår selvforståelse. Kirkemøtet ber om at det teologiske grunnlagsarbeid som finner sted, bl.a. gjennom Det lutherske verdensforbund, blir gjort tilgjengelig for Den norske kirkes arbeid med egen selvforståelse, både lokalt og globalt. Kirkemøtet ber særlig om at materiale som er aktuelt for implementering av diakoniplan og aktuelle reformer gjøres tilgjengelig for menigheter i Den norske kirke.
6. Kirkemøtet ber videre Mellomkirkelig råd om å utarbeide en handlingsplan for *økumenikk* som inkluderer grunnlagstenkning rundt den lutherske kirkes tilhørighet til den verdensvide kirke. En slik plan bør synliggjøre de eksisterende økumeniske relasjonene mellom Den norske kirke og andre kirker, både lokalt, nasjonalt og globalt. Videre bør planen vise hvordan lutherske kirker bidrar inn i den økumeniske dialogen, så vel som påvirkes av det økumeniske fellesskap.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Andreas H. Aarflot

Saksordfører: Tor Singsaas

Disse hadde ordet:

Erling J. Pettersen, Roar P. Strømme, Helene Bjerkestrand, Jens-Petter Johnsen, Anne Lise Brenna Ording, Ingrun Jule, Helga Haugland Byfuglien, Solveig Fiske, Ole Christian Kvarme, Svein Arne Lindø, Erling Birkedal, Tor B. Jørgensen, Målfrid Isene, Halvor Nordhaug.

Endringsforslag

Helene Bjerkestrand:

I vedtakspunkt 2.

Stryke setning: Kirkemøtet ber derfor Kirkerådet i samarbeid med Bispemøtet om å nedsette et utvalg med særskilt mandat til å legge fram momenter til en kirkeforståelse som ivaretar Den norske kirkes identitet i en ny tid.

Roar P. Strømme:

Tillegg til vedtakspunkt 2: ”i en økumenisk kontekst”.

Saken ble sendt tilbake til komiteen.

Endelig innstilling fra komité A

Komiteens merknader

Komiteen legger i hovedsak saksorienteringen til grunn, men fant det nødvendig å klargjøre intensjonen med saken. Komiteen vektlegger særlig hvordan det å være evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst skal gi føringer for arbeidet med ny kirkeordning.

Stat og kirke

Når Den norske kirke nå går inn i en tid med endrede forhold til staten, er det viktig å reflektere over kirkens fortsatte forhold til staten. En slik refleksjonsprosess er grunnleggende for å skape gode ordninger for kirkens tjenester i kirke og samfunn. Det er ikke alle ordninger som er verdinøytrale. Derfor er det viktig å koble sammen refleksjoner rundt kirkeordninger med det å være evangelisk-luthersk kirke. Kirkens læregrunnlag gir rom for tolkninger i disse spørsmålene. Det er derfor behov for en grundig ekklesiologisk refleksjon som både kan klargjøre og bekrefte kirkens profil. En kirke som arbeider med egen identitet, og samtidig står overfor strukturelle utfordringer, må også si noe om hva det er å være kirke som samles om evangeliet, og om kirkens kall til tjeneste.

Lokalt engasjement

Hva slags kirke vi skal ha handler ikke bare om religionspolitiske og kirkepolitiske ordninger. Det handler også om å være en sann kirke "på stedet", med en lokal forankring. Når alle reformprosesser er over, må den lokale menighet kunne kjenne igjen sin egen kirke og sitt eget "hertespråk". Språklig identitet og kulturell tilknytning er avgjørende for en kirke som fortsatt ønsker å være folkekirke. Det er viktig å huske at dette også gjelder minoriteter. Prosessen om kirkeforståelse må involvere bispedømmene så vel som samtale på lokalplan.

Økumenikk

Samtidig som gjenkjennelse er viktig, er det også viktig å ta vare på evnen til fornyelse i et samfunn som er i endring. Refleksjon rundt egen identitet skaper trygghet og tydelighet i forhold til det bredere kirkelige fellesskap. Det er behov for å trekke frem de sider ved det å være evangelisk-luthersk kirke som kan bidra positivt inn i den økumeniske dialogen. Et eksempel er diakoni forstått som kirkens karitative tjeneste. En slik forståelse bør bringes inn i en bredere økumenisk kontekst, særlig gjennom dialogene i Porvoofellesskapet og blant de reformatoriske kirkene i Europa. Det er av stor betydning at Den norske kirke ser seg selv som en del av et større fellesskap av kirker som står sammen om evangeliet og kirkens tjeneste, og tar på alvor forpliktelsen i dette fellesskapet.

Komiteen fant det tjenlig å organisere vedtaksforslagene i forhold til tre hovedarbeidsområder: 1) ekklesiologiske refleksjoner rundt det pågående arbeid med ny kirkeordning, 2) 500-årsmarkeringen av reformasjonen og 3) Kirketenkning i forhold til økumeniske relasjoner og samarbeid.

Ekklesiologiske refleksjoner

Komiteen anser det som en viktig oppgave å ivareta et positivt engasjement for kirkens arv og identitet i hele kirken, ikke minst lokalt og på bispedømmeplan. Komiteen tenker prosessen både i et mer kortsiktig perspektiv og i et mer langsiktig perspektiv.

Komiteen har merket seg det arbeidet som tidligere har vært gjort gjennom Bakkevig I-utvalget, og Gjøannes-utvalget. Samtidig som komiteen finner at dette arbeidet er nyttig for en ekklesiologisk refleksjon, mener komiteen det er nødvendig å sikre en dypere faglig ekklesiologisk refleksjon knyttet til luthersk arv og økumeniske relasjoner. Dette er viktig for arbeidet med å utvikle ny kirkeordning. Komiteen ønsker at det legges til rette for faglige samtaler som også gir mulighet for å vise bredden i kirkeforståelse i Den norske kirke. Videre er det avgjørende å sikre hele kirkens engasjement i prosessen.

500-årsmarkeringen av reformasjonen

Komiteen anser 500-årsmarkeringen av reformasjonen som en viktig og god anledning til å engasjere hele kirken. Det er viktig å ta økumeniske hensyn i forberedelser til og i gjennomføring av markeringen. Komiteen mener det er nødvendig å benytte folkekirkebegrepet videre i prosessen. Begrepet er betydningsfullt for kirkens historiske selvforståelse, og det er foreslått nedfelt i grunnlovens paragraf 16.

Komiteen mener at kirkemøtet må få mulighet til å behandle et profildokument for Den norske kirke i forkant av 500-årsmarkeringen for reformasjonen. Komiteen foreslår derfor at forslag til et slikt dokument legges frem for Kirkemøtet i 2016. Arbeidet med et profildokument bør gi rom for innspill, kreativitet og nytenkning, slik at dokumentet kan tjene som kilde til inspirasjon og glede for hele kirken. Det bør i den forbindelse utarbeides ressursmaterieell som kan hjelpe menigheter og bispedømmer til å skape et positivt og engasjert eierforhold til kirken.

Økumenikk

Vedtaksforslag 5 forholder seg særlig til økumenikkens betydning for arbeidet med vår selvforståelse. Vedtaksforslag 6 omhandler en konkret handlingsplan for økumenikk. I begge tilfeller mener komiteen det er viktig å fremholde lokaløkumenikken. Norske menigheter opplever i økende grad å befinne seg i en flerkonfesjonell, flerkulturell og flerreligiøs sammenheng. Dette er nye utfordringer for menighetsarbeidet i en kirke som fortsatt ønsker å være folkekirke. Økumenisk ressursmaterieell kan være til hjelp i møte med disse utfordringene.

Komiteen ønsker å sikre at kirkens miljøengasjement blir ivaretatt i tråd med KM-sak 04/07. Komiteen finner det naturlig å knytte dette opp mot samarbeidet med kirker både nasjonalt og internasjonalt.

Forslag til vedtak

1. Vår evangelisk-lutherske identitet og en fortsatt bevisstgjøring om arven fra reformasjonen er viktig som en kilde til inspirasjon, fornyelse og videreføring av Den norske kirke som folkekirke. Kirkemøtet ønsker refleksjonsprosessen rundt det å være en evangelisk-luthersk kirke i dag velkommen. Kirkemøtet ber om at det ressursmateriellet som er utarbeidet til tema, tas med i videre arbeidsprosesser.
2. Kirkemøtet anser en grundig ekklesiologisk samtale som nødvendig i prosessen frem mot en ny kirkeordning. Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med Bispemøtet om å ta initiativ til dette. Med en grunnleggende forankring i en evangelisk-luthersk arv og bekjennelse, bør arbeidet søke å ivareta både økumeniske hensyn og bærende verdier for Den norske kirke som folkekirke.
3. De sentralkirkelige råd bes forberede en 500-års markering av reformasjonen. Arbeidet med markeringen bør synliggjøres lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Markeringen bør være forankret i folkekirken og være økumenisk.
4. Kirkemøtet ber på denne bakgrunn Kirkerådet i samarbeid med Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd om å videreføre refleksjonsprosessen etter KM 2011. Dette for at KM i 2016 får behandle et forslag til et profildokument om Den norske kirkes egenart i en økumenisk kontekst. Kirkemøtet ber om at relevant materieell gjøres tilgjengelig for bruk i menigheter og blant kirkelige medarbeidere.
5. Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd om at det teologiske grunnlagsarbeid som finner sted, bl.a. gjennom Det lutherske verdensforbund, blir gjort tilgjengelig for Den norske kirkes arbeid med egen selvforståelse. Kirkemøtet ber om at materieell som er aktuelt for implementering av diakoniplan og andre aktuelle reformer gjøres tilgjengelig for menigheter i Den norske kirke. Kirkemøtet ber om at kirkens miljøengasjement ivaretas i denne prosessen.
6. Kirkemøtet ber videre Mellomkirkelig råd om å utarbeide en handlingsplan for *økumenikk* som inkluderer grunnlagstenkning rundt den lutherske kirkes tilhørighet til den verdensvide kirke. En slik plan bør synliggjøre de eksisterende økumeniske relasjonene. Videre bør planen vise hvordan lutherske kirker bidrar inn i den økumeniske dialogen, så vel som påvirkes av det økumeniske fellesskap.

Plenumsbehandling 2

Dirigent: Jan Olav Olsen

Saksordfører: Tor Singsaas

Disse hadde ordet:

Erling Birkedal, Roar P. Strømme, Marius Berge Eide, Jens-Petter Johnsen, Anne Lise Brenna Ording, Maria Nødland Thorset, Harald Hegstad, Vidar Haanes, Bård Mæland, Berit Hagen Agøy, Åge Søsveen, May Lisbeth Hovlid Aurdal, Erling Pettersen, Målfrid Isene, Anfin Skaaheim, Ole Christian Kvarme.

Endringsforslag

Fra 1. plenumsbehandling:

Roar P. Strømme: Ivaretatt av komiteen.

Helene Bjerkestrand: Ivaretatt av komiteen.

Fra komiteen ble pkt. 6, andre setning i vedtaket endret fra: *"En slik plan bør synliggjøre de eksisterende økumeniske relasjonene"* til *"En slik plan bør synliggjøre misjon og de eksisterende økumeniske relasjonene."*

Kirkemøtets vedtak

1. Vår evangelisk-lutherske identitet og en fortsatt bevisstgjøring om arven fra reformasjonen er viktig som en kilde til inspirasjon, fornyelse og videreføring av Den norske kirke som folkekirke. Kirkemøtet ønsker refleksjonsprosessen rundt det å være en evangelisk-luthersk kirke i dag velkommen. Kirkemøtet ber om at det ressursmateriellet som er utarbeidet til tema, tas med i videre arbeidsprosesser.
2. Kirkemøtet anser en grundig ekklesiologisk samtale som nødvendig i prosessen frem mot en ny kirkeordning. Kirkemøtet ber Kirkerådet i samarbeid med Bispemøtet om å ta initiativ til dette. Med en grunnleggende forankring i en evangelisk-luthersk arv og bekjennelse, bør arbeidet søke å ivareta både økumeniske hensyn og bærende verdier for Den norske kirke som folkekirke.
3. De sentralkirkelige råd bes forberede en 500-års markering av reformasjonen. Arbeidet med markeringen bør synliggjøres lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Markeringen bør være forankret i folkekirken og være økumenisk.
4. Kirkemøtet ber på denne bakgrunn Kirkerådet i samarbeid med Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd om å videreføre refleksjonsprosessen etter KM 2011. Dette for at KM i 2016 får behandle et forslag til et profildokument om Den norske kirkes egenart i en økumenisk kontekst. Kirkemøtet ber om at relevant materiell gjøres tilgjengelig for bruk i menigheter og blant kirkelige medarbeidere.

5. Kirkemøtet ber Mellomkirkelig råd om at det teologiske grunnlagsarbeid som finner sted, bl.a. gjennom Det lutherske verdensforbund, blir gjort tilgjengelig for Den norske kirkes arbeid med egen selvforståelse. Kirkemøtet ber om at materiell som er aktuelt for implementering av diakoniplan og andre aktuelle reformer gjøres tilgjengelig for menigheter i Den norske kirke. Kirkemøtet ber om at kirkens miljøengasjement ivaretas i denne prosessen.
6. Kirkemøtet ber videre Mellomkirkelig råd om å utarbeide en handlingsplan for økumenikk som inkluderer grunnlagstenkning rundt den lutherske kirkes tilhørighet til den verdensvide kirke. En slik plan bør synliggjøre misjon og de eksisterende økumeniske relasjonene. Videre bør planen vise hvordan lutherske kirker bidrar inn i den økumeniske dialogen, så vel som påvirkes av det økumeniske fellesskap.

Enstemmig vedtatt.

KM 13/11 Kirkemøtets oppnevningsspraksis

Saksdokument:

KM 13.1/11 Saksorientering

KM 13.1.1/11 Kirkemøtets oppnevningsspraksis

Første innstilling fra komité D

Sammendrag av saksorienteringen

Kirkemøtet har gjennom mange år forestått oppnevning av representanter til ulike instanser, både i Norge og i internasjonal, økumenisk sammenheng. Kirkemøtet vedtok allerede i 1984 å overføre oppnevningssmyndigheten for eksterne instanser på nasjonalt plan til Kirkerådet, det foreslås med dette å overføre all oppnevningssmyndighet til Kirkerådet.

Komiteens merknader

Komiteen legger saksorienteringen til grunn, og vil i tillegg understreke følgende: delegering av en mer helhetlig oppnevningssmyndighet fra Kirkemøtet til Kirkerådet synes å være hensiktsmessig. Dette vil effektivisere selve oppnevningssarbeidet, samtidig som Kirkemøtet får frigjort nødvendig kapasitet.

Komiteen forutsetter at Kirkerådet i behandlingen av de ulike oppnevningene innhenter nødvendig bakgrunnsinformasjon fra de respektive bispedømmeråd.

Komiteen er imidlertid av den oppfatning at oppnevning til Den norske kirkes lærenemnd fortsatt skal ligge til Kirkemøtet. Nemnda har et krevende mandat, det er viktig at sammensetningen gjenspeiler et nødvendig mangfold, og at arbeidet har tilstrekkelig legitimitet og bred tillit. Dette sikres, etter komiteens oppfatning, bedre i et organ av Kirkemøtets størrelse.

Forslag til vedtak

1. Kirkemøtet delegerer til Kirkerådet å forestå valg og oppnevninger til eksterne råd og utvalg både nasjonalt og internasjonalt. Delegasjonen gjelder ikke oppnevning til Den norske kirkes lærenemnd, som fortsatt skal ligge til Kirkemøtet.
2. Ved oppnevning av representanter til økumeniske organer både nasjonalt og internasjonalt, skal oppnevningen finne sted på bakgrunn av en anbefaling fra Mellomkirkelig råd.
3. Kirkemøtet ber om å bli orientert om de oppnevninger som foretas.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Andreas H. Henriksen

Saksordfører: Arne Tveit

Disse hadde ordet:

Lars Erlend Kielland, Svein Arne Lindø.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet delegerer til Kirkerådet å forestå valg og oppnevninger til eksterne råd og utvalg både nasjonalt og internasjonalt. Delegasjonen gjelder ikke oppnevning til Den norske kirkes lærenemnd, som fortsatt skal ligge til Kirkemøtet.
2. Ved oppnevning av representanter til økumeniske organer både nasjonalt og internasjonalt, skal oppnevningen finne sted på bakgrunn av en anbefaling fra Mellomkirkelig råd.
3. Kirkemøtet ber om å bli orientert om de oppnevninger som foretas.

Enstemmig vedtatt.

KM 14/11 Gudstjenestereformen - dåp i egen gudstjeneste

Saksdokument:

KM 14.1/11 Saksorientering

KM 14.1.1/11 Dåp i eiga gudstjeneste, etter KR, NN.

Første innstilling fra komité C

Sammendrag av saksorienteringen

Saken gjelder forslag til dåpsliturgi i egen gudstjeneste utenom hovedgudstjenesten. Forslaget bygger på den tilsvarende liturgien som finnes i Gudstjenestebok for Den norske kirke, Del II, side 23-34. Forslaget fremmes som en del av gudstjenestereformen, og er både når det gjelder utformingen av dåpsliturgien og når det gjelder gudstjenesten som sådan, formet i henhold til de prinsipper som har vært retningsgivende for reform av Den norske kirkes gudstjenesteliv.

Det antas at det ikke er nødvendig å sende denne ordningen til høring, da den i det alt vesentlige bygger på materiale som har vært til høring og har fått en grundig bearbeidelse på dette grunnlag.

Komiteens merknader

Ordningen *Dåp i egen gudstjeneste* er, som det eneste element av den omfattende reform av kirkens gudstjenesteliv, til første gangs behandling på dette kirkemøtet. De vesentligste elementene er imidlertid identiske med ordningen *Dåp i hovedguds-tjenesten*, som er til avsluttende behandling på dette samme kirkemøte. Det gjør at denne ordningen (sak 14/11) må gjennomgås og eventuelt justeres i forlengelsen av sak 5/11.

I *Alminnelige bestemmelser for dåp* sies det at ”dåpen forrettes normalt i hovedguds-tjenesten. Dåp kan også finne sted i egen gudstjeneste”. Dåp i egen gudstjeneste må ses i sammenheng med dette. Den vil særlig være aktuell i menigheter med store dåpstall. Den naturlige bruken av egen dåpsgudstjeneste er å legge den til søndag på et fast, kunngjort tidspunkt etter dagens hovedgudstjeneste.

Komiteen vil si seg godt fornøyd med det fremlagte forslag til liturgi. Liturgien danner etter komiteens vurdering en god helhet. Dåpen, som er denne gudstjenestens hovedsak, settes inn i en ramme av samling, skriflesning, preken, forbønn og velsignelsen. Komiteen vil særlig peke på rubrikken som også gir mulighet for *nattverdfeyring*. Når det er naturlig å bruke dette, vil det plassere dåpen rett inn i kjernen av det menighetslivet den lukker dåpskandidatene inn i.

I denne ordningen er det på plass en rubrikk om at dåpskandidatenes fulle navn skal være nevnt før selve dåpshandlingen. Dette bør være ordnet mest mulig parallelt i de ulike ordningene. Her er denne rubrikken å finne i det som kan sies ”om gudstjenesten som følger”. Det tilsvarende stedet i hovedgudstjenesten er de innledende informasjonene som kan sies før stillhet og klokkeslag.

Når komiteen på ett punkt fremmer et forslag til endring, nemlig i forbønnsleddet, så er begrunnelsen først og fremst et ønske om å oppnå en enda større fylde av gode motiver.

Dette gjelder ledd 10 Menighetens forbønn. Komiteen ønsker å bekrefte den trinitariske oppbygning av bønnen og få med et sterkere kristologisk motiv: Kristus som seierherre (Christus Victor). Dette danner et

godt grunnlag for de motivene som allerede er på plass i bønnen: Kristus som venn og tryggheten hos ham. Derfor ønsker komiteen å endre andre bønneavsnitt slik:

Fra:

Kjære Jesus:

Du fant venner du kunne glede deg sammen med og gråte hos.

Takk for evnen vår til vennskap.

Hjelp oss å være til stede for hverandre.

La alle mennesker finne noen de kan stole på.

Du har vist oss at alle mennesker er like viktige og like verdifulle.

Vær hos alle som lider på grunn av uforstand eller ondskap.

Hjelp oss til å kjempe mot undertrykkelse og urett.

Til:

ℒ **Kjære Jesus:**

Du har seiret over døden og det onde.

Du er vår venn og vil være med oss alle dager.

Takk for at vi får være trygge hos deg.

Vær hos alle som er ensomme og redde.

Lær oss å være til stede for hverandre.

Hjelp oss å kjempe mot undertrykkelse og urett.

Fra:

ℒ Kjære Jesus:

Du fann vener du kunne gleda deg saman med og gråta hos.

Takk for evna vår til venskap.

Hjelp oss å vera til stades for kvarandre.

Lat alle menneske finna nokon dei kan stola på.

Du har vist oss at alle menneske er like viktige og like verdefulle.

Ver hos alle som lid på grunn av uforstand eller vondskap.

Hjelp oss å kjempa mot undertrykking og urett.

Til:

ℒ **Kjære Jesus:**

Du har sigra over døden og det vonde.

Du er vår ven og vil vera med oss alle dagar.

Takk for at vi får vera trygge hos deg.

Ver hos alle som er einsame og redde.

Lær oss å vera til stades for kvarandre.

Hjelp oss å kjempa mot undertrykking og urett.

Forslag til vedtak

Kirkemøtet vedtar den fremlagte ordning for Dåp i egen gudstjeneste med denne endring:

I ledd 10 Menighetens forbønn/10 Forbøn i kyrkjelyden, skal andre bønneavsnitt erstattes med følgende tekst:

Bokmål

℟ Kjære Jesus:

Du har seiret over døden og det onde.

Du er vår venn og vil være med oss alle dager.

Takk for at vi får være trygge hos deg.

Vær hos alle som er ensomme og redde.

Lær oss å være til stede for hverandre.

Hjelp oss å kjempe mot undertrykkelse og urett.

Nynorsk

℟ Kjære Jesus:

Du har sigra over døden og det vonde.

Du er vår ven og vil vera med oss alle dagar.

Takk for at vi får vera trygge hos deg.

Ver hos alle som er einsame og redde.

Lær oss å vera til stades for kvarandre.

Hjelp oss å kjempa mot undertrykking og urett.

Plenumsbehandling 1

Dirigent: Andreas H. Aarflot

Saksordfører: Nina Lind

Disse hadde ordet:

Lars Erlend Kielland, Helga Haugland Byfuglien, Dag Landmark, Roar P. Strømme.

Endringsforslag og votering

Lars Erlend Kielland:

Forslag 1

S. 6 i liturgien

Endret innledning til skriftlesning:

L: La oss høre Herrens ord.

Komiteen tok inn forslaget.

Forslag 2

S. 3, under ”samlingsbønn”

Nytt alternativ C:

A: Treenige Gud, du som i dåpen har gitt oss et hjem i din kirke og satt oss et evig mål hos deg: Led oss på dine veier.

Komiteen tok ikke inn forslaget. Opprettholder forslaget.

Votering: 76 stemmer for. Forslaget vedtatt

106 stemmeberettigede.

Kirkemøtets vedtak

Kirkemøtet vedtar den fremlagte ordning for Dåp i egen gudstjeneste med disse endringer:

a) Ledd 4 Samlingsbønn, bønn C erstattes med følgende tekst:

A Treenige Gud, du som i dåpen har gitt oss et hjem i din kirke
og satt oss et evig mål hos deg:
Led oss på dine veier.

b) I ledd 7 Skriftlesning endres liturgens innledning fra ”La oss høre ord fra Den hellige skrift” til ”La oss høre Herrens ord.”

c) I ledd 10 Menighetens forbønn/10 Forbøn i kyrkjelyden, skal andre bønneavsnitt erstattes med følgende tekst:

Bokmål

L Kjære Jesus:

Du har seiret over døden og det onde.

Du er vår venn og vil være med oss alle dager.

Takk for at vi får være trygge hos deg.

Vær hos alle som er ensomme og redde.

Lær oss å være til stede for hverandre.

Hjelp oss å kjempe mot undertrykkelse og urett.

Nynorsk

L Kjære Jesus:

Du har sigra over døden og det vonde.

Du er vår ven og vil vera med oss alle dagar.

Takk for at vi får vera trygge hos deg.

Ver hos alle som er einsame og redde.

Lær oss å vera til stades for kvarandre.

Hjelp oss å kjempa mot undertrykking og urett.

Enstemmig vedtatt.

Fra Gudstjenesteboken 2011

Ordning for

Dåp i egen gudstjeneste

Vedtatt av Kirkemøtet 2011.

Gjelder fra 1. s. i advent 2011 og tas i bruk senest 1. s. i advent 2012.

1 Før gudstjenesten begynner, tar dåpsfølget plass i kirken.

2 Under ledd 1 Preludium kan det ordnes en prosesjon. Hvis en bruker prosesjonskors, skal dette alltid bæres fremst i prosesjonen. Deretter kan en bære dåpskannen, som settes på plass i døpefonten. Den/de som bærer barn, kan følges av en fra dåpsfølget.

3 Prosesjon og inngangssalme kan eventuelt kombineres. Tilsvarende kan forsamlingen eventuelt gå ut i prosesjon under postludiet.

4 Ved dåpshandlingen nevnes bare dåpskandidatens fornavn (uten mellomnavn eller slektsnavn), mens det fulle navnet tas med under ledd 3 Inngangssord.

5 Liturgen bærer stola i hvitt eller i kirkeårstidens farge.

I SAMLING

1 Preludium

Det spilles et preludium, normalt som forspill til inngangssalmen.

Dåpskandidatene, både barn som bæres og de som går selv, kommer inn i kirken i prosesjon under preludiet. De tar plass etter stedets skikk.

Menigheten reiser seg for å ta imot prosesjonen.

2 Inngangssalme

Menigheten blir stående under inngangssalmen.

3 Inngangssord

ℒ I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Menigheten setter seg.

Her kan det kort sies noe om gudstjenesten som følger.
Dåpskandidatenes fulle navn nevnes.

4 Samlingsbønn

ℒ La oss be.

Enten *α*

ℒ/ℳℒ Hellige Gud, vi priser deg for alt som lar oss kjenne at du er god.
Takk for at du i dåpen knytter dine rike løfter til våre liv.
Her for ditt ansikt ber vi: Gi oss åpne sinn,
takknemlige hjerter og villige hender,
så vi kan ta imot ditt ord, lovprise deg for din godhet,
og i ord og gjerning vitne om dine storverk.

eller *β*

ℒ/ℳℒ Hellige Gud, du som har gitt oss livet i gave.
Takk for at du tar imot oss i dåpen
og styrker oss i nattverdens måltid.
Led oss ved ditt ord
og gjør oss åpne for det du vil gi oss.

eller *ε*

***α* Treenige Gud, du som i dåpen har gitt oss et hjem i din kirke
og satt oss et evig mål hos deg:**

Led oss på dine veier.

eller **D**

En annen egnet samlingsbønn

5 Mottakelse til dåp

Ved dåp av barn

L Med takk og glede tar menigheten imot *barnet/barna* som i dag skal bli døpt i Guds hus.

Ved dåp av større barn, unge eller voksne

L Med takk og glede tar menigheten imot *deg/dere* som i dag er kommet til Guds hus for å bli døpt.

L Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen og frelser oss fra synd og død. Vi forenes med Jesus Kristus til et nytt liv og innlemmes i den kristne kirke.

For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv. **Joh 3,16**

De følgende tekstene leses gjerne av en fra dåpsfølget eller av en annen medliturg.

L La oss høre hvor vennlig Jesus tar i mot barna og åpner Guds rike for oss:

ML/L De bar små barn til Jesus for at han skulle røre ved dem, men disiplene viste dem bort. Da Jesus så det, ble han sint og sa til dem: "La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det." Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem. **Mark 10,13-16**

Ved dåp av større barn, unge eller voksne kan denne teksten eventuelt erstattes med

L Apostelen Paulus sier om dåpen:

ML/L Det ble åpenbart hvor god vår Gud og frelser er, og at han elsker menneskene: Han frelste oss, ikke på grunn av våre rettferdige gjerninger, men fordi han er barmhjertig. Han frelste oss ved badet som gjenføder og fornyer ved Den hellige ånd, som han så rikelig har øst ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelser, så vi skulle bli rettferdige ved hans nåde og bli arvinger til det evige liv, som er vårt håp. **Tit 3,4-7**

eller

L Jesus sier at vi blir født på ny i dåpen:

ML/L Det var en mann som het Nikodemus. Han var fariseer og en av jødernes rådsherrer. Han kom til Jesus om natten og sa: "Rabbi, vi vet at du er en lærer som er kommet fra Gud. For ingen kan gjøre de tegnene du gjør, uten at Gud er med ham." Jesus svarte: "Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født på ny, kan ikke se Guds rike." "Hvordan kan en som er gammel, bli født?" sa Nikodemus. "Kan noen komme inn i mors liv igjen og bli født for andre gang?" Jesus svarte: "Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike." **Joh 3,1-5**

6 Takkebønn

Her kan en av følgende takkebønner bes av en i dåpsfølget, av en annen medliturg eller av liturg. Ved særskilte anledninger kan det utformes en lokalt formulert takkebønn.

L La oss takke og be:

Enten **A**

ML/L Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilde og i dåpen kaller du oss ved navn.

Vi takker deg for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.

Hold din vernende hånd over *henne/ham/dem*.

Gi kjærlighet og visdom til alle som har del i ansvaret og omsorgen for *henne/ham/dem*.

Gud, hør vår bønn.

M Amen.

eller **B**

ML Barmhjertige Gud,
vi takker deg for livets store under
og for *NN/dette barnet/disse barna/dem*, som skal døpes i dag.
Takk for at du i dåpen
gir oss et hjem i din kirke på jorden.
Bevar *henne/ham/dem* i din omsorg
og gi *henne/ham/dem* framtid og håp.
Gud, hør vår bønn.
M Amen.

II ORDET

7 Skriftlesning

L La oss høre Herrens ord.

En eller to av de følgende tekstene eller av søndagens tekster fra Tekstbok for Den norske kirke leses.

Tekstene leses gjerne av en fra dåpsfølget eller av en annen medliturg.

L Jesus sier at vi blir født på ny i dåpen. Slik står det skrevet i evangeliet etter Johannes, kapittel 3:

ML/L Det var en mann som het Nikodemus. Han var fariseer og en av jødernes rådsherrer. Han kom til Jesus om natten og sa: ”Rabbi, vi vet at du er en lærer som er kommet fra Gud. For ingen kan gjøre de tegnene du gjør, uten at Gud er med ham.” Jesus svarte: ”Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født på ny, kan ikke se Guds rike.” ”Hvordan kan en som er gammel, bli født?” sa Nikodemus. ”Kan noen komme inn i mors liv igjen og bli født for andre gang?” Jesus svarte: ”Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike.” **Joh 3,1-5**

eller

L Apostelen Paulus sier om dåpen i brevet til Titus, kapittel 3:

ML/L Det ble åpenbart hvor god vår Gud og frelser er, og at han elsker menneskene: Han frelste oss, ikke på grunn av våre rettfærdige gjerninger, men fordi han er barmhjertig. Han frelste oss ved badet som gjenföder og fornyer ved Den hellige ånd, som han så rikelig har øst ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelser, så vi skulle bli rettfærdige ved hans nåde og bli arvinger til det evige liv, som er vårt håp. **Tit 3,4-7**

eller

L Apostelen Paulus sier om dåpen i brevet til menigheten i Rom, kapittel 6:

ML/L Vet dere ikke at alle vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død? Vi ble begravet med ham da vi ble døpt med denne dåpen til døden. Og som Kristus ble reist opp fra de døde ved sin Fars herlighet, skal også vi vandre i et nytt liv. Har vi vokst sammen med Kristus i en død som er lik hans, skal vi være ett med ham i en oppstandelse som er lik hans. **Rom 6,3-5**

eller

L Apostelen Paulus sier om dåpen i brevet til menigheten i Galatia, kapittel 3:

ML/L Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus. Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus. **Gal 3,26-28**

eller

L Apostelen Paulus vitner om det vi som døpte eier i troen. Slik står det skrevet i brevet til menigheten i Rom, kapittel 8:

ML/L Hvem kan skille oss fra Kristi kjærlighet? Nød, angst, forfølgelse, sult, nakenhet, fare eller sverd? For jeg er viss på at verken død eller liv, verken engler eller krefter, verken det som nå er, eller det som kommer, eller noen makt, verken det som er i det høye eller i det dype, eller noen annen skapning skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre. **Rom 8,35.38-39**

Andre eksempler på egnede tekster:

Sal 8,4-6.10; Sal 139,13-16; Matt 3,13-17; Mark 9,33-37; Joh 3,5-8; Apg 2,37-41, Apg 8,36-38; Ef 3,14-21; 1 Joh 3,1-2

Tekstlesningen kan avsluttes med

Slik lyder Herrens ord.

8 Dåpssalme

Dåpssalmen kan eventuelt deles, slik at noen vers synges før og noen vers etter prekenen.

9 Preken

Liturgen holder en kort preken knyttet til en eller flere av tekstene som er lest.

Prekenen kan avsluttes med lovprisningen:

℟ Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd,
som var og er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet.

Her kan følge

III FORBØNN

10 Menighetens forbønn

Etter bønneleddene følger et kort menighetssvar.

℟ La oss takke og be:

Enten **α**

℟ Far i himmelen:

Takk for at du skapte oss,

og takk for at du skapte jorden vi bor på.

Takk for at du kjenner oss og elsker oss.

Hjelp oss til å ta vare på hverandre og på alt det du har skapt.

***M* Herre, hør vår bønn.**

Kjære Jesus:

Du har seiret over døden og det onde.
Du er vår venn og vil være med oss alle dager.
Takk for at vi får være trygge hos deg.
Vær hos alle som er ensomme og redde.
Lær oss å være til stede for hverandre.
Hjelp oss å kjempe mot undertrykkelse og urett.

***M* Herre, hør vår bønn.**

Gode hellige Ånd:

Du viser oss veien vi skal gå.
Gi oss vilje og kraft til å gå den.
Gi oss visdom og styrke så vi kan stå sammen.
Du har kalt oss til å være din kirke.
Kom til oss med dine gaver
og hjelp oss til å være lys og salt i verden.

***M* Herre, hør vår bønn.**

eller ***B***

En annen egnet forbønn, gjerne lokalt utformet.

IV DÅP

11 Ordet om dåpen og troen

L La oss høre vår Herre Jesu Kristi ord om dåpen og troen:

M/L Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. **Matt 28,18-20**

Ved dåp av større barn, unge eller voksne kan Mark 10,13-16 eventuelt leses her.

12 Forsakelsen og troen

Ved dåp av barn:

ℒ La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen, som vi døper våre barn til:

Ved dåp av større barn/ungdom/voksne:

ℒ Vil du sammen med denne menigheten bekjenne forsakelsen og troen, som du døpes til?

Dåpskandidaten: Ja.

Her, og ved det "ja" som gis ved dåpen, kan dåpskandidaten om nødvendig gi bekreftelse på andre måter enn med verbalt språk.

Når både barn og større barn/ungdom/voksne døpes i samme gudstjeneste, rettes spørsmålet først til de sistnevnte. Når alle har svart, sies: La oss sammen bekjenne forsakelsen og troen, som vi døpes til.

Alle reiser seg.

ℳ Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen.

Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.

**Jeg tror på Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn, vår Herre,
som ble unnfanget ved Den hellige ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
fór ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
fór opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde.**

**Jeg tror på Den hellige ånd,
en hellig, allmenn kirke,**

**de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.**

13 Bønn ved døpefonten

Vannet helles i døpefonten.

Enten **A**

L Herre Jesus Kristus, takk for dåpens vann, som ved ditt ord er en nådens kilde. I dåpen frir du oss fra syndens og dødens lov og forener oss med deg i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Gi *henne/ham/dem* som døpes, nytt liv ved din hellige Ånd.

eller **B**

L Evige Gud, takk for at du tar imot oss i den hellige dåp. I dåpens vann renser du oss ved ditt ord fra all synd og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. I troen på ditt ord og løfte ber vi: La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

eller **C**

L Evige Gud, vi takker deg for frelsen i den hellige dåp, der du frir oss fra mørkets makt og gjør oss til lysets barn. Send din Ånd, så *hun/han/de* som døpes, reises opp fra dåpens vann til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.

14 Dåpshandlingen

Mellom hver dåp kan det synges et vers fra en egnet salme.

Ved dåp av barn:

L Hva heter barnet?

Den som bærer barnet, sier barnets fornavn.

ℒ Vil dere at *NN* skal døpes til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og oppdras til et liv i den kristne forsakelse og tro?

Den som bærer barnet, foreldre/foresatte og faddere svarer:

Ja.

Ved dåp av større barn, ungdom eller voksne:

ℒ Hva heter du?

Den som skal døpes, svarer selv ved å nevne sitt fornavn.

ℒ *NN*, vil du bli døpt til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og leve i den kristne forsakelse og tro?

Den som skal døpes, svarer:

Ja.

Bønnen før og etter korstegningen bes med åpen håndflate vendt mot barnet/dåpskandidaten.

ℒ Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid.

Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn ✠ til vitnesbyrd om at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.

ℒ *NN*, etter vår Herre Jesus Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.

Mens dette sies, øser liturgen med hånden rikelig med vann over hodet til den som døpes, tre ganger.

Liturgen legger (eventuelt sammen med foreldre/foresatte og faddere) hånden på den døptes hode og sier:

ℒ Den allmektige Gud har nå gitt deg sin hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred være med deg.

Dåpsbarnet/den som er døpt, kan her presenteres med ordene:

Dette er *NN*, som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet.

eller

Dette er NN, vår søster/bror i Kristus.

15 Livet i dåpen

Etter dåpen kan det tennes et lys for hvert barn/hver dåpskandidat.
Lysene plasseres i en lysholder og brenner til gudstjenesten er ferdig.

Når dåpslysene er tent, sier liturgen:

ℒ Jesus sier: ”Jeg er verdens lys.

Den som følger meg, skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys.” Joh 8,12

Kjære menighet. Gjennom dåpen setter Gud oss inn i sin verdensvide kirke og gir oss del i Jesu kall og oppdrag. La oss stå sammen i vitnesbyrd og tjeneste, inntil dagen kommer da alt det skapte skal bli forløst ved vår frelser, Jesus Kristus.

Ved dåp av barn

ℒ Vil foreldre og faddere reise seg.

Dere er vitner om at *NN/disse barna* er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: Å vise omsorg for *henne/ham/dem*, be for *henne/ham/dem/NN*, lære *henne/ham/dem* selv å be og hjelpe *henne/ham/dem* til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så *hun/han/de* kan leve og vokse i den kristne tro.

Ved dåp av større barn, ungdom eller voksne

ℒ Vi ber (foreldre og) faddere reise seg.

Dere er vitner om at *NN/disse* er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: Å vise omsorg for *henne/ham/dem*, be for *henne/ham/dem*, og hjelpe *henne/ham/dem* til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så *hun/han/de* kan leve og vokse i den kristne tro.

Foreldre/foresatte og faddere setter seg.

16 Fadervår og lovprisning

Fadervår fremsies

ℒ La oss sammen be den bønnen Jesus har lært oss:

***α* Vår Far i himmelen!**

La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme.

La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød,

og tilgi oss vår skyld,

slik også vi tilgir våre skyldnere.

Og la oss ikke komme i fristelse,

men frels oss fra det onde.

For riket er ditt og makten og æren i evighet.

Amen.

eller

***α* Fader vår, du som er i himmelen.**

La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme.

La din vilje skje på jorden

som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød.

Forlat oss vår skyld,

som vi og forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse,

men frels oss fra det onde.

For riket er ditt,

og makten og æren i evighet.

Amen.

Det er også anledning til å benytte Fadervår etter 1920-liturgien.

ℒ Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde. **1 Pet 1,3**

Dersom det feires nattverd i dåpsgudstjenesten, finner den sted her.

Her kan følge

17 Musikk

Her kan det fremføres egnet sang eller instrumentalmusikk ved deltakere i dåpsfølget eller andre.

V SENDELSE

18 Utgangssalme

Menigheten står under salmen og velsignelsen.

19 Velsignelsen

Velsignelsen leses eller synges.

Velsignelsen kan mottas ved at den enkelte gjør korsets tegn.

Innledning til velsignelsen kan være:

L/M synger:

La oss prise Herren.

Menigheten reiser seg.

M Gud være lovet. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

eller

L sier Ta imot velsignelsen.

Menigheten reiser seg.

L Herren velsigne deg og bevare deg.

Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.

Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred. ✠

Dersom velsignelsen messes, synger menigheten:

M Amen. Amen. Amen.

3 x 3 BØNNESLAG

20 Utsendelse

Dersom menigheten blir sittende under det etterfølgende postludiet, kan utsendelsesordene sies etter postludiet.

Enten

L Gå i fred.

eller

L Gå i fred. Tjen Herren med glede.

Eller et annet utsendelsesord som passer til dagens særpreg. Det kan eventuelt også formuleres egne utsendelsesord.

21 Postludium

Etter gudstjenesten kan kirkerommet være åpent en stund, med anledning til fotografering, eventuelt til lystenning og stille bønn.

*

Frå Gudstenesteboka 2011

Ordning for

Dåp i eiga gudsteneste

Fastsett av Kyrkjemøtet 2011.

Gjeld frå 1. s. i advent 2011 og skal takast i bruk seinast 1. s. i advent 2012

1 Før gudstenesta startar, tek dåpsfølgjet plass i kyrkja.

2 Under ledd 1 Preludium kan det vera prosesjon. Dersom ein bruker prosesjonskross, skal denne alltid berast fremst i prosesjonen. Deretter kan ein bera dåpskanna, som blir sett på plass i døypefonten. Saman med den/dei som ber born, kan det vera med ein frå kvart dåpsfølgje.

3. Prosesjon og inngangssalme kan eventuelt kombinerast. På same vis kan forsamlinga eventuelt gå ut i prosesjon under postludiet.

4 Ved dåpshandlinga nemner ein berre fornamnet til barnet (utan mellomnamn eller slektsnamn), men det fulle namnet blir teke med under ledd 3 Inngangssord.

5 Liturgen ber stola i kvitt eller i fargen for kyrkjeårstida.

I SAMLING

1 Preludium

Det blir spela eit preludium, normalt som forspel til inngangssalmen.

Dåpskandidatane, både born som blir borne og dei som går sjølv, kjem inn i kyrkja i prosesjon under preludiet. Dei tek plass etter skikken på staden.

Kyrkjelyden reiser seg for å ta imot prosesjonen.

2 Inngangssalme

Kyrkjelyden blir ståande under inngangssalmen.

3 Inngangsord

ℒ I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.

Kyrkjelyden set seg.

Her kan det kort seiast noko om gudstenesta som følgjer.
Ein nemner dåpskandidatane med deira fulle namn.

4 Samlingsbøn

ℒ Lat oss be.

Anten *α*

ℒ/Mℒ Heilage Gud, vi prisar deg for alt som lèt oss kjenna at du er god.
Takk for at du i dåpen knyter rike lovnader til våre liv.
Her for ditt andlet bed vi: Gjev oss opne sinn,
takksame hjarte og villige hender,
så vi kan ta imot ordet ditt, lovprisa deg for di miskunn,
og i ord og gjerning vitna om dine storverk.

eller *β*

ℒ/Mℒ Heilage Gud, du som har gjeve oss livet i gåve:
Takk for at du tek imot oss i dåpen
og styrkjer oss i nattverdens måltid.
Lei oss ved ditt ord
og gjer oss opne for det du vil gje oss.

eller *γ*

α Treeinige Gud, du som i dåpen har gjeve oss ein heim i di kyrkje
og sett oss eit evig mål hos deg:
Lei oss på dine vegar.

eller **D**

Ei anna høveleg samlingsbøn

5 Mottaking til dåp

Ved dåp av born

L Med takk og glede tek kyrkjelyden imot *barnet/borna* som i dag skal bli *døpt/døypte* i Guds hus.

Ved dåp av større born, unge eller vaksne

L Med takk og glede tek kyrkjelyden imot *deg/dykk* som i dag er *komen/komne* til Guds hus for å bli *døpt/døypte*.

L Gud har gjeve oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. Etter sitt ord og sin lovnad tek Gud imot oss i dåpen og frelser oss frå synd og død. Vi blir sameina med Jesus Kristus til eit nytt liv og vi blir innlema i den kristne kyrkja.

For så elska Gud verda at han gav Son sin, den einborne, så kvar den som trur på han, ikkje skal gå fortapt, men ha evig liv. **Joh 3,16**

Dei følgjande tekstane kan gjerne lesast av ein frå dåpsfølgjet eller av ein annan medliturg.

L Lat oss høyra kor venleg Jesus tek imot borna og opnar Guds rike for oss:

ML/L Dei bar småborn til Jesus for at han skulle røra ved dei, men læresveinane viste dei bort. Då Jesus såg det, vart han sint og sa til dei: ”Lat småborna koma til meg, og hindra dei ikkje! For Guds rike høyrer slike til. Sanneleg, eg seier dykk: Den som ikkje tek imot Guds rike slik som eit lite barn, skal ikkje koma inn i det.” Så tok han dei inn til seg, la hendene på dei og velsigna dei. **Mark 10,13-16**

Ved dåp av større born, unge eller vaksne kan eventuelt ein av dei følgjande tekstane koma i staden:

L Apostelen Paulus seier om dåpen:

L/M Det vart openberra kor god vår Gud og Frelsar er, og kor han elskar menneska: Han frelste oss, ikkje fordi vi hadde gjort rettferdige gjerningar, men fordi han er miskunnsam. Han frelste oss ved badet som gjenføder og fornyar ved Den heilage ande, som han så rikeleg har aust ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelsar, så vi skulle bli rettferdige ved hans nåde og bli arvingar til det evige livet, som er vår von. **Tit 3,4-7**

eller

L Jesus seier at vi blir fødde på nytt i dåpen:

M/L Det var ein mann som heitte Nikodemus. Han var farisear og sat i Rådet til jødane. Han kom til Jesus om natta og sa: "Rabbi, vi veit at du er ein lærar som er komen frå Gud, for ingen kan gjera dei teikna du gjer, utan at Gud er med han." Jesus svara og sa til han: "Sanneleg, sanneleg, eg seier deg: Den som ikkje blir fødd på nytt, kan ikkje sjå Guds rike." Nikodemus seier til han: "Korleis kan ein som er gammal, bli fødd? Ein kan vel ikkje koma inn i morslivet igjen og bli fødd andre gongen?" Jesus svara: "Sanneleg, sanneleg, eg seier deg: Den som ikkje blir fødd av vatn og Ande, kan ikkje koma inn i Guds rike." **Joh 3,1-5**

6 Takkebøn

Her kan ein i dåpsfølget, ein annan medliturg eller liturgen be ei av dei følgjande takkebønene. Ved særskilde høve kan det lagast ei lokalt utforma takkebøn.

L Lat oss takka og be:

Anten **A**

M/L Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilete og i dåpen kallar du oss med namn.

Vi takkar deg for *NN/dette barnet/desse borna/dei* som skal døypast i dag.

Hald di vernande hand over *henne/han/dei*.

Gjev kjærleik og visdom til alle som har del i ansvaret og omsorga for *henne/han/dei*.

Gud, høyr vår bøn.

K Amen.

eller **B**

ML/L Miskunnsame Gud,
vi takkar deg for livsens store under
og for *NN/dette barnet/desse borna/dei* som skal døypast i dag.
Takk for at du i dåpen
gjev oss ein heim i di kyrkje på jorda.
Lat *henne/han/dei* få vera i di omsorg
og gjev *henne/han/dei* framtid og von.
Gud, høyr vår bøn.
K Amen.

II ORDET

7 Skriftlesing

L Lat oss høyra ord frå Den heilage skrifta.

Ein les éin eller to av dei følgjande tekstane, eventuelt éin eller to av tekstane for søndagen frå
Tekstbok for Den norske kyrkja.

Tekstane kan gjerne lesast av ein frå dåpsfølgjet eller av ein annan medliturg.

L Jesus seier at vi blir fødde på nytt i dåpen. Slik står det skrive i evangeliet etter
Johannes, kapittel 3:

ML/L Det var ein mann som heitte Nikodemus. Han var farisear og sat i Rådet til
jødane. Han kom til Jesus om natta og sa: ”Rabbi, vi veit at du er ein lærar som er
komen frå Gud, for ingen kan gjera dei teikna du gjer, utan at Gud er med han.”
Jesus svara og sa til han: ”Sanneleg, sanneleg, eg seier deg: Den som ikkje blir
fødd på nytt, kan ikkje sjå Guds rike.” Nikodemus seier til han: ”Korleis kan ein
som er gammal, bli fødd? Ein kan vel ikkje koma inn i morslivet igjen og bli fødd
andre gongen?” Jesus svara: ”Sanneleg, sanneleg, eg seier deg: Den som ikkje blir
fødd av vatn og Ande, kan ikkje koma inn i Guds rike.” **Joh 3,1-5**

eller

L Apostelen Paulus seier om dåpen i brevet til Titus, kapittel 3:

ML/L Det vart openberra kor god vår Gud og Frelsar er, og kor han elsker menneska: Han frelste oss, ikkje fordi vi hadde gjort rettferdige gjerningar, men fordi han er miskunnsam. Han frelste oss ved badet som gjenføder og fornyar ved Den heilage ande, som han så rikeleg har aust ut over oss ved Jesus Kristus, vår frelsar, så vi skulle bli rettferdige ved hans nåde og bli arvingar til det evige livet, som er vår von. **Tit 3,4-7**

eller

L Apostelen Paulus seier om dåpen i brevet til kyrkjelyden i Rom, kapittel 6:

ML/L Veit de ikkje at alle vi som vart døypte til Kristus Jesus, vart døypte til døden hans? Vi vart gravlagde med han då vi vart døypte med denne dåpen til døden. Og slik Kristus vart oppreist frå dei døde ved sin Fars herlegdom, skal vi òg vandra i eit nytt liv. Har vi vakse saman med Kristus i ein død som er lik hans, skal vi òg vera eitt med han i ei oppstode som er lik hans. **Rom 6,3-5**

eller

L Apostelen Paulus seier om dåpen i brevet til kyrkjelyden i Galatia, kapittel 3:

ML/L De er alle Guds born ved trua, i Kristus Jesus. For alle de som er døypte til Kristus, har kledd dykk i Kristus. Her er ikkje jøde eller grekar, her er ikkje slave eller fri, her er ikkje mann og kvinne. De er alle éin i Kristus Jesus. **Gal 3,26-28**

eller

L Apostelen Paulus vitnar om det vi som døypte eig i trua. Slik står det skrive i brevet til kyrkjelyden i Rom, kapittel 8:

ML/L Kven kan skilja oss frå Kristi kjærleik? Naud eller angst eller forfølging eller svolt, å stå naken eller i fare eller framfor sverd? For eg er viss på at verken død eller liv, verken englar eller krefter, verken det som no er, eller det som koma skal, eller noka makt, verken det som er i det høge eller i det djupe, eller nokon annan skapning, skal kunna skilja oss frå Guds kjærleik i Kristus Jesus, vår Herre. **Rom 8,35.38-39**

Andre tekstframlegg:

Sal 8,4-6.10; Sal 139,13-16; Matt 3,13-17; Mark 9,33-37; Joh 3,5-8; Apg 2,37-41, Apg 8,36-38; Ef 3,14-21; 1 Joh 3,1-2

Tekstlesinga kan avsluttast med

Slik lyder Herrens ord.

8 Dåpssalme

Dåpssalmen kan eventuelt delast, slik at nokre vers blir sungne før og nokre vers etter preika.

9 Preike

Liturgen held ei kort preike knytt til teksten/tekstane som er lesne.

Preika kan avsluttast med lovprisinga

℟ Ære vere Faderen og Sonen og Den heilage ande,
som var og er og vera skal éin sann Gud frå æve og til æve.

Her kan følgja

III FORBØN

10 Forbøn i kyrkjelyden

Etter bønledda kjem eit kyrkjelydssvar.

℟ Lat oss takka og be:

Anten *a*

℟ Far i himmelen:

Takk for at du skapte oss,
og takk for at du skapte jorda der vi bur.
Takk for at du kjenner oss og elsker oss.

Hjelp oss til å ta vare på kvarandre og på alt det du har skapt.

℟ Herre, høyr vår bøn.

ℒ Kjære Jesus:

Du har sigra over døden og det vonde.

Du er vår ven og vil vera med oss alle dagar.

Takk for at vi får vera trygge hos deg.

Ver hos alle som er einsame og redde.

Lær oss å vera til stades for kvarandre.

Hjelp oss å kjempa mot undertrykking og urett.

℟ Herre, høyr vår bøn.

ℒ Gode heilage Ande:

Du viser oss vegen vi skal gå.

Gjev oss vilje og kraft til å gå denne vegen.

Gjev oss visdom og styrke så vi kan stå saman.

Du har kalla oss til å vera di kyrkje.

Kom til oss med dine gåver

og hjelp oss til å vera lys og salt i verda.

℟ Herre, høyr vår bøn.

eller **ℑ**

Ei anna høveleg forbøn, gjerne lokalt utforma.

IV DÅP

11 Ordet om dåpen og trua

ℒ Lat oss høyra vår Herre Jesu Kristi ord om dåpen og trua:

℟/ℒ Eg har fått all makt i himmelen og på jorda. Gå difor og gjer alle folkeslag til læresveinar: Døyp dei til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og

lær dei å halda alt det som eg har bode dykk. Og sjå, eg er med dykk alle dagar så lenge verda står. [Matt 28,18-20](#)

Ved dåp av større born, unge eller vaksne kan [Mark 10,13-16](#) eventuelt lesast her.

12 Forsakinga og trua

Ved dåp av born:

ℒ Lat oss saman vedkjennast forsakinga og trua, som vi døyper borna våre til:

Ved dåp av større born/ungdom/vaksne:

ℒ Vil *du/de* saman med denne kyrkjelyden vedkjennast forsakinga og trua, som *du blir døypt/de blir døypte* til?

Dåpskandidaten: Ja.

Her, og når det gjeld ”ja”-svaret ved dåpshandlinga, kan dåpskandidaten om nødvendig gje stadfestande svar på andre måtar enn med verbalt språk.

Når både born og større born/ungdom/vaksne blir døypte i den same gudstenesta, rettar ein spørsmålet først til dei som er i gruppa større born/ungdom/vaksne. Deretter seier ein: Lat oss saman vedkjennast forsakinga og trua, som vi blir døypte til.

Alle reiser seg.

ℳ Eg forsakar djevelen og alle hans gjerningar og alt hans vesen.

**Eg trur på Gud Fader, den allmektige,
som skapte himmelen og jorda.**

**Eg trur på Jesus Kristus,
Guds einborne Son, vår Herre,
som vart avla ved Den heilage ande,
fødd av Maria møy,
pint under Pontius Pilatus,
vart krossfest, døydde og vart gravlagd,
fór ned til dødsriket,
stod opp frå dei døde tredje dagen,
fór opp til himmelen,**

**sit ved høgre handa åt Gud, den allmechtige Fader,
skal koma att derifrå og døma levande og døde.**

**Eg trur på Den heilage ande,
ei heilag, allmenn kyrkje,
eit samfunn av dei heilage,
forlating for syndene,
oppstoda av lekamen
og evig liv.
Amen.**

13 Bøn ved døypefonten

Vatnet blir helt i døypefonten.

Anten **A**

L Herre Jesus Kristus, takk for dåpsvatnet, som ved ditt ord er ei nådekjelde. I dåpen frir du oss frå synda og døden si lov og sameinar oss med deg i den siger du vann då du døydde og stod opp. Gjev *henne/han/dei* som blir *døypt/døypte*, nytt liv ved din heilage Ande.

eller **B**

L Evige Gud, takk for at du tek imot oss i den heilage dåpen. I dåpsvatnet reinsar du oss ved ditt ord frå all synd og sameinar oss med den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus. I trua på ditt ord og din lovnad bed vi: Lat den nye fødsel koma ved din skapande Ande.

eller **C**

L Evige Gud, vi takkar deg for frelsa i den heilage dåpen, der du frir oss frå mørkrets makt og gjer oss til born av lyset. Send din Ande, så *ho/han/dei* som blir *døypt/døypte*, blir *reist/reiste* opp frå dåpsvatnet til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.

14 Dåpshandlinga

Mellom kvar dåp kan ein syngja eit vers frå ein høveleg salme.

Ved dåp av born:

ℒ Kva heiter barnet?

Den som ber barnet, seier fornarnet på barnet.

ℒ Vil de at NN skal døypast til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og oppsedast til eit liv i den kristne forsakinga og trua?

Den som ber barnet, foreldra/dei føresette og fadrane svarar:

Ja.

Ved dåp av større born, ungdom eller vaksne:

ℒ Kva heiter du?

Den som skal døypast, svarar sjølv ved å seia fornarnet sitt.

ℒ NN, vil du bli døypt til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande og leva i den kristne forsakinga og trua?

Den som skal døypast, svarar:

Ja.

Bøna før og etter krossteikninga bed ein med open handflate vend mot barnet/dåpskandidaten.

ℒ Gud vare din utgang og din inngang frå no og til evig tid.

Eg teiknar deg med det heilage krossmerket ✠ til vitnemål om at du skal høyra den krossfeste og oppstadne Jesus Kristus til og tru på han.

ℒ NN, etter vår Herre Jesu Kristi ord og bod døyper eg deg til namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage ande.

Medan dette blir sagt, auser liturgen med handa rikeleg med vatn over hovudet til den som blir døypt, tre gonger.

Liturgen legg (eventuelt saman med foreldra/dei føresette og fadrane) handa på hovudet til den døypte og seier:

ℒ Den allmektige Gud har no gjeve deg sin heilage Ande, gjort deg til sitt barn og teke deg inn i sin truande kyrkjelyd. Gud styrkje deg med sin nåde til det evige livet.

Fred vere med deg.

Dåpsbarnet/den som er døypt, kan her presenterast med orda:

Dette er NN, som er døypt inn i Kristi kyrkje og vår kyrkjelyd.

eller

Dette er NN, vår *syster/bror* i Kristus.

15 Livet i dåpen

Etter dåpen kan ein tenna eit lys for kvart barn/kvar dåpskandidat.

Lysa plasserer ein i ein lyshaldar. Dei brenn til gudstenesta er ferdig.

Når dåpslysa er tende, seier liturgen:

ℒ Jesus seier: "Eg er lyset i verda. Den som følgjer meg, skal ikkje vandra i mørkret, men ha livsens lys." Joh 8,12

ℒ Kjære kyrkjelyd. Gjennom dåpen set Gud oss inn i si verdsvide kyrkje og gjev oss del i Jesu kall og oppdrag. Lat oss stå saman i vitnemål og teneste, inntil dagen kjem då alt det skapte skal bli forløyst ved vår frelsar, Jesus Kristus.

Ved dåp av born

ℒ Vil foreldre og fadrar reisa seg.

De er vitne om at NN/desse borna er døypt/døypte med den kristne dåpen. Saman med kyrkjelyden vår og heile kyrkja har de fått del i eit heilagt ansvar: Å visa omsorg for *henne/han/dei*, be for *henne/han/dei*, læra *henne/han/dei sjølv/sjølve* å be og hjelpa *henne/han/dei* å bruka Guds ord og delta i den heilage nattverden, så *ho/han/dei* kan leva og veksa i den kristne trua.

Ved dåp av større born, ungdom eller vaksne

ℒ Vil (foreldre og) fadrar reisa seg.

De er vitne om at *NN/desse* er *døypt/døypte* med den kristne dåpen. Saman med kyrkjelyden vår og heile kyrkja har de fått del i eit heilagt ansvar: Å visa omsorg for *henne/han/dei*, be for *henne/han/dei*, og hjelpa *henne/han/dei* til å bruka Guds ord og delta i den heilage nattverden, så *ho/han/dei* kan leva og veksa i den kristne trua.

Foreldra/dei føresette og fadrane set seg.

16 Fadervår og lovprising

Fadervår blir sagt fram.

ℒ Lat oss saman be den bønna Jesus har lært oss:

ℳ Vår Far i himmelen!

Lat namnet ditt helgast.

Lat riket ditt koma.

Lat viljen din råda på jorda slik som i himmelen.

Gjev oss i dag vårt daglege brød,

og tilgjev oss vår skuld,

slik vi tilgjev våre skuldnarar.

Og lat oss ikkje koma i freisting,

men frels oss frå det vonde.

Før riket er ditt

og makta og æra i all æve.

Amen.

eller

ℳ Fader vår, du som er i himmelen.

Lat namnet ditt helgast.

Lat riket ditt koma.

Lat viljen din råda på jorda så som i himmelen.

Gjev oss i dag vårt daglege brød.

Forlat oss vår skuld,

som vi òg forlèt våre skuldmenn.

Før oss ikkje ut i freisting,

men frels oss frå det vonde.

**For riket er ditt
og makta og æra i all æve.
Amen.**

Det er òg høve til å nytta Fadervår etter 1920-liturgien.

ℒ Lova vere Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i si store miskunn har fødd oss på nytt til ei levande von ved Jesu Kristi oppstode frå dei døde. **1 Pet 1,3**

Dersom det skal feirast nattverd i dåpsgudstenesta, har den sin plass her.

Her kan følgja

17 Musikk

Her kan det framførast høveleg song eller instrumentalmusikk ved deltakarar i dåpsfølget eller andre.

V SENDING

18 Utgangssalme

Kyrkjelyden står under salmen og velsigninga.

19 Velsigninga

Ein les eller syng velsigninga.

Velsigninga kan takast imot ved at kvar enkelt gjer krossteiknet.

Innleiing til velsigninga kan vera:

ℒ/Mℒ syng:

Lat oss prisa Herren.

Kyrkjelyden reiser seg.

K Gud vere lova. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

eller

L seier Ta imot velsigninga.

Kyrkjelyden reiser seg.

L Herren velsigne deg og vare deg.

Herren la sitt andlet lysa over deg og vere deg nådig.

Herren lyfte sitt åsyn på deg og gje deg fred. ✠

Dersom velsigninga blir messa, syng kyrkjelyden:

K Amen. Amen. Amen.

3 x 3 BØNESLAG

20 Utsending

Dersom kyrkjelyden blir sitjande under det etterfølgjande postludiet, kan utsendingsorda seiast etter postludiet.

Anten

L Gå i fred.

eller

L Gå i fred. Ten Herren med glede.

Eller eit anna utsendingsord som høver til særpreget for dagen. Eventuelt kan ein bruka lokalt utforma utsendingsord.

21 Postludium

Etter gudstenesta kan kyrkjerommet vera ope ei stund, med høve til fotografering, eventuelt til lystenning og stille bøn.

*

Deltakere på Kirkemøtet 2011

Medlemmer

Andersen	Leif Christian	Stavanger
Anthonsen	Dagrunn Olavsrud	Sør-Hålogaland
Askeland	Harald	Tunsberg
Aukan	Modulf	Møre
Aurdal	May Lisbeth Hovlid	Møre
Bakken	Anne Marie	Nord-Hålogaland
Bakkum	Line Langseth	Hamar
Benestad	Øivind	Agder og Telemark
Berg	Karen-Elin	Oslo
Bergslid	Kjartan	Nidaros
Birkedal	Erling	Borg
Birkenes	Bodil	Bjergvin
Bjerkestrand	Geir Ivar	Agder og Telemark
Bjerkestrand	Helene	Tunsberg
Bore	Thor Bjarne	Stavanger
Bratsberg	Ingjerd Sørhaug	Tunsberg
Bratseth	Solveig Kopperstad	Nidaros
Brunvoll	Hilde Bergfjord	Møre
Bryn	Henriette	Møre (vara for Karen Andrine Flatø)
Byfuglien	Helga Haugland	Borg
Christiansen	Gerd Helene	Nidaros (vara for Petter N. Dille)
Dahl	Laila Riksaasen	Tunsberg
Dalheim	Anne	Leder Samisk kirkeråd
Dekko	Kjellfred	Tunsberg
Drangsholt	Kjetil	Agder og Telemark
Eid	Anne Bergsrønning	Nidaros
Eide	Marius Berge	Oslo
Eidsvåg	Bjørn Ingvald	Hamar
Eira	Nils Mathis N.	Nord-Hålogaland
Eliassen	Eirik Junge	Nord-Hålogaland
Eliassen	Ivar Jarle	Nord-Hålogaland
Elvebakk	Gunn Hanne	Nord-Hålogaland
Enger	Inger Sofie	Hamar
Evang	Anne Berit	Oslo (vara for Elisabeth Thorsen)
Fagereng	Jan Ronny	Oslo (vara for Torkil Hvidsten)
Fiske	Solveig	Hamar
Fjeldheim	Terje	Stavanger
Fonk	Terje	Tunsberg
Frøshaug	Kirsti Harda	Borg
Gading	Olav	Møre
Gjerdrum	Anne Marie	Nord-Hålogaland (vara for Ole Danbolt Mjøs)
Gotliebsen	Andreas	Nord-Hålogaland
Grimstad	Tor	Hamar (vara for Janne Kristine Dale Hauger)
Gunleiksrud	Kristin	Oslo

Halstensen	Cathrine Waaler	Bjørgvin
Havrevoll	Wenche Haugen	Stavanger
Hedberg	Ingjerd Breian	Tunsberg
Hegstad	Harald	Oslo
Hellemo	Ragnhild	Nord-Hålogaland (vara for Ingrid Røstad Fløtten)
Hermstad	Marit	Sør-Hålogaland
Holm	Trude	Nidaros
Holtermann	Harold	Sør-Hålogaland
Husøy	Eldar	Møre
Høyen	Frank	Sør-Hålogaland (vara for Einar Bovim)
Indgjerdingen	Frøydis	Borg
Isaksen	Kirsten	Nord-Hålogaland
Isene	Målfrid	Møre
Jule	Ingrun	Hamar
Junker	Karen	Agder og Telemark
Jørgensen	Tor B.	Sør-Hålogaland
Kaspersen	Trude S.	Sør-Hålogaland
Kielland	Lars Erlend	Hamar
Kjølaas	Per Oskar	Nord-Hålogaland
Klungrehaug	Jarle Petter	Oslo
Koppen	Henny	Bjørgvin
Kvarme	Ole Christian	Oslo
Lajord	Aslag	Hamar
Landmark	Dag	Hamar
Lind	Nina	Borg
Lindø	Svein Arne	Stavanger
Ljones	Ingmar	Bjørgvin
Ludvigsen	John-Arne	Sør-Hålogaland (vara for Mari Haave Dvergsdal)
Lånke	Ola Torgeir	Nidaros
Malum	Aina Toven	Nidaros
Midtgarden	Solveig Abelone	Agder og Telemark
Midttømme	Ingeborg	Møre
Mikkelsen	Mareno	Sør-Hålogaland
Morland	Egil	Bjørgvin
Myhre	Jofrid Trandem	Borg
Nag	Johannes Leiknes	Stavanger
Nerbøvik	Lars Tore	Møre
Nilsen	Helge	Nidaros
Norbakken	Henning	Nord-Hålogaland (vara for Arnhild Andreassen)
Nordeide	Inger Helene	Bjørgvin
Nordhaug	Halvor	Bjørgvin
Olsen	Jan Olav	Agder og Telemark
Ording	Anne Lise Brenna	Hamar
Pedersen	Ellen Birgitte	Sør-Hålogaland
Pettersen	Erling J.	Stavanger
Reinertsen	Stein	Agder og Telemark
Remvik	Oddrun	Oslo
Risholm	Arne Leon	Borg
Saltnes	Knut Rune	Oslo
Singsaas	Tor	Nidaros

Sivertsen	Unny Nome	Sør-Hålogaland
Skjeldal	Magne	Bjergvin
Skjevesland	Olav	Agder og Telemark
Skaaheim	Anfin	Oslo
Solberg	Bjørn	Borg
Soppeland	Tor	Stavanger
Steinkopf	Tone Synnøve Øygaard	Bjergvin
Strømme	Roar Petter	Bjergvin
Sundby	Jan Erik	Borg
Søsveen	Åge	Nidaros
Søyland	Inger Kari	Stavanger
Thoresen	Stina Frøvoll	Tunsberg (vara for Hilde Nygaard Ihle)
Thorset	Maria Nødland	Tunsberg
Tveit	Arne	Sør-Hålogaland
Vegge	Ivar	Agder og Telemark
Westermoen	Markus	Agder og Telemark (vara for Ingebjørg Nordbø)
Winther	Gunnar	Nidaros
Wirgenes	Kjell Rune	Tunsberg
Øygaard	Astrid Ulvestad	Møre
Aano	Kjetil	Leder Mellomkirkelig råd
Aarflot	Andreas Henriksen	Borg

Forfall

Andreassen	Arnhild	Nord-Hålogaland
Bovim	Einar	Sør-Hålogaland
Dille	Petter Normann	Nidaros
Dvergsdal	Mari Haave	Sør-Hålogaland
Flatø	Karen Andrine	Møre
Hauger	Janne Kristine Dale	Hamar
Hvidsten	Torkil	Oslo
Ihle	Hilde Nygaard	Tunsberg
Mjøs	Ole Danbolt	Nord-Hålogaland
Nordbø	Ingebjørg	Agder og Telemark
Thorsen	Elisabeth	Oslo
Fløtten	Ingrid Røstad	Nord-Hålogaland

Forfall uten vara

Espeset	Berit	Stavanger
---------	-------	-----------

Representanter fra Ungdommens Kirkemøte

Myhre	Kristian
Barkved	Silje
Grell	Jonathan
Bleiktvedt	Arnstein

Representanter fra de teologiske fakultetene

Haanes	Vidar	Menighetsfakultetet
Wyller	Trygve	Det teologiske fakultet
Mæland	Bård	Misjonshøgskolen

Komiteenes sammensetning

L	=lek
LK	=lek kirkelig
G	=geistlig
B	=biskop
UKM	=Ungdommens kirkemøte
<i>Skravert</i>	= vara som møter for fast medlem

Kirkemøtet 2011 var fordelt på komiteene A-F.

KOMITE A – Diakontjenesten i kirkens tjenstemønster

- Den norske kirke som evangelisk luthersk kirke

Etternavn	Fornavn	Kategori	Bispedømme	
Askeland	Harald	L	Tunsberg	1
Birkedal	Erling	L	Borg	2
Eliassen	Eirik Junge	L	Nord Hålogaland	3
<i>Evang</i>	<i>Anne Berit</i>	<i>G</i>	<i>Oslo</i>	4
Grell	Jonathan Lakmal	UKM		5
Hedberg	Ingjerd Breian	L	Tunsberg	6
Holm	Trude	L	Nidaros	7
Indgjerdingen	Frøydis	L	Borg	8
Kielland	Lars Erlend	G	Hamar	9
Klungrehaug	Jarle	LK	Oslo	10
Midttømme	Ingeborg	B	Møre	11
Mikkelsen	Mareno	L	Sør Hålogaland	12
Nag	Johannes Leiknes	L	Stavanger	13
<i>Nordbakken</i>	<i>Henning</i>	<i>L</i>	<i>Nord Hålogaland</i>	14
<i>Nordeide</i>	<i>Inger Helene</i>	<i>L</i>	<i>Bjørgvin</i>	15
Olsen	Jan Olav	L	Agder og Telemark	16
Pedersen	Ellen Birgitte	L	Sør Hålogaland	17
Singsaas	Tor	B	Nidaros	18
Wyller	Trygve	TF	Teologisk fakultet	19
Øygaard	Astrid Ulvestad	LK	Møre	20
Aano	Kjetil	Leder	MKR	21

KOMITE B – Hovedgudstjenesten med nattverd

Etternavn	Fornavn	Kategori	Bispedømme	
Andersen	Leif Christian	L	Stavanger	1
Berg	Karin Elin	L	Oslo	2
Birkenes	Bodil	L	Bjørgvin	3
Bjerkestrand	Geir Ivar	LK	Agder og Telemark	4
Brunvoll	Hilde	L	Møre	5
Byfuglien	Helga Haugland	B	Borg	6
Dahl	Laila Riksaasen	B	Tunsberg	7
Eidsvaag	Bjørn Ingvald	L	Hamar	8
Frøshaug	Kirsti H	L	Borg	9
Gading	Olav	G	Møre	10
<i>Høyen</i>	<i>Frank</i>	<i>L</i>	<i>Sør Hålogaland</i>	11
Isaksen	Kirsten	L	Nord Hålogaland	12
Kaspersen	Trude	L	Sør Hålogaland	13
Myhre	Kristian	UKM	UKM	14
Nilsen	Helge	LK	Nidaros	15
Ording	Anne Lise B	L	Hamar	16
Reinertsen	Stein	G	Agder og Telemark	17
Steinkopf	Tone Synnøve	LK	Bjørgvin	18
Søyland	Inger Kari	L	Stavanger	19
Winther	Gunnar	L	Nidaros	20

KOMITE C - Gudstjenestereformen – dåpsliturgi**- Dåp i egen gudstjeneste**

Etternavn	Fornavn	Kategori	Bispedømme	
Aurdal	May Lisbeth	L	Møre	1
Bakken	Anne Marie	L	Nord Hålogaland	2
Benestad	Øivind	L	Agder og Telemark	3
<i>Christiansen</i>	<i>Gerd Helene</i>	<i>L</i>	<i>Nidaros</i>	4
Dekko	Kjelfred	LK	Tunsberg	5
<i>Fagereng</i>	<i>Jan Ronny</i>	<i>L</i>	<i>Oslo</i>	6
Fiske	Solveig	B	Hamar	7
Gotliebsen	Andreas	L	Nord Hålogaland	8
Halstensen	Cathrine	L	Bjørgvin	9
Holtermann	Harold	G	Sør Hålogaland	10
Isene	Målfrid	L	Møre	11
Junker	Karen	L	Agder og Telemark	12
Langseth	Line Bakkum	L	Hamar	13
Lind	Nina	L	Borg	14
Pettersen	Erling	B	Stavanger	15
Remvik	Oddrun	L	Oslo	16
Sivertsen	Unny Nome	L	Sør Hålogaland	17
Soppeland	Tor	L	Stavanger	18

Strømme	Roar	G	Bjørgvin	19
Wirgenes	Kjell Rune	L	Tunsberg	20

**KOMITE D – Strategiplan for samisk kirkeliv
- Kirkemøtets oppnevningsspraksis**

Etternavn	Fornavn	Kategori	Bispedømme	
Bergslid	Kjartan	G	Nidaros	2
Bjerkestrand	Helene	L	Tunsberg	3
Bore	Thor Bjarne	L	Stavanger	4
<i>Bryn</i>	<i>Henriette</i>	<i>L</i>	<i>Møre</i>	5
Dalheim	Anne	SKR	Leder SKR	6
Drangsholt	Kjetil	L	Agder og Telemark	7
Eide	Marius Berge	L	Oslo	8
Elvebakk	Gunn Hanne	G	Nord Hålogaland	9
Fjeldheim	Terje	LK	Stavanger	10
<i>Grimstad</i>	<i>Tor</i>	<i>L</i>	<i>Hamar</i>	11
Jule	Ingrun	L	Hamar	12
Jørgensen	Tor	B	Sør Hålogaland	13
Kjølaas	Per Oskar	B	Nord Hålogaland	14
Koppen	Henny	L	Bjørgvin	15
Malum	Aina	L	Nidaros	16
Nerbøvik	Lars Tore	L	Møre	17
Saltnes	Knut Rune	L	Oslo	18
Tveit	Arne	LK	Sør Hålogaland	19
<i>Westermoen</i>	<i>Markus</i>	<i>L</i>	<i>Agder og Telemark</i>	20
Aarflot	Andreas H	L	Borg	21

**KOMITE E – Gudstjenestereformen – tekstbok
- Gudstjenestereformen – alminnelige bestemmelser**

Etternavn	Fornavn	Kategori	Bispedømme	
Bleiktvedt	Arnstein	UKM	UKM	1
Bratsberg	Ingjerd	L	Tunsberg	1
Bratseth	Solveig	L	Nidaros	2
Eliassen	Ivar Jarle	LK	Nord Hålogaland	3
Gjerdrum	Anne Mari	L	Nord Hålogaland	4
Havrevoll	Wenche Haugen	L	Stavanger	5
Hegstad	Harald	L	Oslo	6
Hermstad	Marit	L	Sør Hålogaland	7
Husøy	Eldar	L	Møre	8
Kvarme	Ole Chr	B	Oslo	9
Lajord	Aslak	L	Hamar	10
Meland	Bård	MHS	Misjonshøgskolen	11
Midtgarden	Solveig Abelone	L	Agder og Telemark	12
Morland	Egil	L	Bjørgvin	13
Myhre	Jofrid	L	Borg	14
Nordhaug	Halvor	B	Bjørgvin	15

Risholm	Arne Leon	G	Borg	16
Solberg	Bjørn	L	Borg	17
Søsveen	Åge	L	Nidaros	18
Thorset	Maria Nødland	L	Tunsberg	19
Vegge	Ivar	L	Agder og Telemark	20

KOMITE F – Konsekvenser av endringer i Grunnloven

- Forslag til endringer i regler for valg av Kirkeråd

Etternavn	Fornavn	Kategori	Bispedømme	
Anthonsen	Dagrunn O	L	Sør Hålogaland	1
Aukan	Modulf	L	Møre	2
Barkved	Silje	UKM	UKM	3
Eid	Anne B	L	Nidaros	4
Eira	Nils Mathias N	L	Nord Hålogaland	5
Enger	Inger	L	Hamar	6
Fonk	Terje	G	Tunsberg	7
Gunleiksrud	Kristin	L	Oslo	8
<i>Hellemo</i>	<i>Ragnhild</i>	<i>L</i>	<i>Nord Hålogaland</i>	9
Haanes	Vidar	MF	Menighetsfakultetet	10
Landmark	Dag	LK	Hamar	11
Lindø	Svein Arne	L	Stavanger	12
Ljones	Ingmar	L	Bjørgvin	13
<i>Ludvigsen</i>	<i>John-Arne</i>	<i>L</i>	<i>Sør Hålogaland</i>	14
Lånke	Ola T	L	Nidaros	15
Skjeldal	Magne	L	Bjørgvin	16
Skjevesland	Olav	B	Agder og Telemark	17
Skaaheim	Anfin	L	Oslo	18
Sundby	Jan Erik	LK	Borg	19
<i>Thoresen</i>	<i>Stina Frøvoll</i>	<i>L</i>	<i>Tunsberg</i>	20

Sekretariatet

Agøy	Berit Hagen
Akerø	Hans Arne
Anti	Stein Erik
Aschim	Per Kristian
Bakkevig	Trond
Bekkelund	Ole Inge
Dehlin	Liv Janne
Duesund	Øyvind
Eide	Sindre
Evenshaug	Trude
Fagerli	Beate
Frydenlund	Kristin
Hauge	Ivar
Hellgren	Guro
Henriksen	Dag Trygve

Haavik	Åge
Johnsen	Jens-Petter
Johnsen	Tore
Karlsen	Kari Winger
Kleven	Kjetil
Køhn	Svein Mathias
Langkaas	Randi
Meling	Øyvind
Røsæg	Gerd Karin
Skonnord	Jahn - Oluf
Solbakken	Christoffer
Stendal	Synnøve Hinnaland
Tangaard	Per
Thompson	Siv
Tobiassen	Øyvind

Unnerud	Bengt Arild
Vartdal	Sissel
Veiteberg	Kari

Westermoen	Gunnar
Wirgernes	Paul Erik

Gjester ved Kirkemøtets åpning

Gjester fra regjering, departement, storting, Fylkesmannen m.fl.

Fornyings- administrasjons- og kirkeminister Rigmor Aasrud
 Kommunikasjonsrådgiver Tor Audun Gram, FAD
 Ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen, FAD
 Påtroppende departementsråd Ingelin Killengreen, FAD
 Avdelingsdirektør Torbjørn Backer Hjorthaug, FAD
 Sametingspresident Egil Olli
 Representant fra Samtingets administrasjon
 Dagrun Eriksen, KUF-komiteen
 Elisabeth Aspaker, KUF-komiteen
 Svein Harberg, KUF-komiteen
 Bente Thorsen, KUF-komiteen
 Aksel Hagen, KUF-komiteen
 Anne Tingelstad Wøien KUF-komiteen
 Ordfører Petter Berg, Tønsberg kommune

Gjester fra Den norske kirke lokalt

Domprost David Gjerp, Tønsberg domkirke
 Sokneprest Yngve Sagedal, Tønsberg domkirke
 Menighetsrådsleder Øystein R. Eilertsen, Tønsberg domkirke
 Kirkeverge Øivind Grimsæth, Tønsberg kommune
 Svanhild Hogner, leder Tønsberg kirkelige fellesråd

Gjester fra nordiske søsterkirker

Gunnar Sibbmark, Svenska Kyrkan

Gjester fra andre kirke- og trossamfunn

Synodeformann Arnfinn Løyning, Den Evangelisk-lutherske Frikirke
 Hovedstyrets leder Berit Westad, Metodistkirken
 Tilsynsmann Vidar Sten Bjerkseth, Metodistkirken

Øvrige gjester

Daglig leder Espen Andreas Hasle, Acta – barn og unge i Normisjon
 Adm. dir. Terje Edvardsen, Bergen Diakonissehjem
 Generalsekretær Christofer Solbakken, Bispemøtet
 Gen. sek. Jørn Lemvik, Bistandsnemnda
 Gen. sek. Stein Mydske, Det norske Bibelselskap
 Ola Smeplass, Det norske Diakonforbund
 Gen. sek. Jeffrey Huseby, Det Norske Misjonsselskap

Kirkeverge Tor Einar Lie, Døvekirken
Roar Bredvei, fungerende døveprost
Rådgiver Trygve Natvig, Fagforbundet
Styremedlem Sindre Stabell Kulø, Fagforbundets Seksjon kirke, kultur og oppvekst
Leder Heinke Foertch, Fagforbundet teoLOGene
Feltprost Alf Petter Hagesæter, Feltprostkorpsset
Cecilie Holdø, IKO
Styreleder Eigil Morvik, KA
Adm. dir. Frank Grimstad, KA
Gen.sek. Atle Sommerfeldt, Kirkens Nødhjelp
Avdelingssjef Liv Hukset Wang, Kirkens Nødhjelp
Daglig leder Elisabeth Torp, Kirkens Ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep
Regionleder Rune Fiskerstrand, Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA)
Landssjef Anne Sjømæling, KFUK-KFUM-speiderne
Gen. sek. Liv Kjersti Skjeggestad, Menneskeverd
Nestleder Anders Hovind, Musikernes Fellesorganisasjon
Ole Magnus Olafsrud, Navigatørene
Nestleder Terje Aadne, Norges Kristne Råd
Gaute Brækken, Norges Kristelige Studentforbund
2. nestleder Ingrid Melve, Norges Kristelige studentforbund
Daglig leder Rolf Ekenes, NORME
Daglig leder Ingvar Lyche, Norsk Kristelig Studieråd
Gen. sek. Anne Veiteberg, Norske kirkeakademier
Styreleder Berit Nafstad Lyftingsmo, Norske kirkeakademier
Oddrun Bøhlerengen, Norsk Søndagsskoleforbund
Direktør Egil Sundbye, OVF
Leder Gunnar Mindestrømmen, Presteforeningen
Gen.sek. Ole-Johs. Huuse, Presteforeningen
Bente Sandvig, Samarbeidsrådet for Tros- og livssyn
Generalsekretær Inger Helene Venås, Stiftelsen Signo
Styreleder Erling Lundeby, Til Helhet
Ingvild Øverby Vist, Ung kirkesang
Styremedlem Sara Moss, Åpen Kirkegruppe

Øvrige programinnslag

Morgen- og kveldsbønn

Morgen- og kveldsbønn ble avholdt i Kirkemøtets kapellrom. Det var bispedømmene som hadde ansvar for samlingene.

Taler, foredrag og hilsener

Hilsen fra H.M. Kongen

Fra Kirkemøtet 2011 ble det sendt følgende hilsen til Hans Majestet Kongen:

”Kirkemøtet 2011, samlet i Tønsberg, sender Deres Majestet sin hilsen med ønske om Guds velsignelse.”

Kirkemøtet mottok følgende svar fra Hans Majestet Kongen:

”Jeg takker Kirkemøtet 2011 for hyggelig hilsen og sender mine beste ønsker til alle deltakerne. Harald R”

Preses Helga Haugland Byfugliens preken ved åpningsgudstjenesten

Sammen for Guds ansikt er vi her ved starten av et nytt Kirkemøte, som hele mennesker – med ånd, sjel og kropp. Disse kan aldri kan skilles fra hverandre. Gud har villet oss slik. Med vårt mangfold møter vi Gud og hverandre.

Jesus sier: Jeg er livets brød. Den som kommer til meg, skal aldri hungre, og den som tror på meg skal aldri tørste.

Som en proklamasjon, som en invitasjon, men også som en tankevekkende utfordring sa Jesus dette til dem som oppsøkte han, dagen etter at de hadde blitt mett ved Genesaretsjøen. Jesus ville si dem at de ikke hadde fått nok selv om de hadde fått dekket det som kroppen umiddelbart trengte. Det de trengte var brød, men ikke bare brød. Slik var det for dem, og slik er det for oss.

Vi som lever i dag i vår del av verden, har definitivt nok mat. Men heller ikke i dag har vi nok med maten, selv om den skulle være av sunneste slag som både styrker kroppen, forebygger sykdom og får oss til å holde linjene.

Mange søker å få dekket hunger og tørst gjennom materielle goder. Vi forledes lett til tro at status og posisjon, det å kunne fremstå som vellykket, er det som skal til for å finne mening. Men svaret er aldri å finne i egen styrke.

Jesus kom for å gi oss noe utenfra, noe vi skulle få lov til å ta imot, og så gi videre til menneskene rundt oss.

Vi som er samlet her kan ha grunn til å reflektere om våre liv lyser av troen på han som gav seg selv for oss, han som gav oss det nye budet om å elske hverandre.

”Har dere kjærlighet til hverandre, skal alle kunne se at dere er mine disipler”, sa Jesus. Hva ser mennesker når de møter oss? Ser de spor av han som kom, eller kan livene våre fremstå som en slags praktisk ateisme, fordi gudstroen ikke merkes på våre liv og fellesskap, og heller ikke på det vi er for andre? Et av de mest ransakende spørsmål jeg har fått, kom fra en femteklassing i Askim: Får du gjort noe for andre i jobben din?

Jesus Kristus kom for å stille en annerledes sult og tørst: Han dekker behov som vi ikke selv kan stille.

Vi må ta imot, for vår egen del, og for å kunne gi videre.

Vi får ta imot, som hele mennesker, med både seire og nederlag, som de hele og likevel sammensatte mennesker vi er. Vi tar imot som en gave, fra den gode giver. Han som har gitt oss livet, og som har gitt oss hverandre.

Når vi tar imot, er ikke det tegn på svakhet.

Vi tar imot fordi vi selv ikke kan skape det som gjør at livet er trygt. Vi tar imot fordi vi selv ikke er i stand til å rigge eller sikre våre liv på en slik måte at vi selv får til det vi trenger for å være hele mennesker.

Vi er mottakere, mottakere av det Jesus kaller livets brød, det som er han selv. På en hemmelighetsfull måte understreker dette vår verdighet som mennesker. Vi trenger noe mer enn hva vi kan skaffe oss selv. Det er en som er større enn oss, som gir seg hen, med kjærlighet. Og det er i det fortrolige forhold til Kristus og hverandre at vi finner den skatten og den hemmeligheten som gjør at vi ser vår egen og andres verdi og menneskelighet. Det er en gave. Det er nåden, den som knytter oss sammen og gjør oss til ett, på tvers av alt som skiller.

Religion og alt vi tenker på med dette mangfoldige begrepet, har inntatt en plass mellom oss på en måte vi knapt trodde var mulig for få år siden. Mange som hevdet at religion var på vikende front tok feil. Mange er blitt overrasket, kanskje også vi som hører til kirken med vår tjeneste, enten vi er tillitsvalgte eller ansatte.

Det har vært en oppfatning at rasjonaliteten og vitenskapen i større og større grad ville ta over og fylle tros-rommet og sette fri det mennesket så det ble uavhengig. Med økende velstand og tro på individualitet kunne man også tenke seg at behovet for Gud ville bli mindre og mindre.

Men det er ikke slik det har blitt. I våre dager brukes religiøse termer på menneskelige erfaringer med den største selvfølge, og mange finner svar på sine lengsler ut fra egne sterke opplevelser. Nyreligiøsitet i ulike varianter vekker nysgjerrighet, og mange forteller hvordan det beriker deres liv. Og det blir tatt seriøst.

Religion ikke lenger er noe sært. Vi forholder oss også i vårt land til religionsyringer som beriker samfunnet vårt og utfordrer oss til å bli bevisste på hva vi selv tror, hva det betyr å tilhøre kirken og være kristen. Men det forteller også at flere og flere erkjenner at tanke, fornuft, vitenskap og velstand slett ikke gir alle svar på det vi trenger som mennesker. Enorme framskritt, nye kommunikasjonsformer og stor overflod stiller ikke vår uro for dagen i morgen eller demper vår frykt og vår angst for oss selv og våre kjære. Lengselen etter noe større er nedfelt i oss.

Dyrkingen av det vellykkede og suksessrike, oppmerksomheten omkring de unike prestasjonene, gir mange opplevelsen av ikke å holde mål. Det forsterker selvforakten, gjør at vi forstiller oss og kan utvikle et til dels nådeløst samfunn. Søking etter mening er ikke forbigående.

Hva er troens og kirkens svar på dette?

I større grad skal vi våge å samtale om tro i et språk som kommuniserer med det som er allment i vår tro. Vi trenger ikke skråsikkerhet eller forskansing eller tilbaketrekking, men ydmykhet og vilje til å lytte. Og ikke minst trenger vi mot og evne til å gi troen ord.

Våge å svare på spørsmålet: Hvorfor skal jeg være kristen? For vår identitet som fellesskap, som luthersk kirke er å være en allmenn kirke – Jesus ble født som frelseren for hele folket.

Å søke mening og en himmel over livet er dypt menneskelig. Å søke forsoning og lengte etter å gjenopprette det som gikk i stykker er et særpreg ved oss. Det gjør oss kjent med vår egen sårbarhet og avhengighet.

I dette rommet av religiøs søken og allmenne erfaringer, har vi som kirke en gave og en skatt å dele.

Til alle som strever med å finne en vei, der egen innsats ofte inngår som en større eller mindre forutsetning, kan vi få peke på Han som sa: ”Den som drikker av dette vannet blir tørst igjen, men den som drikker av det vannet som jeg vil gi skal aldri mer tørste.”

Når vi møter Gud med åpne hender, når vi mottar Kristus, da går vi hverandre i møte med åpne hender og tar imot tilgivelsen. Vi erkjenner vår egen svakhet og våre egne nederlag. Det er nemlig vanskelig å fastholde at vi trenger noe fra Kristus og samtidig fremstå som usårbar og tøff.

Det er ikke mulig å be om tilgivelse uten å oppgi egenrettferdighet og selvtilfredshet. Den som ber om tilgivelse og vet det er nødvendig, tar innover seg at man trenger å bli hel igjen og er villig til å gjenskape et fellesskap. Og den som tilgir har også frasagt seg retten til å forbli et offer, så tøft det kan være. Både den som gir og mottar tilgivelse har beveget seg ut av trygghetssonen – og tar imot det mest menneskelige av alt – som en gave. Å ta imot livets brød er å ta imot tilgivelsen fra han som gikk i vårt sted, men det utfordrer oss også til å reise oss selv og den andre opp – til å bli frie og sette hverandre fri fra fortidens byrde. Og gå videre derfra.

Brødet som ble delt ut til folkemengden ved Genesaretsjøen da Jesus mettet de fem tusen pekte på et annet brød, det som kalles livets brød. Det er Kristus selv. Det rekkes oss hele mennesker – vi som bærer med oss lengsel etter Gud og kjærlighet. Med behov for godtatt og bekreftelse, slik vi er. Med nød etter tilgivelse og oppreisning.

Det går en underlig, men tydelig linje fra ørkenmåltidet til et annet måltid – som Jesus feiret med sine disipler like etterpå – i påsken - etter å ha spist påskelammet.

Fra måltidets nære fellesskap gikk han ut i største ensomhet, med sviket som siste hilsen fra sine venner.

Men det var nettopp de som hørte og fikk ta imot livets brød. For han elsket dem, like til det siste.

Nattverden har siden vært delt ut med ødselhet og raushet til alle som vil ta imot Jesus Kristus. Det gjøres også her i dag, når vi om litt skal feire nattverd. Nattverdmåltidet

vever oss sammen i Kristi dype kjærlyghet. Han som gikk i vårt sted vil for all tid være livets brød, det brødet og den næring vi ikke kan være foruten.

Livets brød reiser oss opp av nederlag, gir oss mot til å leve og mot til og tro. Det utfordrer oss alle til å tjene vår neste og til å dele.

Dele våre goder, dele vår tro og dele vår sårbarhet. Da er vi nærmest hverandre. Da tror jeg også flere våger å nærme seg kirken der den er.

Og da er vi nærmest han, han som alltid venter, med utstrakte hender. Jesus byr oss livets brød, så vi kan få ta imot, og raust gi videre.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er og blir en sann Gud, fra evighet til evighet.

Kirkerådsleder Svein Arne Lindøs tale

Statsråd, Sametingets president, medlemmer av kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget, ordfører, gjester fra utlandet og fra Norge, kjære delegater,

I Aftenposten hevdes det i dag at folk flest har liten tillit til Den norske kirkes ledere. Dette er en litt utfordrende beskjed å få når en skal gå på Kirkemøtets talerstol og holde sin første åpningstale som kirkens øverste valgte leder.

Jeg er kommet til at dette skal jeg ta personlig. Ikke slik å forstå at jeg tror det først og fremst er meg de har tenkt på, de som har uttalt seg om kirkens ledere. Til det er jeg vel for nyvalgt og for ukjent. Jeg tar det imidlertid som en personlig utfordring å ikke bli engstelig av en slik beskjed. Kirkelige ledere skal være ydmyke, men ikke redde for å bli kritisert offentlig. Vi skal være lydhøre for kritikk, men vi skal ikke miste frimodigheten på kirkens vegne. For kirken er ikke nødvendigvis det samme som sine lederskikkelser. Kirken er – heldigvis – noe mer enn det inntrykket lederne makter å etterlate seg i den norske offentligheten.

Den norske kirke har nettopp fått en annen ny leder. For litt over en uke siden ble biskop Helga Haugland Byfuglien utnevnt til det nyopprettede 12. biskopembetet, som ledende biskop. For første, og formodentlig siste gang ble Bispemøtets preses utnevnt av kirkelig statsråd. Utnevnelsen var varmt anbefalt av hele kirken. Det var biskop Helga alle stemmeberettigede pekte på. At dette skjedde samtidig med 50-årsjubileet for kvinners prestetjeneste i Den norske kirke, satte et historisk utropstegn etter biskopens egne ord på utnevnedagen: ”Nå kan kvinner bli hva som helst i kirken!” På vegne av oss alle her på Kirkemøtet, sier jeg, gratulerer, biskop Helga. Du er rett dame på rett plass til rett tid. Måtte din tjeneste være og bli til velsignelse for Den norske kirke.

Samtidig vil jeg benytte anledningen til å gratulere oss alle med 50-årsjubileet for kvinners prestetjeneste i Den norske kirke. I dag er det vanskelig å tenke seg Den norske kirke uten den innsatsen og det mangfoldet kvinnelige ansatte av alle slag representerer.

Ny kirkeordning – reform av staten

Denne våren holdes det seminarer rundt om i hele landet. Tema for seminarerne er ny kirkeordning. Vi begynner å innstille oss på at kirken vil komme i en endret relasjon til staten når Grunnloven endres våren 2012. I forståelse med myndighetene, ligger vi her et hestehode foran de politiske begivenhetenes gang. I følge den politiske retorikken, må Den norske kirke lykkes med demokratireformen før relasjonen til staten kan endres og en ny kirkeordning etableres. Kirken må bestå demokrati-testen.

Denne forutsetningen får det til å høres ut som kirken må reformeres for at båndene mellom kirke og stat skal kunne løsnes. Men saken er at det tverrpolitiske stat-kirke-forliket fra 2008 først og fremst markerer en helt nødvendig reform av staten. Det er staten som ikke lenger kan holde seg med en statlig religion. Og det er staten som ikke lenger kan være bekjent av å bestyre et trossamfunn. Denne reformen av staten vil med nødvendighet innebære behov for reformer av kirkeordningen, og den prosessen har vi nå begynt på. Vi ser fram til fortsettelsen.

Samisk kirkeliv

Den norske kirke levde lenge i rammen av en måte å tenke om staten på, som kan sammenfattes i ordene ”*én stat, ett folk, én religion*”. I dag ser vi et tydelig oppbrudd fra denne tenkningen i arbeidet med endrede relasjoner mellom stat og kirke. Befolkningen i Norge er blitt mer sammensatt. Vi erkjenner dessuten i dag at det aldri var bare ett folk i Norge, og at staten Norge er etablert på territoriet til to folk, det samiske og det norske. Dette er utgangspunktet for anerkjennelsen av samene som urfolk i Norge, med det særskilte minoritetsvernet det medfører.

Da Kirkemøtet i 2006 ba om en plan for utviklingen av samisk kirkeliv hvor nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk språk, samt samisk kultur i sitt mangfold blir ivaretatt, uttalte Kirkemøtet følgende: ”Den norske kirke blir en sannere og helere kirke når samisk kirkeliv får utfolde seg i tråd med sin egenart”. Denne formuleringen er et godt utgangspunkt når vi skal behandle *Strategiplan for samisk kirkeliv* på dette kirkemøtet.

Selv om denne saken i særlig grad berører samer og samisk kirkeliv, handler den også om hele vår selvforståelse som kirke. I følge Det nye testamente framsto kirken allerede pinsedag som *flerspråklig*, da mennesker fra en mengde folkeslag undret seg over å høre apostlene tale om Guds storverk på sine egne språk. Ja, selve ordet "kristen" som navn på Jesu etterfølgere, oppstod ikke i Jerusalem, men i det flerkulturelle Antiokia (Ap 11,26). Dette minner oss om at en kirke som lar seg bruke i ekskluderende nasjonsbyggingsprosjekter, beveger seg bort fra det å være kirke. En visjon om et livskraftig og levende samisk kirkeliv må derfor inngå i Den norske kirkes forståelse av å være sann folkekirke i Norge.

Handlingsplanen til Strategiplan for samisk kirkeliv vil virke i en periode der relasjonene mellom staten og Den norske kirke er i endring. Det er naturlig å knytte et par ord til hvilke konsekvenser dette har for samisk kirkeliv i Den norske kirke. La meg først si dette: Som kirke erkjenner vi at større selvstendighet i forhold til staten også innebærer et større selvstendig ansvar med hensyn til å fremme og verne samisk kirkeliv i vår kirke. Det er i seg selv opplagt, og vi mener at Strategiplan for samisk kirkeliv legger til rette for dette.

Når det er sagt er det samtidig viktig for Den norske kirke å understreke at statens ansvar for samisk kirkeliv ikke opphører med endrede relasjoner mellom stat og kirke, men tvert om fortsatt er forankret i statens grunnlovsfestede ansvar. Grunnloven § 110a sier at ”det påligger Statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.” Dette må også omfatte det samiske folkets rett til å sikre og utvikle sitt kirkeliv på egne språk og i pakt med egne tradisjoner. Også i framtiden vil derfor samisk kirkeliv være et felt der statens kirkepolitiske og samepolitiske ansvar møtes.

Demokrati i kirken

Vi deler partiene på Stortingets ambisjon om å videreutvikle det kirkelige demokratiet. Dette jobber vi med. Men demokratisering er ikke en ny oppfinnelse i vår kirke. Nå som Kirkemøtet på to samlinger driver et identitetsarbeid, der vi reflekterer rundt hva det vil si å være en evangelisk-luthersk kirke, kan det være grunn til å stanse litt ved det vi kunne kalle vår demokrati-historie.

Det avgjørende og selvsagte utgangspunktet er kristendommens budskap om at evangeliet er for alle. En annen viktig forutsetning er arven fra reformasjonen. Martin Luthers kanskje viktigste bidrag var å demokratisere tilgangen til Guds ord. Bibelen ble oversatt til morsmålet. Alle skulle dessuten lære å lese, slik at de kunne lese Guds ord selv.

Alminnelige mennesker ble altså gjort myndige i religiøs forstand. Myndige lekfolk stilte seg etter hvert frimodig ved siden av teologisk lærde og forkynte Guds ord. Når denne myndiggjøringen ble koplet med idealer om opplysning og allmenndanning, hadde det et demokratiserende potensiale som fikk stor betydning for utviklingen av vårt politiske folkestyre. Det er ikke sikkert kirkens folk hadde tenkt det slik, eller sett det for seg, men slik ble virkningen – og den er på en måte en logisk følge av Jesu' radikale budskap.

Gjennom de siste 140 årene er det så bygd opp et organisatorisk kirkelig demokrati. Menighetsmøtet ble etablert i 1873. Her fikk kvinner stemmerett i 1903, ti år før det ble innført alminnelig stemmerett for kvinner ved valg til Stortinget. Vi har hatt menighetsråd fra 1920, bispedømmeråd fra 1933, kirkeråd fra 1969, kirkemøte fra 1984 og kirkelig fellestråd i den formen vi har i dag fra 1996. Stemmerett ved valg av menighetsråd har omfattet alle kirkens voksne medlemmer siden starten i 1920.

I løpet av de siste tiårene har kirken fått større selvstyre og nye demokratiske organer med myndighet i kirkens indre anliggender. Det svarer godt til Den norske kirkes egenart som trossamfunn. Og det er en nødvendig utvikling sett i lys av Norges forpliktelse på tros- og livssynsfriheten og utviklingen av større livssynsmessig pluralisme i samfunnet.

Tiden er inne til å ta de neste skrittene og overlate styret av kirken til kirkelig valgte organer. Dette vil være til beste for både stat, kirke og folk. Den norske staten vil kunne jobbe for å fremme menneskerettighetene med større troverdighet og styrke etter dette. Kirken får rom til å utvikle seg til det beste etter sin egenart, og fylle sin rolle i folket på en ny og mer tidsmessig måte.

Den norske kirke har som majoritetskirke et særlig ansvar for å bidra til at tros- og livssynsminoriteter ikke blir diskriminert, verken i lovverket eller i samfunnsfellesskapet. Arbeidet med å bygge ned kirkens formelle samfunnsrett er derfor ønsket og påskyndet av kirken. Jeg tror at Den norske kirke vil bli bedre i stand til å virkeliggjøre sin visjon om å være *en tjenende kirke* på en troverdig måte, når makten bygges ned. Jeg tror kirken vil framstå mer frimodig som bekjennende og misjonerende om den ikke lenger bestyres av staten. Og jeg tror den åpne folkekirken blir vitalisert av at folk inviteres til å delta og ta ansvar for kirken sin.

Kirkevalget 2011

I år er det kirkevalg igjen. Invitasjonen til deltakelse og engasjement vil bli sendt ut til 3,1 millioner stemmeberettigede medlemmer. Det skal velges menighetsråd og bispedømmeråd. Arbeidet i kirkens rådsorganer er en diger dugnadsinnsats for kirken. I disse dager får mange tusen mennesker spørsmål om de kan tenke seg å stille seg til disposisjon for å gjøre en jobb for kirken, lokalt eller regionalt og nasjonalt.

Dette gjelder oss også. Dette er siste gang akkurat vi samles som kirkemøte, dersom vi ikke blir valgt inn igjen. Og det er poenget: Det er viktig at mange av oss stiller til gjenvalg. Vår periode er bare på to år, altfor kort sett i forhold til de viktige sakene bispedømmerådene og Kirkemøtet for tiden behandler.

Jeg har sagt ja til å bli nominert til høstens valg. Grunnen til det er at jeg fortsatt ønsker å være med og prege utviklingen i kirken min. Gjennom snart to perioder er min erfaring at jeg har innflytelse i de demokratiske prosessene. Mine synspunkter blir respektert, av og til i mindretall, og andre ganger i flertall. "At du orker" sier noen. "Kirken er ute av kurs". Mitt svar er da at jeg ønsker å medvirke til rett kurs, og da må jeg være om bord. Vel vitende om at ikke alt som skjer er slik jeg vil ha det. Men min erfaring er at min stemme teller. Derfor håper jeg at mange av dere vil være med videre. Kontinuitet er viktig. Bli med på noe viktig!

Grunnloven endres neste vår. Kirken og Stortinget er enige om at tiden er inne til å foreta avgjørende og nødvendige konstitusjonelle endringer. Kirkemøtet skal i dette møtet gi sitt høringssvar på Regjeringens utkast til utredning om hva disse endringene egentlig betyr. Alt vil ikke være gjort med dette. Mye arbeid gjenstår før en ny kirkeordning er på plass. Denne prosessen vil ta tid og den bør ta tid. Vi som deltar i disse prosessene får være med og fatte beslutninger i en historisk svært betydningsfull fase i kirkens, og dermed også nasjonens liv. Og i denne fasen er det viktigere enn noen gang at kirkens medlemmer får erfare kirken som nærværende og relevant.

Noen er redde for at kirken ikke lenger skal være til stede over alt. Den norske kirkes sokn dekker i dag hver kvadratmeter av landet. Det skal den fortsatt gjøre, og det er svært viktig at Den norske kirke fortsatt blir tildelt ressurser og muligheter til å være kirke for folk over hele landet. Andre er redde for at kirken skal bli enten for indrekristelig sekterisk eller for mye preget av utvannet folkekirkelighet. Dette er en utfordring til alle som tilhører Den norske kirke. Min kirke er ikke bare min. Den er også din. Den er vår.

Hvordan håndtere uenighet?

Vi står overfor krevende debatter de nærmeste årene. Både når det gjelder hvordan kirken skal organiseres, når det gjelder samlivsetiske spørsmål og en rekke andre saker. For meg er det viktig å understreke at det er i kirkens egne organer disse debattene skal gå. De som ønsker å ha innflytelse i Den norske kirke, må engasjere seg i nettopp kirken. De må delta der beslutninger tas, de må bruke sin stemmeseddel ved valg og aller helst stille til valg. Det er kirken selv, og dens demokratiske valgte organer, som skal streve med de vanskelige spørsmålene, fram til avklaringer som forhåpentligvis bevarer enheten i kirken vår.

Kanskje ligger vår viktigste demokrati-utfordring her: Vi må husholdere med vår uenighet og våre konflikter selv. Vi kan ikke lenger la politikerne være oppmenn i kirkelige stridsspørsmål. Vi kan ikke ta omkamper i stortingskorridorene eller bruke lovverket som brekkstang for å få til endringer i kirken. Vi må bygge en politisk kultur som tar vårt eget demokrati på alvor og gir det den legitimiteten det trenger og fortjener. Dette er utfordrende. Det er særlig utfordrende fordi kirken skal være kirke også for dem som ikke kan tenke seg å engasjere seg i kirkens besluttende organer og som heller ikke stemmer ved kirkelige valg. Jeg mener imidlertid vi ikke kan ivareta interessene til religiøst myndige mennesker ved på nytt å umyndiggjøre dem. Folk må ta sitt medlemskap i kirken på alvor. Vil de ha innflytelse,

må de engasjere seg. Ved forrige kirkevalg sa mange medlemmer at de overlot til de mer kirkelig aktive å stemme. Det er også et legitimt valg.

Stavanger biskop har den senere tid hatt samtaler med en gruppe prester som er uenige med biskopen i viktige teologiske og etiske spørsmål. Biskopens samtaler med de såkalte Carissimiprestene er avsluttet, og vi kan nå følge en ganske intens debatt i avisene om denne saken. En luthersk kirke kan klare å leve med ulike meninger i teologiske spørsmål. Kirken har arbeidet seg fram til løsninger som har forhindre at prester og andre medarbeidere har måttet forlate kirken. Også i dette aktuelle spørsmålet håper jeg det finnes en vei som ivaretar vår kirkes ordninger for tilsyn, men som samtidig gir plass for de aktuelle prestene. De er dyktige medarbeidere som kirken trenger i sin tjeneste. Vi må derfor bestrebe oss til det ytterste for å finne løsninger som alle kan leve med.

Min kirke

Den store statlige innbyggerundersøkelsen (Difi) tyder på at folk erfarer at det skjer mye positivt på lokalplanet i vår kirke. Når folk sier at de opplever å bli møtt med imøtekommenhet og respekt, er det konkrete møter i lokale menigheter de snakker om. La meg gi et eksempel fra Gjesdal kommune hvor jeg er omsorgssjef. Ålgård menighet har på en fin måte integrert en gruppe unge og voksne med utviklingshemming i gudstjenestefeiringen. For to søndager siden var kirken full av folk. Det var dåp. Grappa sitt band spilte til stor glede og begeistring.

Soknepresten hadde dagen før vært i fritidsklubben deres og lest preteksten om Maria budskapsdag sammen med dem. Sammen dramatiserte de deretter teksten. Under prekenen deltok en person fra gruppen for å anskueliggjøre teksten. Når klokkeren til sist annonserer kirkekaffe høres en spontan respons: ”Jippi!”. Det skaper glede og gode smil.

La oss dele med hverandre de gode opplevelsene. La oss våge å vise mangfoldet. La oss være stolte av det.

Det handler om Kristus – og om livet.

Det grunnleggende for all vår virksomhet i Den norske kirke, er å være et sted for gudstro. Tro på at Gud, som skapte himmel og jord, og som ga sin egen Sønn til soning for våre synder, at han ga oss kirken til fellesskap med seg og hverandre.

Vi leter etter kirkens nye ståsted i samfunnet, i forhold til staten. Enda viktigere er det at Kirkemøtet skal lete etter veier som gjør kirken til rommet for tro og livsanskuelse for store deler av folket. Det er først og fremst som trossamfunn vi skal være relevante for enkeltpersoner, dernest som samfunnsaktør. Den norske kirke må løfte fram troen på Kristus som frigjørende kraft til et aktivt liv både til å elske seg selv, og elske sin neste. På en respektfull måte utfordres vi til å fortelle om hvordan vår Kristustro gir kraft og mot til å leve og tjene mens vi lever her. Den gir også håp for et liv utover dette vi lever her og nå. Vi må øve oss i å uttrykke våre kristne erfaringer på en troverdig måte, våge å utfordre vår egen bluferdighet overfor våre personlige trosspørsmål. Vi kaller det gjerne å vitne. Noen får et ubehag av dette ordet fordi det virker invaderende i andres liv. Men det handler om en personlig åpenhet på egen tro.

Denne åpenheten om eget liv handler om det levde livet, det personlige og intime, og det som leves i relasjon til andre. På arbeidsplassen, i skolen, i hjemmet, og i menigheten. Vår visjon er formulert slik: Nær livet. Jeg liker formuleringen fordi den uttrykker at jeg som kristen lever mitt liv i nær relasjon til mange andres liv. I relasjon til lokalsamfunnet, og til storsamfunnet. Derfor vedgår andres liv mitt eget, derfor vedgår våre myndigheters beslutninger meg, derfor vil jeg gjøre min stemme gjeldende når politiske beslutninger tas. Ikke minst om religionspolitiske spørsmål. Om menneskeverd og rettferdighet. Fordi det handler om mitt,- og andres liv.

Nær livet – går som en oppfordring til vår kirke, til våre menighetsråd, bispedømmerråd, til alle som arbeider i kirken, og ikke minst til de som tolker gudsordet i gudstjenesten: Vi må leve så nært livet slik det leves i nabolaget, at våre ord blir relevante og forståelige inn i det livet som leves utenfor kirkemurene. Når vi taler sant og relevant om livet blir den religiøse dimensjonen en viktig og troverdig del av helheten. Er det ikke det vi ser i tiden vi lever i, at religion er en viktig del av menneskers liv? Riktignok et religiøst uttrykk som vi ikke alltid gjenkjenner i det tradisjonell kristendom.

Andrea Crouch sang i en av sine legendariske sanger: *Jesus is the answer*. Vi skal respektere alle de som ikke kan stille seg bak et slikt utsagn. Nettopp denne respekten ligger som premiss i religionsdialogen som er så viktig å vår tid. Men samtidig vi jeg på egne vegne frimodig proklamere at dette er en sannhet for meg, og som jeg anbefaler for deg.

Kjære kirkemøtedelegater: Vår visjon er *I Kristus – nær livet*

- Vi skal arbeide for å gjøre kirken til et godt sted for så mange som mulig.
- Vi skal arbeide for å gjøre Den norske kirke til et godt arbeidssted for alle våre medarbeidere.
- Vi skal arbeide for å gjøre menighetene til åpne, inkluderende, tjenende og misjonerende fellesskap som favner tro og liv.

Godt møte.

Statsråd Rigmor Aasruds tale

Kjære Kirkemøte!

Jeg har to kirkelige begivenheter fra de siste ukene friskt i minne: først 50-årsmarkeringa for Ingrid Bjerkås sin ordinasjon i Vang kirke på Hamar og – få dager etter – utnevninga av Helga Haugland Byfuglien til den første fulltidspreses i Den norske kirke. Jeg vil gjerne benytte anledningen til også her å gratulere Den norske kirke med begge disse begivenhetene. Biskop Solveig Fiske sa på Hamar at ordinasjonen av den første kvinna, endra manges syn både på kvinner, kirka og på Gud. Samtidig hørte vi også sitater fra motstandere av kvinners prestatetjeneste i 1956. Noen av disse tjener kirka til liten ære; å ta fra andre mennesker kallet fra Gud og ta på seg Guds rolle som dommer kan da umulig være i pakt med kirkas oppdrag. Samtidig går det an, så lenge etter, å humre litt av enkelte av uttalelsene fra de skarpeste motstanderne. I dag kjenner vi noen av dem som kloke mennesker og kirkelige lederskikkelser. Det må ha vært mange som måtte gå runder med seg sjøl og skifte mening. Det krever også mot.

Det var mange av mine regjeringskollegaer som ga uttrykk for at vi hadde vært med på noe historisk da Kongen i statsråd sa ja til å utnevne biskop Helga til preses. Og for meg som bruker mye tid på fornying, er det ganske spesielt å gratulere en ny leder som kan trekke linjene tilbake til jomfru Maria for å finne ståsted for egen tjeneste. Jeg kan vel ikke si at det var helt beregna at utnevninga kom på Marimesse-dagen, men godt timet var det nå likevel, syns jeg.

Når kirka etter planen sjøl snart skal overta tilsetting av både proster og biskoper, krever det fortsatt oppmerksomhet å sørge for at lederskapet fylles opp av både kvinner og menn. Den åpenheten staten har borget for i disse sakene hittil, får jeg av og til signaler om at mange frykter kan bli borte. Den norske kirke skal fortsatt være ei åpen folkekirke, og det krever bevissthet fra kirkemøte, kirkeråd, bispedømmeråd, fellesråd og menighetsråd å sørge for at den fortsatt framstår slik både lokalt og nasjonalt.

Arbeidet med reformer i Den norske kirke har pågått mer eller mindre sammenhengende i 100 år. Vi har tatt ett skritt av gangen. Noen synes det har gått for seint, men fordelen er at reformene som har kommet, har vært gjennomført på grunnlag av brei oppslutning, både politisk og kirkelig.

Vi er midt i kirkeforlikperioden og demokratireformen. Kirkevalga til høsten blir den neste store milepælen. Det viktigste nå er å sørge for at det blir reelle valgalternativ, og at vi som velgere har tilstrekkelig informasjon til å velge mellom personer på listene. Så håper vi at evalueringa av demokratireformen blir slik at den legger grunnlaget for at Stortinget kan treffe sine historiske grunnlovsvedtak neste vår.

Rammene som er trukket opp i kirkeforliket, innebærer at det som skal gjennomføres i 2012, er en forfatningsreform, og kanskje mest en reform av staten. Grunnlaget for relasjonen mellom staten og Den norske kirke endres, og det innebærer at ansvaret for å utpeke biskoper og proster kan overføres til kirkelige organer. Kirkeforliket slår fast at

prester og biskoper fortsatt skal være statlig tilsatte og lønna av staten. Det fremgår tydelig av forliket.

Det innebærer at kirkedepartementet – og jeg som kirkestatsråd – fortsatt vil ha det overordnede arbeidsgiveransvaret for presteskaper, i tillegg til ansvaret for midlene som bevilges til dette over statsbudsjettet. Noen tar til orde for raskere endringer i dette, mens andre er godt fornøyd med dagens ordning. Jeg vil være tydelig på at jeg vil ta ansvar for oppgavene som til enhver tid ligger til meg som kirkestatsråd. Jeg vil sørge for at de blir håndtert på en forsvarlig måte, til beste for kirka.

Endringene i Grunnloven vil føre til at det ikke vil være de samme strenge grensene mot en videre utvikling av kirkas forhold til staten.

Nå må veien videre staves ut.

Hvilke reformer av kirkas organisasjon og forvaltning skal det legges opp til i fortsettelsen, altså etter forliksperioden?

For mitt og departementets arbeid med lovendringer som sikter mot en forvaltningsreform i Den norske kirke, vil det være av stor betydning om Kirkemøtet kunne bidra til å identifisere grunnleggende forutsetninger som slike reformer bør bygge på.

Den sentrale politiske interessen i dette er knytta til spørsmålet om hvordan Den norske kirke kan sikres som folkekirke. Det handler dels om demokrati, om medlemmenes mulighet til å være med og forme kirka si. Og så handler det om at det fortsatt skal være kirker og prester i alle lokalsamfunn, som døper og vier, konfirmerer og begraver, som feirer gudstjenester og åpner kirkene, ved små og store begivenheter i folks liv. Når vi har gjort de nødvendige endringene i Grunnloven og skal gå over til å gi form til kirka innenfor et nytt rammeverk, tror jeg at det særlig er den framtidige organisering av prestetjenesten det er viktig å finne svar på.

Fra gammelt av har vi gjerne sagt at ”bønda bygde kirker” og ”kongen sendte prester”. Hvis kongen ikke lenger skal sende prester, hvordan skal de da innordnes i den kirkelige organisasjonen? Hvem skal være arbeidsgiveren deres og ansette dem? Hvilket forhold skal de ha til kirkelige demokratiske organer og til andre ansatte? Hvem skal lede og ledes av hvem? Skal biskopene fortsatt være både arbeidsgivere for prestene og tilsynsmenn/-kvinner for hele kirkas liv i bispedømmet? Eller skal dette deles opp?

Dette er grunnleggende spørsmål det er helt nødvendig å finne gode svar på. Både menigheter, prester og biskoper må være med i denne samtalen slik at vi fortsatt kan få breie og samlende prosesser i det videre arbeidet.

For det politiske arbeidet med reformer av kirkelig forvaltning og kirkelig lovverk, er det nødvendig at Kirkemøtet peker på viktige føringer og prinsipper som bør legges til grunn.

Sett fra mitt ståsted, er dette noe av det viktigste dere kan jobbe med for at vi sammen kan komme videre.

Min tilnærming til videre forvaltningsreformer er at vi skal holde oss i bevegelse. Grunnlovsendingene er en stasjon på veien, men vi skal ikke stoppe opp.

Vi skal søke breie forlik for å bevare medlemmenes tilhørighet og de mange kvalitetene Den norske kirke har, gjennom disse endringsprosessene.

Jeg har merka meg at spørsmålet om Den norske kirkes selvforståelse som evangelisk luthersk kirke står på dagsorden for dette møtet. Jeg har forståelse for at en organisasjon har behov for denne typen interne drøftinger av og til. Og ikke minst nå når dere skal meisle ut en framtidig kirkeorganisasjon. Samtidig må jeg nok si, at for folk flest i kirka vår, er det mye viktigere å få svar på hva det vil si for kirka å være kjærlighetens ansikt i dagens verden. Jeg håper at dere også vil makte å kommunisere svar på dette viktige spørsmålet om kirkas relevans i folks liv.

Noe av dette møtte jeg veldig sterkt da jeg besøkte Genève tidligere i vinter. Det var interessant å se hvordan Den norske kirke er en integrert del av og bidragsyter i de internasjonale, økumeniske organisasjonene. Det gir noen nyttige perspektiver på det vi kaller utfordringer her hos oss. Jeg fikk både forståelse for viktigheta av å jobbe med egen selvforståelse og teologi, og også noen gode bilder på hva det vil si å være kjærlighetens ansikt i verden. Det kunne handle om solceller i Mali eller arbeid med religionsdialog og solidaritetsbesøk til kirker i den arabiske verden, som i disse tider opplever mye uro og usikkerhet for framtida. Jeg lærte meg til og med et nytt ord: diapraxis. Det handler ikke bare om å snakke sammen på tvers av religionsgrensene, men også om samhandling. Det er helt sikkert også nyttig i vår egen sammenheng. Så var det selvsagt også kjekt å møte igjen Olav Fykse Tveit. Vi er jo ikke flere her i landet – og i denne kirka – enn at vi soler oss litt i glansen når en av våre inntar en framskutt posisjon.

Et av temaene jeg møtte i Genève, var urfolksarbeidet. Her forstår jeg at Den norske kirke har vært aktiv i så vel finansiering som i utvikling av arbeidet. Som dere veit, er jeg ikke bare kirkeminister, men også ansvarlig statsråd for same- og minoritetspolitiske spørsmål. Jeg har derfor en dobbelt interesse av å lytte til hva dere har å si om forslaget til strategiplan for samisk kirkeliv.

Jeg er særlig opptatt av språk. I februar la vi fram en *Handlingsplan for samisk språk – statusrapport 2010 og videre innsats i 2011*. Å sikre at de samiske språka i Norge skal være sterke og levedyktige språk også for framtidige generasjoner, er et ansvar vi må ta i fellesskap.

Kirka har tradisjonelt vært og er fortsatt en viktig arena for bruk av samiske språk. Jeg merker meg at Den norske kirke arbeider aktivt med samiske spørsmål. Samisk kirkeliv skal utvikles i pakt med samisk selvforståelse og samisk tradisjon, hvor språk og kulturuttrykk er synlig og tydelig til stede. Det pågår et viktig og ressurskrevende arbeid med gudstjenestemateriell for å sikre nettopp dette: bibeloversettelse, tilpasning av

kirkens liturgier og salmer, og utarbeiding av trosopplæringsmateriell på samisk. Samisk kirkeliv skal være en integrert del av det øvrige kirkelivet.

La meg bare kort nevne at jeg det var en flott opplevelse å feire samefolkets dag på Røros 6. februar, med gudstjeneste på sørsamisk, selv om jeg ikke forstod så mye av det som ble sagt.

Jeg registrerer at den største mengden av dokumenter til dette Kirkemøtet er knytta til gudstjenestereformen. Det å fastsette rammer og liturgiske ordninger som skal brukes ved gudstjenester og kirkelige handlinger, er en stor og viktig oppgave. Det er jo gjennom dette folk flest møter kirka.

Da jeg var i Genève, møtte jeg også det norske menighetsmiljøet der, og jeg var bedt om å orientere litt om de endringene vi nå står oppi når det gjelder kirkelige reformer. Etter at jeg hadde snakka både lenge og vel om demokratireform og grunnlovsendringer, om forfatningsreform og forvaltningsreform, ble ordet gitt fritt. Da kom det ett spørsmål. Det var ei eldre dame som lurte på om det virkelig var nødvendig å forandre på Fader Vår.

Det spørsmålet sendte jeg der og da videre til kirkerådsdirektøren, som var til stede. Jeg nevner det her for å illustrere at for vanlige folk er kanskje denne saken viktigere enn grunnlovsspørsmåla. Det er i alle fall viktig at folk kan kjenne seg igjen og oppleve tilhørighet og trygghet i møte med kirka når de kommer til dåp, konfirmasjon, begravelser eller bryllup og til alminnelige gudstjenester. Dette er kirka sin kjerneoppgave: å by folk et språk vi kan bruke i situasjoner der våre egne ord ofte blir fattige, og der mange av oss kjenner oss hjelpeløse og famlende. Jeg har sjølsagt full respekt for at det ligger til dere å treffe beslutning om dette. Men hvis de som kommer til kirka en sjelden gang, føler seg mer og mer fremmede der, skaper vi ikke gode vilkår for ei levende folkekirke framover. Det tar et par generasjoner å lære en ny form på Fader Vår. Derfor er det viktig at de få liturgiske formene som er folkelig felleseie, får være stabile over så lang tid som mulig. Dette handler også om å ta ansvar for å bevare rollen som folkekirke.

Det er bare snaue fem måneder siden dere var samla sist. Likevel ligger det nå mange viktige saker til behandling på Kirkemøtets bord. Jeg ønsker dere lykke til med beslutningene dere skal treffe. Jeg ser naturligvis særlig fram til de vedtakene dere vil fatte i saken om konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens kirkebestemmelser.

Jeg starta med å fortelle om gode opplevelser knytta til kvinner i prestatjeneste gjennom 50 år. La meg til slutt dele noe av det jeg gleder meg til denne sommeren: Jeg skal bruke noen dager på å gå pilegrim mellom Gran og Trondheim. Det blir ikke hele strekninga i år, men jeg gleder meg til å vandre sammen med andre og komme fram til Trondheim til Olsok. Av og til dukker nye trosuttrykk opp, og jeg er glad for at kirka har tatt denne utfordringa og er med og legger til rette for at vandringa kan gi ekte møter med både tro, naturen, medvandrere og kirkene langs leia. Etter ei uke med kilovis med papir og inneliv kan det hende dere også lengter etter et trosuttrykk som får med seg både armer og bein, hode og hjerte. I så fall må dere ha god tur enten dere skal gå langt eller kort! Men aller først ønsker jeg dere et godt kirkemøte!

Preses Helga Haugland Byfugliens hilsen

Den norske kirke er i dag er en evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst. Vi har en arv og en historie å forvalte som vi bærer med oss som en grunnleggende verdi og som er med på å skape vår identitet. Som kirke her og nå står vi i en dagsaktuell sammenheng. Som majoritetskirke påligger det oss et særskilt ansvar for å skape tilhørighet for alle som er medlemmer i Den norske kirke. Det er også med å prege oss og det gir oss impulser til vår selvforståelse.

I spenningen mellom arv og aktualitet at vi lever både som mennesker og som kirke. Mange av oss vil si at nettopp vår lutherske arv gir oss rom for å forholde oss aktivt og engasjert til nye utfordringer. Troen på nåden alene gjør budskapet stadig aktuelt, også i en omskiftelig tid.

Kjernen i vår lutherske kirkeforståelse handler om at det meste ved kirken kan være forskjellig – formet av lokal historie og kultur, og preget av tidens jevne gang. Kirker kan se forskjellig ut i sin organisering, og ordninger kan være ulike. Men ett er nødvendig: Å samle mennesker om evangeliets forkynnelse og sakramentenes forvaltning (CA VII). Med dette som ballast er vårt lutherske kall å være kirke *nå* og *her*.

Dette motiverer oss i den daglige gjerning: Evangeliet i sin kjerne gjelder oss som lever i dag. Vi forvalter ikke et budskap som er utgått på dato. Vi bæres av og bærer med oss det vi selv stoler på: Budskapet om den korsfestede og oppstandne som fremmer forsoning, forståelse og respekt mellom mennesker i dagens samfunn. Ansvar for Guds verden utfordrer oss til nestekjærlighet og solidaritet. Ut fra det folder hele kirkens egenart seg ut. Det krever imidlertid at vi som kirke våger å være der mennesker lever sine liv.

Vi kan ikke legge skjul på at dette til tider kan være vanskelig, til og med smertefullt. Tilpasser vi oss tidsånden med fare for å oppgi troens kjerne, eller fornyer vi våre uttrykksformer ut fra med vårt grunnlag? Vi må hele tiden forholde oss til problemstillinger som knapt eksisterte, hverken på reformasjonstiden eller i urkirken. Og gjentar vi det våre forfedre gjorde, så gjør vi ikke det. Kirken har alltid latt seg utfordre av nåtiden.

Stortinget er i ferd med å gjennomføre den største og mest omfattende endring av Grunnloven siden den ble skrevet for snart to hundre år siden. Blant annet blir Grunnlovens paragraf 2 endret fra å være en konfesjonsparagraf til å bli en verdiparagraf. Statens binding til én bestemt konfesjon, nemlig den lutherske, er ”nå” – i vår tid – problematisk av mange grunner. Vil den nye verdiparagrafen favne bredt nok? Klarer vi å samle oss om felles verdier?

Jeg tror svaret er både ja og nei. Religionspluralisme og sekularisme er ikke mulig å skille fra verdippluralisme. Det norske samfunnet blir mer og mer mangfoldig. Selv om vi fortsatt kan enes om mye, vil vi i større grad tenke og mene ulikt. Og om vi likevel ender

opp med å mene det samme i konkrete saker, vil våre begrunnelser likevel ofte være forskjellige.

Mitt inntrykk er derfor at samtaler om samfunnets verdigrunnlag raskt rettes inn mot hva vi kan kalle prosedyreverdier. Vi kan samles om demokrati, rettsstat, ikke-diskriminering og likebehandling som grunnleggende verdier. Dette er vel og bra, men angir egentlig bare rammeverket for verdier på et annet plan. Formålsparagrafen for barnehage og opplæring folder dette ut med tykkere verdier. Der omtales nestekjærlighet, tilgivelse, solidaritet og menneskeverd. Vi trenger fortsatt å samtale om hva det betyr å leve ut disse og føre de videre til barn og unge. Samfunnets rammeverk er viktig, men fremdeles må vi samtale om hvordan våre verdier kommer til uttrykk og gjøres gjeldende i møte med konkrete, aktuelle utfordringer. Det kan være knyttet til bruk av militærmakt eller medisinsk teknologi eller hvordan vi skal ordne samliv, familie og barneoppdragelse eller sikre miljøet for fremtiden.

Slike samtaler er aldri enkle. Våre verdier er tett er knyttet til vår identitet og vår person. De er en del av oss selv, og vi blir derfor engasjert på en sterkere måte når verdier settes under debatt. Det gjør ikke at vi som fellesskap eller enkeltpersoner skal bli tause.

Her har kirken et bidrag å gi og en kompetanse å dele. Forslaget til ny paragraf 2 Grunnloven lyder: "Værdigrunnlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv". Det er i grunnen ikke så ulikt vår lutherske tenkning om at det ikke er nødvendig med like ordninger overalt, men at det eksisterer et utgangspunkt som står fast. Våre verdier er resultat av vår historie. Men hva det betyr i dag er ikke uten videre gitt. Vi må tolke, vi må drøfte og vi må ta stilling. Vi skal ta vare på vår arv, men nettopp det gir oss ansvar for mennesker som lider i dag og for urett som begås i dag.

Hele tiden må vi stille spørsmålet: Er kirken der den skal være?

For vi må være *nå* – som kirke, som samfunn og som mennesker.

Sametingspresident Egil Ollis hilsen

Kjære alle deltakere på årets Kirkemøte!

Først vil jeg takke for invitasjonen til Kirkemøtet. Det er en ære for meg å få komme med en hilsen til dere, og for Sametinget er det en fin anledning til å bli litt nærmere kjent med Den norske kirkes øverste representative organ.

Jeg setter veldig stor pris på at det blir satt fokus på samisk kirkeliv og samisk kultur på dette Kirkemøtet. Det er en fin synliggjøring av at vi er to opprinnelige folk i Norge. Jeg hadde også gleden av å delta på åpningsgudstjenesten i Tønsberg domkirke tidligere i dag.

Dette setter en fin ramme om én av flere viktige saker jeg ser dere har på sakskartet disse dagene; nemlig Strategiplanen for samisk kirkeliv.

Kirke- og trosliv har hatt en sentral plass hos mange samer, som også hos meg. Selv om det kan sies at det samiske folket historisk ikke alltid har vært invitert som hele mennesker inn i Den norske kirke, og det fremdeles er eksempler på at enkelte uttrykk for samisk kultur og åndelighet kan oppleves som problematisk og vanskelig i kirkelige sammenhenger, så er den offisielle holdningen til samisk kultur, samiske verdier og samisk åndelighet i kirken endret, og samisk kirkeliv sees ikke lenger på som fremmed.

Den kristne tradisjon har blitt en del av det samiske folkets historie, og den har vært en viktig bærer av språklige, kulturelle og religiøse tradisjoner. Læstadianismen hatt en sentral plass for mange samer. Østsamene har en tradisjonell tilhørighet til den russisk-ortodokse kirke. Samisk kirkeråd ble opprettet i 1992. Det har blitt etablert en samisk menighet for sørsamisk område. Foruten å være et trossamfunn har kirken også vært en viktig bærer av språklig, kulturelle og religiøse tradisjoner som har samlet mennesker i livets ulike faser.

Jeg er kjent med at nyansatte prester får mulighet til å lære samisk språk når de skal jobbe f.eks i Indre Finnmark, det er meget prisverdig. Det at gudstjenester og andre kirkelige handlinger foregår på folks daglig språk, det språk som er helt naturlig og samisk er hjertets språk for mange. Det å kunne bruke sitt eget språk i møte med kirka, høre gudsord bli forkynt på samisk. Samtale med presten i en vanskelig livssituasjon, det burde være en selvfølge til alle som ønsket det.

Derfor er det for meg, oss alle en stor milepæl i norsk og samisk kirkehistorie at Kirkemøtet denne uken skal behandle en sak om en Strategiplan for samisk kirkeliv. Ved å ta initiativ til en slik plan har Den norske kirke tatt et ansvar for å inkludere og sidestille samisk kirkeliv innenfor sin organisasjon, og for at samisk kirkeliv får utfolde seg i tråd med sin egenart.

Sametinget har behandlet forslaget til strategiplan i plenum, og med vårt vedtak har vi avgitt et hørings svar til planen Vi ser fram til å følge Kirkemøtets behandling av dette viktige dokumentet for samisk kirkeliv.

Lykke til med møtet og samtalene om kirken og dens virke.

Takk for oppmerksomheten.

”Å være luthersk er å være økumenisk”.

Foredrag ved Harald Hegstad.

Innledning på seminar om Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst, Kirkemøtet i Tønsberg 7. april 2011

Hva betyr det at Den norske kirke er ”evangelisk-luthersk” – eller ”luthersk” som vi vanligvis nøyer oss med å si? Én måte å besvare spørsmålet er å vise til de skrifter som bestemmer Den norske kirkes læregrunnlag, slik det framgår av Kristian Vs norske lov fra 1687, en bestemmelse som fortsatt er gyldig. Det dreier seg om seks ulike dokumenter: Bibelen, de tre oldkirkelige bekjennesskrifter den apostoliske, den nikenske og den athanasianske trosbekjennelse, og to skrifter fra reformasjonstiden, nemlig Confessio Augustana og Luthers lille katekisme.

Utvalget av skrifter sier noe interessant om å være luthersk i et økumenisk perspektiv: Denne samlingen av skrifter både knytter oss sammen med andre kirker og andre kristne, og de peker på et luthersk særpreg. Bibelen er en bok alle kristne bygger på og påberoper seg. I de oldkirkelige bekjennesskrifter uttrykkes forståelsen av Gud som treenig, og av Jesus Kristus som sann Gud og sant menneske. Dette er en forståelse som deles av de kirker vi regner som kristne, og som er grunnlaget for Kirkenes Verdensråd og andre økumeniske organisasjoner. De lutherske bekjennesskrifter fra reformasjonstiden deles imidlertid bare av kirker som kaller seg lutherske. Det er altså de som gjør oss til lutherske til forskjell fra ortodokse, katolikker, metodister, baptister eller pinsevenner.

Hva består denne ”særheten” i? Hva er det lutherske ”spesiale” som bare vi har? Et svar på det kan vi få ved å gå til Confessio Augustana og undersøke hvorfor den ble skrevet og hva den ønsker å uttrykke. Da den ble lagt fram på riksdagen i Augsburg i 1530 var det ikke som grunnlag for en ny kirkedannelse, men tvert om for å unngå kirkesplittelse. De som i Tyskland, under inspirasjon av Martin Luther, ønsket å gjennomføre nødvendige reformer i kirken, ble av andre beskyldt for kirkesplittende virksomhet. Som svar på slike beskyldninger pekte man på at man ikke ønsket å komme med noe nytt og splittende. I stedet ville man fornye kirken ved å vende tilbake til en genuin forståelse av det bibelske evangelium, og avskaffe forhold i kirken som var i strid med evangeliet. I forordet til Confessio Augustana går det klart fram at målet ikke er splittelse, men enhet i kirken. I de ulike artiklene understrekes det at man ikke kommer med noen ny lære, men vil bygge på og fornye den allmenne kristne tradisjon tilbake til oldkirken.

I ettertid vet vi at det ikke gikk slik: Reformasjonsårhundret var utgangspunkt for dyptgående kirkesplittelser i Europa. Den lutherske kirke har siden den gang vært en egen konfesjon, med sitt særpreg og sin historie. Til å begynne med var den et rent europeisk

fenomen. Gjennom utvandring og misjon har den blitt en verdensomspennende bevegelse, som bl.a. kommer til uttrykk i det verdensvide fellesskap i Det lutherske verdensforbund.

Selv om den lutherske kirke etter hvert ble én kirke blant mange, ligger det i utgangspunktet et økumenisk anliggende bak. Med ”økumenisk” tenker vi nettopp på det allment kristne, det som gjelder fellesskapet av alle kristne kirker. Det de lutherske reformatorene gjorde, gjorde de ikke for å bygge en kirke rundt et spesielt og særegen anliggende, men for å ivareta det allmenne og det grunnleggende i den kristne tro. Derfor er det god grunn for å hevde: Å være luthersk er å være økumenisk.

En slik påstand kan forstås på mange ulike måter. Én måte å forstå det på er å si at det bare er den lutherske kirke som har bevart den rette forståelse av evangeliet, og at andre kirke i den grad de avviker fra den lutherske forståelse, også avviker fra evangeliet. I et slikt perspektiv vil løsningen på kirkesplittelsens problem ligge i at andre kirker aksepterer teologien i de lutherske bekjennelsesskrifter. En slik måte å forstå saken på, kalles gjerne *konfesjonalisme*. Eksempler på luthersk konfesjonalisme kan vi finne både internasjonalt og vi har hatt det i vårt eget land. En konsekvens av en slik forståelse har ofte vært at man ikke kan ha nattverdfellesskap med de som ikke deler den samme teologi som oss.

Påstanden kan også forstås på en helt motsatt og relativiserende måte. Det skjer når en nedtoner alvoret i ulikheten og splittelsen kirkene imellom. Kanskje har alle like mye rett? Kan vi ikke bare legge til side det som skiller og bygge på de tingene vi kan være enige om?

En rett luthersk, økumenisk holdning ligger etter min mening verken i en konfesjonalistisk eller en relativistisk posisjon. Nøkkelen til forståelsen av forholdet mellom det lutherske og det økumeniske ligger heller i artikkel VII i *Confessio Augustana*. Her heter det at det er ”nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene.” Samtidig avviser man behovet for ”ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker”. Ifølge *Augustana* er det i spørsmålet om kirkens enhet et *sentrum* som er nødvendig og uoppgivelig, samtidig som man kan og bør vise stor romslighet i mer perifere spørsmål.

Dette sentrum er altså bestemt som ”evangeliets lære og forvaltningen av sakramentene”. Det grunnleggende ordet er her *evangeliet*, det er det som er hovedinnholdet i læren og det er det som kommer til uttrykk gjennom forvaltningen av dåp og nattverd. I forståelsen av *evangeliet* ligger det sentrale i luthersk teologi, og her ligger også lutherdommens

viktigste økumeniske bidrag: Å insistere på evangeliet som det sentrale og umistelige i kirkens liv.

I CA V innholdsbestemmes evangeliet på følgende måte: "...at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld." Evangeliet er altså et budskap om at det Gud har gjort i og med Jesu død og oppstandelse ("for Kristi skyld") fører til frelse for mennesker som tror. Frelse innebærer i denne sammenheng at syndene blir tilgitt og at Gud regner en som rettferdig. Rettferdiggjørelsen skjer på denne måten *av nåde*, gratis, ikke ved menneskets egne gjerninger og fortjenester (CA IV).

Med denne vekten på evangeliet om rettferdiggjørelse ved tro knytter reformatorene tilbake til Paulus' understrekning av evangeliet som "en kraft til frelse" (Rom 1,16f) og hans oppgjør med alt som vil forfalske dette evangeliet (Gal 1,6–9). Som uttrykk for en slik forfalskning så man de mange krav og menneskebud som kirken hadde pålagt mennesker for at de skulle være sikre på frelsen. Mot en slik feilaktig vekt på "gjerninger" hevdet man *troen alene* som veien til frelse. De gode gjerninger som bør prege enhver kristens liv er da ikke å forstå som betingelser for frelsen, men som "troens frukter" (CA VI), som konsekvenser av den frelse som er gitt ved troen.

Fordi evangeliet er budskapet om frelse ved troen på Jesu død og oppstandelse, er Jesus Kristus sentrum i kirkens liv og forkynnelse. Han er kirkens frelser og herre som vi møter gjennom forkynnensens ord og gjennom nattverdens brød og vin. Hvem denne Kristus er, og hva han har gjort, er det Bibelen som kan fortelle oss. Evangeliets kirke er derfor en kirke som har Skriften som den avgjørende norm for sin lære og sitt liv.

At evangeliet er det sentrale, betyr ikke at alle andre sider ved troens og kirkens liv er uviktig. For å forstå evangeliet rett må vi vite at det menneske Gud frelser er det menneske han allerede har skapt. Vi må vite at den synd troen på Jesus frelser oss fra, nettopp er synd mot Guds egen lov. Akkurat som skapelse og frelse hører sammen, hører lov og evangelium sammen. Samtidig blir skapelsesteologi uten frelsesteologi ikke noe evangelium, men en slags allmenn religiøs virkelighetsfortolkning. Akkurat som lov uten evangelium blir moralisme.

Evangeliet er på den ene side så enkelt at det kan uttrykkes i én enkelt setning. Samtidig rommer det så store dybder at en kan bruke hele livet på å utforske det. Kirken lar evangeliet komme til uttrykk gjennom å la bibeltekstene lyde, ikke minst evangeliens fortellinger om Jesus. Men evangeliet må også utlegges og forkynnes inn i vår tid. Bekjennelsen understreker nettopp at troen blir til ved at man hører evangeliet (CA V). Derfor har også *prekenen* alltid hatt en så sentral funksjon i en luthersk gudstjeneste. I

liturgireformen har prekenen kanskje ikke fått den oppmerksomhet den fortjener, men det er aldri for sent å løfte den fram. Kirken trenger predikanter som ikke bare er ute etter å dele sine egne tanker og erfaringer, men som forkynner evangeliet om Jesus Kristus.

Kirken kan ikke leve uten at evangeliet forkynnes. Men evangeliet kan ikke bare uttrykkes i ord, det må også omsettes i handling. I arbeidet med den teologiske forståelsen av diakonien, som bl.a. kommer til uttrykk i diakoniplanen som Kirkemøtet har vedtatt, erkjenner man at diakonien ikke bare er en konsekvens av evangeliet, men et uttrykk for evangeliet selv, ”evangeliet i handling”. En evangeliets kirke må også være en diakonal kirke.

Gjennom snart 500 år har kirken som luthersk kirke blitt tett integrert i folkets og nasjonens liv. Vi snakker med rette om Den norske kirke som en folkekirke. Nettopp en forståelse av evangeliet som noe som er for alle, og noe som angår hele menneskelivet, gjør tanken om folkekirken berettiget. Gjennom den folkekirkelige nærvær i menneskers liv, bl.a. gjennom ritualene, bringes evangeliet nær til mennesker. Dette må vi bekrefte og videreføre, for evangeliets skyld.

Samtidig ligger det en fare i folkekirketanken, i retning av å identifisere det kirken dreier seg om, med det nasjonale og folkelige. Evangeliet vil alltid måtte slå rot i en bestemt kultur, men det må samtidig ikke bli identifisert med et bestemt kulturelt uttrykk. Evangeliet må stadig forkynnes inn i vår kultur, men det må aldri oppfattes som noe norsk i og for seg. For Den norske kirke innebærer det en utfordring om ikke å bli en etnisk stammekirke. I møte med det samiske innslag i vår kirke, er dette noe Den norske kirke har måttet erkjenne, og man har måttet ta et oppgjør med den rolle kirken har spilt når det gjelder å fremme det norske på bekostning av det samiske. Det er avgjørende at vi ikke gjør en liknende feil i møte med de mange kristne fra andre kulturer som nå bor i vårt land. Vår evne til i vårt eget kirkelige fellesskap å romme mer av det flerkulturelle uttrykk som kristendommen etter hvert har fått i Norge er etter min mening en test på om det er evangeliet eller de ytre kulturelle former som er det avgjørende.

Den lutherske konsentrasjon om evangeliet som det sentrale er først og fremst en utfordring til oss selv. Hvor lutherske er vi egentlig i denne mening? Evangeliet må være utgangspunkt for vårt gudstjenesteliv, vår trosopplæring, vår diakoni, vår kultursatsing, vår menighetsutvikling, men også for vårt arbeid med kirkelig organisasjon og strukturer. Først hvis vi er oss dette bevisst, har vi noe å bidra med i det økumeniske fellesskapet.

En konsentrasjon om evangeliet må nødvendigvis føre til et engasjement for kirkens enhet. Grunnen er at det bare finnes ett evangelium om Jesus Kristus, og derfor bare én Jesu Kristi kirke. I den nikenske trosbekjennelsen bekjenner vi troen på ”én, hellig,

allmenn og apostolisk kirke”. ”Allmenn” er egentlig en oversettelse av ”katolsk” og handler om det hele, det som gjelder alle steder og til alle tider. At kirken er én og at den er katolsk henger altså nøye sammen, akkurat som det henger sammen med det ene evangelium. Egentlig er det uheldig at noen kirker kaller seg ”katolske” og andre ”evangeliske” – ettersom kirken ikke kan være evangelisk uten å være katolsk, og omvendt.

Teologisk er det altså slik at selv om det finnes mange kirkesamfunn i verden, så er det egentlig bare én kirke, fordi det bare finnes ett evangelium. Eller som Paulus sier, det er ”én kropp, én Ånd, slik dere fikk ett håp da dere ble kalt, én Herre, én tro, én dåp, én Gud og alles Far, han som er over alle og gjennom alle og i alle” (Ef 4,4–6). Det er ikke slik at det er den lutherske kirke som er den eneste sanne kirke, eller at Gud skulle ha mange kirker i verden. For hvis kirken er Jesu legeme, er det også bare én kirke som kommer til uttrykk i alle menigheter og kirkesamfunn som deler det samme evangelium og troen på den samme Jesus Kristus. Nettopp fordi vi *er* ett, er det også så viktig å arbeide for at denne enhet blir virkeliggjort og synlig.

Fra en luthersk synsvinkel må arbeid for kirkens enhet først og fremst dreie seg om forståelsen av evangeliet. Hvis vi bare kan anerkjenne hverandres forståelse av evangeliet, kan vi også anerkjenne hverandre som del av den samme kirke.

Noe av det mest oppsiktsvekkende som har skjedd i de senere år på det økumeniske området er etter mitt skjønn samtalene mellom lutheranere og katolikker som ledet fram til Felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren i 1999. I og med spørsmålet om hvordan et menneske blir rettferdiggjort overfor Gud er vi i kjernen av hvordan evangeliet er å forstå. Etter splittelsen mellom lutheranere og katolikker på 1500-tallet har ulik forståelse nettopp på dette punkt blitt ansett som det avgjørende hinder for tilnærming mellom de to kirkene. Det var derfor et gjennombrudd når man ifølge felleserklæringen mener å kunne påvise ”en konsensus mellom lutheranere og katolikker når det gjelder de grunnleggende sannheter i rettferdiggjørelseslæren.” Det betyr ikke at man er enige på alle punkter, men man finner ”de gjenværende ulikheter akseptable (...) med hensyn til språkbruk, teologisk utlegning og aksentuering i forståelsen av rettferdiggjørelseslæren”. De lutherske og katolske utlegninger er fortsatt ikke identiske med hverandre, men er like fullt ”åpne i forhold til hverandre”. I erklæringen kommer dette til uttrykk i at man i hvert hovedpunkt først sier noe om hva lutheranere og katolikker ”bekjenner i fellesskap”, deretter sier noe om hvordan lutheranere og katolikker likevel vektlegger eller uttrykker seg noe ulikt.

Den økumeniske og teologiske metode som her er lagt til grunn, er blitt betegnet som ”differensiert konsensus”. Et slikt begrep forutsetter at det er mulig å kombinere en grunnleggende enighet om sentrale anliggender, samtidig som man erkjenner fortsatte

ulikheter i uttrykksformer og mindre sentrale spørsmål. Det samme evangelium lar seg altså uttrykke på litt ulike måter og med litt ulike vektlegginger.

En liknende erfaring ligger til grunn også for fellesskapet med de reformerte gjennom Leuenbergkonkordien fra 1973, som Den norske kirke sluttet seg til i 1999. Fra reformasjonstiden var det særlig ulik forståelse av Jesu nærvær i nattverden som ble opplevd som et hinder for fullt kirkefellesskap. Fra luthersk side ble dette ikke bare oppfattet som teologiske spissfindigheter, men det handlet om selve forståelsen av evangeliet: Er Jesus legemlig til stede i nattverdens brød og vin for alle som tar del i måltidet, eller er det den enkeltes tro som bringer ham nær?

Gjennom Leuenbergkonkordien har man nådd fram til felles formuleringer som begge tradisjoner har kunnet slutte seg til, selv om man fortsatt vil vektlegge ting ulikt. Bare man er enig om det sentrale, kan man leve videre med ulikheter, også på det teologiske plan, i det som gjerne er blitt kalt "enhet i forsonet mangfold".

Den norske kirke har også inngått viktige avtaler med andre kirker de senere årene, bl.a. gjennom Porvoo-avtalen med den anglikanske kirkene, og avtalen "Nådens fellesskap" med Metodistkirken i Norge. Også her har man konstatert at den grunnleggende enighet om evangeliet har vært til stede.

I forhold til katolikkene har det fra luthersk side vært opplevd som skuffende at enigheten i spørsmålet om rettferdiggjørelseslæren ikke førte til at den katolske kirke åpnet opp for felles nattverdfeiring. Mens enighet om det sentrale i evangeliet i et luthersk perspektiv skulle være nok for full enhet, mener man fra katolsk side at det også er andre spørsmål som må avklares først, ikke minst embetsspørsmålet. Dette viser en vanskelig problemstilling i økumenisk arbeid: Det er ikke bare at man er uenig, men man er også uenig om hva man må bli enig om.

Møtet med andre tradisjoner som tenker annerledes enn lutheranerne om hva som må til for full enhet, har vært en viktig økumenisk erfaring. Det har på ingen måte ført til at den lutherske kirke har gitt opp sitt økumeniske utgangspunkt, nemlig at det er enigheten om evangeliet det dreier seg om. Men i møte med andre kirkers tradisjoner og ulike vektlegginger har man fått øynene opp for andre spørsmål som heller ikke er uviktige, og som absolutt har sammenheng med forståelsen av evangeliet.

I konsentrasjonen om evangeliet som det sentrale ligger etter mitt skjønn både lutherdommens største styrke og dens største begrensning, økumenisk sett. I det økumeniske fellesskap kan lutherske kristne yte et særlig bidrag gjennom å vise til det sentrale innholdet i det kristne budskapet, samtidig som man kan være åpen for en stor

bredde i kristne og kirkelige uttrykk for øvrig. Svakheten med en slik konsentrasjon kan være at alt annet enn det helt sentrale lett har kunnet bli oppfattet som noe mindre vesentlig. Kostnaden ved en slik prioritering av det sentrale på det mer periferes bekostning har i noen tilfelle vært en manglende bredde eller dybde i teologi og spiritualitet. Her har andre tradisjoner i mange tilfelle ivaretatt en større fylde i sine trosuttrykk og kan derfor gi viktige impulser i forhold til en viss ensidighet eller enøydhet i luthersk teologisk tradisjon. Det kan gjelde i forhold til katolsk sans for tradisjon og liturgi, til metodistisk betoning av helliggjørelsen eller for pinsevennes understrekning av Den hellige ånds betydning.

Erfaringer fra møtet med kristne i andre tradisjoner kan også gi viktige impulser til hvordan vi lever sammen internt i vår egen kirke. Det er jo heller ikke slik at vår egen kirke er helt ensartet, eller at det å være luthersk bare betyr én ting. I vår kirke finner vi f.eks. både en pietistisk vekkelseskristendom, mer høykirkelige strømninger, en grundtvigiansk folkekirkekristendom, for ikke å snakke om den læstadianske bevegelse.

Altfor ofte har vi forsøkt å uniformere hverandre i saker som ut fra en luthersk betraktningssmåte ikke har med det sentrale innholdet i evangeliet å gjøre. Kanskje skulle vi være mindre redd for mangfold i uttrykksformer og teologiske vektlegginger, og mer frimodig i bekjennelsen til det evangelium som forener oss? Kanskje kan vi også lære noe om å behandle hverandre med respekt, tross forskjeller og motsetninger som til tider synes store? Etter mitt skjønn er den ”indre økumenikk” i Den norske kirke fortsatt et underutviklet felt.

Å være luthersk er å være økumenisk, innledet jeg med å si. Å være luthersk uten å ha en økumenisk horisont, er ingen ordentlig lutherdom. Å være økumenisk på en måte som utsletter egen profil og identitet er heller ingen god økumenisk strategi. For å møte andre kristne med respekt og åpenhet, på vei mot større synlig enhet, er det nødvendig å vite hvem vi selv er og hvor vi kommer fra. Og det er nødvendig å vite hvilket evangelium vi forkynner. Derfor er det temaet som vi diskuterer på dette Kirkemøtet så viktig.

Trond Bakkevigs orientering om stat-kirke-prosessen

“Samme kirke – ny ordning” var tittelen på den utredningen som ble levert Kirkerådet våren 2002. Tittelen ville markere at den vanlige kirkegjenger ville ikke merke en endring av forholdet mellom kirke og stat. Konklusjonens kortform var: “Staten er for alle. Kirken er for dem som ønsker å høre til.”

Gjønnesutvalget som avleverte sin innstilling i 2006, fulgte den samme linje. Den var grunnlaget for Stortingsmeldingen som kom våren 2008. Men forutsetningen for Stortingsmeldingen var Forliket mellom alle de politiske partiene fra 10.april 2008. Forutsetningen for dette var innstillingen fra det departementsoppnevnte utvalget med tittelen “Styrket demokrati i Den norske kirke”. Forliket ble imidlertid inngått før innstillingen var ferdig.

I løpet av en natt laget de politiske partiene en ny Grunnlovstekst:

”Alle Indvaanere av Riget have fri Religionsøvelse.

Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.

Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov.

Alle Tros- og Livssynssamfund skal understøttes paa like Linje”.

Samtidig bestemte de opphevelse og endring av andre Grunnlovsparagrafer. Det er den mest omfattende forfatningsreform siden Grunnloven ble vedtatt.

Forliket kan leses som uttrykk for at Stortinget fortsatt ønsker kontroll over kirken. I god luthersk ånd synes jeg vi skal ta dette i beste mening: Partiene vil at kirken skal være for dem som ønsker å høre til!

Grunnlovsendringen innebærer at Kongen ikke skal lenger drive kirkelig virksomhet ved geistligheten, og ved kommunenes understøttelse av geistlighetens virksomhet. Den nye Grunnlovsteksten sier at staten skal understøtte kirken og dens virksomhet. Grunnlovens perspektiv utvides fra geistligheten til hele kirken. Endringen gjør at kirkens virksomhet kan bli en virksomhet.

Kirkerådsdirektøren har redegjort for mandatet til den gruppen som utreder et forslag til ny kirkeordning. Gruppen har tatt som et selvsagt utgangspunkt at Kirkemøtet blir Kirkens øverste organ med ansvar for oppbygningen av kirkens indre organisasjon.

Ganske raskt tok Arbeidsgruppen for seg forholdet mellom Kirkeordningen og en mulig Kirkelov. Departementets høringsnotat foreslår noen endringer av Kirkeloven av 1996. Disse kan imidlertid bare anses som midlertidige løsninger. Vi arbeider derfor med et forslag til ny Kirkelov. Den er tilpasset vårt forslag til Kirkeordning.

Det er ikke uten videre en logisk og indre sammenheng mellom alle punktene i Forliket, og mellom disse og den nye Grunnlovsteksten som sier at “Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og **understøttes** som saadan af Staten.” Staten kan som kjent, ikke understøtte seg selv. Men, på det nåværende tidspunkt, og noen tid fremover, må vi leve med kompromisser som ikke uten videre er juridisk eller teologisk konsistente. Det må være som det er. Vi er uansett best tjent med å tenke langsiktig.

I tråd med gruppens mandat og tidligere Kirkemøtevedtak, har Arbeidsgruppens utgangspunkt vært at vi vil ha:

- En arbeidsgiver
- En økonomi
- En samlet ledelse

Med andre ord: Vi ønsker at den kirkelige virksomhet skal være en virksomhet. Ikke to, slik det er i dag!

Luthersk tradisjon tilsier at kirkens organisasjon skal tjene kirkens oppdrag. Samtidig er det i våre bekjennesskrifter noen fundamentale orienteringspunkter. Vi ville bygge på dette og den tenkning som har preget Den norske kirke de siste hundre år. Det handler om samvirke mellom demokratisk valgte organer og det kirkelige embete. Demokratiet har utspring i alle kristnes ansvar for sognet og for kirken. Sognene er den grunnleggende enhet i Den norske kirke. Samtidig vet kirken at evangeliet er kommet til oss fordi noen har vært budbringere fra et annet sted – opprinnelig fra Jerusalem: “For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene.” (CA V) Alle kristne har ansvar for å vitne om Kristus. Embetet er innstiftet for å sikre at det alltid skjer, og for at forvaltningen av sakramentene ikke skjer tilfeldig, men kontinuerlig, og åpent og tilgjengelig for alle.

De ulike organer

Sognet er allerede rettssubjekt i Den norske kirke. Menighetsrådet representerer sognet. I fremtiden er det naturlig at Den norske kirke blir rettssubjekt og at Kirkemøtet representerer denne. Kirkemøtet kan bestemme kirkens indre organisasjon. Med disse to orienteringspunktene kan kirkens organisasjon bygges opp – et lokalt og et nasjonalt nivå.

- Sognene ved menighetsrådenes myndighet må styrkes i forhold. Vi drøfter fremdeles hvordan, men er særlig opptatt av å styrke deres myndighet i forhold til penger og ansettelser. De må få ressurser til bedre styring av det daglige arbeidet og til den strategiske planlegging.
- Deretter kommer vi inn i området hvor det kan være alternativer. Nå er det 426 fellesråd i vår kirke. Svært mange er for små til at de på en kompetent måte kan ivareta personalansvar, tilsettingsansvar, økonomiansvar og vedlikeholdsansvar. Alle vil være tjent med at dette foregår i større og mer robuste enheter. Det finnes to hovedløsninger i forhold til en slik utfordring.
 1. Den ene er å bygge opp bispedømmenivået som et forvaltningsnivå med virksomhetsansvar, arbeidsgiveransvar og overordnet lederansvar. Samtidig kunne sognenivået rustes noe opp. Vi har drøftet dette. Svakheten med denne løsningen er at mange menigheter i Norge er svært

små. De må søke sammen i større enheter for å kunne ivareta et virksomhetsansvaret på lokalt nivå. Med andre ord: Samarbeidsenheter er uansett nødvendige. Samtidig vil bispedømmenivået alle andre steder enn i Oslo være langt vekk – både geografisk og mentalt.

2. Av denne grunn har vi ment at et justert prostinivå er bedre egnet til å ivareta virksomhetsansvaret. Da kan samarbeidsenhetene ha mellom 40 og 150 ansatte. Det er en egnet størrelse for en arbeidsledelse som omfatter alle kirkelige ansatte, inklusive prester. Et prostiråd kan ivareta fellesrådenes nåværende oppgaver – slik disse nå ivaretar oppgaver på vegne av sognet (KL § 14). Det kan også samordne bruken av økonomiske ressurser fra statlig og kommunalt nivå. Prostirådet kan også helt eller delvis, foreløpig er det noe uenighet i arbeidsgruppen, overta arbeidsgiveransvar fra bispedømmerådene.

Vi er foreløpig ikke enige om prester skal tilsettes av prostiråd eller bispedømmeråd. Kanskje blir vi ikke enige. Vi er imidlertid enige om at tilsettinger skal skje i et nært samspill mellom menighetsråd, prostiråd og biskop/bispedømmeråd. Hvis vi her kan lage gode mekanismer, blir det kanskje ikke avgjørende hvor selve tilsetting skjer.

- Arbeidsgruppen mener at vi fortsatt trenger bispedømmerådet. For det første: Ca 15% av offentlig ansatte prester er ikke i virksomhet i menigheter. De er ikke et naturlig ansvar for et prostiråd. For det andre: På et overordnet nivå er det behov for enheter som kan ivareta kompetanseutvikling, rekruttering og faglig veiledning. For det tredje: Det er behov for organer som har regionalt ansvar for strategisk planlegging, og fordeling av ressurser tildelt bispedømmet gjennom Kirkemøtet. For det fjerde: Det er viktig at biskopen er del av et faglig kvalifisert arbeidsfellesskap, og et organ valgt på demokratiske premisser.
- Endelig: Den norske kirke er en kirke – del av den verdensvide kirke. Vi skal kunne opptre sammen i forhold til andre nasjonale organer og i forhold til våre økumeniske og internasjonale forpliktelser. På det nasjonale plan skal vi også kunne fordele tildelte statlige ressurser og sammen sette oss mål for hva vi vil som kirke. Kirkemøtet og Kirkerådet – med Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd er de viktige nasjonale organene.

Det geistlige embete

Det første Kirkemøtet, i 1984, beskrev forholdet mellom de valgte organer og det geistlige embete på følgende måte: “Kirkens ledelse fremstår i et samvirke mellom dem som representerer menighetens leke medlemmer og dem som har fått overdratt det kirkelige embete.” Arbeidsgruppen mener dette er en bærekraftig tenkning og at kirkelige styringsorganer bør sammensettes slik at dette samvirket kan fortsette. De konsekvenser vi har trukket av dette, er følgende:

1. Den som er ordinert til prest, har sin identitet knyttet til vår kirkes ordinasjonsritual og tjenesteordningene for prest, prost og biskop. Utgangspunktet er likevel CA V, “for at vi skal komme til denne tro...” Prestetjenesten er dypest sett en misjonærtjeneste: Evangeliet skal forkynnes slik at troen kan vekkes, bekreftes, næres og fordypes. Det gir

presten et helhetsansvar i forhold til menigheten og menighetens utvikling, og et faglig, teologisk ansvar. Det er et lederansvar – og vil alltid fremtre som et slikt.

2. I vår kirkes styrende organer, har den geistlige representasjon ansvar for å se til at nådemidlene har den sentrale plass i kirkens liv, å ivareta ansvaret vår kirkes lære, og – spesielt for biskopene – å sikre kirkens enhet.
3. Det er biskopene som er prestenes øverste overordnede. Prestens arbeid som prest ledes av biskop, og på biskopens vegne av en prost. Linjeledelsen er med andre ord den samme som i dag, men siden Den norske kirkes virksomhet nå blir en, blir også de geistlige embetsinnehavere koblet sammen med de valgte organers mandat og den arbeidsgivermyndighet det enkelte av disse organer har. Dette gir både selvstendighet og tilknytning for prester, proster og biskoper. De må som andre kirkelige ansatte, følge opp de mål og strategier som demokratisk valgte organer fastsetter.
4. Arbeidsgruppen foreslår ikke at prest eller prost skal kunne være daglig leder i en menighet eller et prosti. Begrepet “daglig leder” ble innført med Kirkeloven i 1996. I norsk lovgivning handler dette om hvem som er ansvarlig for en virksomhet. I kirken reiser dette noen utfordrende spørsmål om forholdet mellom den ordinerte og kirkens styringsstruktur. Utvalget vil drøfte disse. Men en prest kan ikke både være daglig leder og sitte som geistlig medlem av et råd. Det blir en rolleblanding. Etter norsk lov kan ikke daglige ledere samtidig sitte i styret for virksomheten.
5. Den som er ordinert til prest, er alltid prest, og aldri legmann eller leg kvinne. En ordinert står alltid under biskopens tilsyn – uansett om vedkommende er i et offentlig, kirkelig embete eller ikke. Av denne grunn mener vi at ingen geistlige skal ta legfolks plass i kirkens valgte organer. De er ganske enkelt ikke legfolk.
6. Den geistlige representasjon i vår kirkes styrende organer er tallmessig svak, sammenlignet med andre kirker. Vi har imidlertid ikke foreslått å øke den, men den kan heller ikke svekkes.
7. Den geistlige representasjon i kirkens styrende organer er ikke ansatterepresentasjon. Prestene sitter verken her eller i bispedømmerådene for å ivareta sine interesser. Diskusjoner om presters interesser skal ivaretas gjennom andre samarbeidsorganer, ikke gjennom den geistlige representasjon i rådene. Om det skjer, er det et misbruk. Det er viktig at geistlighets fagforeninger også respekterer dette.
8. Til sist, i denne sammenheng: Vi er opptatt av å styrke tilsynsmyndighetens plass og rolle i kirkestyret. Biskopene må få mer robuste verktøy for å kunne utføre tilsynet enn det de har i dag. Det gjelder i forhold til tilsetninger – både av prester og andre vigslede medarbeidere, og medarbeidere i stillinger som innbefatter opplæring og diakoni. De må få en tydelig rolle i forhold til utviklingen av bispedømmets strategi og ledelsen av prestatenesten, og de må få bedre redskaper til å kunne håndtere saker som gjelder presters lære og liv.

Demokrati og styring

En viktig forutsetning for Stortingsforliket var et styrket demokrati i Den norske kirke. Arbeidsgruppen ønsker å videreføre direkte valg til menighetsrådet, og en kombinasjon av direkte og indirekte valg til Kirkemøtet. Når vi foreslår Kirkemøtet og ikke Bispedømmerådet, er det fordi menighetsråd og Kirkemøte vil representere de to rettssubjekter i vår kirke. Andre organer har avledet eller delegert myndighet. Videre tenker vi det er nødvendig å styrke forbindelsen mellom organene i vår kirke. Selv om menighetsrådene i noen bispedømmer velger deler av bispedømmerådene, er det ingen garanti for en organisk forbindelse mellom menighetsråd og bispedømmeråd. Vi foreslår at alle menighetsrådene møtes en, kanskje to ganger, i året. Da kan de velge prostiråd og drøfte prostirådets arbeid. Det samme møtet kan velge representanter til bispedømmerådene blant menighetsrådenes medlemmer. Samtidig foreslår vi at de tre eller fire som får flest stemmer i valg til Kirkemøtet også blir medlemmer av bispedømmerådet. På denne måten blir bispedømmerådene sammensatt av noen som har daglig kontakt med menighetenes arbeid og noen som har nasjonalt ansvar.

Biskop, prost og sogneprest sitter i råd på sitt nivå. I Kirkemøtet og bispedømmerådet skal det være en prest i tillegg til biskopen. Prinsipielt er vi enige om at den geistlige representant kan velges av alle kirkens medlemmer. Vi drøfter om alle ordinerte skal være valgbare, eller bare dem som er ansatt i offentlig stilling. Vi drøfter også om tre stemmesedler ved kirkelige valg er en for mye.

Arbeidsgruppen ønsker å avvikle ordningen med at leke kirkelige tilsatte skal ha en spesiell representasjon i bispedømmeråd og kirkemøte. Ansattes medbestemmelse skal finne sted gjennom andre organer, og de kan heller ikke velges inn på legfolkets lister. Slik er det i norske kommuner – og slik bør det være med ansattes representasjon og rettigheter i Den norske kirke.

Økonomi

Forliket og vi, har tatt som utgangspunkt at den statlige og kommunale finansiering av kirken fortsetter som før. Utvalget som utreder norsk religionspolitikk, kan komme med nye forslag, men både drøftelsen og gjennomføringen av disse, ligger langt frem i tid. Av denne grunn har vi forutsatt at den statlige bevilgning kommer til Kirkemøtet/Kirkerådet. Derfra fordeles den til bispedømmerådene – som fordeler videre til prostirådene. De kommunale bevilgningene har hittil kommet til fellesrådene. Vårt håp og vår tro er at kommunene kan bevilge dette til prostirådene som nye interkommunale organer. Dette kan bli en sak i tillegg til de samarbeidsområdene kommunene allerede har. Samtidig er det viktig at det fra kirkeordningens side ikke legges opp til rigide ordninger. Den må gi rom for at noen enheter innen prostiene har mer samarbeid enn andre. En ny kirkeordning må ha normalvarianter, samtidig må det kunne åpnes for fleksible og lokalt tilpassede varianter.

Ny kirkeordning og veien videre

Nå har jeg redegjort for hvordan Arbeidsgruppen i hovedtrekk tenker. Vi er ikke enige om alt, og selv der vi er enige i hovedtrekk, finnes viktige nyanser. Like viktig er det at vi nå gjennomfører en seminarrunde. Jeg har allerede lært mye og sier ikke det samme nå

som jeg sa ved innledningen av disse. Vi ønsker å lære mer. Derfor ser jeg også frem til de avsluttende rundene – og til samtalen her i dag.

Til avslutning

Til sist: Vi må lage en ny kirkeordning fordi endringene i forholdet mellom stat og kirke har tatt oss dit. Mitt håp er at vi nå, ganske snart kan ha laget en kirkeordning som gjør det mulig for kirken å være et tydelig Kristus-vitnesbyrd i et samfunn som er både ikke-religiøst og fler-religiøst. De fleste sogn i Den norske kirke driver arbeid som gir den stor, lokal troverdighet. Kirken er blitt en av landets viktigste kulturarenaer, og den har gitt viktige bidrag i innsatsen for samfunnets svakeste, for asylsøkere og for internasjonal rettferdighet og fred.

Presentasjon av årsmelding for de sentralkirkelige råd 2010

Muntlig orientering ved direktør Jens-Petter Johnsen.

Kjære delegater.

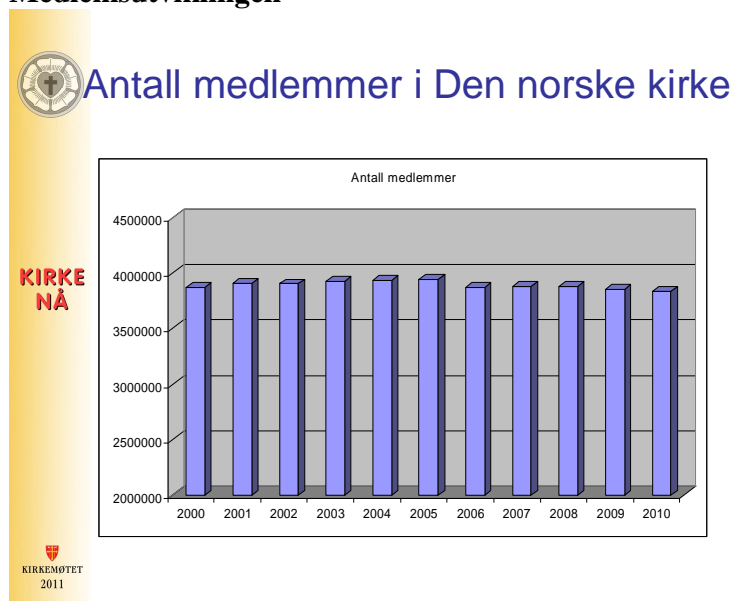
Det er bare et knapt halvår siden vi var sammen sist, og jeg orienterte om året som hadde gått. Dere har alle fått en kortversjon av årsmeldingen, notater om utviklingen av salmebok og om kirkevalg, så jeg vil ikke bruke særlig tid på å fortelle mer om virksomheten i 2010. Jeg vil i dag komme med noen betraktninger over utviklingen i Den norske kirke gjennom en del år, ved å se på tall og tendenser i kirken og til dels i samfunnet. Jeg viser for øvrig til tilstandsrapporten fra Kifo, Stiftelsens Kirkeforskning.

Kostra-tall

”Farvel kirke, farvel Gud” var hovedsak i årets første utgave av magasinet Strek. Aftenposten fulgte opp med ”Flykter fra kirken” og Dagsnytt 18 inviterte til debatt. Bakgrunnen var tall over tid som viser nedgang i kirkebesøk, færre som døpes og mindre gudstro blant folk flest. Tallene kan virke dystre, og biskop Laila Riksaasen Dahl fulgte opp med å oppfordre folk til å ta ansvar ved å komme til kirke, delta og begeistres over det de finner der.

Statistikk sier aldri alt, - og kan brukes til alt, - men ærlig analyse er viktig for å velge gode strategier for fremtiden. Jeg vil gå litt nærmere inn i hva som faktisk er utviklingen i Den norske kirke, basert på de foreløpige tallene fra Statistisk sentralbyrå (SSB) som kom 15. mars.

Medlemsutviklingen

Først og fremst skal det sies at medlemstallene i Den norske kirke er temmelig stabile, drøyt 3,8 millioner mennesker bosatt i Norge, er medlem.

Den marginale nedgangen vi ser fra 2009 til 2010 skyldes i hovedsak oppryddingen i forbindelse med kirkevalget i 2009. Men vi ser at **andelen** av befolkningen som er medlem av Dnk har sunket år for år, fra ca 90 % i 1990 til 78 % i dag.

Endringer handler altså ikke om medlemmer som melder seg ut, men om et samfunn i endring med stort innslag av nye nordmenn, innvandrere med annen tro.

De kirkelige handlinger

Antall medlemmer og kirkelige handlinger

Antall	2009	2010 (estimert)	Endring i pst
Medlemmer	3.848.841	3.835.477	- 0,3 %
Innmeldinger	1.788	1.092	- 38,9 %
Utmeldinger	10.792	6.547	- 39,3 %
Døpte	41.920	40.545	- 2,6 %
Konfirmerte	41.885	41.775	- 0,3 %
Vigslar	10.009	9.513	- 5,0 %
Kirkelige gravferder	38.290	37.803	- 1,3 %

**KIRKE
NÅ**

KIRKEMØTET
2011

De kirkelige handlinger viser derfor også en nedgang i oppslutningen, når en måler i prosent av befolkningen. Størst nedgang er det i antall vigslar, men det har også vært en nedgang i antall døpte, og når det gjelder gravferder. Antall konfirmerte, derimot, ligger på samme nivå som året før.

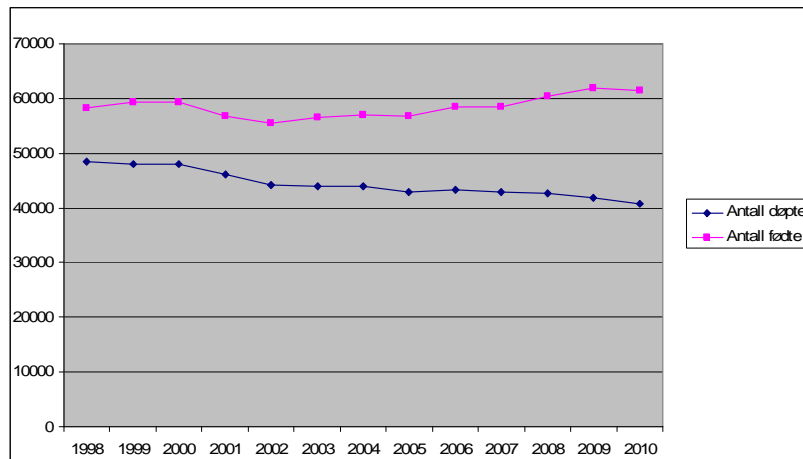
Dåp

KIRKE
NÅ

KIRKEMØTET
2011

Antall døpte i forhold til antall fødte

Færre velger å døpe barna sine. Det fødes ca 61.000 hvert år, men kun vel 40.500 blir døpt. Vurderer vi dåpstallene i forhold til kirkens medlemmer, viser det seg at medlemmene i stor grad lar sine barn døpe. Omtrent 90 % av barna der en eller begge foreldrene er medlem, velger kristen dåp i kirken for sitt barn.

Vi gjør også en annen observasjon.

Dåpsfølgene som følger barn til dåp blir stadig større. Så mye at det faktisk er av betydning for den totale oppslutningen i kirkene. Det er avgjørende viktig at vi har fokus på dåpstallene. Fra andre land vet vi at når slike tall bikker under 50 %, er det ikke lenger ”vanlig” eller ”tradisjon” og tallene raser ytterligere ned.

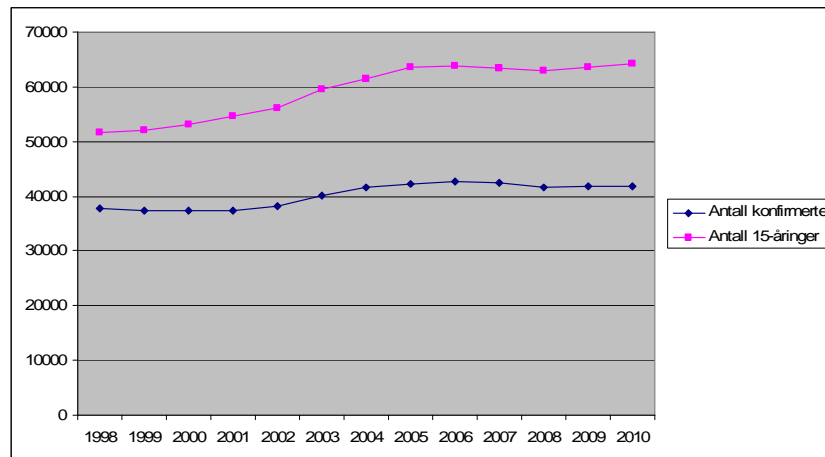
Konfirmasjon

KIRKE
NÅ

KIRKEMØTET
2011

Antall konfirmerte i forhold til antall 15-åringer

Andelen av 15-åringer som konfirmerer seg går ned, men nedgangen er ikke stor. Det er nesten like mange 15-åringer som konfirmeres i dag som for 15- 20 år siden. Konfirmasjon i regi av Human-etisk forbund hadde sitt høydepunkt i 2005 med nær 11 000 konfirmanter, men hadde i fjor knapt 9 900. Litt konkurranse om 15-åringene har trolig gjort oss bedre på eget, lokalt konfirmasjonsopplegg. Det setter dessuten ungdom i et reelt valg og bevisstgjør dem i forhold til kirke og tro. Dette har vist seg å gi oss stabile tall på ungdom som velger kirkelig konfirmasjon.

Og det interessante er igjen – 85 % av de dømte 15-åringene konfirmerer seg i kirken. Tallene viser at vi har mange prester og kateketer og trosopplærere som gjør en meget god jobb. Det er avgjørende viktig at vi hele tiden har fokus på dåp og konfirmasjon og strategier for barne- og ungdomsarbeid.

Gudstjenester og gudstjenestedeltakelse

Gudstjenester - deltakelse

	2009	2010	Endring
Gudstjenester totalt	67.000	65.000	- 2,1 %
Gudstjenestedeltakere totalt	6.232.000	6.077.000	- 2,5 %
Gudstjenester søn- og helligdag	50.000	50.000	- 0,9 %
Deltakere søn- og helligdag	4.974.000	4.880.000	- 1,9 %
Gudstjenester utenom søn- og helligdag	17.000	16.000	- 5,7 %
Deltakere utenom søn- og helligdag	1.259.000	1.198.000	- 4,8 %

Det totale antall gudstjenestedeltakere har gått ned med 2,5 % og ligger nå i overkant av 6 millioner gudstjenestebesøk i året. For 10 år siden var antallet rundt 7 millioner. I snitt er det 98 mennesker til stede på hver søndags- eller helligdagsgudstjeneste. For ti år siden var tallet 102. Det er grunn til å se alvorlig på situasjonen. Men det er altså ikke tomme kirker!

Dersom vi ser litt nærmere på tallene, er det interessante observasjoner.

Antall menigheter med økning eller nedgang i gudstjenestedeltakelsen på søn- og helligdager

Prosent økning	Antall sokn	Prosent nedgang	Antall sokn
0-29 %	647	0-29 %	486
30-59 %	66	30-59 %	62
Over 60 %	28	Over 60 %	28
Antall sokn med økning	Ca 60 %	Antall sokn med nedgang	Ca 40 %

I forhold til i fjor hadde nær 650 menigheter vekst, noen opptil 30 prosent i gudstjenestedeltakelse, mens knapt 490 menigheter hadde tilsvarende nedgang. Nær 30 menigheter hadde en vekst på over 60 %, nøyaktig like mange hadde en like stor nedgang. Og sluttstreken viser at seks av ti menigheter faktisk har økning i gudstjenestedeltakelse! Så selv om det totale antall gudstjenestebesøkende går ned, opplever **flertallet** av landets menigheter vekst. Dette er spennende tall, for det går altså både opp og ned. Ikke bare ned!

Forskerne har kommet fram til at de **faste** kirkegjengerne går noe **sjeldnere** enn før, mens de som går **av og til**, går **oftere**. De sistnevnte kommer gjerne i en bestemt anledning, for eksempel utdeling av kirkebok til fireåringen, dåp eller konfirmasjon. Nå er utfordringen å finne frem til hva som bidrar til at gudstjenestedeltakelsen øker – eller minker – så vi kan finne gode strategier for økt samling om gudstjenesten.

Nattverd

Nattverd

- 2009
 - 29.797 gudstjenester med nattverd
 - 1.114.470 nattverdgjester
- 2010
 - 29.315 gudstjenester med nattverd
 - 1.141.903 nattverdgjester
- Økning på 2,5 prosent i antall nattverdgjester

Antall nattverdbesøkende har gått opp. For selv om antall gudstjenester med nattverd har gått noe ned, deltok altså 1,1 millioner mennesker i nattverd i fjor, en økning på 2,5 %. Når flere går til nattverd på tross av at det totale gudstjenestebesøket går ned, kan det være et tegn på at stadig flere kirkegjengere vil være en del av nattverdsfelleskapet, og at nattverden gjøres tilgjengelig for flere.

På bakgrunn av det vi her vet om gudstjenestedeltakelsen kan vi si at vi aldri har vært mer folkekirke enn akkurat nå. Deltakelsen øker blant de som er på plass en sjelden gang. Men vi trenger nå også fokus på de som er og har vært mer eller mindre fast kirkeinventar. De som bærer kirkens lokale liv. Når vi nå får gudstjenestereformen på plass tror jeg det er behov for fokus på forkynnelsen. En forkynnelse som bygger troen

også i voksne mennesker. En forkynnelse med aktualitet og relevans, men også med bibelsk dybde og forankring.

Den norske kirke var for en ukes tid siden i Kina på offisielt besøk hos Det kinesiske kirkerådet og Tre selv-kirken – og møtte kirkeledere og ikke minst et voksende og levende kirkeliv. Vi var søndagen til gudstjeneste i en menighet i Nanjing.

2000 mennesker var til stede i kirkerommet og i et titalls rom i bygningene omkring med overføring av lyd og bilde. Dette var én av fem gudstjenester med like mange til stede hver helg. Vi lyttet til en times preken på kinesisk uten å forstå et ord. Etter gudstjenesten spurte vi presten som prekte om han hadde forskjellige prekener til hver av de fem gudstjenestene. Da fikk vi kjapt svar: Selvsagt ikke! Hvorfor? For da ville folk blitt sittende. De ville ikke ha gått. For de vil ha mer! Trenger mer! Det er et apropos til vår prekentradisjon - og til oss som er tilhørere. Vi vil også ha mer – av gudstjenesten – og av forkynnelsen!

Vårt Lands forsidesak 1. april om valgkort med obligatorisk fremmøte på tre gudstjenester for å få stemmerett ved kirkevalget, er en god aprilspøk. Med mye sannhet mellom linjene. For uten en gudstjenestefeirende menighet, er vi ingen kirke. Derfor må vi med frimodighet som kirke si til folk flest:

- Ta kirken i bruk!
- Se hva som skjer!
- Gjør kirken til din!

Konsserter og kulturvirksomhet

Det vil være galt å måle vår kirkevirkelighet bare på gudstjenesteopplutningen.

Den ukentlige aktiviteten i menighetene er stor både for barn, unge og voksne, familier og enslige. Det er mye Guds tjeneste også ellers i uken – både i regi av menigheter og organisasjoner. Vi har dessverre ikke gode tall på dette.

Kor – konsserter - kultur

	2006	2007	2008	2009	2010
Kor for voksne	817	775	806	744	
Kor medlemmer	17 798	17 006	17 351	16 741	
Konsserter/kulturarr.	7 351	7 454	8 246	10 970	11 616
Deltakere konsserter	788 290	751 033	849 359	1 190 345	1 266 741
Deltakere andre kulturarr.				201 618	63 532

Men i år har vi fått skikkelige tall på konserter og kulturarrangementer. Antall konserter og kulturarrangement har **økt** fra nær 11 000 til vel 11 600, det vil si nesten 6 %. Antall deltakere på konserter har økt fra 1,2 millioner til 1,3 millioner - kirken er uten tvil en viktig kulturarena! Den kirkelige konsertvirksomheten overstiger Rikskonsertenes antall.

Ofringer

Kirkeofringer - givertjeneste

	2008	2009	2010	endr 2009/10 i prosent
Kirkeofringer totalt	259 mill	260 mill	299 mill	15,0
Offer/kollekt	133 mill	130 mill	141 mill	8,0
Givertjeneste	46 mill	49 mill	57 mill	16,7
Andre innsamlinger	80 mill	81 mill	101 mill	25,1
Misjons- organisasjoner			428 mill	

KIRKE
NÅ

KIRKEMØTET
2011

Det kom inn i kirkeofringer, kollekter, givertjeneste og andre innsamlinger i 2010 på nesten 300 mill. kroner. Dette er en økning på 15 % fra året før. Dette forteller mye om menighetenes engasjement for å nå ut med evangeliet, og økt giverglede i mange menigheter.

Tallene viser at det ved hver gudstjeneste på søndager og helligdager ble samlet inn 2.900 kroner, eller at hver deltaker i gjennomsnitt gir kr 29. Sammenlignet med hva mange andre kirkesamfunn samler inn er de 29 kronene per gudstjenestedeltaker lite. Men dette er ikke hele bildet av givergleden til gudstjenestedeltakerne. For en stor del av disse gir støtte til ulike organisasjoner for misjon, ungdomsarbeid og bistandsarbeid. De store organisasjonene med Misjonssambandet og Misjonsselskapet i spissen, mottar årlig nesten 430 millioner kroner i givertjeneste og testamentariske gaver.

Om menighetsrådsmedlemmene

Menighetsrådene er grunnstammen i Den norske kirke – uten lokalt engasjerte mennesker som har hjerte for sin kirke og sin menighet er ikke kirken mulig å drifte. Om lag 7500

mennesker sitter i menighetsråd I januar i år fikk vi mer eksakt kunnskap om hvem disse tillitsvalgte er, og hvordan de opplever å være valgte beslutningstakere i sin lokale kirke. Kifo foretok en spørreundersøkelse bestilt av Kirkerådet.

Trivsel

Trivsel	2011	2001
godt eller meget godt	67%	60%
midt på treet	22%	30%
dårlig eller svært dårlig	8%	10%

Sammenlignet med den ti år gamle Trivsels- og motivasjonsundersøkelsen i regi av Kirkerådet og KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, ser vi at trivselen er økende.

Flere trives godt med vervet enn tidligere.
Færre trives dårlig enn for ti år siden.

Hvor ofte i kirken

Hvor ofte går du i kirken?	2011
flere ganger i måneden	46%
ca. en gang i måneden	24%
noen ganger i året	25%
1-2 ganger i året	3%
sjeldnere enn en gang i året	1%

Menighetsrådsmedlemmene er hyppige kirkegjengere, 70 % er innom hver måned, og bare 4 % er to eller færre ganger i året. Rådsmedlemmene har stort sett sterk kirkelig tilknytning, med høy grad av deltakelse i og identifisering med menighetens virksomhet og tradisjonelle kristne trosforestillinger.

Om gudstro

Flere undersøkelser har spurt etter gudstro i den norske befolkningen.

Hvilke utsagn gir best uttrykk for hva du tror om Gud?	2011 (menighetsråds- medlemmer)	Folkekirke 2000 (bare kirkens medlemmer)	Religion 2008 (hele befolkningen)
Jeg vet at Gud virkelig finnes, og det er jeg ikke i tvil om	59%	20%	15%
Selv om jeg er i tvil, føler jeg at jeg tror på Gud	29%	25%	29%
Jeg tror ikke på noen personlig Gud, men jeg tror det finnes en høyere makt	6%	28%	24%
Jeg vet ikke om det finnes	3%	-	14%

noen Gud, og jeg tror ikke
det er noen måte en kan finne
det ut på

Jeg tror nok på Gud enkelte ganger, men andre ganger gjør jeg det ikke	2%	11%	
Jeg tror ikke på Gud	1%	11%	18%

Sammenstillers en vår undersøkelse blant menighetsrådsmedlemmene med Folkekirke 2000, en undersøkelse blant alle medlemmene i Den norske kirke, og Religion 2008, en undersøkelse blant hele befolkningen, vises det tydelige forskjeller. Det er ikke overraskende en langt større tro på Gud blant rådsmedlemmene enn blant kirkemedlemmer og befolkningen for øvrig. Når hele folket blir spurt, sier et flertall på 40 % at de tror på (en personlig) Gud. Men her er det viktig å ta med forbeholdet om at en del av den samlede befolkningen ikke nødvendigvis definerer gud som den kristne Gud. Tallene overfor er et tegn på et samfunn i endring. Forskernes tall fra -91 og fram til -08 viser en sterk økning av ikke- troende, i løpet av 17 år har gruppen nær doblet seg fra 10 til 18 %.

Prester og jubileum

Det er i år 50 år siden ordinasjonen av Norges første kvinnelige prest - Ingrid Bjerkås i Berg og Torsken sokn i Troms. Det er i dag omtrent 25 % kvinnelige prester – for ti år siden var andelen 15 %. Det er et flertall av kvinner på de teologiske studiene.

I dag er nær 40 % av prestene over 55 år. Det innebærer at det i løpet av 10-15 års tid vil bli stor mangel på prester dersom vi ikke lykkes med rekrutteringstiltak. En arbeidsgruppe i regi av departementet har lagt fram en tiltaksplan som inneholder en rekke tiltak for å demme opp for en fremtidig prestekrise. Det er i lokalmiljøet 18-19 åringene velger utdanningsvei. Det er i lokalmenigheten ungdommene kan utfordres til prestetjeneste. Det er prester som best kan utfordre til å bli prest! Og så må det settes i gang mange andre tiltak, men det er lokalt dette skjer. Kirkerådet ønsker å spille en aktiv rolle når det gjelder å koordinere og ta initiativ til tiltak for rekruttering til kirkelige stillinger.

Trosopplæring

Trosopplæringsreformens målsetting om en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte mellom 0 og 18 år innebærer store muligheter og mye aktivitet i lokalmenighetene. Det er i 2010 rapportert inn ca. 3000 tiltak fra menighetene som mottok trosopplæringsmidler. Nesten hundre tusen barn og unge, og over 14.500 frivillige medarbeidere deltok på disse tiltakene.

Tårnagenthelg ble en ubetinget suksess fra første stund. 627 menigheter gjennomførte Tårnagentsamlinger og anslagsvis 10.000 8-åringene var agenter som løste mysterier og

feiret gudstjeneste i sin lokale kirke. Ikke minst syntes mediene Tårnagent var verdt omtale, 864 oppslag i papir og nettaviser handlet om Tårnagenthelg.

Også samiske barn tar del i de nevnte tiltakene i trosopplæringen. I flere menigheter arbeides det aktivt med å tilpasse og utvikle tiltak for en samisk virkelighet med hensyn til språk og tradisjoner – både kirkelige og kulturelle. Plan for samisk trosopplæring forventes å stimulere til fortsatt videreutvikling av metoder og materiell for samisk trosopplæring, ikke minst på samiske språk, hvor det fortsatt er udekkede behov.

Tall fra menighetenes rapporter viser at vel halvparten av de inviterte deltok i trosopplæringstiltak i 2010. Oppslutningen om de tidsavgrensede tiltakene i trosopplæringen øker etter hvert som tilbudene blir kjent.

De aller fleste menighetene samarbeider med barne- og ungdomsorganisasjoner om trosopplæringen. Organisasjonene er vesentlige bidragsytere både når det gjelder materiell- og metodeutvikling, leirtilbud og kursopplegg for ledere. Gjennom samarbeid om tidsavgrensede tiltak i menigheten blir barn og unge kjent med kontinuerlige tilbud som organisasjonene driver. Kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid er viktig trosopplæring, både for menighetene og i særdeleshet for de barna og ungdommene som tar del i det.

Omdømme og brukererfaring

Jeg vil avslutte med å trå utenfor kirkens indre liv, og si noe om hvordan vi oppfattes av brukerne. Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) sin store innbyggerundersøkelse ble offentliggjort under Kirkemøtet i november i fjor. Brukertilfredsheten med en rekke offentlige tjenesteytere var undersøkt, og Den norske kirke hevdet seg helt i toppen.

Resultatet var en enestående og svært oppmuntrende anerkjennelse av den måten kirkelig ansatte møter folk på. Dette er en god attest til prester og andre medarbeidere i kirken. Og kirkens diakonale arbeid er utvilsomt et viktig bidrag for å vise kirkens sanne ansikt, et kjærlighetens ansikt. De som hadde vært i kontakt med Den norske kirke i løpet av det siste året, sa at det var **svært godt fornøyd** med de ansattes evne til å behandle dem med respekt. De var også svært godt fornøyd med de ansattes evne til å gi støtte og omsorg, og deres evne til å lytte, gi råd og veiledning, til å forklare ting. Ikke minst var de ansatte svært imøtekomende.

Samme uka som Kirkemøtet gikk av stabelen i Tønsberg, utførte Mindshare en annen type undersøkelse for Kirkerådet. Kanskje var det en spesiell uke. Undersøkelsen tar temperaturen på kirkens omdømme blant folk flest, og her får kirken sitt pass påskrevet. Inntrykket kan best beskrives som lunkent. Én av tre oppgir at de har et dårlig inntrykk av kirken. Samlet sett uttrykker 60 prosent seg mer eller mindre negativt eller kritisk om kirken, mens 37 prosent er mer entydig positive i sine karakteristikk. De spurte kunne krysse av inntil fem ord de syns karakteriserer Den norske kirke. Tradisjonsrik fikk flest stemmer. På de neste plassene kom trangsynt, fordomsfull og ekskluderende. Honnørord

som åpen, raus, varm, engasjerende og tjenende fikk færre stemmer. Dette rimer dårlig med den entydig positive vurderingen kirken får i innbyggerundersøkelsen.

Kan dette handle om at de som faktisk er i kontakt med kirken og møter dens ansatte og frivillige medarbeidere, får sin oppfatning av kirken korrigert? En slik sammenheng er ikke undersøkt. Den kan ha noe for seg, men det er grunn til å tro at bildet er mer sammensatt. En fordom eller et dårlig inntrykk lar seg ikke uten videre korrigere ved egen positiv erfaring. Ofte tolkes dette som unntak. NRKs publikum fikk et eksempel på dette i Dagsnytt atten for tre uker siden, der Misjonssambandets profilerte informasjonsleder, Espen Ottosen, uttrykte sterk skepsis til Den norske kirke og dens ledere. Samtidig hadde han behov for å uttrykke at "Akkurat der jeg bor, er det en kjempeflott prest!" Det er nettopp dette inntrykket vi tror mange sitter med: Det bildet media med rette eller urette tegner av kirken og dens ledere, skaper ofte avstand og motstand. Mens den lokale presten og kirkestaben er trivelige folk de støter på i butikken eller på foreldremøte – og er som folk flest.

Er et godt omdømme viktig for kirken? Både ja og nei. Kirkens omdømme er viktig i den grad det oppmuntrer eller hindrer folk i å oppsøke kirken. Et negativt omdømme er et problem når det skygger for evangeliet. Når det dårlige ryktet går foran, når negativ omtale av oss som kirke gjør at mennesker ikke kommer for å møte Jesus, er dette et problem. En negativ omtale kan svekke de kirkelige ansattes frimodighet, glede og trygghet i arbeidet. Den gode jobben som de og kirkens mange tusen frivillige medarbeidere beviselig gjør, fortjener godord og offentlig anerkjennelse.

Jeg viste tidligere en ordsky med adjektivene folk med negativ oppfatning av kirken forbinder oss med. Trangsynt og fordomsfull er ikke merkelapper vi skal verne om. Det skal vi derimot gjøre med beskrivelsene som er positive til Den norske kirke. Tradisjonsrik, trygg, troverdig, åpen og varm. Dette er ord vi ønsker å assosieres med, og ikke bare vil vi oppfattes sånn, vi skal også være det. Et sted for de gode tradisjoner, trygt for store og små, troverdig i budskap og handling. Vi skal være en åpen og varm kirke. I Den norske kirkes visjonsdokument står det at vi vil være bekjennende, tjenende og misjonerende og åpen folkekirke. Lykkes vi med å være slik vi har visjoner om å **være**, og videre vise at det er slik vi faktisk **er**, da trenger vi verken frykte for kirkens omdømme eller tomme kirkebenker.

Da **er** vi i Kristus, nær livet.

Da er vi en kirke med Kristus ved menneskers side.